

Broj: 0102-5227-1/2023
Podgorica, 29.06.2023.godine

CRNA GORA SKUPŠTINA CRNE GORE	
PRIMLJENO:	30. 06. 2023. GOD.
6 KLASIFIKACIONI BROJ:	00-72/23-25
VEZA:	
EPA:	785 XXVII
SKRAĆENICA:	PRILOG:

SKUPŠTINA CRNE GORE

CRNA GORA SKUPŠTINA CRNE GORE	
PRIMLJENO:	29. 11. 2023. GOD.
11 KLASIFIKACIONI BROJ:	00-72/23-67
VEZA:	
EPA:	96 XXVIII
SKRAĆENICA:	PRILOG:

Uvaženi,

U prilogu Vam dostavljamo Izvještaj o radu Centralne banke Crne Gore za 2022. godinu, koji se u skladu sa članom 39 stav 1 Zakona o Centralnoj banci Crne Gore („Službeni list Crne Gore“, br. 40/10, 46/10, 6/13 i 70/17), dostavlja Skupštini Crne Gore na razmatranje.

Takođe, dostavljamo i Izvještaj o stabilnosti finansijskog sistema za 2022. godinu i Izvještaj o stabilnosti cijena za 2022. godinu, koji se u skladu sa članom 39 stav 3 Zakona o Centralnoj banci Crne Gore, dostavljaju Skupštini i Vladi Crne Gore radi informisanja.

U skladu sa članom 71 stav 6 navedenog zakona, u prilogu Vam dostavljamo i Godišnji finansijski izvještaj Centralne banke Crne Gore za 2022. godinu sa mišljenjem nezavisnog eksternog revizora, radi upoznavanja.

S poštovanjem,

GUVERNER,
dr Radoje Žugić

GODIŠNJI IZVJEŠTAJ O RADU 2022. GODINA

Podgorica, 2023. godine

IZDAVAČ	Centralna banka Crne Gore Bulevar Svetog Petra Cetinjskog br. 6 81000 Podgorica telefon +382 20/664-997, 664-269 fax +382 20/664-576
INTERNET STRANICA	http://www.cbcg.me
SAVJET CENTRALNE BANKE	dr Radoje Žugić, guverner dr Nikola Fabris, viceguverner dr Zorica Kalezić, viceguverner dr Milorad Jovović Ruždija Tuzović dr Nikola Milović
GRAFIČKA PRIPREMA	Nikola Nikolić
LEKTURA	Maja Đuretić Mrdak
ŠTAMPA	„Grafo Group“ DOO Podgorica
TIRAŽ	100 primjeraka

Molimo korisnike ove publikacije da prilikom korišćenja podataka iz Izvještaja obavezno navedu izvor.

SPISAK UPOTRIJEBLJENIH SKRAĆENICA

AD	Akcionarsko društvo	DRL	<i>Disaster Recovery Location</i> (lokacija namijenjena za oporavak servisa u slučaju katastrofalnih događaja)
AQR	<i>Asset Quality Review</i> (Procjena kvaliteta arhive)	DOO	Društvo s ograničenom odgovornošću
ATM	<i>Automated teller machine</i> (bankomat)	EBA	Evropska bankarska agencija
BCBS	<i>The Basel Committee on Banking Supervision</i> (Bazelski odbor za nadzor banaka)	EBRD	<i>European Bank for Reconstruction and Development</i> (Evropska banka za obnovu i razvoj)
BDP	Bruto domaći proizvod	ECB	Evropska centralna banka
BI	<i>Business Intelligence</i> (poslovna inteligencija)	ECL	<i>Expected credit losses</i> (očekivani kreditni gubici)
BIMES	Bečki Institut za međunarodne ekonomske studije	EDR	<i>Endpoint Detection and Response</i> (Sistem za zaštitu, detekciju i odgovor)
BIS	<i>The Bank for International Settlements</i> (Banka za međunarodna poravnanja)	EK	Evropska komisija
BRRD	<i>Bank Recovery and Resolution Directive</i> (Direktiva o oporavku i sanaciji banaka)	EPCG	Elektroprivreda Crne Gore
BRS	Bankarski regulatori i supervizori	ESA 2010	<i>European System of Accounts</i> (Evropski sistem računa)
BSCEE	<i>Banking Supervisors from Central and Eastern Europe</i> (Sekretarijat bankarskih supervizora Centralne i Istočne Evrope)	ESCB	Evropski sistem centralnih banaka
CBCG	Centralna banka Crne Gore	EU	Evropska unija
CDS	<i>Credit Default Swap</i> (svop kreditnog neizvršenja)	EURIBOR	<i>Euro Interbank Offered Rate</i> (Eurska međubankarska stopa)
CEF	<i>Center for Excellence in Finance</i> (Centar za izvrsnost u finansijama, Ljubljana)	EUROSTAT	Statistička služba Evropske unije
CEBS	<i>Committee of European Banking Supervisors</i> (Odbor evropskih bankarskih kontrolora)	EZ	Evropska zajednica
CEFTA	<i>Central European Free Trade Agreement</i> (Centralnoevropski sporazum o slobodnoj trgovini)	FAO	<i>Food and Agriculture Organization</i> (Organizacija za hranu i poljoprivredu Ujedinjenih nacija)
CNAC	<i>Coin National Analysis Center</i> (Nacionalni centar za analizu kovanog novca)	GBP	Britanska funta
COVID-19	<i>Coronavirus disease 2019</i> (bolest izazvana novim koronavirusom)	GDPR	<i>General Data Protection Regulation</i> (Opšta uredba o zaštiti podataka o ličnosti)
CRPS	Centralni registar privrednih subjekata	GFI	Godišnji finansijski iskazi
DNS	Platne transakcije koje glase na iznos manji od minimalne vrijednosti platnih transakcija koje moraju biti procesuirane u RTGS sistemu, utvrđenom propisom Centralne banke Crne Gore	GWh	Gigavat čas
DLP	<i>Data Loss Prevention</i> (Sistem za prevenciju gubitka podataka)	HE	Hidroelektrana
		HICP	<i>Harmonised index of consumer prices</i> (Harmonizovani indeks potrošačkih cijena)
		IEC	<i>International Electrotechnical Commission</i> (Međunarodna elektrotehnička komisija)
		INFE	<i>International Network on Financial Education</i> (Međunarodna mreža za finansijsku edukaciju)

IPA	<i>Instrument for Pre-Accession Assistance</i> (Instrument za pretpristupnu pomoć namijenjen pružanju podrške zemljama kandidatima, kao i potencijalnim kandidatima za članstvo u EU)	PER	Program ekonomskih reformi
IRF	Investiciono-razvojni fond	PKI	<i>Public Key Infrastructure</i> (infrastruktura javnih ključeva)
ISO	<i>International Organisation for Standardization</i> (Međunarodna organizacija za standardizaciju)	PPEKS	Prosječno ponderisana efektivna kamatna stopa
IT	Informaciona tehnologija	PPNKS	Prosječno ponderisana nominalna kamatna stopa
IKT	Informaciona i komunikaciona tehnologija	POS	<i>Point of sale</i> (terminal koji omogućava plaćanje robe i usluga putem ubacivanja platne kartice)
KYC	<i>Know Your Customer</i> (Upoznaj svog klijenta)	PSD2	<i>Payment Services Directive 2</i> (Direktiva o platnim uslugama na unutrašnjem tržištu)
MFI	Mikrokreditna finansijska institucija	RCC	<i>Regional Cooperation Council</i> (Savjet za regionalnu saradnju)
MFS	Monetarna i finansijska statistika	RTGS	<i>Real Time Gross Settlement</i> (platni sistem u kome se izvršavaju pojedinačne platne transakcije između učesnika po bruto principu u realnom vremenu)
MMF	Međunarodni monetarni fond	SAD	Sjedinjene Američke Države
MONSTAT	Uprava za statistiku Crne Gore	SDI	Strane direktne investicije
MONEYVAL	Komitet eksperata Savjeta Evrope za procjenu mjera iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma	SDR	<i>Special drawing rights</i> (Specijalna prava vučenja)
MREL	<i>Minimum Requirement for Own Funds and Eligible Liabilities</i> (Minimalni zahtjev za regulatornim kapitalom i kvalifikovanim obavezama)	SEPA	<i>Single Euro Payments Area</i>
MSFI 9	Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja	SRB	<i>Single Resoultion Board</i> (Odbor za sanaciju)
NAC	<i>National Analysis Center of notes</i> (Nacionalni centar za analizu novčanica)	SSP	Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju
NCC	<i>National Counterfeit Center</i> (Nacionalni centar za borbu protiv falsifikovanja)	SWIFT	<i>Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication</i> (Udruženje za međunarodne, međubankarske finansijske komunikacije)
NGFS	<i>Network for Greening the Financial System</i> (Mreže za ozelenjavanje finansijskog sektora)	TAIEX	<i>Technical Assistance and Information Exchange</i> (instrument tehničke pomoći Evropske komisije)
O/N	<i>Overnight</i> (prekonoćna sredstva na računima)	TE	Termoelektrana
PAD	<i>Payment Accounts Directive</i> (Direktiva o plaćanju računa)	USD	Američki dolar
OECD	<i>Organization for Economic Cooperation and Development</i> (Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj)	UN	Ujedinjene nacije
		WEO	<i>World Economic Outlook</i>

SADRŽAJ

UVODNA RIJEČ GUVERNERA CENTRALNE BANKE CRNE GORE	7
1. MAKROEKONOMSKI AMBIJENT I STANJE PRIVREDE	11
1.1. Makroekonomski ambijent	13
1.2. Kretanja u bankarskom sistemu i kod drugih pružalaca finansijskih usluga	19
1.2.1. Kretanja kamatnih stopa	22
1.2.2. Kretanje kamatnih stopa IRF-a	26
1.2.3. Kretanje kamatnih stopa MFI	26
1.3. Kretanja u realnom sektoru	27
1.3.1. Kretanja u najvažnijim sektorima crnogorske privrede	27
1.3.2. Pokazatelji realnog sektora dobijeni obradom godišnjih finansijskih iskaza privrednih subjekata za 2021. godinu	29
2. OSTVARIVANJE POLITIKE CENTRALNE BANKE U IZVJEŠTAJNOJ GODINI	33
2.1. Politika Centralne banke Crne Gore u izvještajnoj godini	35
2.2. Aktivnosti na realizaciji Politike Centralne banke	39
2.2.1. Monetarna i finansijska stabilnost	39
2.2.2. Nacionalni platni promet	71
2.2.3. Nadgledanje platnih sistema	89
2.2.4. Upravljanje međunarodnim rezervama	89
2.2.5. Aktivnosti trezora	95
2.2.6. Pristupanje EU i saradnja sa međunarodnim finansijskim institucijama	99
2.2.7. Upravljanje ljudskim resursima	104
2.2.8. Odnosi s javnošću i transparentnost	107
2.2.9. Centralna banka kao društveno odgovorna institucija	108
2.3. Aktivnosti Centralne banke Crne Gore iz oblasti podrške efikasnog ostvarivanja osnovnih funkcija Centralne banke	110
2.3.1. Upravljanje rizicima u Centralnoj banci u funkciji ostvarivanja Politike Centralne banke	110
2.3.2. Informaciono-tehnološke aktivnosti Centralne banke u funkciji ostvarivanja Politike Centralne banke	111
2.4. Finansijsko poslovanje Centralne banke Crne Gore u 2022. godini	112
2.4.1. Bilans uspjeha Centralne banke za 2022. godinu	112
2.4.2. Bilans stanja Centralne banke na dan 31. 12. 2022. godine	120
2.4.3. Iskaz o promjenama na kapitalu Centralne banke na 31. 12. 2022. godine	121
3. MAKROEKONOMSKE PROGNOZE ZA 2023. GODINU	123
3.1. Prognoza makroekonomskih indikatora	125
3.1.1. Projekcija kretanja inflacije za 2023. godinu	125
3.1.2. Projekcija bruto domaćeg proizvoda Crne Gore za 2023. godinu	127
3.1.3. Projekcija ostalih makroekonomskih agregata za 2023. godinu	129
4. POLITIKA CENTRALNE BANKE U 2023. GODINI	131
5. PRILOZI	139

UVODNA RIJEČ GUVERNERA CENTRALNE BANKE CRNE GORE

Poslovanje Centralne banke Crne Gore tokom 2022. godine bilo je uslovljeno naglim i intenzivnim pogoršanjem uslova na međunarodnim finansijskim tržištima i rastom inflacije, ali i nastavkom pandemije COVID-19. Uprkos tome, kao i nepovoljnim globalnim kretanjima na tržištima energenata i hrane koji su uticali na pogoršanje bilansa plaćanja u Crnoj Gori, ostvaren je značajan ekonomski rast, bankarski sektor ostvario je rekordne vrijednosti većine bilansnih indikatora, a Centralna banka je poslovala uspješno. Nastavak neizvjesnosti, kao osnovnog obilježja poslovanja iz prethodnog perioda, u svim sferama ekonomije, opredijelio je aktivnosti Centralne banke prevashodno ka nastavku jačanja otpornosti finansijskog, odnosno bankarskog sektora, ali i snaženju njegovog potencijala za budući rast. Kao rezultat preduzetih napora, ključni pokazatelji finansijske stabilnosti bankarskog sistema poboljšani su uprkos postepenom povlačenju mjera podrške krizi, što su u ocjenama istakle i relevantne međunarodne organizacije.

Tokom Godišnjih sastanaka u Vašingtonu u oktobru 2022. godine, MMF i Svjetska banka ocijenili su da je finansijski sistem u Crnoj Gori, uprkos izazovnom makroekonomskom okruženju i fiskalnim rizicima, ostao zdrav i stabilan, prevashodno zahvaljujući dobrom stanju crnogorskog bankarskog sektora zasnovanom na snažnim baferima kapitala i likvidnosti na nivou sistema. U svom Izvještaju za Crnu Goru za 2022. godinu, najznačajnijem dokumentu za ocjene o ostvarenom napretku države u pregovaračkom procesu, Evropska komisija je pozitivno ocijenila aktivnosti Centralne banke, preduzete u pravcu očuvanja finansijske stabilnosti, kao i usklađivanja domaćeg regulatornog okvira sa pravnom tekovinom EU. Istaknuto je da bilansi domaćih banaka bilježe značajan rast kao rezultat sprovođenja privremenih mjera koje je Centralna banka utvrdila u cilju očuvanja likvidnosti i solventnosti domaćih banaka, te da su rezultati AQR-a potvrdili stabilnost i jaku poziciju domaćeg bankarskog sistema. U dijelu ispunjenja kriterijuma sposobnosti preuzimanja obaveza iz članstva EU, Evropska komisija je prepoznala dobar napredak u usklađivanju sa pravnom tekovinom EU u oblasti platnog prometa i bankarskih i finansijskih konglomerata. Ocijenjeno je i da je osnivanjem Sanacionog fonda i usvajanjem sanacionih planova za sve kreditne institucije u Crnoj Gori, Centralna banka obezbijedila mehanizme koji će imati pozitivan efekat na finansijsku stabilnost i dugoročnu održivost crnogorskog bankarskog sistema, i time u ovom segmentu uskladila svoje postupanje sa centralnim bankama u Evropskoj uniji.

Postignuti rezultati su još značajniji ako uzmemo u obzir da je tokom 2022. godine zabilježen niz izuzetno negativnih događaja na globalnom nivou koji su imali razoran uticaj na ekonomije velikog broja država, a naročito malih i otvorenih. Ratni sukobi u Ukrajini i rezultirajuća energetska, kao i kriza na tržištima hrane koja je uslijedila, zatim rast, širenje i iznenađujuća postojanost visokih stopa inflacije, a potom i najagresivnija kampanja centralnih banaka u skorijoj istoriji za suzbijanje inflacije povećanjem kamatnih stopa, bili su ključni kreatori šokova. Uprkos ovim izrazito nepovoljnim eksternim

uslovima, nastavljen je snažan oporavak crnogorske ekonomije, zahvaljujući rastu privatne potrošnje i povećanju izvoza roba i usluga. Prema preliminarnim podacima MONSTAT-a, zabilježen je realni rast BDP od 6,1%, značajno veći u odnosu na ekonomije u razvoju i usponu, kao i na eurozonu. Raspoloživi statistički pokazatelji ukazuju na nastavak pozitivnih trendova u većini sektora, a najveći je ostvaren u sektoru turizma, transporta i trgovine, dok je, s druge strane, u oblasti industrijske proizvodnje i građevinarstva zabilježen pad.

U Crnoj Gori je u decembru 2022. godine zabilježena najveća inflacija od sticanja nezavisnosti 2006. godine. Mjerena potrošačkim cijenama, godišnja stopa inflacije iznosila je 17,2%, harmonizovani indeks ukazuje na rast potrošačkih cijena od 15,7%, dok je prosječna inflacija iznosila 13,0%. Najveći rast zabilježen je u kategorijama hrana i bezalkoholna pića, stanovanje i prevoz, što je posljedica globalnog rasta cijena energenata i hrane, ali i rasta domaće tražnje. Veći rast cijena amortizovan je antiinflatornim mjerama Vlade Crne Gore koje su obuhvatile smanjenje ključnih poreskih stopa na osnovne prehrambene proizvode i na inpute u proizvodnji, odnosno ograničenje maloprodajnih cijena osnovnih životnih namirnica.

U 2022. godini došlo je do rasta deficita platnog bilansa na 13,21% procijenjenog BDP-a, sa 9,23% BDP-a u prethodnoj godini. Godišnji rast ovog deficita od 67,79% rezultat je prevashodno značajnog povećanja deficita na računu roba, koji je samo djelimično bio ublažen snažnim rastom prihoda po osnovu usluga putovanja i turizma, odnosno rastom suficita na računima primarnih i sekundarnih dohodaka. Na finansijskom računu zabilježen je godišnji rast neto stranih direktnih investicija za 34,56%, na nivo od 782,64 miliona eura, koji je činio 13,50% procijenjenog BDP-a za 2022. godinu. Ovaj rast rezultat je povećanja priliva vlasničkih ulaganja i to najvećim dijelom po osnovu ulaganja u nekretnine gdje je zabilježeno godišnje povećanje od 200,99 miliona eura. Istovremeno, po osnovu portfolio investicija i na računu ostalih investicija zabilježeno je značajno smanjenje neto odliva za 84,52%, uglavnom po osnovu otplate kreditnih obaveza i to pretežno javnog sektora. Ukupan spoljni dug Crne Gore smanjen je na 9.421,25 miliona eura, kao i njegovo učešće u BDP-u, za 29,22 pp, na 162,53%.

Centralna banka je i u 2022. godini, shodno njenim funkcijama, nastavila s aktivnostima na unapređenju regulatornog okvira, usmjerenim ka njenoj daljoj harmonizaciji s pravnom tekovinom EU u oblasti bankarskog sektora, platnog prometa i u oblasti sanacije kreditnih institucija. Kao rezultat regulatornih aktivnosti Centralne banke iz prethodnog perioda, od 1. januara 2022. godine otpočela je primjena Zakona o kreditnim institucijama i Zakona o sanaciji kreditnih institucija, kao i svih podzakonskih propisa donesenih na osnovu ovih zakona. Izmjene regulatornog okvira u oblasti bankarskog sektora tokom 2022. godine realizovane su u pravcu implementacije savremenih prudencijalnih supervizorskih standarda, a u saradnji sa drugim relevantnim crnogorskim institucijama sprovedene su aktivnosti na pripremi regulative koja treba da obezbijedi dodatni nadzor nad finansijskim konglomeratima.

Donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o platnom prometu u septembru 2022. godine u potpunosti je izvršeno usklađivanje sa relevantnim EU direktivama u oblasti platnog prometa. Centralna banka je, u skladu sa svojim regulatornim ovlaštenjima, donijela više podzakonskih akata kojima se detaljnije uređuju obaveze banaka u vezi sa računima za plaćanje potrošača.

U procesu uspostavljanja adekvatne funkcije sanacije banaka, Centralna banka je nastavila sa usaglašavanjem zakonske regulative sa evropskim regulatornim okvirom za sanaciju kreditnih institucija. U cilju obezbjeđenja sredstava za primjenu instrumenata sanacije i sanacionih ovlaštenja utvrđenih Zakonom o sanaciji kreditnih institucija, osnovan je Sanacioni fond kojim upravlja Centralna banka, prvu

uplatu redovnog godišnjeg doprinosa u ovaj fond izvršile su sve kreditne institucije u zakonom predviđenom roku, a donešeni su i planovi sanacije za sve kreditne institucije u Crnoj Gori.

Centralna banka je tokom 2022. godine nastavila sa propisivanjem privremenih mjera za ublažavanje uticaja na finansijski sistem sa međunarodnih finansijskih i robnih tržišta koji su bili izuzetno nepovoljni, čime je doprinijela očuvanju likvidnosti banaka, rastu kreditnog potencijala i prelivanju likvidnosti ka stanovništvu i privredi, a time i stabilnosti finansijskog sistema.

Na kraju 2022. godine u Crnoj Gori je poslovalo jedanaest banaka, zatim osam mikrokreditnih finansijskih institucija, jedno lizing društvo, dvije faktoring kompanije, tri društva za otkup potraživanja i Investiciono-razvojni fond, koji su bili pod kontinuiranim supervizorskim nadzorom Centralne banke. Bankarski sistem je, i pored niza negativnih uticaja sa međunarodnih tržišta očuvao poslovanje, zadržao stabilnost i povećao otpornost. Tokom 2022. godine sve ključne bilansne pozicije ostvarile su rast, uz istovremeno poboljšanje kvaliteta aktive u odnosu na uporedni period prethodne godine. Višegodišnji trend smanjenja kamatnih stopa nažalost je prekinut pod uticajem rasta referentnih kamatnih stopa na međunarodnim finansijskim tržištima.

Tokom 2022. godine Platni sistem Centralne banke poslovao je stabilno i efikasno i obezbijedio je vrlo visoku raspoloživost (99,99%) i pouzdanost, kao i brzinu izvršavanja platnih transakcija. Ostvaren je viši obim i vrijednost realizovanog platnog prometa u odnosu na 2021. godinu, za 10%, odnosno 18%. Nastavljene su aktivnosti na usklađivanju Platnog sistema u Crnoj Gori sa međunarodnim standardima i praksom, odnosno na njegovoj modernizaciji.

Ocjena mogućnosti i izazova u razvoju digitalnih finansijskih usluga i fintech-a u Crnoj Gori sprovedena je u okviru Projekta izrade nacionalne Fintech strategije, kojim Centralna banka rukovodi zajedno sa Vladom Crne Gore, a uz podršku međunarodnih partnera. U cilju daljeg promovisanja i podsticanja inovacija u domenu digitalnog bankarstva i finansijske edukacije u oblasti digitalnih bankarskih i platnih servisa nastavljena je afirmacija FinTech Hub-a (regulatornog inovacijskog centara), osnovanog 2021. godine i organizovana međunarodna Fintech konferencija i FinTech Hackathon.

Značajna pažnja, i tokom 2022. godine, posvećena je funkciji društvene odgovornosti Centralne banke, realizacijom mnogobrojnih humanitarnih aktivnosti, donacija, edukacija i podrške aktivnostima od opšteg društvenog značaja, kao i povećanju inkluzivnosti. Centralna banka se pridružila ublažavanju humanitarnih posljedica sukoba u Ukrajini donacijom u iznosu 60.000 eura, za pomoć ugroženom i raseljenom stanovništvu Ukrajine.

Nacionalni komitet za razvoj finansijske edukacije, kojim predsjedava Centralna banka, usvojio je Program razvoja finansijske edukacije u Crnoj Gori 2023-2027, strateški okvir za spovođenje aktivnosti u oblasti finansijske edukacije. U tom dijelu, u saradnji sa drugim relevantnim institucijama, organizovan je okrugli sto na temu „Razvoj tržišta kapitala i finansijskih tržišta Crne Gore“. Nizom edukativnih aktivnosti usmjerenih na jačanje finansijske pismenosti i ekonomskih znanja i vještina među djecom obilježena je deseta, jubilara Svjetska nedjelja novca, a prigodnom izložbom i deseta godišnjica postojanja Muzeja novca CBCG.

Finansijsko poslovanje Centralne banke bilo je uspješno i u 2022. godini i odraz je odgovornog upravljanja svim sredstvima Centralne banke. Faktori koji utiču na ostvarivanje prihoda i izvršavanje rashoda praćeni su i analizirani s posebnom pažnjom, imajući u vidu negativne uticaje s međunarodnih

finansijskih i robnih tržišta, kao i rast inflacije, ali i primjene odredbi zakonskih propisa iz programa „Evropa sad“. Ukupno ostvareni prihodi Centralne banke bili su viši za 23,22% u odnosu na plan, a za 11,13% u odnosu na prihode iz 2021. godine. Ukupni rashodi izvršeni su na višem nivou od troškova iz 2021. godine za 2,16%, odnosno za 6,27% više od plana, što je prevashodno posljedica evidentiranja gubitaka od prodaje i umanjenja finansijskih sredstava, rashoda kamata bankama i finansijskih rashoda po osnovu negativne kamatne stope na hartije od vrijednosti i depozite, ali i blagog rasta troškova poslovanja usljed izraženih inflacionih kretanja. Kao rezultat odgovornog poslovanja Centralne banke, u 2022. godini ostvarena je neto dobit u iznosu od 5,18 miliona eura. U izvještaju eksternog revizora konstatovano je da priloženi finansijski iskazi istinito i objektivno prikazuju finansijsko stanje Centralne banke na dan 31. 12. 2022. godine, rezultate poslovanja i novčane tokove u skladu sa Međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja. Ukupan iznos ostvarenog neto dobitka Centralne banke za period od posljednjih pet godina na nivou je od 22,00 miliona eura, a u periodu 2010-2022. godine ovaj iznos premašuje 31,00 milion eura.

Ključni izazov u 2023. godini biće očuvanje ukupne stabilnosti sistema i standarda stanovništva u uslovima i dalje prisutnih negativnih uticaja sa međunarodnih tržišta, koji u najvećoj mjeri oblikuju makroekonomski ambijent u Crnoj Gori. Prolongiranje nestabilnosti na međunarodnim finansijskim, kao i na tržištima energenata i hrane, koje se može očekivati, paralelno s nastavkom sukoba u Ukrajini, nastaviće da usložnjava uslove poslovanja u narednoj godini i čini ih neizvjesnim. U pravcu ublažavanja uočenih rizika po crnogorsku privredu i stanovništvo, neophodno je sinergetsko djelovanje kreatora ekonomske politike u vidu adekvatnih i balansiranih socioekonomskih mjera, paralelno sa nastavkom stvaranja uslova za unapređenje potencijala ekonomskog rasta, u saradnji sa međunarodnim, a prevashodno sa EU institucijama. Ublažavanje rizika i kreiranje što stimulativnijeg poslovnog ambijenta, uz poštovanje međunarodnih standarda, nastavljaju da budu osnovni preduslovi za pretvaranje ekonomskih potencijala Crne Gore u realni rast.

Guverner

dr Radoje Žugić

MAKROEKONOMSKI AMBIJENT I STANJE PRIVREDE

01

1.1. Makroekonomski ambijent

Bruto domaći proizvod (BDP)

Crnogorska ekonomija je tokom 2022. godine, uprkos geopolitičkim tenzijama i kretanjima na globalnim tržištima hrane i energenata, ostvarila veći rast od prognoza koje su, sa pojavom krize zbog situacije u Ukrajini, dale mnoge međunarodne institucije. Prema preliminarnim podacima MONSTAT-a, na osnovu kvartalnih procjena zabilježen je realni rast BDP-a od 6,1%¹. Rast je ostvaren u sva četiri kvartala i to: u prvom 7,1%, u drugom 12,7%, u trećem 3,2% i u četvrtom 3,3%, u odnosu na isti kvartal prethodne godine. Osnovni kratkoročni statistički pokazatelji ukazuju na pozitivne trendove u odnosu na prethodnu godinu u većem broju oblasti ekonomije; ostvaren je značajan rast dolazaka i noćenja turista, rast trgovine, većine vidova saobraćaja, kao i aktivnosti u šumarstvu. Evidentirano je i poboljšanje na tržištu rada, sa značajnim rastom broja zaposlenih i smanjenjem nezaposlenih. S druge strane, smanjena je industrijska proizvodnja, najviše zbog loše hidrološke situacije u prvoj polovini godine, kao i aktivnosti u oblasti građevinarstva. Kod većine komponenti potrošnje BDP-a, uključujući ličnu potrošnju domaćinstava, potrošnju države, zalihe, izvoz roba i usluga, te uvoz roba i usluga, ostvaren je realni rast u odnosu na 2021. godinu, dok je kod bruto investicija u osnovna sredstva zabilježen manji pad.

Dalje produbljivanje globalnih geopolitičkih tenzija naglašava rizik od značajnijeg usporavanja ekonomskog rasta. Slabiji rast u EU i regionu mogao bi usporiti rast u turizmu, pa se procjenjuje da će u narednom kraćem do srednjem roku privatna potrošnja i dalje biti jedan od glavnih nosilaca ekonomskog rasta u Crnoj Gori. Inflatorni pritisci dovode do zatezanja monetarnih politika na globalnom nivou, što utiče na skuplje finansiranje, kako na inostranom, tako i na domaćem tržištu. Prema prognozama većine međunarodnih institucija koje su objavljene krajem prethodne i početkom 2023. godine očekuje se rast BDP-a u Crnoj Gori u rasponu od 2,9% do 3,4% (tabela 1.1).² Preliminarne projekcije Centralne banke Crne Gore (u daljem tekstu: Centralna banka) ukazuju da bi stopa BDP-a u 2023. godini trebalo da iznosi 3,4%. Prema prognozama Ministarstva finansija³ iz januara 2023. godine, u narednom trogodišnjem periodu (2023 – 2025. godine), crnogorska ekonomija će godišnje rasti prosječno po realnoj stopi od 4,0% prema osnovnom scenariju, odnosno 2,5% prema scenariju nižeg rasta (tabela 1.2).

¹ Preliminarni podaci na osnovu kvartalnih procjena BDP-a. Konačni podaci se objavljuju u septembru 2023. godine.

² MMF – *WEO Economic Outlook*, april 2023. godine

Svjetska banka – *Global Economic Prospects*, januar 2023. godine

EBRD – *Regional economic update – Not out of the woods yet*, februar 2023. godine

Evropska komisija – *European Economic Forecast- Spring 2023*, maj 2023. godine

Bečki institut – <https://wiiw.ac.at/montenegro-overview-ce-36.html>

³ Izvor: Ministarstvo finansija CG - *Program ekonomskih reformi za Crnu Goru 2023–2025*, januar 2023. godine.

Tabela 1.1

Prognozirane stope rasta BDP-a Crne Gore u 2023. godini, u %					
Institucija	EBRD	MMF	BIMES ⁴	Evropska komisija	Svjetska banka
2023.	3,3	3,2	2,9	3,0	3,4

Izvor: Sajtovi navedenih institucija

Tabela 1.2

Prognozirane stope rasta BDP-a Crne Gore, 2023–2025. godine, u %						
	Osnovni scenario			Scenario nižeg rasta		
	2023.	2024.	2025.	2023.	2024.	2025.
Realni rast BDP-a (Ministarstvo finansija) PER	4,4	4,0	3,5	2,0	2,9	2,5

Izvor: Program ekonomskih reformi za Crnu Goru 2023–2025. godine

Inflacija

Tokom 2022. godine, zabilježen je najviši nivo prosječne svjetske inflacije u posljednjih dvadeset godina⁵. Značajan rast cijena evidentiran je u većini država svijeta, dok je u pojedinim razvijenim državama, poput SAD-a, Njemačke i Velike Britanije, inflacija dostigla višedecenijske maksimume. Tome je značajno doprinio rast cijena energenata, koji je uslijedio nakon što su države EU, zbog situacije u Ukrajini, uvele sankcije Rusiji, jednom od najznačajnijih proizvođača nafte i prirodnog gasa u svijetu. Pored toga, rastu cijena električne energije dodatno su doprinijele rekordne suše u Evropi. Ovi problemi, kao i povremena blokada izvoza žitarica i đubriva iz nekoliko crnomorskih luka doprinijeli su poremećajima u globalnim lancima snabdijevanja i rastu cijena prehrambenih sirovina. Rast cijena hrane je, zajedno sa energentima, u mnogim regionima, u prosjeku činio više od polovine inflacije. Prema izvještaju MMF-a⁶ iz aprila 2023. godine, prosječna cijena nafte je porasla za 39,2% u odnosu na prethodnu godinu. U uporednom periodu, prema podacima Organizacije UN za hranu i poljoprivredu, cjenovni indeks hrane, koji prati promjene međunarodnih cijena osnovnih prehrambenih proizvoda, u prosjeku je porastao za 14,3% i dostigao rekordan nivo od početka njegovog obračunavanja 1990. godine. Ovo je, shodno pomenutom izvještaju MMF-a, najviše uticalo na povećanje prosječnog rasta potrošačkih cijena u 2022. godini na svjetskom nivou do nivoa od 8,7%. Inflatorni pritisci su krajem godine počeli da slabe, zahvaljujući postepenom rješavanju zastoja u globalnim lancima snabdijevanja i restriktivnim mjerama monetarnih politika centralnih banaka.

Prema podacima MONSTAT-a, u Crnoj Gori je 2022. godine zabilježena najveća inflacija od sticanja nezavisnosti 2006. godine. U aprilu 2022. godine zabilježena je dvocifrena godišnja stopa rasta potrošačkih cijena, koja je imala rastući trend sve do decembra iste godine kad je blago snižena i iznosila je 17,2% (istovremeno, mjerena harmonizovanim indeksom potrošačkih cijena godišnja inflacija je

⁴ Bečki institut za međunarodne ekonomske studije (Vienna Institute for International Economic Studies).

⁵ UN World Economic Situation and Prospect 2023, januar 2023. godine.

⁶ IMF: World Economic Outlook: A rocky recovery, april 2023. godine.

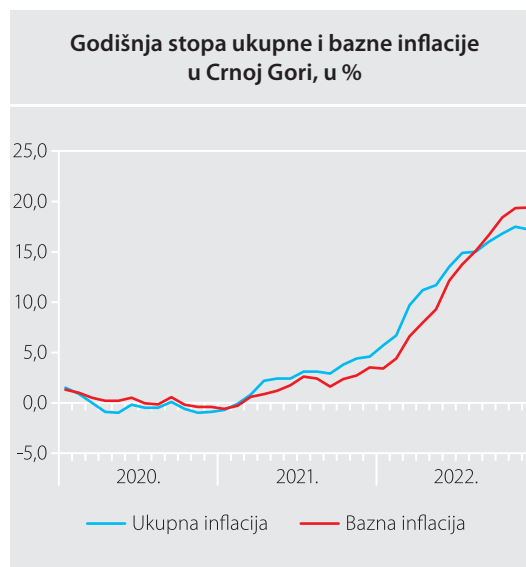
iznosila 15,7%). Potrošačke cijene u periodu januar - decembar 2022. godine, u poređenju sa istim periodom prethodne godine, u prosjeku su bile više za 13,0%. Najveći doprinos rastu godišnje stope inflacije u decembru dale su cijene iz kategorija *hrana i bezalkoholna pića* (10,23 pp), *stanovanje, voda, struja, gas i druga goriva* (2,19 pp) i *prevoz* (1,41 pp).

Značajan rast inflacije evidentiran je u svim državama regiona i EU. Najveća godišnja stopa potrošačkih cijena u decembru 2022. godine zabilježena je u Sjevernoj Makedoniji 18,7%, Srbiji 15,1%, zatim Bosni i Hercegovini 14,8%, dok je u Albaniji iznosila 7,4%. U istom periodu u Evropskoj uniji godišnja stopa inflacije iznosila je 10,4% i bila je za 5,1 pp veća od godišnje stope iz decembra prethodne godine.

Svih 12 kategorija potrošačkih cijena zabilježilo je rast na godišnjem nivou, pri čemu je najveći rast zabilježen u kategoriji *hrana i bezalkoholna pića* (28,9%) zbog rasta cijena većine grupa proizvoda: mlijeka, sira i jaja 47,8%, hljeba i žitarica 31,2%, povrća 29,7%, voća 23,7%, šećera, džema, meda, čokolade i slatkiša 23,4%, ulja i masti 21,4%, mesa 20,4%, ribe i morskih plodova 20,1% i bezalkoholnih pića 13,1%. Značajan doprinos godišnjoj inflaciji od 2,19 pp dale su cijene iz kategorije *stanovanje, voda, struja, gas i druga goriva* sa rastom od 16,2%, najviše zbog rasta cijena čvrstih goriva za 48,8% i stvarne rente koje plaćaju stanari za primarno boravište za 30,6%. Potrošačke cijene povećane su i u kategorijama: *prevoz* 12,0%, *hoteli i restorani* 16,8%, *ostala dobra i usluge* 16,4%, *namještaj, oprema za domaćinstvo i rutinsko održavanje stana* 13,4%, *odjeća i obuća* 8,3%, *zdravlje* 6,8%, *alkoholna pića i duvan* 5,7%, *rekreacija i kultura* 3,5%, *obrazovanje* 3,1% i *komunikacije* 0,3%.

Godišnja stopa bazne inflacije u decembru iznosila je 19,4% i bila je viša za 2,2 pp od ukupne godišnje inflacije⁷. Ovo je rezultat rasta cijena gotovo svih grupa prehrambenih proizvoda koji se ne isključuju, kao i cijena ostalih grupa proizvoda koje određuju baznu inflaciju na godišnjem nivou. Tokom prvih sedam mjeseci 2022. godine, godišnja stopa bazne inflacije bila je niža, dok je od avgusta do decembra ona bila viša od ukupne inflacije (grafikon 1.1). Najveći raspon između ukupne godišnje i bazne inflacije evidentiran je u martu i aprilu usljed promjena cijena određenih proizvoda koji se uključuju u obračun godišnje, ali se ne uključuju u obračun bazne inflacije (npr. cijene pojedinih poljoprivrednih proizvoda, duvana, goriva i maziva i sl.).

Grafikon 1.1

Izvor: MONSTAT i kalkulacija Centralne banke

⁷ Bazična inflacija koristi se kao indikator trenda dugoročne ili buduće stope inflacije odnosno omogućava razlikovanje između privremenih cjenovnih šokova i dugoročne inflacije. Ukupna godišnja inflacija je pokazatelj prosječne promjene cijena svih proizvoda i usluga koje domaćinstva koriste u svrhu potrošnje. Opširnije u okviru metodologije

https://www.cbpg.me/slike_i_fajlovi/fajlovi/publikacije/radne_studije/obracun_bazicne_stope_inflacije.pdf

Budžet Crne Gore

Prema preliminarnim podacima Ministarstva finansija, ukupni primici⁸ budžeta, sa državnim fondovima, u 2022. godini iznosili su 2.231,08 miliona eura ili 38,49% procijenjenog BDP-a, od čega se na izvorne prihode odnosilo 90,11% (2.010,37 miliona eura).⁹ U odnosu na plan, izvorni prihodi bili su viši za 4,11%, a za 5,18% u odnosu na prethodnu godinu, što je rezultat uspješne ljetnje turističke sezone, unapređene poreske discipline, kao i rasta uvoza i inflacije.

Ukupni izdaci budžeta¹⁰ u 2022. godini iznosili su 2.589,86 miliona eura ili 44,68% procijenjenog BDP-a. Konsolidovani rashodi budžeta iznosili su 2.270,59 miliona eura, što čini 39,17% BDP-a, i zabilježili su pad od 4,77% u odnosu na planirane, dok su u odnosu na prethodnu godinu bili viši za 12,91%. Najveći rast rashoda (100,98 miliona eura ili 17,80%) u odnosu na prethodnu godinu zabilježen je kod transfera za socijalnu zaštitu, usljed isplate naknada majkama sa troje i više djece od aprila i isplate dječjeg dodatka za svu djecu do 18 godina od oktobra 2022. godine, kao i povećanja rashoda za penzije uzrokovanog povećanjem minimalne penzije od septembra 2022. godine, redovnog usklađivanja penzija u skladu sa promjenom godišnje stope inflacije i promjenom bruto prosječne zarade i vanrednog usklađivanja penzija za 36% od januara do septembra tekuće godine¹¹.

Deficit budžeta¹² Crne Gore procijenjen je na 260,22 miliona eura ili 4,49% BDP-a i viši je za 160,70 miliona eura od gotovinskog deficita, a 156,66 miliona eura od korigovanog deficita zabilježenog u prethodnoj godini¹³. Takođe, shodno preliminarnim podacima Ministarstva finansija, u 2022. godini evidentiran je gotovinski deficit javne potrošnje u iznosu od 299,44 miliona eura ili 5,17% BDP-a, i viši je za 205,96 miliona eura od gotovinskog deficita evidentiranog u prethodnoj godini.

Prema preliminarnim podacima Ministarstva finansija, neto javni dug¹⁴ Crne Gore, na kraju 2022. godine, iznosio je 3,99 milijardi eura ili 68,84% procijenjenog BDP-a za 2022. godinu (tabela 1.3). U odnosu na kraj prethodne godine, neto javni dug zabilježio je rast od 7,91%. U strukturi spoljnog državnog duga posebno mjesto zauzima dug po osnovu emisije euroobveznica, koji čini 49,19% spoljnog duga, dok je kineska Exim banka najveći pojedinačni povjerilac sa 19,73% učešća u spoljnom dugu.

Bruto dug je, na kraju 2022. godine, bio manji za 1,45% (60,57 miliona eura) u odnosu na kraj prethodne godine. Glavni uzrok za rast neto duga je pad depozita Ministarstva finansija za 75,96% ili za 353,08

⁸ Ukupni primici obuhvataju izvorne prihode, pozajmice i kredite od domaćih i od inostranih izvora, kao i primitke od prodaje imovine.

⁹ Procentno učešće svih narednih pokazatelja u ovom Izvještaju odnosi se na procijenjeni BDP za 2022. godinu koji iznosi 5.796,76 miliona eura.

¹⁰ Ukupni izdaci obuhvataju konsolidovane rashode, otplatu dugova i izdatke za kupovinu hartija od vrijednosti.

¹¹ Penzioneri sa najnižom penzijom su retroaktivno primili iznos razlike između minimalne penzije, koja je važila do septembra - 147 eura i nominalnog iznosa najniže penzije od septembra - 253,61 euro.

¹² Deficit budžeta definiše se kao razlika između izvornih prihoda i konsolidovanih rashoda. Podatak o deficitu za 2022. godinu se odnosi na gotovinski deficit (ne uključuje neto obaveze), dok će korigovani deficit biti publikovan kad bude donesen Zakon o završnom računu budžeta za 2022. godinu.

¹³ Korigovani deficit iskazan u Predlogu zakona o završnom računu budžeta za 2021. godinu.

¹⁴ Javni dug Crne Gore (bruto) obuhvata državni dug, dug lokalnih samouprava i dug preduzeća u vlasništvu lokalnih samouprava. Neto javni dug predstavlja bruto javni dug umanjen za depozite Ministarstva finansija.

miliona eura, usljed odsustva novog zaduživanja u prvih deset mjeseci 2022. godine, što je zahtijevalo korišćenje depozita za finansiranje budžeta.

Tabela 1.3

Struktura javnog duga Crne Gore na kraju decembra 2022. godine, u mil. eura	
Unutrašnji dug	468,77
Spoljni dug	3.557,56
Ukupan državni dug (bruto)	4.026,33
Dug jedinica lokalne samouprave	75,89
Ukupan javni dug (bruto)	4.102,22
Depoziti Ministarstva finansija uključujući i 38.477 unci zlata	111,75
Ukupan javni dug (neto)	3.990,47
	68,84% BDP-a

Izvor: Preliminarni podaci Ministarstva finansija

Nivo javnog duga bi i u narednom periodu mogao imati tendenciju rasta, usljed planiranog rasta budžetskih izdataka, kao i planiranih nedostajućih sredstava u budžetu u narednim godinama. U 2023. godini, povećanje mandatorne potrošnje, u skladu sa usvojenim zakonskim rješenjima koja će usloviti veća izdvajanja sredstava za zarade u javnom sektoru, penzije, socijalna davanja, Fond za zdravstveno osiguranje Crne Gore, ali i za kapitalna ulaganja, usloviće rast budžetskih izdataka, što će povećati deficit budžeta.

Otplata dospjelih obaveza prema nerezidentima, kao i značajan rast BDP-a, usljed povećanja prihoda od turizma i privatne potrošnje, ali i odsustvo novog zaduživanja u prvih deset mjeseci, uslovili su da bruto javni dug na kraju 2022. godine iznosi 70,77% procijenjenog BDP-a. Aktuelna geopolitička situacija, neizvjesnost u pogledu uspješnosti obuzdavanja inflacije, kao i rezultirajuća turbulentnost na međunarodnom finansijskom tržištu, usloviće nesigurnost i na polju javnih finansija Crne Gore u narednom periodu, što će naročito biti izraženo kroz nepovoljne uslove budućeg zaduživanja u cilju obezbjeđivanja nedostajućih sredstava u budžetu u predstojećim godinama.

Zaposlenost

Broj zaposlenih u 2022. godini, prema podacima MONSTAT-a, u prosjeku je iznosio 223.744 i bio je viši za 18,41% u odnosu na prosječan broj zaposlenih u prethodnoj godini. Rast broja zaposlenih u posmatranom periodu zabilježen je u svim sektorima, među kojima je najveći rast zabilježen u sektoru *administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti* (46,68%) i sektoru *usluge smještaja i ishrane* (41,72%), a najmanji u sektoru *državna uprava i odbrana, obavezno socijalno osiguranje* (4,62%).

Nezaposlenost

Prema evidenciji Zavoda za zapošljavanje Crne Gore prosječan broj registrovanih nezaposlenih lica u 2022. godini iznosio je 48.428, što je za 11,24% manje nego u prethodnoj godini. Jedan dio ovih promjena statističke je prirode, odnosno uzrokovan je brisanjem određenog broja nezaposlenih lica kojima je vraćeno pravo na naknadu, shodno Zakonu o obeštećenju bivših korisnika naknada po osnovu rođenja troje ili više djece. Naime, prema podacima Zavoda za zapošljavanje Crne Gore, u junu, broj

bivših korisnica pomenute nadoknade bio je 1.327 dok je u istom mjesecu prethodne godine na birou rada bilo prijavljeno njih 5.771¹⁵.

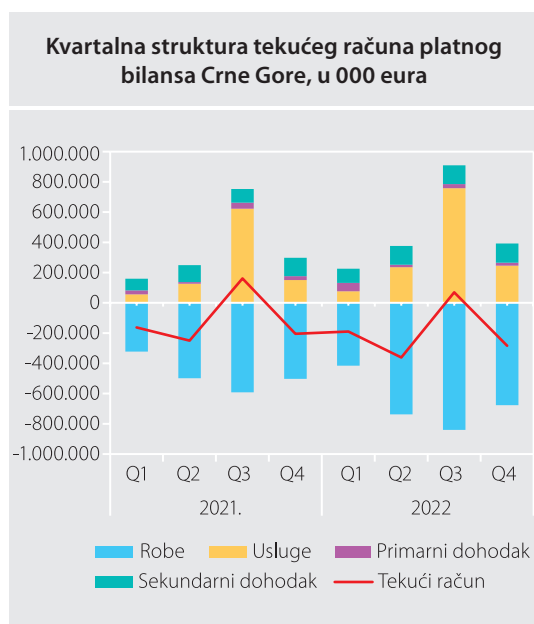
Registrovana stopa nezaposlenosti je, prema podacima Zavoda za zapošljavanje Crne Gore, na kraju 2022. godine iznosila 20,08%¹⁶ i manja je za 4,65 pp od stope nezaposlenosti na kraju prethodne godine. Prema Anketi o radnoj snazi, koju MONSTAT objavljuje na kvartalnom nivou, u prvom kvartalu zabilježena je stopa nezaposlenosti od 16,78%, u drugom od 14,58%, u trećem 13,04% i u četvrtom 14,44%.¹⁷

Bruto i neto zarade

Prema podacima MONSTAT-a, prosječna bruto zarada u Crnoj Gori u 2022. godini iznosila je 883 eura, dok je prosječna zarada bez poreza i doprinosa iznosila 712 eura, i u odnosu na prethodnu godinu porasle su za 11,35% odnosno 33,83%. Ovaj relativno visok rast zarada rezultat je implementacije programa „Evropa sad“, uvedenog 1. januara 2022. godine¹⁸. Programom je minimalna neto zarada povećana sa 250 na 450 eura, a ukinuta je i obaveza plaćanja doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranje.

Platni bilans Crne Gore

Grafikon 1.2

Izvor: Centralna banka

U 2022. godini zabilježen je rast deficita tekućeg računa platnog bilansa. Prema preliminarnim podacima, deficit tekućeg računa u ovoj godini iznosio je 765,92 miliona eura ili 13,21% BDP-a, što predstavlja povećanje u odnosu na prethodnu godinu kada je deficit iznosio 9,20% BDP-a (grafikon 1.2). Rast deficita dominantno je rezultat povećanja deficita na računu roba, uprkos povećanjima suficita na računu usluga, kao i na računima primarnog i sekundarnog dohotka. Rast suficita na računu usluga ostvaren je zahvaljujući značajnom rastu prihoda po osnovu potkategorije putovanja i turizma. Ovi prihodi iznosili su 18,20% BDP-a i rezultat su nastavka oporavka putovanja i turizma nakon krize uzrokovane pandemijom COVID-19 iz 2020. godine.

Deficit na računu roba u 2022. godini iznosio je 2.670,10 miliona eura ili 39,42% više nego tokom

¹⁵ Saopštenje za javnost ZZZCG, 21. jun 2022. godine

¹⁶ Registrovanu stopu nezaposlenosti izračunava ZZZCG i predstavlja odnos broja registrovanih nezaposlenih lica sa evidencije ZZZCG u datom mjesecu i aktivnog stanovništva (zaposleni+nezaposleni) prema Popisu stanovništva.

¹⁷ Priručnik o načinu utvrđivanja anketne i registrovane stope nezaposlenosti: [http://monstat.org/userfiles/file/zarade/Prirucnik%20nezaposlenosti%20u%20CG%203%2015%20\(1\).pdf](http://monstat.org/userfiles/file/zarade/Prirucnik%20nezaposlenosti%20u%20CG%203%2015%20(1).pdf)

¹⁸ Više o Programu na sajtu Vlade CG: <https://www.gov.me/clanak/ciljevi-programa-evropa-sad>.

prethodne godine, usljed znatno većeg povećanja uvoza od izvoza roba. Ukupan izvoz roba iznosio je 763,46 miliona eura, što predstavlja povećanje od 45,20% na godišnjem nivou. Najveći uticaj na rast izvoza imalo je povećanje izvoza u kategorijama *električna energija, obojeni metali i nafta i naftni derivati*. Ukupan uvoz roba iznosio je 3.433,56 miliona eura i bio je za 40,66% veći u odnosu na prethodnu godinu, kao posljedica povećanja uvoza u kategorijama *nafta i naftni derivati, električna energija i obojeni metali*.

Na računu usluga u posmatranom periodu ostvaren je suficit u iznosu od 1.317,23 miliona eura, što je za 37,77% više nego u prethodnoj godini. Ukupni prihodi od usluga iznosili su 2.289,09 miliona eura ili za 43,33% više u odnosu na prethodnu godinu, dok su rashodi iznosili 971,86 miliona eura (rast od 51,63%). Procijenjeni prihodi od putovanja – turizma iznosili su 1.054,75 miliona eura, što je za 39,18% više nego u uporednom periodu. U posmatranom periodu zabilježeno je povećanje noćenja stranih turista, kao i povećanje cijena smještaja.

Na računu primarnih dohodaka ostvaren je suficit u iznosu od 118,39 miliona eura, što je za 15,71% više nego u prethodnoj godini. Na rast suficita uticalo je povećanje prihoda za 6,62%, koji su iznosili 376,35 miliona eura. Istovremeno je zabilježeno i povećanje rashoda za svega 2,91%, koji su iznosili 257,96 miliona eura. Na računu sekundarnih dohodaka ostvaren je suficit u iznosu od 468,56 miliona eura, što je za 16,90% više nego u uporednom periodu. Ukupan priliv transfera u Crnu Goru bio je veći za 18,22% i iznosio je 568,96 miliona eura. Najveći priliv zabilježen je po osnovu ličnih transfera iz inostranstva u iznosu od 435,71 milion eura, dok je odliv ličnih transfera u inostranstvo iznosio 49,53 miliona eura. Priliv sektora države po osnovu tekuće međunarodne saradnje iznosio je 57,77 miliona eura (pad od 25,10%).

Na finansijskom računu u 2022. godini neto strane direktne investicije iznosile su 782,64 miliona eura ili 34,56% više nego u prethodnoj godini i čine 13,50% BDP-a. Ovaj rast rezultat je povećanja priliva i to najviše po osnovu ulaganja u nekretnine, gdje je zabilježeno povećanje od 169,73 miliona eura u odnosu na prethodnu godinu. Ukupan priliv SDI iznosio je 1.151,42 miliona eura (ili 24,07% više nego u prethodnoj godini), od čega su vlasnička ulaganja iznosila 667,42 miliona eura, dok je priliv u formi interkompanijskog duga iznosio 401,54 miliona eura i povećan je za 24,15% u odnosu na uporedni period. U strukturi vlasničkih ulaganja investicije u kompanije i banke iznosile su 219,40 miliona eura (rast od 2,01%), dok su ulaganja u nekretnine iznosila 448,02 miliona eura (rast od 60,99%). Ukupan odliv SDI iznosio je 368,79 miliona eura.

Na računu portfolio investicija zabilježen je neto odliv od 174,94 miliona eura. Takođe, u posmatranom periodu realizovan je neto odliv i na računu ostalih investicija u iznosu od 260,81 milion eura. Kretanja na finansijskom računu rezultat su manjeg zaduživanja države na međunarodnom tržištu kapitala i banaka, ali i većeg zaduživanja ostalih sektora po osnovu uzetih kredita. Zabilježen je rast međukompanijskih kredita, dok je istovremeno evidentiran rast odliva po osnovu otplate ranije uzetih kredita.

1.2. Kretanja u bankarskom sistemu i kod drugih pružalaca finansijskih usluga

Na kraju 2022. godine u Crnoj Gori poslovalo je 11 banaka. Bankarski sistem u Crnoj Gori je, i pored izazovnih ekonomskih uslova poslovanja, u međunarodnom i lokalnom okruženju, karakterisala stabilnost, profitabilnost poslovanja, visoka likvidnost i dobra kapitalizovanost.

U jednogodišnjem uporednom periodu sve ključne bilansne pozicije ostvaruju rast. Ukupni krediti (bruto krediti i potraživanja od banaka i klijenata) povećani su za 8,92%, ukupna aktiva banaka za 20,19%, ukupni depoziti banaka (sa sredstvima na escrow računima) za 24,35%, dok ukupni kapital bilježi rast od 11,54%.

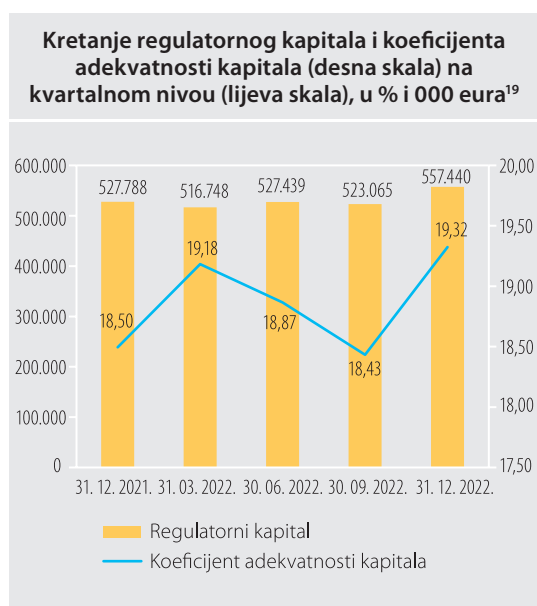
Na kraju decembra 2022. godine učešće nekvalitetnih kredita u ukupnim kreditima iznosilo je 5,71% i bilo je za 0,46 pp manje u odnosu na nivo ovog pokazatelja u istom periodu prethodne godine (6,17%). Krediti koji kasne s otplatom preko 30 dana bilježe smanjenje u posmatranom jednogodišnjem periodu za 12,13%, dok krediti koji kasne s otplatom preko 90 dana bilježe povećanje za 13,87%.

Bruto krediti i potraživanja banaka bez kamata i vremenskih razgraničenja čine 57,15% ukupne aktive i bilježe pad učešća u odnosu na kraj prethodne godine (63,06%) u korist plasmana u hartije od vrijednosti i plasmana bankama. Depoziti značajno premašuju nivo kredita, pri čemu je koeficijent krediti/depoziti iznosio 0,70.

Likvidnost banaka tokom 2022. godine bila je visoka, a ukupna likvidna aktiva banaka povećana je za 583,4 miliona eura ili za 41,53% na godišnjem nivou i iznosila je 1.988,2 miliona eura. Učešće likvidne aktive u ukupnoj aktivu na nivou sistema iznosilo je 31,04% (povećanje učešća za 4,68 pp), a dnevni i dekadni pokazatelji likvidnosti banaka bili su iznad propisanog minimuma.

Finansijski rezultat na agregatnom nivou bio je pozitivan i banke su u 2022. godini ostvarile dobit u ukupnom iznosu od 83,3 miliona eura. Na kraju 2022. godine, sve banke u sistemu poslovale su s profitom.

Grafikon 1.3

Izvor: Kvartalni izvještaji banaka

Ukupan kapital banaka na kraju 2022. godine iznosio je 675,5 miliona eura i u odnosu na prethodnu godinu bilježi povećanje od 69,9 miliona eura ili 11,54%. Koeficijent adekvatnosti kapitala na agregatnom nivou iznosio je 19,32% na kraju 2022. godine, dok je u istom periodu prethodne godine iznosio 18,50% (grafikon 1.3), što je značajno iznad zakonom propisanog minimuma od 8%. Regulatorni kapital banaka iznosi 557,4 miliona eura.

Ukupni krediti (bruto krediti i potraživanja od banaka i klijenata) iznosili su 3.660,1 milion eura i bilježe rast u odnosu na prethodnu godinu od 299,8 miliona eura ili 8,92%.

U ročnoj strukturi ukupnih kredita, dugoročni krediti učestvovali su sa 81,42%, a kratkoročni sa 18,58%. Najznačajniji korisnici kredita (87,87%)

¹⁹ Shodno Odluci o adekvatnosti kapitala koja je na snazi od 2022. godine, koeficijent adekvatnosti ukupnog kapitala izračunava se kao odnos regulatornog kapitala kreditne institucije i ukupnog iznosa izloženosti riziku, izražen u procentima.

bili su stanovništvo, privreda i banke-nerezidenti. Na kraju 2022. godine krediti stanovništva iznosili su 1.587,6 miliona eura (43,38% ukupnih kredita), privrede 1.260 miliona eura (34,43% ukupnih kredita), i banaka – nerezidenata 368,3 miliona eura (10,06%).

Ukupni depoziti (sa sredstvima na *escrow* računima) u bankama, na kraju 2022. godine, iznosili su 5.224,3 miliona eura i u odnosu na prethodnu godinu povećani su za 24,35%. Depoziti fizičkih lica povećani su za 12,62%, dok depoziti pravnih lica ostvaruju povećanje za 37,04%.

Najznačajniji deponenti banaka su sektori stanovništva (47,05%) i privrede (33,82%). Depoziti po viđenju činili su 78,87% (rast učešća za 5,69 pp), a oročeni depoziti 15,66% ukupnih depozita (pad učešća za 6,64 pp), dok su depoziti na *escrow* računima imali učešće od 5,47% (rast učešća za 0,95 pp). U valutnoj strukturi depozita dominiraju depoziti u eurima, dok su depoziti u ostalim valutama predstavljali 5,12% ukupnih depozita (pad od 0,63 pp).

Tabela 1.4

Kredit i depoziti banaka po djelatnostima, na 31. 12. 2022. godine, u 000 eura					
DJELATNOST	Kredit i potraživanja	%	Ukupno depoziti sa <i>escrow</i> računima	%	Razlika
I Pravna lica - rezidenti	1.556.989	42,54	2.246.855	43,01	689.866
1. Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	22.873	1,47	6.030	0,27	-16.843
2. Vađenje rude i kamena	21.336	1,37	15.132	0,67	-6.204
3. Prerađivačka industrija	96.976	6,23	82.326	3,66	-14.650
4. Snabdijevanje električnom energijom	35.909	2,31	120.206	5,35	84.297
5. Snabdijevanje vodom	14.235	0,91	13.285	0,59	-950
6. Građevinarstvo	181.790	11,68	229.426	10,21	47.636
7. Trgovina na veliko i trgovina na malo i popravka motornih vozila i motocikla	393.695	25,29	321.916	14,33	-71.779
8. Saobraćaj i skladištenje	56.161	3,61	114.732	5,11	58.571
9. Usluge pružanja smještaja i ishrane	268.326	17,23	131.562	5,86	-136.764
10. Informisanje i komunikacije	38.855	2,50	197.284	8,78	158.429
11. Fin. djelatnosti i djelatnosti osiguranja	32.755	2,10	123.106	5,48	90.351
12. Poslovanje nekretninama	33.751	2,17	161.966	7,21	128.215
13. Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	42.200	2,71	166.761	7,42	124.561
14. Administ. i pomoćne uslužne djelatnosti	18.807	1,21	50.746	2,26	31.939
15. Državna uprava i odbrana i obavezno socijalno osiguranje	251.376	16,15	284.454	12,66	33.078
16. Obrazovanje	1.215	0,08	35.492	1,58	34.277
17. Zdravstvo i socijalna zaštita	13.111	0,84	27.439	1,22	14.328
18. Umjet., zabavne i rekreativne djelatnosti	18.587	1,19	96.387	4,29	77.800
19. Ostale uslužne djelatnosti	15.031	0,97	66.338	2,95	51.307
20. Djelatnosti domaćinstva kao poslodavca	0	0,00	15	0,00	15
21. Djelatnosti ekst. organizacija i tijela	0	0,00	2252	0,10	2.252
II Fizička lica - rezidenti	1.550.575	42,36	1.659.439	31,76	108.864
III Nerezidenti	552.552	15,10	1.318.019	25,23	765.467
Ukupno (I+II+III)	3.660.116	100,00	5.224.313	100,00	1.564.197

Izvor: Kvartalni podaci banaka

Na kraju 2022. godine, ukupni depoziti u bankama bili su za 1.564,2 miliona eura viši nego ukupno odobreni krediti banaka, što ukazuje da su osnovni izvor kreditne aktivnosti domaća sredstva banaka. Posmatrano po djelatnostima rezidentnih pravnih lica, najznačajniji neto štediša bila je djelatnost informisanja i komunikacije, zatim poslovanje nekretninama, kao i stručna, naučna i tehnička djelatnost (tabela 1.4). S druge strane, najznačajniji neto korisnici sredstava bila su pravna lica rezidenti koji pripadaju djelatnosti pružanje usluga smještaja i ishrane, zatim trgovina na veliko i trgovina na malo i popravka motornih vozila i motocikla, kao i poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo.

Kod IRF-a i pružalaca finansijskih usluga čije poslovanje kontroliše Centralna banka, posmatranih ukupno, došlo je do smanjenja ukupne aktive za 5,45% i ukupnih obaveza za 7,97%. Istovremeno, zabilježen je rast ukupnih potraživanja za 12,56%. Iako se kod većine pružalaca finansijskih usluga kvalitet aktive poboljšao, ukupna nekvalitetna aktiva porasla je za 16,53% zbog rasta otkupljenih (nekvalitetnih) potraživanja društava za otkup potraživanja. U odnosu na prethodnu godinu došlo je do pogoršanja finansijskog rezultata koji je ostvaren u 31,45% manjem iznosu.

Tabela 1.5

Najvažniji parametri poslovanja IRF-a i pružalaca finansijskih usluga, stanje na kraju godine, u 000 eura i % promjena na godišnjem nivou															
	Ukupna aktiva			Ukupna potraživanja			Nekvalitetna aktiva			Ukupne obaveze			Finansijski rezultat		
	2021.	2022.	%	2021.	2022.	%	2021.	2022.	%	2021.	2022.	%	2021.	2022.	%
IRF	464,08	441,71	-4,82	389,55	405,95	4,21	43.787	43.488	-0,68	375.999	348.400	-7,34	2.042	1.942	-4,9
MFI	80,141	74,764	-6,71	67,435	73,139	8,46	6.928	5.819	-16,01	40.468	34.546	-14,63	4.328	3.832	-11,46
Lizing društva	40,509	32,238	-20,42	37,111	25,14	-32,26	2.542	177	93,04	36.813	30.765	-16,43	638	255	-60,03
Faktoring društva	4,604	7,824	69,94	4,557	7,812	71,43	212	281	32,55	3.701	6.698	80,98	96	282	193,75%
Društva za otkup potraživanja	9,213	9,367	1,67	29,948	82,963	177	10.574	24.862	135,1	5.845	5.535	-5,3	2,411	212	-91,21%
Ukupno	598,54	565,9	-5,45	528,6	595,01	12,56	64.043	74.627	16,53	462.826	425.944	-7,97	9.515	6.523	-31,45%

Izvor: Kvartalni podaci IRF-a i pružalaca drugih finansijskih usluga dostavljeni Centralnoj banci

1.2.1. Kretanja kamatnih stopa

1.2.1.1. Aktivne kamatne stope banaka

Prosječne ponderisane nominalne kamatne stope (PPNKS) na ukupne aktivne kredite banaka na dan 31. 12. 2022. godine iznosile su 5,45% dok su prosječne ponderisane efektivne kamatne stope (PPEKS) iznosile 5,92% i bile su veće za 0,29 pp, odnosno 0,26 pp, u odnosu na iste stope na dan 31. 12. 2021. godine (tabela 1.6).²⁰

²⁰ Prosječne ponderisane nominalne (PPNKS) i efektivne kamatne stope (PPEKS) banaka na stanje ukupnih kredita dobijene su iz Kreditnog registra Centralne banke na osnovu podataka o stanju nedospjelog duga po pojedinačnim aktivnim kreditima banaka i pripadajućim stopama po svakom pojedinačnom kreditu, o kojima su izvijestile banke na posljednji dan izvještajnog mjeseca.

Tabela 1.6

PPNKS i PPEKS na stanje aktivnih kredita banaka na kraju kvartala, u %										
O P I S	Prosječne ponderisane kamatne stope na godišnjem nivou, u %									
	31. 12. 2021.		31. 03. 2022.		30. 06. 2022.		30. 09. 2022.		31. 12. 2022.	
	PPNKS	PPEKS	PPNKS	PPEKS	PPNKS	PPEKS	PPNKS	PPEKS	PPNKS	PPEKS
1. Ponderisane kamatne stope na kratkoročne kredite	4,05	4,64	3,83	4,35	3,77	4,42	3,62	4,16	3,72	4,28
1.1. Preduzeća u većinskom privatnom vlasništvu	4,10	4,69	3,85	4,33	3,86	4,52	3,76	4,33	4,04	4,66
1.2. Građani	4,66	6,48	4,60	6,36	4,39	6,11	4,47	6,30	4,61	6,46
2. Ponderisane kamatne stope na dugoročne kredite	5,22	5,72	5,17	5,66	5,15	5,65	5,22	5,70	5,57	6,04
2.1. Preduzeća u većinskom privatnom vlasništvu	4,01	4,29	3,91	4,18	3,86	4,14	3,99	4,25	4,41	4,67
2.2. Građani	6,47	7,18	6,43	7,14	6,40	7,11	6,41	7,11	6,50	7,18
2.3. Krediti za kupovinu stanova i adaptacija	4,59	5,23	4,54	5,18	4,53	5,16	4,58	5,20	4,77	5,31
3. Ponderisane kamatne stope na ukupne kredite	5,16	5,66	5,10	5,59	5,06	5,57	5,12	5,60	5,45	5,92

Izvor: Kreditni registar Centralne banke

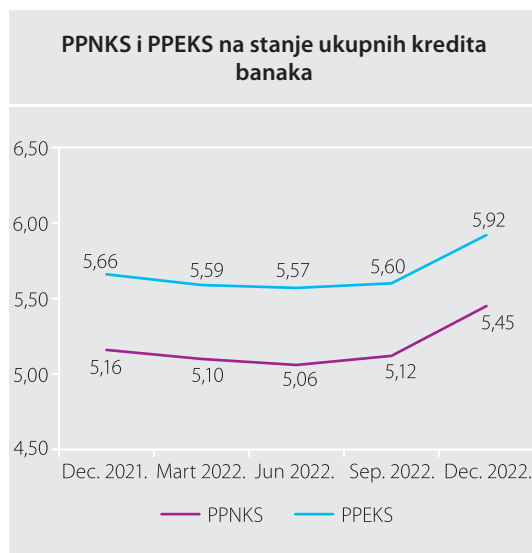
Prosječna ponderisana efektivna kamatna stopa na kratkoročne kredite privatnim preduzećima od 4,66% i građanima od 6,46% bilježe pad od 0,03 pp, odnosno 0,02 pp.

Prosječna ponderisana efektivna kamatna stopa na dugoročne kredite privatnim preduzećima je u decembru 2022. godine zabilježila rast od 0,38 pp u odnosu na isti period prethodne godine. Prosječna ponderisana efektivna kamatna stopa dugoročnih kredita građanima u toku 2022. godine bilježila je pad od najviše 0,07 pp, da bi u decembru 2022. godine iznosila 7,18% i bila na istom nivou kao prije godinu dana.

I kod dugoročnih kredita banaka za kupovinu i adaptaciju stanova PPEKS je bilježila rast, pa je u odnosu na isti period prethodne godine, u decembru 2022. godine bila veća za 0,08 pp.

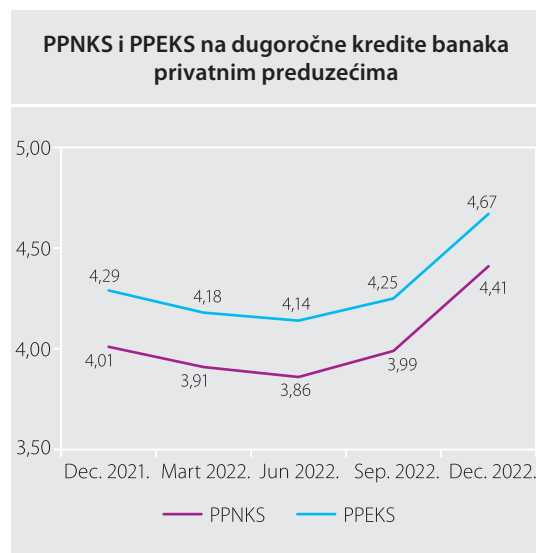
Na grafikonima 1.4, 1.5 i 1.6 prikazano je kretanje prosječnih ponderisanih nominalnih i efektivnih kamatnih stopa na stanje ukupnih kredita i na dugoročne kredite privatnim preduzećima i građanima, kao dvije najznačajnije kategorije korisnika kredita.

Grafikon 1.4

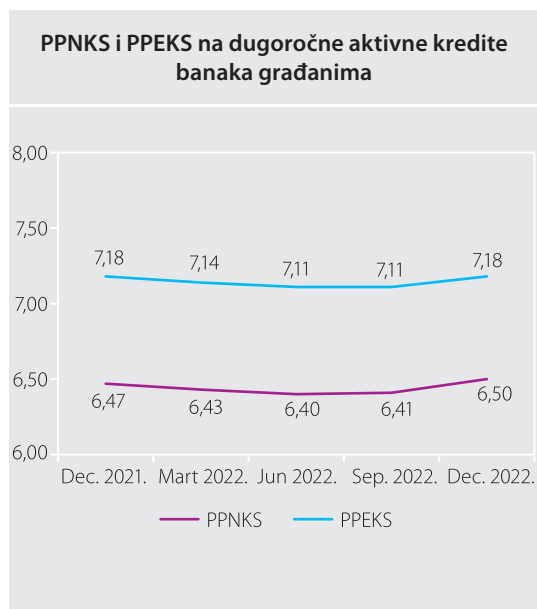
Izvor: Kreditni registar Centralne banke

Grafikon 1.5

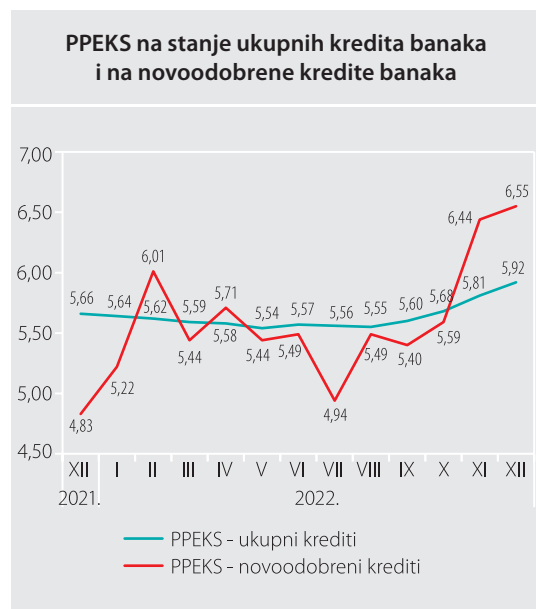
Izvor: Kreditni registar Centralne banke

Grafikon 1.6

Izvor: Kreditni registar Centralne banke

Grafikon 1.7

Izvor: Kreditni registar Centralne banke

Na grafikonu 1.7 prikazano je kretanje PPEKS na ukupne kredite i na novoodobrene kredite banaka²¹, po mjesecima u periodu decembar 2021 – decembar 2022. godine.

²¹ Obračun efektivnih kamatnih stopa i njihovo transparentno objavljivanje ima za cilj, pored približavanja međunarodnim standardima i praksama, i sveobuhvatno upoznavanje klijenata banke sa cijenom kredita, a u svrhu lakšeg izbora banke sa povoljnijim uslovima. Efektivna kamatna stopa se obračunava na godišnjem nivou.

1.2.1.2. Pasivne kamatne stope banaka

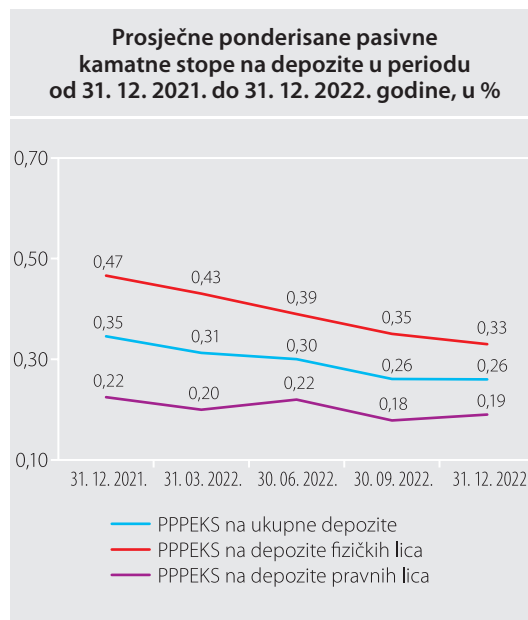
Prema podacima na dan 31. 12. 2022. godine, prosječna efektivna ponderisana pasivna kamatna stopa na ukupne depozite iznosila je 0,26%, na depozite fizičkih lica 0,33%, dok je na depozite pravnih lica iznosila 0,19% (tabela 1.7). Posmatrano u odnosu na uporedni period prethodne godine, kamatna stopa na ukupne depozite smanjena je za 0,09 pp, pri čemu je kamatna stopa za fizička lica zabilježila pad od 0,14 pp, dok je kamatna stopa za pravna lica zabilježila pad 0,03 pp.

Tabela 1.7

Prosječne ponderisane pasivne kamatne stope na ukupne depozite, stanje na 31. 12. 2022. godine, u %							
OPIS	Depoziti po viđenju	Do 3 mjeseca	Do 1 godine	Do 3 godine	Do 5 godina	Preko 5 godina	Ukupno
PPEKS na ukupne depozite pravnih lica	0,04	1,35	1,35	1,40	1,96	1,67	0,19
PPEKS na ukupne depozite fizičkih lica	0,03	1,14	1,17	1,44	1,79	1,50	0,33
PPEKS na ukupne depozite banaka	0,04	1,26	1,23	1,43	1,86	1,60	0,26

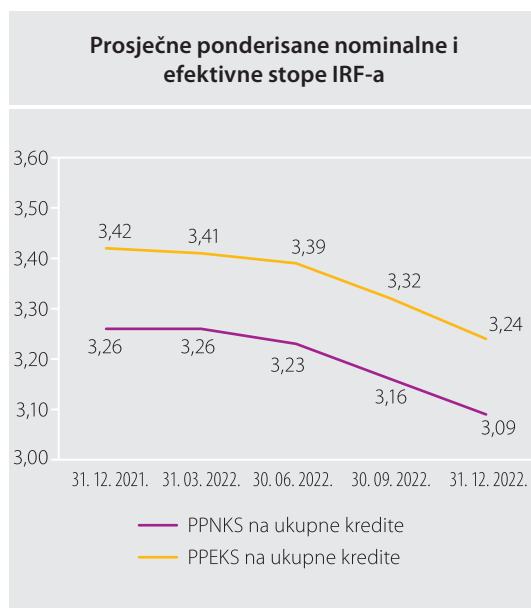
Izvor: Kvartalni izvještaji banaka

Grafikon 1.8

Izvor: Kvartalni izvještaji banaka

Grafikon 1.9

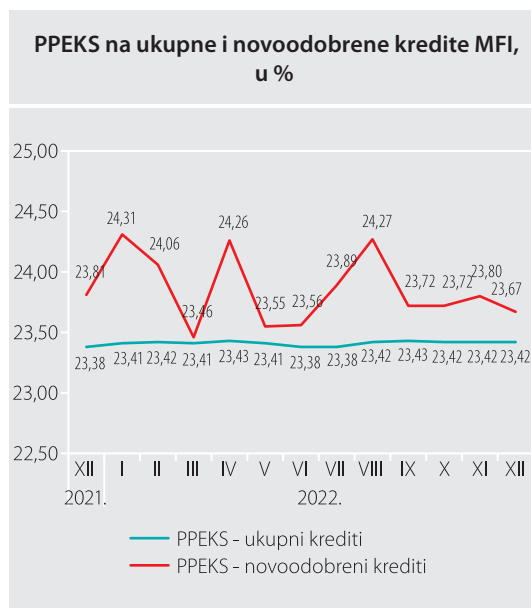
Izvor: Kreditni registar Centralne banke

1.2.2. Kretanje kamatnih stopa IRF-a

Aktivne kamatne stope Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore (IRF) imale su u 2022. godini trend pada (grafikon 1.9). Na dan 31. 12. 2022. godine PPEKS na ukupne kredite iznosila je 3,24% i bila je za 0,18 pp manja u odnosu na nivo ove stope u uporednom periodu prethodne godine. Kredite fizičkim licima IRF je odobravao po povoljnijoj PPEKS od 2,54% u odnosu na kredite odobrene pravnim licima, za koje je PPEKS iznosila 3,43%.

U odnosu na prethodnu godinu, PPNKS je smanjena za 0,03 pp, dok je PPEKS smanjena za 0,04 pp. Prosječne kamatne stope IRF-a za kredite odobrene za likvidnost (PPEKS 3%) povoljnije su u odnosu na stope na kredite za realizaciju investicionog programa (PPEKS 3,24%).

Grafikon 1.10

Izvor: Kreditni registar Centralne banke

1.2.3. Kretanje kamatnih stopa MFI

Tokom 2022. godine PPEKS na ukupne kredite mikrokreditnih finansijskih institucija (MFI) imala je blagi trend rasta, pa je na kraju godine iznosila 23,42% i bila je veća za 0,04 pp u odnosu na istu stopu na kraju prethodne godine (grafikon 1.10).

Istovremeno, PPEKS na novoodobrene kredite MFI iznosila je 23,67% i bila je za 0,15 pp manja od iste stope na novoodobrene kredite iz decembra prethodne godine (grafikon 1.10). Ove stope su tokom 2022. godine varirale u zavisnosti od iznosa i ročnosti novoodobrenih kredita po mjesecima.

1.3. Kretanja u realnom sektoru

1.3.1. Kretanja u najvažnijim sektorima crnogorske privrede

Industrijska proizvodnja u Crnoj Gori u 2022. godini, prema preliminarnim podacima MONSTAT-a, zabilježila je pad od 3,3% u odnosu na prethodnu godinu, najviše kao rezultat lošije hidrološke situacije koja je uticala na smanjenje proizvodnje u sektoru *snabdijevanje električnom energijom, gasom i parom* od 10,8%. Naime, tokom 2022. godine zabilježena je najveća suša u posljednjih 500 godina u Evropi, najsušniji ljetu u Kini u posljednjih 60 godina, dok je američki sistem za praćenje suše²² objavio da se oko 80% država SAD-a suočilo sa najvećom sušom od perioda uspostavljanja njihovog sistema praćenja (2000. godine). Nepovoljne hidrološke prilike uticale su na rad hidroenergetskih objekata i u Crnoj Gori. S druge strane, u posmatranom periodu ostvaren je rast u sektorima *prerađivačka industrija* od 0,3% i *vađenje ruda i kamena* od 8,9%. Posmatrano po mjesecima, najveći pad industrijske proizvodnje zabilježen je u januaru od 26,5%, a najveći rast u novembru od 26,0% (grafikon 1.11 i tabela 6 u Prilogu 1).

U sektoru *prerađivačke industrije* u posmatranoj godini u odnosu na prethodnu godinu ostvaren je rast proizvodnje u osam oblasti koje čine 39,2% ukupne industrijske proizvodnje. Najveći rast, od 111,1%, zabilježen je u oblasti *proizvodnja papira i proizvoda od papira*, koja ima učešće od 1,4% u ukupnoj industriji. S druge strane, najveći doprinos dao je rast *proizvodnje osnovnih farmaceutskih proizvoda i preparata* od 63,0% (u 2021. godini npr. proizvodnja u ovoj oblasti bila je smanjena za 37,3% na godišnjem nivou, usljed slabljenja pandemije COVID-19). Najmanji rast proizvodnje od 0,1%, zabilježen je kod *proizvodnje pića*. Istovremeno, u šest oblasti prerađivačke industrije zabilježen je pad proizvodnje, pri čemu je najdublji pad zabilježen u oblasti *proizvodnja proizvoda od ostalih nemetalnih minerala* (40,7%), dok je najmanji pad zabilježen u oblasti *proizvodnja odjevnih predmeta* (6,8%).

U sektoru *snabdijevanja električnom energijom, gasom i parom* zabilježen je pad proizvodnje od 10,8% u odnosu na prethodnu godinu, uglavnom usljed loše hidrološke situacije u prvoj polovini godine. Zabilježena količina padavina tokom 2022. godine bila je 1670 lit/m², što je 84% od dugogodišnjeg prosjeka. Prvi je kvartal bio najsušniji, sa padavinama od 43% od dugogodišnjeg prosjeka. Manjak padavina uticao je na slabije dotoke na rijekama i samim tim na manju proizvodnju u hidroelektranama. U posmatranom periodu HE Perućica je proizvela 716 GWh (78% od plana), a HE Piva 559 GWh (75% od plana). S druge strane, TE Pljevlja je proizvela 1.454 GWh električne energije (10% iznad plana). Manjak električne energije u pojedinim mjesecima nadomješten je iz uvoza (710 GWh), dok je izvoz iznosio 867,3 GWh.²³

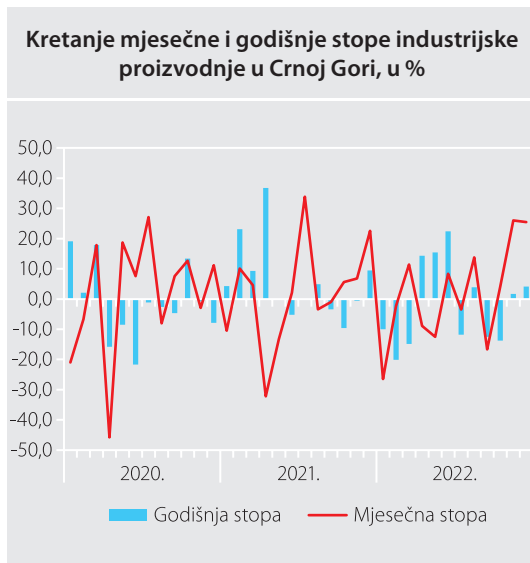
U sektoru *vađenja ruda i kamena*, u 2022. godini, ostvaren je rast proizvodnje od 8,9% u odnosu na prethodnu godinu. Najveći rast od 123,1% u posmatranom periodu ostvaren je u oblasti *ostalo rudarstvo*²⁴, međutim, njeno učešće u ukupnoj industriji je 1,7%. Rast je ostvaren i u oblasti *vađenje uglja* od 10,1%, najviše zbog povećanja eksploatacije rude u rudniku uglja Pljevlja, koji je već početkom

²² U.S. Drought Monitor.

²³ EPCG, kada je u pitanju električna energija, posjeduje jedino "skladišta" u vidu akumulacionih jezera i eventualne viškove struje mora da prodaje.

²⁴ Ova djelatnost prema klasifikaciji djelatnosti obuhvata vađenje ruda i kamena u rudnicima, šljunkarama, kamenolomima, solanama itd.

Grafikon 1.11

Izvor: MONSTAT

novembra ostvario godišnji plan²⁵. S druge strane, u oblasti *vađenje ruda metala* evidentiran je pad od 12,8%. Prestanak eksploatacije rude boksita iz jame Biočki stan u februaru doprinijelo je padu u ovoj oblasti u prvom kvartalu (37,5%), u odnosu na isti kvartal uporedne godine, što je posmatrano po kvartalima i najveći pad u posmatranoj godini.

Prema preliminarnim podacima MONSTAT-a, Crnu Goru je tokom 2022. godine posjetilo 2,18 miliona turista, što je za 30,71% više u odnosu na prethodnu godinu, a za 17,44% manje od broja turista koji su posjetili Crnu Goru u rekordnoj 2019. godini. U istom periodu ostvareno je 12,43 miliona noćenja odnosno za 25,89% više u odnosu na prethodnu godinu. Ipak, ovaj broj noćenja bio je za 14,02% manji u odnosu na ostvarenje iz 2019. godine, usljed situacije u Ukrajini i globalnog rasta cijena, što je omelo brži oporavak ovog

sektora i dostizanje pred-pandemijskog nivoa. Od ukupnog broja noćenja, domaći turisti su realizovali 0,56 miliona noćenja ili 25,05% više nego u prethodnoj godini, dok su strani turisti realizovali 11,87 miliona noćenja, što predstavlja rast od 25,93%. U strukturi noćenja stranih turista u ukupnim noćenjima, najzastupljeniji su bili turisti iz Srbije (24,34%), Rusije (15,66%), Bosne i Hercegovine (9,47%), Njemačke (5,66%), Kosova (3,78%), Poljske (2,69%) i Francuske (2,64%).

U 2022. godini, prema podacima MONSTAT-a, proizvedeno je ukupno 271,088 m³ šumskih sortimenata u državnim šumama²⁶ što predstavlja rast od 78,3%²⁷ u odnosu na prethodnu godinu.

Prema preliminarnim podacima MONSTAT-a, ukupna vrijednost izvršenih građevinskih radova tokom 2022. godine iznosila je 688,72 miliona eura, što je za 4,44% manje u odnosu na prethodnu godinu. Građevinska aktivnost mjerena efektivnim časovima rada, u istom periodu iznosila je 18,12 miliona eura i smanjena je za 2,89%.

Prema preliminarnim podacima MONSTAT-a, rezultati ostvareni u oblasti saobraćaja u 2022. godini pokazuju pozitivne trendove u većini segmenata. U drumskom saobraćaju prevezeno je 55,70%²⁸ više putnika nego u prethodnoj godini, dok je prevoz robe bio veći za 3,31%²⁹. U željezničkom saobraćaju prevoz putnika bio je veći za 40,18%³⁰, dok je prevoz robe bio veći za 42,74%³¹. U vazdušnom saobraćaju

²⁵ Izvor: List EPCG br. 419, decembar 2022. godine.

²⁶ Ukupnu proizvodnju šumskih sortimenata MONSTAT objavljuje krajem 2023. godine.

²⁷ Iskazano ponderisanim indeksom.

²⁸ Izraženo preko broja prevezenih putnika, a preko putničkih km rast prevoza putnika iznosio je 60,53%.

²⁹ Izraženo preko prevezene robe u hiljadama tona, a preko tonskih km pad prevoza robe iznosio je 3,65%.

³⁰ Izraženo preko prevezenih putnika, a preko putničkih kilometara povećanje od 39,71%.

³¹ Izraženo preko hiljada tona, a izraženo tonskim kilometrima povećanje je iznosilo 48,40%.

ju je prevezeno 45,77% više putnika na aerodromima, ali je promet robe na aerodromima smanjen za 10,09%. Ukupni promet robe u lukama iznosio je 2,93 miliona tona i bio je veći za 57,57% u poređenju sa prethodnom godinom, od čega se na izvoz odnosilo 62,42%, a na uvoz 37,58%. Izvoz je u ovom periodu povećan za 87,19%, a uvoz za 24,78%.

Ukupan promet u **trgovini na malo**, prema preliminarim podacima MONSTAT-a, u 2022. godini u tekućim cijenama bio je veći za 29,5% u odnosu na promet ostvaren u prethodnoj godini, dok su prodaja i otkup proizvoda poljoprivrede, šumarstva i ribarstva u istom periodu bili viši za 16,37%.

1.3.2. Pokazatelji realnog sektora dobijeni obradom godišnjih finansijskih iskaza privrednih subjekata za 2021. godinu

Centralna banka je izvršila obradu i makroagregiranje bilansnih podataka iz godišnjih finansijskih iskaza (GFI)³² za 2021. godinu, koje je 32.049 privrednih subjekata³³ dostavilo Upravi prihoda i carina Crne Gore do 26. juna 2022. godine. Uprava prihoda i carina je Centralnoj banci dostavila elektronskim putem 31.935 iskaza o ukupnom rezultatu (bilansa uspjeha) i 31.753 iskaza o finansijskoj poziciji (bilansa stanja)³⁴ privrednih subjekata iz Crne Gore. Ukupan broj preuzetih GFI od Uprave prihoda i carina povećan je za 5,8% u odnosu na prethodnu godinu. S obzirom na to da je ukupan broj preuzetih GFI, kao i ranijih godina, manji u odnosu na ukupan broj privrednih subjekata registrovanih u Centralnom registru privrednih subjekata (CRPS), obveznika za dostavljanje GFI, to se bilansni makroagregati privrednih subjekata Crne Gore dobijeni na osnovu obrade GFI za 2021. godinu, mogu smatrati samo uslovno reprezentativnim za crnogorsku ekonomiju.

Obradom i agregiranjem bilansnih podataka iz GFI dobijeni su kumulativni podaci na nivou Crne Gore, opština, sektora, oblasti, grana i grupa, kao i drugi bilansni makroagregati za 2021. godinu.

Kumulativni podaci dobijeni agregiranjem podataka iz iskaza o ukupnom rezultatu pokazuju da je crnogorska privreda u 2021. godini ostvarila pozitivan neto sveobuhvatni rezultat (dobitak) u iznosu od 130,04 miliona eura, dok je u prethodnoj godini³⁵ zabilježila negativan neto sveobuhvatni rezultat (gubitak) u iznosu od 402,48 miliona eura.

Ukupni prihodi u 2021. godini ostvareni su u iznosu od 10,26 milijardi eura i povećani su za 20,99%³⁶ u odnosu na prethodnu godinu (kada su iznosili 8,48 milijardi eura), dok su ukupni rashodi u istom periodu iznosili 10,08 milijardi eura, odnosno 14,37% manje (8,82 milijarde eura).

³² Projekat obade GFI za 2021. godinu realizovan je u skladu sa "Memorandumom o saradnji" br: 12-2041/1 od 08. 04. 2014. godine potpisanim između Centralne banke Crne Gore i Poreske uprave.

³³ Pod ovim se podrazumijevaju: AD, DOO, OD, KD, preduzetnici, dio stranog društva, NVO i ostali oblici privrednih subjekata koji obavljaju privrednu djelatnost.

³⁴ Od ukupnog broja preuzetih finansijskih iskaza nije obrađen samo jedan blans stanja, zbog računskog neslaganja aktive i pasive.

³⁵ Svi podaci za 2020. godinu predstavljaju agregat kolone „prethodna godina“ Iskaza o ukupnom rezultatu za 2021. godinu, koji su preuzeti i obrađeni.

³⁶ Eventualne razlike između prikazanih procentualnih stopa i onih koji se dobijaju iz nominalnih brojeva na koje se ti procenti odnose posljedica su zaokruživanja nominalnih brojeva na dvije decimale.

Poslovni prihodi iznosili su 10,16 milijardi eura, što je za 21,58% više nego u prethodnoj godini (8,35 milijardi eura). Poslovni rashodi iznosili su 9,80 milijardi eura, odnosno 14,64% više (8,55 milijardi eura).

Poslovni (bruto) rezultat bio je pozitivan, iznosio je 354,36 miliona eura, dok je u prethodnoj godini bio negativan i iznosio je 196,93 miliona eura.

Finansijski prihodi iznosili su 103,09 miliona eura, a finansijski rashodi 282,77 miliona eura, pa je rezultat finansijskih aktivnosti poslovanja crnogorske privrede u posmatranom periodu bio negativan, odnosno zabilježen je gubitak u iznosu od 179,68 miliona eura, što je za 27,80% više u odnosu na prethodnu godinu (140,60 miliona eura).

Poreski rashod perioda iznosio je 72,24 miliona eura i povećan je za 24,38% u odnosu na prethodnu godinu (58,08 miliona eura).

Na bilansnoj poziciji *dobitak ili gubitak* nakon oporezivanja zabilježen je pozitivan rezultat, odnosno dobitak u iznosu od 102,32 miliona eura, dok je u prethodnoj godini zabilježen gubitak u iznosu 394,47 miliona eura.

Na poziciji *bruto rezultat drugih stavki rezultata/(povezanih sa kapitalom)* u posmatranoj godini iskazan je pozitivan rezultat u iznosu od 28,03 miliona eura, dok je u prethodnoj godini zabilježen negativan rezultat u iznosu od 7,71 milion eura. Na ovakav rezultat opredjeljujuće su uticale *promjene revalorizacionih rezervi po osnovu nekretnina, postrojenja, opreme, nematerijalnih ulaganja i bioloških sredstava*, koje bilježe pozitivan rezultat u iznosu od 13,48 miliona eura, dok su u prethodnoj godini godini bile negativne, 3,59 miliona eura. Osim toga, značajan uticaj imao je pozitivan rezultat iskazan na bilansnim pozicijama *promjene nerealizovanih dobitaka i gubitaka po osnovu ulaganja u vlasničke instrumente kapitala* (8,56 miliona eura) i *promjene učešća u ostalom sveobuhvatnom rezultatu pridruženog društva* (3,14 miliona eura), koje su u prethodnoj godini takođe bile negativne.

Sektorska analiza poslovanja crnogorske privrede u 2021. godini pokazuje da je pozitivan neto sveobuhvatni rezultat (dobitak) ostvaren, kod 12 od ukupno 20 sektora³⁷ (tabela 7 u Prilogu 1). Pozitivan rezultat i njegov rast evidentiran je u sektorima: *prerađivačka industrija, snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija trgovina na veliko i trgovina na malo, popravka motornih vozila i motocikala, informisanje i komunikacije, stručne, naučne i tehničke djelatnosti i obrazovanje*. Takođe, pozitivan neto sveobuhvatni rezultat u posmatranom periodu iskazan je u sektorima *snabdijevanje vodom, upravljanje otpadnim vodama, kontrolisanje procesa uklanjanja otpada i slične aktivnosti, finansijske djelatnosti i djelatnost osiguranja, administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti i zdravstvena i socijalna zaštita*, koji su u 2020. godini zabilježili gubitak. Smanjenje pozitivnog neto sveobuhvatnog rezultata u odnosu na prethodnu godinu bilježe sektori *državna uprava i odbrana, obavezno socijalno osiguranje i ostale uslužne djelatnosti*.

Preostali sektori zabilježili su negativan neto sveobuhvatni rezultat, odnosno gubitak. Najveći gubitak evidentiran je u sektoru *vađenje ruda i kamena* (114,17 miliona eura), kod kojeg je u prethodnoj godini ostvaren pozitivan neto sveobuhvatni rezultat (7,34 miliona eura). Takođe, nakon ostvarene dobiti u

³⁷ Određeni privredni subjekti prilikom predaje GFI dostavljaju šifre djelatnosti koje nisu usklađene sa izvornom registarskom bazom, što može uticati na agregate pojedinih sektora.

prethodnoj godini, negativan neto sveobuhvatni rezultat u 2021. godini evidentiran je i kod sektora *umjetnost, zabava i rekreacija* (2,07 miliona eura).

Povećanje gubitka zabilježili su sektori *saobraćaj i skladištenje i djelatnost eksteritorijalnih organizacija i tijela*, dok je poboljšanje rezultata odnosno smanjenje gubitka u odnosu na prethodnu godinu zabilježeno kod sektora: *poslovanje nekretninama, usluge smještaja i ishrane, građevinarstvo i poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo*.

**OSTVARIVANJE POLITIKE
CENTRALNE BANKE U
IZVJEŠTAJNOJ GODINI**

02

2.1. Politika Centralne banke Crne Gore u izvještajnoj godini

Na osnovu člana 44 stav 2 tačka 1 Zakona o Centralnoj banci Crne Gore („Službeni list Crne Gore“, br. 40/10, 46/10, 6/13 i 70/17), Savjet Centralne banke Crne Gore, na sjednici od 9. novembra 2021. godine, utvrdio je

POLITIKU CENTRALNE BANKE CRNE GORE U 2022. GODINI

I U skladu sa ustavnim odgovornostima za monetarnu i finansijsku stabilnost i funkcionisanje bankarskog sistema, poštujući zakonom utvrđene principe nezavisnosti i transparentnosti, Centralna banka će, za ostvarivanje datih ovlaštenja i odgovornosti, u 2022. godini:

1. Voditi politiku očuvanja monetarne i finansijske stabilnosti, koristeći raspoložive instrumente i mjere iz svoje nadležnosti, i po potrebi, revidirati privremene mjere za smanjenje negativnog uticaja pandemije novog koronavirusa na poslovanje kreditnih institucija i drugih pružalaca finansijskih usluga, kao i na njihove klijente - građane, preduzetnike i privredna društva, odnosno na finansijski sistem Crne Gore, u cilju očuvanja njegove stabilnosti, a naročito stabilnosti, sigurnosti i otpornosti bankarskog sektora. Radi podsticanja i očuvanja monetarne stabilnosti, vodiće aktivnu politiku obavezne rezerve zasnovanu na ocjeni efektivnosti i efikasnosti primjene postojećih rješenja. Pratiće efekte uvedenih monetarnih i makroprudencijalnih mjera i po potrebi, pristupiti implementaciji drugih instrumenata monetarne i makroprudencijalne politike. Radi podsticanja i očuvanja finansijske stabilnosti, sprovodiće makroekonomska i finansijska istraživanja i prognoze, razvijaće strukturni makroekonomski model Crne Gore, unapređivaće indikatore za ocjenu stanja finansijske stabilnosti i prevenciju pojave sistemskih rizika, kao i okvir za djelovanje u uslovima finansijske krize. Podstićaće i predlagati primjenu međunarodnih/evropskih regulatornih standarda i najboljih praksi u oblasti finansijske stabilnosti i monetarne politike. Podržavaće izradu i publikovanje naučnih i stručnih radova na aktuelne teme iz oblasti makroekonomije, centralnog bankarstva i finansijske stabilnosti.
2. Sprovoditi aktivnosti na praćenju implementacije Zakona o kreditnim institucijama i podzakonskih akata za sprovođenje tog zakona. Uporedo će se raditi i na pripremi izmjena i dopuna pomenutog zakona i podzakonske regulative, i razmatrati dalje unapređenje regulatornog okvira kojim se reguliše oblast poslovanja pružalaca finansijskih usluga. Registar zaduženja pojedinih lica prema kreditnim institucijama i drugim licima utvrđenim zakonom ili propisom Centralne banke (Kreditni registar) i dalje će se unapređivati. Kreiraće se novi proizvodi za supervizorske potrebe, kao i potrebe finansijskih institucija, u dijelu koji se odnosi na informacije o finansijskim iskazima pravnih lica i finansijskim pokazateljima koji će se iz njih generisati za posljednje tri godine, čime će se olakšati procjena kreditnog rizika pravnih lica. Raditi na unapređenju posredne (*off-site*) kontrole kreditnih institucija i pružalaca finansijskih usluga, što je neophodno za sveobuhvatno, kontinuirano i efikasno praćenje poslovanja i rizika sa kojima se te institucije susreću u svom poslovanju. Radiće se na izradi novih

softvera za mjesečna i kvartalna izvještavanja kreditnih institucija, shodno novom regulatornom okviru. Nastaviti sa primjenom politike opreznog licenciranja novih kreditnih institucija, kao i odlučivanja u postupcima po zahtjevima za izdavanje odobrenja za vršenje funkcije člana nadzornog i upravnog odbora, odlučivanja za sticanje kvalifikovanog učešća u odnosu na izmjene strukture akcionara postojećih kreditnih institucija polazeći od zaštite interesa deponenata i povjerilaca, kao i izdavanja drugih odobrenja na osnovu Zakona o kreditnim institucijama i podzakonskih akata donijetih za sprovođenje ovog zakona. Nastaviti sa primjenom politike opreznog licenciranja pružalaca finansijskih usluga i odobrenja u skladu sa Zakonom o finansijskom lizingu, faktoringu, otkupu potraživanja, mikrokreditiranju i kreditno-garantnim poslovima.

Pristupiće se implementaciji Zakona o sanaciji kreditnih institucija i podzakonskih akata za sprovođenje tog zakona, kojima će se u potpunosti implementirati Direktiva EU za oporavak i sanaciju kreditnih institucija (BRRD). Radiće se na izradi i razvoju planova sanacije za sve kreditne institucije, obračunu minimalnog regulatornog kapitala i kvalifikovane obaveze za kreditne institucije, kao i obračunu redovnih doprinosa koje kreditne institucije trebaju da uplaćuju Sanacionom fondu. Nastaviće se aktivnosti na daljem usklađivanju sa novousvojenim evropskim regulatornim okvirom u dijelu sanacije, sa ciljem poboljšanja operativnog izvršenja sanacije kreditnih institucija, kao i jačanja nadležnosti organa za sanaciju. Saradivaće se intenzivno sa organima za sanaciju matičnih kreditnih institucija i grupa kreditnih institucija iz drugih država koja imaju zavisna pravna lica u Crnoj Gori.

Preduzimati aktivnosti u cilju daljeg unapređenja sistema u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma od strane subjekata nad kojim vrši nadzor, kroz razvoj i primjenu kontrole zasnovanih na procjeni rizika, kao i procjeni upravljanja rizicima od strane obveznika, naročito kreditnih institucija. Takođe, nastaviće saradnju sa međunarodnim institucijama u ovoj oblasti, uz dalje unapređenje okvira i implementaciju međunarodnih standarda, kao i sa aktivnim učešćem u delegaciji Crne Gore pri Komitetu Savjeta Evrope – Moneyval-u. Nastaviće da preduzima sve aktivnosti i adekvatne mjere u cilju daljeg unapređenja zaštite prava klijenata kreditnih institucija i korisnika finansijskih usluga.

3. Podržavati ostvarivanje ekonomske politike Vlade Crne Gore, ne dovodeći u pitanje ostvarivanje ciljeva, ustavnih odgovornosti i nezavisnost Centralne banke, i to: implementacijom mjera i instrumenata usmjerenih ka privrednom rastu, povećanje zaposlenosti, konkurentnosti i produktivnosti u funkciji održavanja finansijske stabilnosti, donošenjem mjera usmjerenih na saniranje posljedica pandemije novog koronavirusa i podsticanja ekonomskog rasta i razvoja.
4. Sprovoditi aktivnosti koje će obezbijediti održavanje sigurnog i efikasnog Platnog sistema Centralne banke, kao i platnog prometa uopšte. U cilju daljeg unapređenja platnog sistema nastaviće sa implementacijom međunarodnih standarda, principa i najboljih praksi funkcionisanja savremenih platnih sistema. Nastaviće sa aktivnostima na uvođenju sistema za instant plaćanja, u cilju obezbjeđivanja jednostavnijeg i bržeg izvršavanja platnih transakcija i podsticanja konkurentnosti na tržištu i/ili smanjenja troškova. Takođe, unapređivaće kvalitet platnog sistema kroz realizaciju i kontinuirano razvijanje funkcije nadgledanja tog sistema. Nastaviće da aktivno učestvuje i podržava razvoj tržišta plaćanja kroz usaglašavanje sa novim tehnologijama (fintech), unapređenje infrastrukturnog okvira i podršku razvoju digitalizacije u oblasti plaćanja. Unapređivaće kvalitet obavljanja usluga platnog prometa, posebno vršenjem efikasne kontrole obavljanja platnog prometa u Crnoj Gori, kao i sprovođenjem oprezne politike izdavanja odobrenja platnim institucijama i institucijama za elektronski novac.

Sprovođenje aktivnosti na pripremi i usvajanju podzakonskih akata za sprovođenje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o platnom prometu sa ciljem usaglašavanja sa Direktivom EU 2015/2366 o platnim uslugama na unutrašnjem tržištu (*Payment Services Directive 2 – PSD2*), u cilju omogućavanja pružanja novih platnih usluga – usluge iniciranja plaćanja i usluge pružanja informacija o računu, kao i unapređenja transparentnosti u oblasti pružanja platnih usluga i veće sigurnosne zaštite korisnika platnih usluga, naročito potrošača.

Sprovođenje aktivnosti na pripremi i usvajanju podzakonskih akata za sprovođenje Zakona o uporedivosti naknada povezanih sa računom za plaćanje potrošača, prebacivanju računa za plaćanje potrošača i računu za plaćanje sa osnovnim uslugama (*Payment Accounts Directive – PAD*) i Zakona o međubankarskim naknadama i posebnim pravilima poslovanja u vezi sa platnim karticama (*Interchange Fees Regulation*).

5. U cilju efikasnog funkcionisanja poslova upravljanja međunarodnim rezervama u okruženju koje karakterišu negativne stope na eurskom tržištu, uz i dalje aktuelnu situaciju sa pandemijom korona virusa, a rukovodeći se primarno principima likvidnosti i sigurnosti ulaganja, Centralna banka će upravljati međunarodnim rezervama u skladu sa definisanom investicionom politikom. Permanentno će pratiti situaciju na međunarodnom finansijskom tržištu i revidirati, a po potrebi i inovirati aktuelnu investicionu politiku, pri čemu će razmatrati uvođenje novih i repozicioniranje postojećih finansijskih instrumenta, kao i saradnju sa novim inostranim partnerima. Analiziraće rizični profil kreditnih institucija i emitenata, pa u skladu sa tim, preusmjeravati sredstva ka onima koji obezbjeđuju poboljšanje odnosa rizika ulaganja i ostvarenog prinosa. Unapređivaće kvalitet obavljanja poslova platnog prometa sa inostranstvom kroz unapređenje kontrolnih mehanizama, kao i implementaciju međunarodnih standarda za funkcionisanje savremenih platnih sistema. Održavaće kontinuitet aktivne poslovne saradnje sa korespondentskim bankama. Obezbiđiće kvalitetno i efikasno obavljanje poslova depozitara, bankara i fiskalnog agenta državnih organa i organizacija rukovodeći se potrebama i zahtjevima klijenata.

Kontinuirano će raditi na sveobuhvatnom i efikasnom sagledavanju potreba i planiranju optimalnih količina i apoenke strukture gotovog novca neophodnog za uredno i blagovremeno snabdijevanje domaćeg platnog prometa, naročito u situaciji izazvanoj pandemijom novog koronavirusa. Nastaviće se aktivnosti na sprovođenju zaštite eura od falsifikovanja, kao i saradnja sa nadležnim inostranim i domaćim institucijama (Evropska centralna banka, Evropski sistem centralnih banaka, Evropska komisija, Evropski centar za tehničku i naučnu saradnju, Vrhovno državno tužilaštvo i Uprava policije). Takođe, razvijaće se infrastruktura za potrebe unapređenja rada nacionalnih centara za analizu novčanica i kovanica eura, formiranja adekvatne i kvalitetne baze podataka, kao i unapređivati odnosi sa svim rukovaocima gotovim novcem u Crnoj Gori.

6. Unapređivati statistiku za koju je nadležna kao zvanični proizvođač statistike, a posebna pažnja će biti posvećena implementaciji međunarodnih i EU metodologija (ESA 2010). Nastaviće testiranje novog sistema izvještavanja kreditnih institucija prema Centralnoj banci, sa ciljem unapređenja monetarne i finansijske statistike, kao i razvoj novih statističkih pregleda. Kreiraće izvještajne zahtjeve za finansijske institucije koje nijesu pod nadzorom Centralne banke (investicioni fondovi, društva za osiguranje i dr.), za potrebe kompilacije finansijskog računa finansijskog sektora. Unapređivaće sistem direktnog izvještavanja u cilju podizanja kvaliteta statistike platnog bilansa, međunarodne investicione pozicije i spoljnog duga.

7. Nastaviti sa aktivnim učešćem u pregovaračkom procesu Crne Gore i Evropske unije, raditi na unapređenju saradnje sa Evropskom centralnom bankom, Evropskom komisijom i drugim institucijama Evropske unije. Intenziviraće saradnju sa centralnim bankama i drugim međunarodnim finansijskim institucijama i organizacijama, a naročito sa Međunarodnim monetarnim fondom i Svjetskom bankom. Razvijaće saradnju sa supervizorima stranih matičnih banaka i bankarskih grupa koje imaju zavisna pravna lica u Crnoj Gori, kao i ključnim finansijskim institucijama poput Evropske banke za obnovu i razvoj, Evropske centralne banke i Evropskog bankarskog regulatora, sa ciljem sinhronizovanja supervizorskih aktivnosti. Pratiće i implementirati unapređenja na planu međunarodnih multilateralnih dogovora i usvojenih konvencija u oblasti bankarstva. Sa ciljem daljeg unapređenja i usklađivanja regulatornog, institucionalnog i operativnog okvira sa standardima Evropskog sistema centralnih banaka, nastaviće se sa aktivnim učešćem u pripremi i implementaciji projekata koji se finansiraju iz fondova Evropske unije. Intenziviraće aktivnosti na snaženju administrativnih kapaciteta i stvaranju uslova za buduće nesmetano funkcionisanje Centralne banke u okviru Evropskog sistema centralnih banaka i Evropske centralne banke.
8. Nastaviti sa stručnim usavršavanjem zaposlenih, sa posebnim akcentom na učešće zaposlenih na seminarima i radionicama u organizaciji relevantnih međunarodnih institucija i organizacija.
9. Nastaviti da blagovremeno pruža pouzdane i precizne informacije o svim aspektima poslovanja, polazeći od najviših standarda transparentnosti. Afirmisaće podizanje nivoa informisanosti i ekonomskog znanja u društvu u cilju boljeg razumijevanja centralnog bankarstva, značaja finansijske stabilnosti i sigurnosti bankarskog sistema. Intenziviraće aktivnosti iz oblasti finansijske edukacije, finansijske pismenosti i uključenosti, sprovođenjem tradicionalnih projekata poput „Nedjelje štednje“ i „Nedjelje novca“. Poseban segment edukacije posvetiće razvoju digitalne komunikacione platforme, komunikacije na društvenim mrežama i edukaciji iz oblasti bankarskih i platnih sistema, kao nezaobilaznog savremenog trenda.
10. Nastaviti sa aktivnostima na daljoj promociji Muzeja novca, kao institucije od kulturno-istorijskog značaja i institucije od značaja za edukovanje javnosti i promovisanje uloge i važnosti Centralne banke u finansijskom sistemu Crne Gore. Takođe, nastaviće aktivnosti, u skladu sa objektivnim mogućnostima, na daljem sakupljanju muzejskog materijala radi dopunjavanja numizmatičke zbirke, prvenstveno kolekcije jedinog crnogorskog državnog novca – perpera, a sve u cilju očuvanja, zaštite i zadržavanja istorijskog i kulturnog nasljeđa iz oblasti numizmatike u Crnoj Gori.
11. Nastaviti da unapređuje i ostale oblasti iz svoje nadležnosti koje su od značaja za ostvarivanje ciljeva i izvršavanje funkcija: informacionog sistema, sistema za upravljanje operativnim rizikom, bezbjednošću informacija, kontinuitetom poslovanja, primjereno standardima i dobroj praksi iz ovih oblasti u okviru Evropskog sistema centralnih banaka i Evropske centralne banke.
12. U svom poslovanju voditi se principima društveno odgovorne institucije i nastaviće da, u skladu sa finansijskim mogućnostima, izdvaja dio svog prihoda za humanitarne akcije i podršku kulturnim, istorijskim i drugim vrijednostima društva, te tako, kroz javno učešće u brojnim društvenim aktivnostima, doprinositi jačanju civilnog društva. Usklađivaće svoje poslovanje sa ciljevima održivog razvoja i principima zelene ekonomije.

II Ova politika objavljuje se na internet stranici Centralne banke.

2.2. Aktivnosti na realizaciji Politike Centralne banke

Zakonom o Centralnoj banci Crne Gore, kao osnovni cilj Centralne banke, definisano je podsticanje i očuvanje stabilnosti finansijskog sistema, uključujući podsticanje i održavanje zdravog bankarskog sistema i sigurnog i efikasnog platnog prometa. Pored osnovnog cilja, Centralna banka doprinosi postizanju i održavanju stabilnosti cijena. Da bi odgovorila ovom zadatku, Centralna banka vodi politiku koja se bazira na primjeni raspoloživih monetarnih i drugih instrumenata za podsticanje i održavanje razvoja zdravog i stabilnog bankarskog sistema i efikasnog platnog prometa, kroz:

1. izgradnju fer i otvorenog okruženja (jednaki uslovi za sve),
2. primjenu standarda i dobre bankarske prakse,
3. efikasnu kontrolu,
4. podsticanje zdrave konkurencije.

2.2.1. Monetarna i finansijska stabilnost

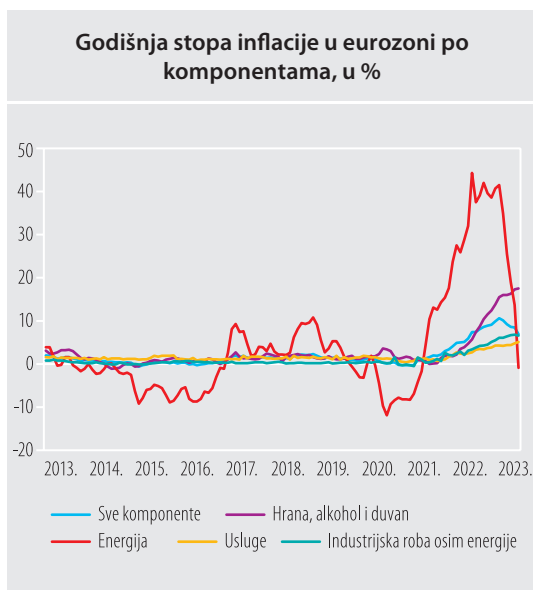
Godinu 2022. karakterisao je niz vrlo negativnih događaja koji su imali razoran uticaj na globalnom nivou, odnosno na ekonomske sisteme velikog broja država. Asimetrični vanjski šokovi, počevši od razvoja situacije u Ukrajini i rezultirajuće energetske, kao i krize na tržištima hrane koja je uslijedila, zatim rasta, širenja i iznenađujuće postojanosti visokih stopa inflacije, a potom i najagresivnije kampanje centralnih banaka u skorijoj istoriji za suzbijanje inflacije kroz povećanje kamatnih stopa, bili su ključni kreatori šokova koji su se prelili na sva tržišta, a poseban uticaj imali su na male i otvorene privrede.

Tokom prethodnog perioda, ECB, kao i međunarodne finansijske institucije, imale su stav da je rast inflacije na globalnom nivou tranzitornog karaktera i da će tržište uspostaviti monetarnu ravnotežu. Međutim, ekonomske analize vršene tokom 2022. godine ukazale su da inflacija dobija postojani karakter i da je cjenovna stabilnost ugrožena. Ovaj signal postao je dominantan u ekonomskom odlučivanju i finansijskom posredovanju svih učesnika na tržištu. Na rast cijena na globalnom nivou tokom godine najveći uticaj imalo je značajno povećanje cijene nafte i energenata, kao i paralelni rast cijena hrane, uzrokovani prekinutim lancima snabdijevanja nakon pandemije i dodatno podstaknuti izbijanjem krizne situacije u Ukrajini, te globalnom neizvjesnošću.

Ovakav razvoj situacije uticao je na rast cijena kroz nekoliko mehanizama, uključujući pojačavanje energetske šoka, stvaranje uskih proizvodnih grla, kao i vršenje negativnog uticaja na povjerenje potrošača i preduzeća. Navedeni faktori, zajedno sa otvorenim ranjivostima na finansijskom tržištu, značajno su otežavali ekonomsku aktivnost. Kombinovani efekti ovih šokova uticali su na rekordan rast i visinu stope inflacije u 2022. godini, povećanje percepcije rizika i kreiranje neravnoteža na pojedinim tržištima imovine (pad vrijednosti finansijske imovine zbog opadanja tražnje, rast ulaganja u nekretnine i njihovih cijena, kao i cijena zlata zbog sigurnosti ulaganja).

U drugoj polovini 2022. godine, sa porastom svijesti o mogućem većem rastu i dužem trajanju inflacije nego što se u početku očekivalo, kako bi smanjile širenje inflatorne spirale, ključne centralne banke

Grafikon 2.1

Izvor: EUROSTAT

počele su da mijenjaju inicijalni pristup borbi sa inflacijom i povećavaju napore za njeno obuzdavanje.

Kretanje inflacije na globalnom nivou, koja je tokom 2022. godine zabilježila rekordni nivo u skorijoj historiji, predstavljalo je neupitni signal za intenziviranje aktivnosti ECB. Naime, kako ECB za cilj ima nivo godišnje inflacije „blizu, ali ispod“ 2% u srednjem roku, ovaj monetarni autoritet je odabrao da u postojećoj situaciji donosi odluke kojima balansira između visoke inflacije i potencijalne recesije u Evropi.

Stoga, u drugoj polovini 2022. godine, nakon skoro 10 godina korišćenja suprotnog kursa, ECB je izabrala povećanje kamatnih stopa kao monetarnu strategiju za smanjenje inflacije. Inicijalno povećanje, bez najave u prethodnom periodu, kao i povećanje kamatne stope za 50 baznih po-

ena, unijelo je dodatnu nestabilnost na finansijskim tržištima. Stopa na depozitne olakšice sa negativnih 0,50% uvećana je na 0%. Na julskom sastanku dogovoreno je napuštanje dotadašnjeg „forward guidance“ pristupa i u pogledu odlučivanja o kamatnim stopama usvojen je princip „od sastanka do sastanka“, što znači da će predstojeće odluke ECB zavisiti od podataka koji će biti objavljivani od mjeseca do mjeseca. U drugoj polovini 2022. godine ECB je kamatne stope povećavala četiri puta.

Tabela 2.1

Stope ECB-a ³⁸			
Datum primjene	Stopa na depozitne olakšice (Deposit facility)	Stopa za glavne operacije refinansiranja (Main refinancing operations)	Stopa za mogućnost pozajmice na kraju dana (Marginal lending facility)
22. mart 2023.	3,00	3,50	3,75
08. feb. 2023.	2,50	3,00	3,25
21. dec. 2022.	2,00	2,50	2,75
02. nov. 2022.	1,50	2,00	2,25
14. sep. 2022.	0,75	1,25	1,50
27. jul 2022.	0,00	0,50	0,75

Visoka i rastuća inflacija izazvala je zabrinutost i na globalnim finansijskim tržištima, između ostalog jer je uticala i na rast prinosa državnih obveznica širom svijeta. Na ovaj rast takođe su uticale i odluke centralnih banaka u pravcu pooštrevanja monetarne politike, povećavanjem kamatnih stopa.

³⁸ Izvor: https://www.ecb.europa.eu/stats/policy_and_exchange_rates/key_ecb_interest_rates/html/index.en.html

Utjecaji ovih odluka su se u potpunosti prenijeli na tržište roba i usluga, kao i na cijenu novca u Crnoj Gori i doprinijeli kreiranju negativnih efekata koje cjenovna nestabilnost generalno vrši na ekonomske tokove. Polazeći od toga, kao i činjenice da je Centralna banka neemisiona monetarna ustanova sa ograničenim mogućnostima korišćenja raspoloživih instrumenata, tokom 2022. godine naročita pažnja bila je posvećena analizi faktora i doprinosa rastu cijena u Crnoj Gori.

Dijagnostička analiza inflacije u Crnoj Gori³⁹

Sa ciljem analize inflacije u Crnoj Gori, Centralna banka je izradila radnu studiju u namjeri dijagnostifikovanja stanja i utvrđivanja doprinosa odabranih faktora uticaja na snažan rast cijena u 2022. godini, kako bi se utvrdilo, da li je, u svrhu ublažavanja ovog uticaja, eventualno potrebno koristiti neke od potencijalno raspoloživih instrumenata ograničenog spektra. Analiza je dala odgovore na pitanja u kojoj mjeri je inflacija u Crnoj Gori zavisna od globalnih faktora i inflacije u eurozoni, odnosno koliki uticaj na domaću inflaciju imaju faktori sa domaćeg tržišta. Koristeći različite statističke i ekonometrijske tehnike detaljno su analizirane komponente inflacije u Crnoj Gori.

Dobijeni rezultati pokazali su da je inflacija u Crnoj Gori pod dominantnim uticajem globalnih faktora, vezanih za kretanje cijena, prije svega, sirovina, hrane i nafte. Takođe, analiza je ukazala da je uticaj regionalnog faktora mali, što je i očekivano, jer je njegov uticaj „upijen“ od strane globalnog faktora. Kada je u pitanju uticaj domicilnih faktora, metoda „Analiza glavnih komponenti“ pokazala je da je u vremenima povećavanja, odnosno smanjivanja poreskih i akciznih opterećenja, domicilni faktor imao signifikantan uticaj na kretanje cijena. Nadalje, u radu je ispitana i postojanost dugoročne veze između stope inflacije u Crnoj Gori i inflacije u eurozoni. Rezultati ARDL modela potvrdili su da postoji ko-integraciona veza između ove dvije serije, te da u kratkom roku povećanje inflacije u eurozoni od 1% dovodi do povećanja inflacije u Crnoj Gori za oko 0,77 procentnih poena.

Na kraju, u trećoj empirijskoj analizi, funkcija odgovora na impulse i dekompozicija varijanse SVAR modela, pokazali su koliko inflacija reaguje na različite šokove u kretanju globalnih i domaćih faktora. Dobijeni rezultati SVAR modela, kojim je procijenjena dinamika uticaja različitih faktora na inflaciju, slični su rezultatima dobijenim na osnovu metode „Analiza glavnih komponenti“. Oni ukazuju da inflacija u Crnoj Gori više reaguje na globalne šokove nego na domicilne šokove. Naime, sprovedena ekonometrijska analiza smjera reakcije indeksa potrošačkih cijena na šokove, potvrdila je da se povećanje i skok cijena hrane i nafte na međunarodnom tržištu ogledaju u pozitivnoj i signifikantnoj reakciji ovog indeksa u Crnoj Gori, dok je uticaj tražnje stanovništva na indeks inflacije pozitivan u prva dva kvartala, a nakon tog perioda uticaji ove varijable se postepeno smanjuju. Kada je u pitanju uticaj faktora inflacije u eurozoni, ocijenjeno je da on ima pozitivan uticaj, ali ne toliko značajan u ovom modelu, jer je pretpostavka da je uticaj „prigušen“ od strane faktora poput cijena hrane i energije. Rezultati rada ukazuju na određene implikacije za kreatore ekonomske politike. Prije svega, posebno bi trebalo da budu ciljane mjere fiskalne politike, kako bi se ublažili inflatorni pritisci iz globalnog okruženja, odnosno ublažila transmisija međunarodnih cijena hrane i nafte na ostale cijene. Nadalje, suočavanje sa inflacijom pretpostavlja izvođenje strukturnih reformi u domenu javnog sektora.

Takođe, na osnovu rezultata analize inflacije, indikatora jaza kredita u odnosu na BDP i očekivanja banaka anketiranih kroz istraživanje o kreditnoj aktivnosti, izveden je zaključak da instrumenti mone-

³⁹ Ivanović, M. (2023) Radna studija br. 32 *Dijagnostička analiza inflacije u Crnoj Gori*, dostupna na linku: https://www.bcbg.me/slike_i_fajlovi/fajlovi/fajlovi/publikacije/radne_studije/dijagnosticka_analiza_inflacije.pdf

tarne i makroprudencione politike u Crnoj Gori, u okruženju rasta cijena vođenog na strani ponude, a ne kreditnim rastom i finansiranjem potrošnje kroz bankarski potencijal, ne bi dali dovoljno efektivne rezultate u smanjenju cijena na malo, te stoga Centralna banka nije mijenjala kurs politike po ovom pitanju. Takođe, na osnovu ostalih analiza standarda i uslova na bankarskom tržištu zaključeno je da je, sa korišćenjem eura kao sopstvene valute, došlo i do uvoza monetarne politike ECB-a. Naime, rast kamatnih stopa u Crnoj Gori, koji je nastavljen i nakon 2022. godine, u vrijeme pisanja ovog izvještaja, kao i smanjenje kreditne tražnje koje je evidentno u iznosima novoodobrenih kredita, upućuje na ovaj zaključak.

Raspoloživi instrumenti Centralne banke imaju uticaja kad je rast cijena roba i imovine (prevashodno nekretnina) rezultat rasta tražnje, usljed njenog pregrijavanja, izazvanog kreditnim rastom, ali nemaju uticaj onda kad je rast cijena uzrokovan rastom troškova. Ukoliko bi rast cijena kreiran troškovima bio praćen rastom cijena kreiranim tražnjom, to bi u krajnjem moglo dovesti do akumulacije sistemskog rizika, te posljedično i primjene mjera Centralne banke.

S obzirom na ove zaključke, Centralna banka tokom 2022. godine nije donosila mjere koje bi bile usmjerene na ublažavanje inflacije, ali je nastavila sa praćenjem implementacije mjera donesenih u ranijem periodu sa ciljem ublažavanja negativnih uticaja epidemije zarazne bolesti COVID-19 na finansijski sistem.

Dodatno, u cilju preciziranja perioda primjene donesenih mjera, Centralna banka je donijela Odluku o privremenim mjerama za ublažavanje negativnih uticaja epidemije zarazne bolesti COVID 19 i situacije u Ukrajini na finansijski sistem⁴⁰.

S tim u vezi, sa primjenom do daljnjeg, kreditnim institucijama zabranjuje se isplata dividende akcionarima, osim isplate u obliku akcija kreditne institucije, dok se naknada koju su kreditne institucije dužne da plate Centralnoj banci za korišćenje propisanog iznosa obavezne rezerve koji ne vrate istog dana, umanjuje za 50%, odnosno sa 12% na 6% na godišnjem nivou. Takođe, u periodu važenja Odluke, kreditna institucija može da, u postupku procjene kreditne sposobnosti korisnika kredita i raspoređivanja stavki aktive u odgovarajuću klasifikacionu grupu, odnosno podgrupu, isključi sve ili pojedine kriterijume utvrđene u skladu sa članom 12 stav 3 Odluke o minimalnim standardima za upravljanje rizicima u kreditnim institucijama⁴¹ koji se odnose na 2020. godinu. Konačno, omogućeno je kreditnim institucijama da iz izračuna stavki redovnog osnovnog kapitala isključe 100% iznosa ne-realizovanih gubitaka, utvrđenih nakon stupanja na snagu Odluke, prilikom vrednovanja dužničkih finansijskih instrumenata raspoloživih za prodaju u skladu sa MSFI 9, a sa primjenom do 30. juna 2023. godine.

Radi održavanja stabilnosti finansijskog sistema i održivosti kreditiranja fizičkih lica, Centralna banka je u 2022. godini donijela Odluku o izmjeni Odluke o makroprudencijalnim mjerama koje se odnose na kredite koje kreditne institucije odobravaju fizičkim licima⁴². Ovom Odlukom se produžava period primjene prethodno utvđenih makroprudencijalnih mjera koje se odnose na gotovinske kredite za dodatnih godinu dana.

⁴⁰ „Službeni list CG“, br. 135/22.

⁴¹ „Službeni list CG“, br. 134/21.

⁴² „Službeni list CG“, br. 144/22.

Kao rezultat kontinuiranih napora Centralne banke na polju očuvanja monetarne i finansijske stabilnosti, povjerenja u bankarski sistem, kao i očuvanja likvidne pozicije, depoziti banaka, likvidna aktiva, kao i kreditni potencijal banaka tokom 2022. godine ostvarili su istorijski maksimum.

2.2.1.1. Monetarna politika

Zakonom o Centralnoj banci Crne Gore propisano je da su monetarni i drugi instrumenti Centralne banke operacije na otvorenom tržištu, kreditni poslovi i obavezna rezerva, kao i drugi instrumenti i mjere monetarne politike koje Centralna banka odluči da upotrijebi. Kroz donošenje i implementaciju instrumenata monetarne politike, Centralna banka ostvaruje jedan od svojih osnovnih ciljeva - postizanje i očuvanje stabilnosti cijena u zemlji.

Tokom 2022. godine nijesu donesene nove odluke koje se odnose na instrumente monetarne politike Centralne banke, niti su vršene izmjene postojećih.

Monetarna politika bila je tokom 2022. godine usmjerena na kontinuirano praćenje i preispitivanje politike obavezne rezerve, kao najznačajnijeg instrumenta monetarne politike Centralne banke.

Politika obavezne rezerve

Na kraju 2022. godine, izdvojena obavezna rezerva iznosila je 263,08 miliona eura, čime je evidentiran rast od 46,01 milion eura ili 21,20% u odnosu na kraj 2021. godine (tabela 2.2).

Tabela 2.2

Izdvojena obavezna rezerva, depoziti i pozajmice, u periodu 2021–2022. godine, stanje na kraju kvartala, u 000 eura								
Opis/period	2021.				2022.			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV
Izdvojena obavezna rezerva	182.243	189.137	209.612	217.061	221.270	228.365	248.439	263.075
Ukupni depoziti	3.457.456	3.676.401	3.991.307	4.201.242	4.280.596	4.463.840	4.966.355	5.224.315
Ukupne pozajmice	418.196	356.731	368.734	323.796	323.110	366.835	335.771	310.420

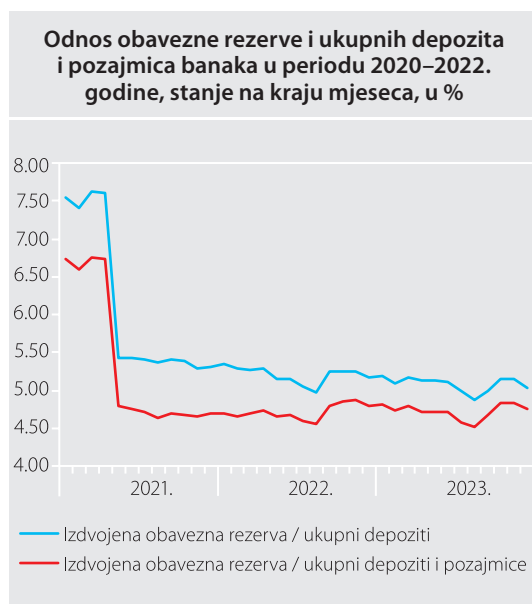
Izvor: Izvještaji banaka i kalkulacije Centralne banke

Učešće izdvojene obavezne rezerve u ukupnim depozitima banaka iznosilo je 5,04% na kraju 2022. godine, što je manje u odnosu na kraj 2021. godine kada je iznosilo 5,17% (grafikon 2.2). Nivo izdvojene obavezne rezerve u odnosu na ukupne depozite, odnosno na ukupne depozite i pozajmice relativno je stabilan od maja 2020. godine, kad je naglo smanjen kao rezultat ublažavanja posljedica COVID-19, kada je Centralna banka donijela Odluku o izmjenama Odluke o obaveznoj rezervi banaka kod Centralne banke Crne Gore⁴³.

⁴³ „Službeni list CG“, br. 43/20. Ovom Odlukom stope obavezne rezerve smanjene su na 5,5%, umjesto dotadašnjih 7,5% (na dio osnovice koju čine depoziti po viđenju i depoziti ugovoreni sa ročnošću do jedne godine, odnosno do 365 dana), i 4,5% umjesto dotadašnjih 6,5% (na dio osnovice koju čine depoziti ugovoreni sa ročnošću preko jedne godine, odnosno preko 365 dana).

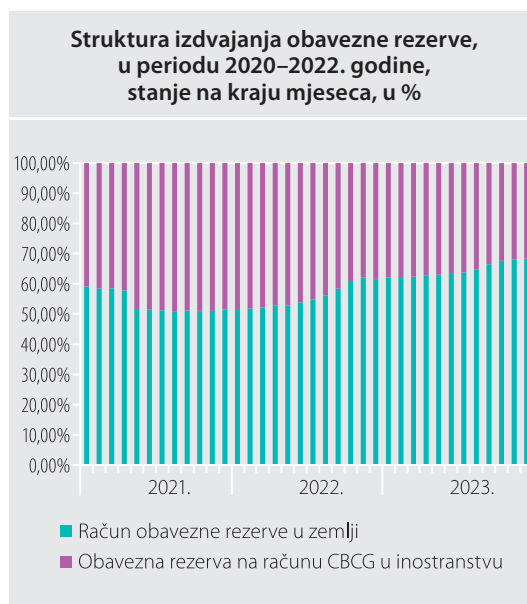
Trend blagog rasta učešća obavezne rezerve na računu Centralne banke u zemlji u ukupnoj obaveznoj rezervi nastavljen je i tokom 2022. godine. Na kraju 2022. godine na računu obavezne rezerve u inostranstvu bilo je izdvojeno 31,68% sredstava obavezne rezerve, dok je istovremeno na računu Centralne banke u zemlji bilo izdvojeno 68,32% (grafikon 2.3).

Grafikon 2.2

Izvor: Izvještaji banaka i kalkulacije Centralne banke

Grafikon 2.3

Izvor: Izvještaji banaka i kalkulacije Centralne banke

2.2.1.2. Kontrola i regulacija bankarskog sistema

Uprkos radu u otežavajućim okolnostima zbog pandemije, kao i rata u Ukrajini, tokom 2022. godine bankarski sistem u Crnoj Gori bio je stabilan i kontinuirano kontrolisan od strane Centralne banke, kroz posredno praćenje, kao i više planiranih, ciljnih neposrednih kontrola banaka. Na kraju 2022. godine u Crnoj Gori je poslovalo 11 banaka.

Centralna banka je kontinuirano radila na identifikaciji potencijalnih rizika, preventivno djelovala kod prepoznatih ranjivosti i usmjeravala aktivnosti na očuvanje stabilnosti u bankarskom sektoru.

Mjere Centralne banke za ublažavanje negativnih uticaja pandemije COVID-19 i situacije u Ukrajini na finansijski sistem, donijete u 2022. godini

Tokom godine kontinuirano su praćeni efekti privremenih mjera koje je Centralna banka donijela tokom prethodnog perioda sa ciljem ublažavanja negativnog uticaja pandemije COVID 19.⁴⁴ Na osnovu mjesečnih COV-RM izvještaja kreditnih institucija utvrđeno je da one, kao ni fizička lica, nijesu u značajnoj mjeri koristili mogućnost promjene plana otplate kredita produženjem roka otplate, ako im

⁴⁴ Odluka o privremenim mjerama za ublažavanje negativnih uticaja epidemije zarazne bolesti COVID 19 i situacije u Ukrajini na finansijski sistem („Službeni list CG“ br. 138/21, 54/22 i 62/22)

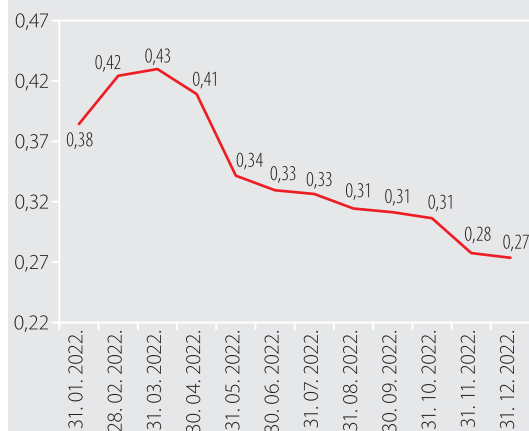
je, kao posljedica negativnog uticaja pandemije COVID-19 prestao radni odnos, smanjena zarada za najmanje 10% ili nije isplaćena neto zarada više od tri mjeseca. Podaci ukazuju da su pogodnosti Odluke koristila samo fizička lica koja su ostala bez posla i to dominantno tokom prva tri mjeseca 2022. godine, kada su restrukturirani krediti odobreni fizičkim licima bilježili rastući trend i iznosili 0,43 miliona eura. Nakon marta te godine iznos restrukturiranih kredita fizičkih lica konstantno je smanjivan, pa je na kraju decembra iznosio 0,27 miliona eura.

Imajući u vidu da tokom 2022. godine nije došlo do značajnijeg restrukturiranja kredita fizičkih lica, te da su ukinute odredbe kojima se omogućavalo restrukturiranje kredita pravnih lica, očekivan je trend smanjenja ukupnih restrukturiranih kredita shodno odlukama o privremenim mjerama donijetim tokom 2021. godine. Na kraju decembra 2022. godine ukupni krediti koji su restrukturirani shodno odlukama o privremenim mjerama iznosili su 141,73 miliona eura i predstavljali su 4,34% ukupnih bruto kredita, dok su na kraju prethodne godine činili 6,18%.

Prvim paketom mjera u 2022. godini, donijetim sredinom maja (što ujedno predstavlja *XII paket mjera*, počevši od marta 2020. godine), utvrđena je dodatna mjera sa ciljem olakšavanja obračuna zahtjeva za kapitalom kreditnih institucija, odnosno mogućnost za kreditne institucije da, do 31. decembra 2022. godine, isključe 70% iznosa akumuliranih nerealizovanih gubitaka, nastalih nakon stupanja na snagu donijete odluke, prilikom vrednovanja dužničkih finansijskih instrumenata raspoloživih za prodaju, utvrđenih u skladu sa MSFI 9, koji su uključeni u ukupni ostali rezultat. Ova privremena mjera odnosi se samo na dužničke finansijske instrumente koje su emitovale centralne vlade i jedinice regionalne i lokalne samouprave utvrđene čl. 131 i 132 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija⁴⁵. Pored toga, Centralna banka je u junu 2022. godine izvršila prilagođavanje ove privremene mje-

Grafikon 2.4

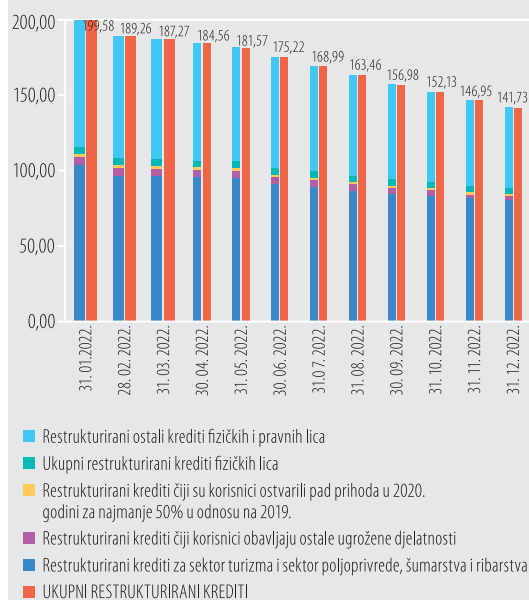
Kretanje restrukturiranih kredita fizičkih lica (shodno tačkama 2 i 3 Odluke o privremenim mjerama), stanje na kraju mjeseca, u mil. eura

Izvor: Podaci dobijeni od kreditnih institucija (Izveštaj COV-RM)

Grafikon 2.5

Kretanje i struktura ukupnih restrukturiranih kredita (shodno tačkama 2, 3, 9 i 10 Odluke o privremenim mjerama), stanje na kraju mjeseca, u mil. eura

Izvor: Podaci dobijeni od kreditnih institucija (Izveštaj COV-RM)

⁴⁵ „Službeni list CG“, br. 128/20 i 140/21.

re (*XIII paket mjera*), sa ciljem daljeg ublažavanja negativnih efekata situacije u Ukrajini na cijene državnih obveznica koje crnogorske kreditne institucije drže u svojim portfolijima, odnosno negativnog efekta na iznos regulatornog kapitala kreditnih institucija.

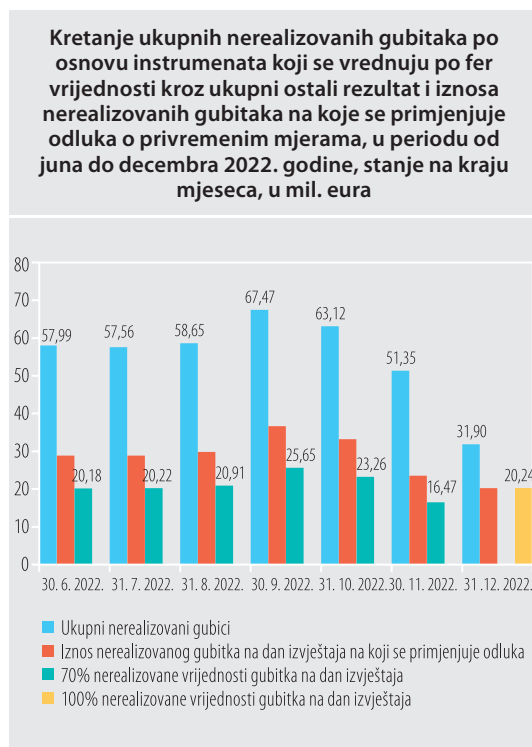
Prethodno pomenute odredbe odluke o privremenim mjerama koristilo je ukupno šest kreditnih institucija. U decembru 2022. godine jedna kreditna institucija je, nakon prethodno dobijenog pozitivnog mišljenja eksternog revizora, promijenila poslovni model, što je uticalo na reklasifikaciju portfolija hartija od vrijednosti iz kategorije vrednovanja po fer vrijednosti kroz ukupni ostali rezultat u kategoriju vrednovanja po amortizacionom trošku, čime je došlo do anuliranja iznosa akumuliranih nerealizovanih gubitaka, tako da je kod ove kreditne institucije prestala potreba za primjenom odluke o privremenim mjerama. U međuvremenu, druga kreditna institucija, koja do tada nije koristila odredbe odluke o privremenim mjerama obavijestila je Centralnu banku o njenoj primjeni, tako da je broj kreditnih institucija koje su koristile pogodnosti odluke o privremenim mjerama na kraju decembra 2022. godine ostao nepromijenjen.

U periodu od juna do novembra 2022. godine, oko 50% ukupnih nerealizovanih gubitaka ostvarenih po osnovu instrumenata koji se vrednuju po fer vrijednosti kroz ukupni ostali rezultat, bilo je obuhvaćeno odlukom, a iznos ublažavanja negativnih efekata, odnosno iznos gubitaka koji je is-

ključen prilikom obračuna iznosa regulatornog kapitala iznosio je oko 35% ukupnih nerealizovanih gubitaka. U decembru 2022. godine došlo je do značajnog smanjenja iznosa nerealizovanih gubitaka (37,88%) jer je jedna kreditna institucija koja je imala značajno učešće nerealizovanih gubitaka (37,65%)⁴⁶ u ukupnim nerealizovanim gubicima promijenila poslovni model.

Imajući u vidu silazni trend primjene pojedinih privremenih mjera za ublažavanje uticaja epidemije COVID-19 na građane i finansijski sistem, u decembru 2022. godine kao što je već navedeno, donesena je Odluka o privremenim mjerama za ublažavanje negativnih uticaja epidemije zarazne bolesti COVID-19 i situacije u Ukrajini na finansijski sistem⁴⁷, kao *XIV paket mjera*, kojom je redukovan broj privremenih mjera u primjeni. Naime, ovom odlukom zadržane su mjere zabrane isplate dividende akcionarima, isključivanja određenih kriterijuma u postupku procjene kreditne sposobnosti korisnika kredita koji se odnose na 2020. godinu, kao i mjera umanjenja naknada Centralne banke za korišćenje obavezne rezerve u toku trajanja odluke, dok je privremeni tretman za ublažavanje negativnog uticaja pada

Grafikon 2.6

Izvor: Podaci dobijeni od kreditnih institucija (Izvještaj ANG-FVOCI)

⁴⁶ Iznos je utvrđen na osnovu podataka iz novembra 2022. godine, odnosno prije promjene poslovnog modela.

⁴⁷ „Službeni list CG“, br. 135/22.

cijena određenih dužničkih hartija od vrijednosti na regulatorni kapital kreditnih institucija izmijenjen na način da je procenat isključenja od 70% iznosa akumuliranih nerealizovanih gubitaka povećan na 100%.

Ovo povećanje procenta isključenja sa 70% na 100% za posljedicu je imalo povećanje pozitivnih efekata primjene odluke o privremenim mjerama, tako da je na dan 31. decembar 2022. godine Odluka tretirala 63,46% akumuliranih nerealizovanih gubitaka (20,24 miliona eura), a toliko je iznosio i iznos nerealizovanog gubitka koji je isključen iz obračuna regulatornog kapitala. Posmatrano po pojedinačnim kreditnim institucijama na dan 31. 12. 2022. godine pozitivni efekti Odluke kretali su se u rasponu od 58,42% do 89,53%, što je zavisilo od strukture portfolija hartija od vrijednosti i njihovih emitenata.

2.2.1.2.1. Kontrola kreditnih institucija i pružaoca drugih finansijskih usluga

Izdavanje odobrenja i saglasnosti - Po osnovu zahtjeva za izdavanje odobrenja, odnosno saglasnosti iz Zakona o kreditnim institucijama, tokom 2022. godine donesena su ukupno 54 akta, i to:

- 10 rješenja kojima je kreditnim institucijama dozvoljeno da mogu staviti na uvid Izvještaj o kontroli društvima za reviziju;
- 2 rješenja kojima je kreditnim institucijama dozvoljeno da mogu staviti na uvid društvima za reviziju Rješenje Centralne banke kojim su izrečene supervizorske mjere prema banci i Upozorenje Centralne banke kojim su izrečene supervizorske mjere prema banci;
- 2 rješenja kojima je kreditnim institucijama dozvoljeno da mogu staviti na uvid Specijalnom državnom tužilaštvu Izvještaj o kontroli i Rješenje Centralne banke kojim su izrečene supervizorske mjere prema banci;
- 9 rješenja o izdavanju odobrenja za izbor predloženih kandidata za obavljanje funkcije člana Nadzornog odbora;
- 9 rješenja o izdavanju odobrenja za izbor predloženih kandidata za obavljanje funkcije člana Upravnog odbora;
- 1 rješenje o izdavanju odobrenja za izbor predloženog kandidata za obavljanje funkcije predsjednika Upravnog odbora;
- 1 rješenje o odbijanju zahtjeva za izbor predloženog kandidata za obavljanje funkcije člana Nadzornog odbora;
- 3 rješenja o oduzimanju odobrenja za obavljanje funkcije člana Upravnog odbora;
- 11 rješenja o izdavanju odobrenja za izbor predloženih društava za reviziju godišnjih finansijskih izvještaja banaka;
- 1 rješenje o izdavanju odobrenja za sticanje kvalifikovanog učešća u akcijskom kapitalu kreditne institucije;
- 1 rješenje o izdavanju odobrenja za raspoređivanje instrumenata kapitala u dodatni osnovni kapital kreditne institucije ;
- 2 rješenja o izdavanju odobrenja za raspoređivanje instrumenata kapitala u redovni osnovni kapital kreditne institucije;
- 1 rješenje o izdavanju odobrenja za uključivanje dobiti tekuće godine ostvarene tokom poslovne godine u redovni osnovni kapital kreditne institucije;
- 1 rješenje o odbijanju zahtjeva za smanjenje instrumenata dopunskog kapitala kreditne institucije.

Posredna i neposredna kontrola kreditnih institucija – Shodno Zakonu o kreditnim institucijama, kontrola kreditnih institucija obavlja se:

- posredno, na osnovu podataka, informacija i izvještaja koje su kreditne institucije dužne da dostave Centralnoj banci, i
- neposredno, uvidom u poslovne knjige i drugu dokumentaciju kreditnih institucija, kao i svih učesnika u poslu koji je predmet kontrole.

Centralna banka je tokom 2022. godine vršila kontinuirano posredno praćenje kreditnih institucija i realizovala planirane neposredne ciljne kontrole kreditnih institucija.

U skladu sa propisima u oblasti posredne kontrole, kreditne institucije su dužne da Centralnoj banci dostavljaju dnevne (pokazatelji likvidnosti i kretanje depozita), dekadne, mjesečne, kvartalne, kao i godišnji izvještaj. Pored navedenog, od početka izbijanja pandemije COVID-19, Centralna banka na dnevnoj osnovi dobija informacije o iznosu sredstava kod inobanaka i prijevremenom razročenju depozita, dok na nedjeljnom nivou prati kretanje eksterne aktive kreditnih institucija. Takođe, od momenta izbijanja rata u Ukrajini, Centralna banka dobija informacije o iznosu depozita nerezidenata, sa posebnim akcentom na depozite iz Ruske Federacije. Na mjesečnom nivou vrši se praćenje efekata privremenih mjera kroz prikupljanje, od kreditnih institucija, podataka o restrukturiranim kreditima i portfolijima hartija od vrijednosti na koje se primjenjuje odluka o privremenim mjerama. Kroz ovaj vid izvještavanja, Centralna banka u kontinuitetu prati poslovanje kreditnih institucija, usmjerava svoje aktivnosti u pravcu očuvanja stabilnosti, usklađenosti rizičnog profila sa kapitalom svake kreditne institucije i ocjenjuje stanje ukupnog bankarskog sistema.

Supervizorske prakse u državama članicama EU pokazuju da se fokus kontrola bankarskog sektora sve više usmjerava ka ciljnim neposrednim kontrolama pojedinih rizika (kreditnog rizika, rizika likvidnosti, operativnog rizika i sl.) i tematskim kontrolama pojedinih procesa upravljanja rizicima (npr. proces odobravanja kredita, naplata kredita) i poslovanja uopšte. Cilj ove promjene fokusa kontrola je ostvarenje efikasnosti kontrole i razvoja koncepta supervizije na bazi rizika, sa dominantnom ulogom portfolio menadžment pristupa u superviziji kreditnih institucija. Iz tog razloga, tokom 2022. godine planirano je i izvršeno osam ciljnih neposrednih kontrola kreditnih institucija u kojima su uglavnom predmet kontrole bili: ocjena adekvatnosti kapitala, kreditnog rizika, rizika likvidnosti, operativnog rizika, ocjena prihoda i adekvatnosti informacionog sistema. Pored navedenog, u pojedinim kreditnim institucijama predmet kontrole bili su i ocjena adekvatnosti uspostavljenog procesa odobravanja kredita, ocjena tačnosti uspostavljene baze kolaterala, ocjena funkcionisanja internih kontrola i interne revizije, postupanje po mjerama. Izvršene su i dvije tematske kontrole svih kreditnih institucija, i to kontrola promjene poslovnog modela – reklasifikacija hartija od vrijednosti i kontrola usklađenosti kreditnih institucija sa odlukom o privremenim mjerama, koja je bila na snazi prilikom odobravanja opšteg moratorijuma.

U decembru 2022. godine započeta je ciljna neposredna kontrola jedne kreditne institucije koja je nastavljena u narednoj godini.

Tokom 2022. godine, nastavljena je saradnja sa supervizorskim tijelima matičnih kreditnih institucija. Narodna banka Mađarske održala je dva supervizorska sastanka, od kojih je jedan održan putem video poziva, dok je drugi organizovan u Budimpešti. Supervizorski sastanci sa nadležnim organima za NLB Grupu (Evropska centralna banka i Banka Slovenije) i za Addiko banku (Autoritet za nadzor

austrijskog finansijskog tržišta) održani su putem video poziva. Sa Autoritetom za nadzor austrijskog finansijskog tržišta dogovorena je intenzivnija saradnja u budućem periodu i češća razmjena informacija.

Komunikacija sa ostalim supervizorima iz Centralne i Istočne Evrope vršena je posredstvom BSCEE Sekretarijata (*Banking Supervisors from Central and Eastern Europe*), razmjenom informacija i odgovaranjem na upitnike pojedinih članica u cilju razumijevanja najboljih praksi supervizora. Praksa održavanja godišnjih sastanka, koja je prekinuta zbog pandemije COVID-19, nastavljena je organizovanjem sastanka u Tbilisiju, Gruzija.

Center of Excellence in Finance (CEF) iz Ljubljane organizovao je (putem video poziva) sastanak sa bankarskim regulatorima i supervizorima (BRS) iz zemalja Jugoistočne Evrope sa ciljem razmjene znanja i jačanja kapaciteta. Formirana je radna grupa sa ciljem razmjene informacija i razmatranja ključnih izazova bankarskih regulatora i supervizora.

Posredna i neposredna kontrola pružaoca finansijskih usluga - Sve finansijske institucije kontinuirano se prate posrednom kontrolom i to analizom njihovog finansijskog stanja i pokazatelja poslovanja. Pored toga, tokom 2022. godine izvršeno je šest redovnih, ciljnih, neposrednih kontrola pružaoca drugih finansijskih usluga, kojim je obuhvaćeno pet mikrokreditnih finansijskih institucija i Investiciono-razvojni fond Crne Gore⁴⁸. Predmet neposrednih kontrola bili su: ocjena adekvatnosti kapitala, kreditnog rizika, rizika likvidnosti i adekvatnosti informacionog sistema.

Mjere prema kreditnim institucijama – U skladu sa odredbama čl. 271 i 272 Zakona o kreditnim institucijama, ukoliko utvrdi nepravilnosti u poslovanju kreditne institucije, Centralna banka će kreditnoj instituciji izreći mjere za otklanjanje utvrđenih nepravilnosti.

Supervizorske mjere za otklanjanje utvrđenih nepravilnosti u poslovanju kreditne institucije utvrđuju se:

1. pisanim upozorenjem kojim se zahtijeva od kreditne institucije da preduzme jednu ili više aktivnosti za otklanjanje utvrđenih nepravilnosti;
2. pisanim sporazumom koji se zaključuje između Centralne banke i kreditne institucije, kojim će se kreditna institucija obavezati da u određenom roku ukloni utvrđene nepravilnosti u poslovanju;
3. rješenjem o naganju mjera za otklanjanje nepravilnosti koje su propisane Zakonom o kreditnim institucijama.

Pri odlučivanju o vrsti mjera koje će biti preduzete, Centralna banka polazi od:

1. ocjene uticaja utvrđenih nepravilnosti na:
 - trenutni i budući finansijski položaj kreditne institucije,
 - izloženost kreditne institucije pojedinim vrstama rizika;
2. broja i težine utvrđenih nepravilnosti, kao i broja, učestalosti i trajanja nepravilnosti u ranijem poslovanju kreditne institucije;

⁴⁸ Centralna banka vrši posrednu i neposrednu kontrolu IRF-a na osnovu Zakona o Investiciono-razvojnog fondu Crne Gore.

3. ocjene spremnosti i sposobnosti organa i rukovodstva kreditne institucije da otklone utvrđene nepravilnosti, zasnovane na procjeni:
 - sposobnosti organa i rukovodstva kreditne institucije da upravljaju rizicima u poslovanju kreditne institucije,
 - efikasnosti sistema interne kontrole u kreditnoj instituciji,
 - efikasnosti organa i rukovodstva kreditne institucije u otklanjanju ranije utvrđenih nepravilnosti u poslovanju kreditne institucije,
 - stepena saradnje rukovodstva kreditne institucije sa ovlašćenim kontrolorima tokom kontrole kreditne institucije;
4. ocjene stepena uticaja utvrđenih nepravilnosti na finansijsku disciplinu, sigurnost i stabilnost funkcionisanja bankarskog sistema.

Centralna banka je tokom 2022. godine, kao dio procesa kontrole, održavala komunikaciju sa kreditnim institucijama, koja je rezultirala u davanju dva preventivna upozorenja prema svim kreditnim institucijama, u cilju obezbjeđivanja poslovanja kreditnih institucija u skladu sa propisima.

Pored toga, Centralna banka je, zbog utvrđenih nepravilnosti u poslovanju, preduzela mjere za otklanjanje nepravilnosti u radu, u formi pisanog upozorenja, prema četiri kreditne institucije i u formi rješenja o nalaganju mjera prema dvije kreditne institucije. Takođe, Centralna banka je, u skladu sa članom 373 Zakona o kreditnim institucijama, protiv pet kreditnih institucija i odgovornih lica u njima pokrenula osam prekršajnih postupaka.

Mjere prema pružaocima drugih finansijskih usluga – U skladu s odredbama člana 132 Zakona o finansijskom lizingu, faktoringu, otkupu potraživanja, mikrokreditiranju i kreditno-garantnim poslovima, ukoliko utvrdi nepravilnosti u poslovanju pružalaca finansijskih usluga utvrđenih tim zakonom, Centralna banka će pružaocu finansijskih usluga izreći mjere za otklanjanje utvrđenih nepravilnosti i to pisanim upozorenjem, pisanim sporazumom ili rješenjem o nalaganju mjera ili oduzimanjem dozvole za rad, u zavisnosti od težine utvrđenih nepravilnosti i spremnosti pružaoca finansijskih usluga da otkloni te nepravilnosti.

Centralna banka je zbog utvrđenih nepravilnosti u poslovanju preduzela mjere za otklanjanje nepravilnosti u radu u formi *pisanog upozorenja* prema tri mikrokreditne finansijske institucije i u formi *rješenja* o nalaganju mjera prema dvije mikrokreditne finansijske institucije.

Centralna banka je, u skladu sa članom 146 Zakona o finansijskom lizingu, faktoringu, otkupu potraživanja, mikrokreditiranju i kreditno-garantnim poslovima, pokrenula prekršajne postupke protiv dvije mikrokreditne finansijske institucije i jednog društva za otkup potraživanja i odgovornih lica u njima.

Operativni rizik – Kontrola upravljanja operativnim rizikom u kreditnim institucijama je, tokom 2022. godine, vršena u skladu sa Zakonom o kreditnim institucijama, Odlukom o minimalnim standardima za upravljanje rizicima u kreditnim institucijama i Odlukom o upravljanju rizicima koji su povezani sa eksternalizacijom.

Centralna banka je tokom godine vršila provjeru usklađenosti poslovanja kreditnih institucija u oblasti upravljanja operativnim rizikom u skladu sa navedenom regulativom i standardima dobre prakse.

Prilikom vršenja kontrole i davanja preporuka, pored regulative, kontrola se, u smislu najboljih praksi, oslanjala i na dokumente BCBS/EBA/CEBS, kao i na standard ISO 22301.

Izvršene su ukupno tri neposredne kontrole, pri čemu su dvije bile redovne, u skladu sa godišnjim planom, dok je jedna bila vanredna. Redovne kontrole vršene su vezano za sljedeća pitanja:

- da li je kreditna institucija uspostavila adekvatan i efikasan okvir za upravljanje operativnim rizikom koji obuhvata sve propisane elemente i koji je usklađen sa regulativom i sa dobrom praksom;
- da li kreditna institucija adekvatno upravlja kontinuitetom poslovanja u svakom segmentu, izuzev u dijelu koji se odnosi na oporavak informacionog sistema.

Vanredna kontrola izvršena je sa ciljem utvrđivanja okolnosti koje su dovele do prevarnih radnji i gubitka po osnovu zloupotreba sredstava klijenata. Kontrola operativnog rizika predstavljala je jedan segment sprovedene kontrole kreditne institucije, koja je uključivala analizu okolnosti koje su dovele do zloupotrebe i uspostavljenog sistema internih kontrola. Takođe, izvršena je i analiza aktivnosti koje kreditna institucija sprovodi na utvrđivanju činjeničnog stanja, na otklanjanju negativnih posljedica po klijente, kao i na unapređenju sistema internih kontrola koje bi trebalo da obezbijedi da se slične zloupotrebe više ne dešavaju.

Kontrolisane institucije su, u skladu sa preporukama kontrole, definisale akcione planove za realizaciju preporuka i otklanjanje utvrđenih nepravilnosti.

Osim sprovođenja neposrednih kontrola, Centralna banka je davala mišljenje kreditnim institucijama u vezi sa njihovim planiranim eksternalizacijama i sa obavještenjima o gubicima proisteklim iz operativnog rizika koji prevazilaze 1% sopstvenih sredstava banke.

Kontrola informacionih sistema – Tokom 2022. godine izvršeno je ukupno osam neposrednih kontrola informacionih sistema, i to kod četiri banke, dvije mikrokreditne finansijske institucije, jedne platne institucije i Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore. Izvršeno je pet sveobuhvatnih kontrola, jedna vanredna ciljna kontrola i dvije kontrole postupanja subjekata kontrole prema utvrđenim supervizorskim mjerama.

Izvršena je provjera organizacione, tehničke i proceduralne osposobljenosti, u dijelu koji se odnosi na upravljanje informacionim sistemom i povezanim rizicima, za dva pravna lica koja su podnijela zahtjev za izdavanje odobrenja za pružanje platnih usluga i jednog pravnog lica koje je podnijelo zahtjev za izdavanje dozvole za obavljanje poslova mikrokreditiranja.

Izvršena je provjera jednog agenta pružaoca platnih usluga sa aspekta ispunjavanja tehničko-tehnoloških uslova prije izdavanja rješenja o njegovom upisu u odgovarajući registar.

Značajan dio aktivnosti tokom 2022. godine bio je posvećen izradi podzakonskih akata, u skladu sa ovlaštenjem utvrđenim Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o platnom prometu⁴⁹ donešenom 2022. godine. Donošenjem ovih akata (planiranim u 2023. godini), u dijelu koji se odnosi na poslovanje pružalaca platnih usluga, biće izvršeno usaglašavanje nacionalne regulative sa sljedećim EU propisima:

⁴⁹ „Službeni list CG“, broj 111/22.

- Delegirana Uredba EU Komisije (2018/389) od 27. novembra 2017. godine, o dopuni Direktive (EU) 2015/2366 Evropskog parlamenta i Vijeća u pogledu regulatornih tehničkih standarda za pouzdanu autentifikaciju klijenta i zajedničke i sigurne otvorene standarde komunikacije;
- Smjernice Evropskog nadzornog tijela za bankarstvo (EBA/GL/2018/07) od 4. decembra 2018. godine, o uslovima za korišćenje izuzeća od uspostavljanja mehanizma za nepredviđene okolnosti na osnovu člana 33 stav 6 Uredbe EU (2018/389);
- Smjernice Evropskog nadzornog tijela za bankarstvo (EBA/GL/2019/04) od 29. novembra 2019. godine, o upravljanju IKT i sigurnosnim rizicima.

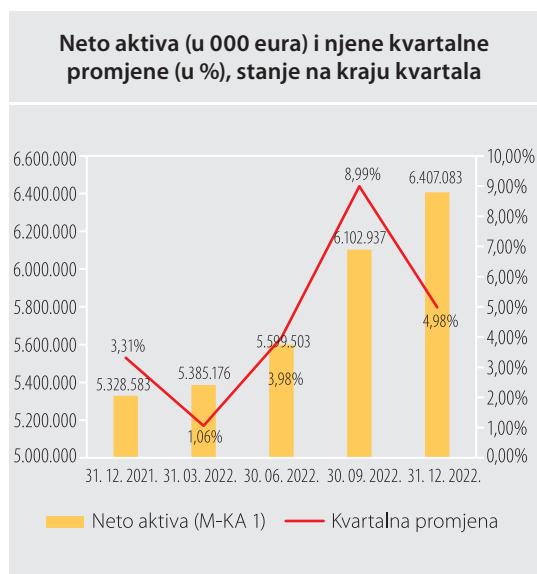
Centralna banka u kontinuitetu daje mišljenja subjektima kontrole i odgovara na pitanja iz oblasti funkcionisanja informacionih sistema, koja su se tokom 2022. godine naročito odnosila na povjeravanje značajnih i kritičnih IT poslova trećim stranama i promjene pružalaca tih usluga. Najveći broj pitanja odnosio se na usluge personalizacije platnih kartica, korišćenje procesing centra za kartična plaćanja, platforme za pružanje usluge elektronskog bankarstva, infrastrukturu za povezivanje na globalnu SWIFT mrežu i eksternalizaciju poslova IT interne revizije.

Kontrola kreditnog rizika – Bankarski sektor tokom 2022. godine bilježi generalno pozitivne trendove. Zabilježen je rast ukupne aktive, ali i promjena njene strukture kroz smanjenje učešća kredita, a u korist povećanja učešća ulaganja u hartije od vrijednosti i novčanih sredstava i sredstava na računima depozita kod centralnih banaka. Takođe, zabilježeno je blago poboljšanje kvaliteta aktive, uz smanjenje učešća nekvalitetnih i kritikovanih kredita u ukupnim kreditima. Kreditni portfolio u jednogodišnjem periodu bilježi značajan rast. U posmatranom periodu evidentno je i blago pomjeranje ročne strukture kredita ka kratkoročnim kreditima, što korespondira sa stanjem u crnogorskoj ekonomiji.

Vanbilans banaka na koji se izdvajaju rezervacije za potencijalne gubitke zabilježio je rast, u odnosu na uporedni period prethodne godine. U istom periodu, smanjena je pokrivenost bruto kredita i potraživanja bez kamata i vremenskih razgraničenja ispravkama vrijednosti. Takođe, smanjena je i

pokrivenost nekvalitetnih bruto kredita i potraživanja bez kamata i vremenskih razgraničenja ispravkama vrijednosti, sa 70,37% na kraju 2021. godine, na 69,36% krajem 2022. godine.

Grafikon 2.7

Izvor: Kvartalni agregati i BPR

Tokom godine zabilježen je trend rasta neto aktive banaka u Crnoj Gori, koja je na dan 31. 12. 2022. godine iznosila 6,4 milijarde eura, što predstavlja rast od 20,24%, odnosno 1.079 miliona eura u odnosu na kraj prethodne godine (grafikon 2.7). Ostvareni rast iznosa neto aktive na nivou bankarskog sistema ukazuje na izraženi oporavak bankarskog tržišta, nakon inicijalnog šoka izazvanog pandemijom COVID-19 i situacijom u Ukrajini.

Shodno tržišnom učešću, u bankarskom sistemu Crne Gore postoje četiri sistemski značajne banke (koje imaju preko 10% učešća u ukupnoj aktivi). Tako je učešće jedne banke u ukupnoj ak-

tivi 26,14%, dok je učešće iste banke u ukupnim kreditima 33,29%, što u odnosu na kraj prethodne godine predstavlja rast od 0,08 pp kada je riječ o ukupnoj aktivni, odnosno rast od 1,3 pp kada je riječ o ukupnim kreditima. Navedeni podaci ukazuju da je u 2022. godini došlo do blagog povećanja učešća najveće banke u ukupnoj aktivni i ukupnim kreditima na crnogorskom bankarskom tržištu, posmatrano u odnosu na kraj prethodne godine. Tri sistemske banke imaju učešće u ukupnoj aktivni od 52,13%, odnosno 64,84% u ukupnim kreditima, što u odnosu na kraj prethodne godine predstavlja pad od 0,76 pp kada je riječ o ukupnoj aktivni, odnosno rast za 1,16 pp kada je riječ o ukupnim kreditima.

Tabela 2.3

Koncentracija bruto aktive i bruto kredita, u %						
	31. 12. 2021. godine		31. 12. 2022. godine		2022/2021, Promjene u pp	
	Bruto aktiva (M-KA 1)	Bruto krediti	Bruto aktiva (M-KA 1)	Bruto krediti	Bruto aktiva (M-KA 1)	Bruto krediti
Jedna banka	26,06	31,99	26,14	33,29	0,08	1,3
Tri banke	52,89	63,68	52,13	64,84	-0,76	1,16
Pet banaka	73,95	78,01	71,92	78,97	-2,03	0,96
Sedam banaka	85,32	89,72	84,61	89,35	-0,71	-0,37

Izvor: Kvartalni agregati i BPR

Ukupna neto aktiva iznosi 6,4 milijarde eura i na godišnjem nivou bilježi rast od 20,24% (tabela 2.4), što je rezultat povećanja svih pozicija bilansa stanja. U strukturi aktive, sa učešćem od 48,98%, i dalje dominiraju neto krediti i potraživanja od klijenata, koji iznose 3,1 milijardu eura i bilježe rast od 9,01% u odnosu na isti period prethodne godine. Ipak, usljed značajnijeg nominalnog rasta drugih pozicija aktive, udio ove pozicije u ukupnoj neto aktivni smanjen je za 5,04 pp u odnosu na kraj prethodne godine. Novčana sredstva i depoziti kod centralnih banaka iznose 1,8 milijardi eura i bilježe rast od 579,3 miliona eura, odnosno 48,91% i u aktivni učestvuju sa 27,53% (što predstavlja rast učešća u odnosu na kraj prethodne godine za 5,3 pp). Neto krediti i potraživanja od banaka iznose 379,1 milion eura i na godišnjem nivou bilježe rast od 39,2 miliona eura ili 11,54%, ali je njihov udio u ukupnoj aktivni smanjen za 0,46 pp na 5,92%. Zahvaljujući izraženom rastu na godišnjem nivou od 188,3 miliona eura ili

Tabela 2.4

Struktura aktive bilansa stanja na 31. 12. 2021. godine i 31. 12. 2022. godine, neto pozicije, u 000 eura					
Pozicije bilansa stanja	31. 12. 2021. godine		31. 12. 2022. godine		Promjena 2022/2021.
	Iznos	Udio u aktivni	Iznos	Udio u aktivni	
Novčana sredstva i depoziti kod centralnih banaka	1.184.434	22,23%	1.763.738	27,53%	48,91%
Kreditni i potraživanja od banaka	339.906	6,38%	379.142	5,92%	11,54%
Kreditni i potraživanja od klijenata	2.878.676	54,02%	3.138.101	48,98%	9,01%
Hartije od vrijednosti	740.046	13,89%	928.304	14,49%	25,44%
Ostala finansijska sredstva	22.500	0,42%	23.199	0,36%	3,11%
Nekretnine postrojenja i oprema	71.847	1,35%	72.836	1,13%	1,38%
Ostale stavke aktive	91.174	1,71%	101.763	1,59%	11,61%
Ukupna neto aktiva (M-KA 1)	5.328.583	100,00%	6.407.083	100,00%	20,24%

Izvor: Kvartalni agregati i BPR

25,44%, značajno učešće u aktivi bilansa stanja imaju i hartije od vrijednosti, čija vrijednost na dan 31. 12. 2022. godine iznosi 928,3 miliona eura, a učešće u aktivi bilansa stanja 14,49%, što predstavlja rast učešća od 0,6 pp. Vrijednost nekretnina, postrojenja i opreme prikazana u bilansu stanja iznosi 72,8 miliona eura i bilježi rast od 1,38% u odnosu na isti period prethodne godine, dok je učešće u aktivi na nivou od 1,13%, što predstavlja pad učešća za 0,22 pp.

Kvalitet aktive blago je poboljšan u odnosu na uporedni period prethodne godine (tabela 2.5). Na nivou bankarskog sistema, na kraju 2022. godine prikazana je bruto kvalitetna aktiva u iznosu od 4,5 milijardi eura, koja je povećana za 676,3 miliona eura, pri čemu je njeno učešće u bruto aktivi (79,48%) takođe povećano u odnosu na uporedni period, i to za 3 pp. Kritikovana bruto aktiva (B, C, D, E) bilježi pad od 12,3 miliona eura ili 1,06% u jednogodišnjem periodu, dok je rast nekvalitetne bruto aktive (C, D, E) iznosio 34,2 miliona eura ili 13,78%. Ipak, učešće nekvalitetne bruto aktive (C, D, E) u ukupnoj bruto aktivi je gotovo nepromijenjeno, jer je svega za 0,02 pp veće u odnosu na isti period prethodne godine. Najveći dio rasta nekvalitetne bruto aktive uzrokovan je rastom bruto aktive klasifikovane u kategoriju E, od 36,7 miliona eura ili 40,86%. Bruto aktiva klasifikovana u kategoriju D iznosila je 13,1 milion eura i u posmatranom periodu bilježi rast od 8,51%, ali je njeno učešće u bruto aktivi relativno nisko, svega 0,23%. Bruto aktiva klasifikovana u kategoriju C iznosila je 142,8 miliona eura i smanjena je u jednogodišnjem periodu za 3,5 miliona eura, odnosno za 2,40%, pri čemu je smanjeno i njeno učešće u bruto aktivi (sa 2,95% na kraju prethodne godine na 2,54% na kraju 2022. godine). Uprkos navedenim oscilacijama kod pojedinih klasifikacionih kategorija, kvalitet bruto aktive se može smatrati blago poboljšanim, prvenstveno usljed značajnog rasta bruto aktive klasifikovane u kategoriju A. Kreditna aktivnost banaka tokom 2022. godine iznosila je 1,5 milijardi eura, što je za 31,53% više u odnosu na prethodnu godinu kada su novoodobreni krediti iznosili 1,1 milijardu eura. U ukupnim novoodobrenim kreditima dominiraju krediti odobreni pravnim licima, sa 63,43%, a u pogledu ročnosti dominantni su dugoročni krediti (72,76%).

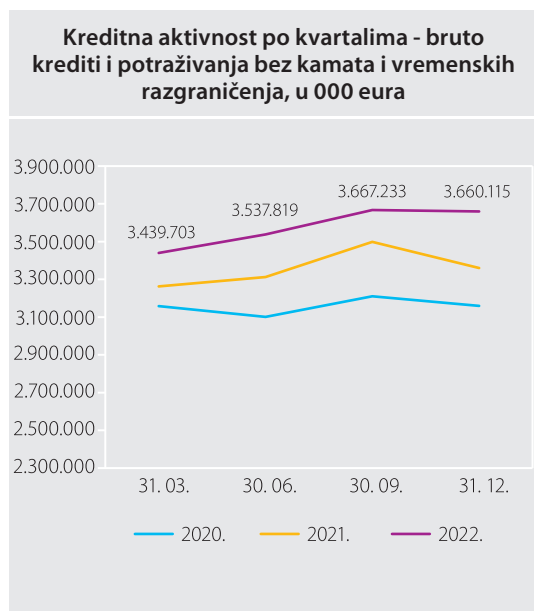
Tabela 2.5

Kvalitet bruto aktive na 31. 12. 2021. i 31. 12. 2022. godine, u 000 eura					
Kvalitet bruto aktive (M-KA 1 + M-KA 2)	31. 12. 2021. godine		31. 12. 2022. godine		Promjena
	Iznos	Udio u bruto aktivi	Iznos	Udio u bruto aktivi	
Kvalitetna aktiva (A)	3.792.468	76,48%	4.468.749	79,48%	17,83%
Kritikovana aktiva (B, C, D, E)	1.166.200	23,52%	1.153.878	20,52%	-1,06%
Nekvalitetna aktiva (C, D, E)	248.057	5,00%	282.230	5,02%	13,78%
B	918.143	18,52%	871.648	15,50%	-5,06%
C	146.270	2,95%	142.758	2,54%	-2,40%
D	12.070	0,24%	13.097	0,23%	8,51%
E	89.717	1,81%	126.375	2,25%	40,86%

Izvor: Kvartalni agregati i BPR

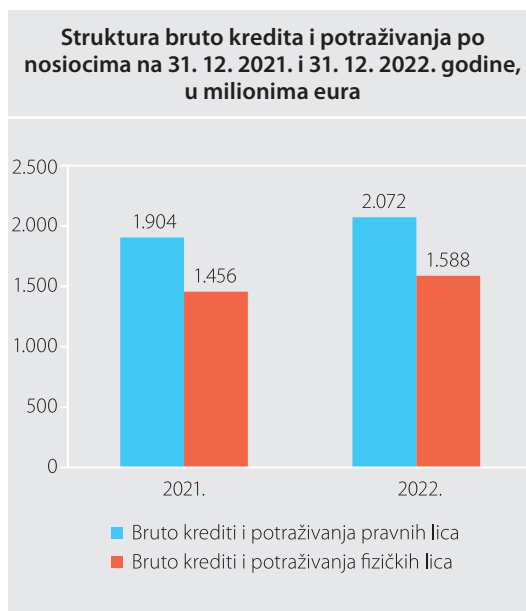
Nivo bruto kredita i potraživanja bez kamata i vremenskih razgraničenja, u svim kvartalima 2022. godine, bio je veći od nivoa bruto kredita i potraživanja bez kamata i vremenskih razgraničenja u uporednim kvartalima 2021. ili 2020. godine (grafikon 2.8). Najveći rast u 2022. godini, posmatrano u odnosu na uporedne periode 2021. godine, ostvaren je u posljednjem kvartalu 2022. godine, kada je nivo bruto kredita i potraživanja bez kamata i vremenskih razgraničenja povećan za 299,8 miliona eura ili

Grafikon 2.8

Izvor: Kvartalni agregati i BPR

Grafikon 2.9

Izvor: Kvartalni agregati i BPR

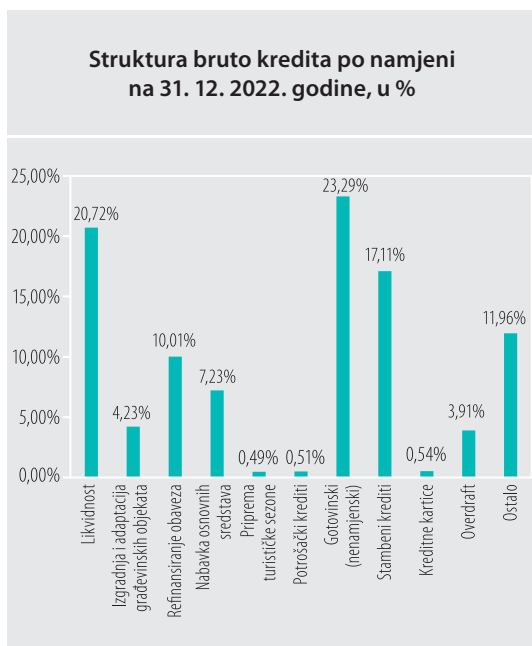
8,92%. Na kraju trećeg kvartala 2022. godine zabilježen je i najveći nivo bruto kredita i potraživanja bez kamata i vremenskih razgraničenja (3,7 milijardi eura).

Struktura ukupnih kredita i potraživanja bez kamata i vremenskih razgraničenja po nosiocima, na kraju 2022. godine nije značajno promijenjena u odnosu na kraj prethodne godine (grafikon 2.9). Ukupni krediti i potraživanja odobreni pravnim licima na kraju 2022. godine iznosili su 2,1 milijardu eura, dok su, istovremeno, oni odobreni fizičkim licima i preduzetnicima bili na nivou od 1,6 milijardi eura. U odnosu na kraj 2021. godine, ukupni krediti i potraživanja odobreni pravnim licima i fizičkim licima ostvaruju rast od 8,82% i 9,05%.

Posmatrano po ročnosti bruto kredita i potraživanja, u ukupno odobrenim kreditima i potraživanjima, 81,42% se odnosi na dugoročne kredite i potraživanja bez kamata i vremenskih razgraničenja, dok 18,58% čine kratkoročni krediti i potraživanja bez kamata i vremenskih razgraničenja. Bruto krediti i potraživanja sa rokom otplate od jedne do tri godine i preko tri godine čine 8,05%, odnosno 73,37% ukupnih bruto kredita i potraživanja bez kamata i vremenskih razgraničenja. U odnosu na uporedni period prethodne godine, udio dugoročnih bruto kredita i potraživanja u ukupnim bruto kreditima i potraživanjima smanjen je za 0,18 pp. Time je došlo do vrlo blagog pomjeranja strukture portfolija bruto kredita i potraživanja u korist kratkoročnih kredita i potraživanja u okviru posmatranog jednogodišnjeg perioda.

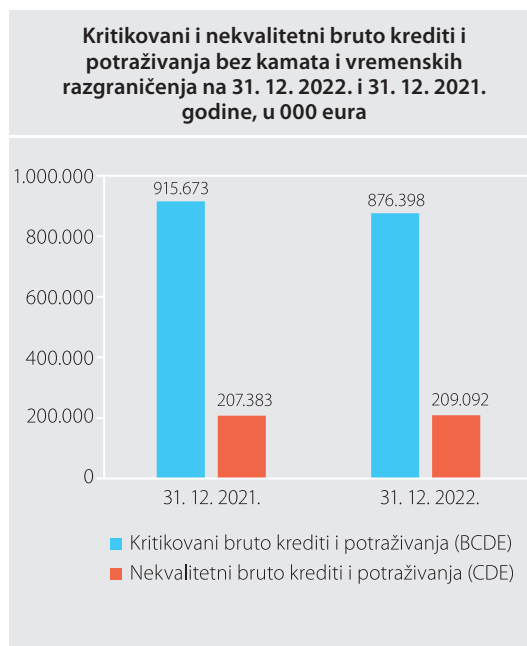
Namjenska struktura bruto kredita (grafikon 2.10) pokazuje da je najveći dio odobren za gotovinske nenamjenske kredite (23,29%), a značajan udio imali su i: krediti za likvidnost (20,72%), stambeni krediti (17,11%), krediti za refinansiranje obaveza (10,01%), kao i krediti za nabavku osnovnih sredstava (7,23%). U odnosu na kraj prethodne godine, najveće procentualno povećanje ostvarila je kategorija bruto kredita za *izgradnju i adaptaciju građevinskih objekata* (65,04%), dok je najveće nominalno povećanje zabilježeno kod *stambenih kredita* (71,3 miliona eura).

Grafikon 2.10

Izvor: Kvartalni agregati i BPR

Grafikon 2.11

Izvor: Kvartalni agregati i BPR

Kritikovani krediti i potraživanja (B, C, D i E) iznosili su 876,4 miliona eura, što predstavlja pad od 39,3 miliona eura ili 4,29% na godišnjem nivou (grafikon 2.11). Učešće ove kategorije u ukupnim kreditima i potraživanjima bilo je na nivou od 23,94% (pad učešća od 3,31 pp u odnosu na isti period prethodne godine). Posmatrano pojedinačno, u odnosu na uporedni period iz 2021. godine, pad pokazuju B, C i D kategorija, dok je kod E kategorije zabilježen rast. Nekvalitetni bruto krediti i potraživanja (C, D i E) iznosili su 209,1 milion eura, što predstavlja rast na godišnjem nivou od 1,7 miliona eura, odnosno 0,82%. Učešće ove kategorije u ukupnim kreditima i potraživanjima bilo je na nivou od 5,71% (pad učešća od 0,46 pp u odnosu na isti period prethodne godine). Navedeno ukazuje da je došlo do blagog poboljšanja kvaliteta kredita i potraživanja u jednogodišnjem periodu.

Ukupni krediti i potraživanja koji kasne sa otplatom preko 30 dana iznosili su na kraju 2022. godine 144,4 miliona eura i činili su 3,95% ukupnih kredita i potraživanja, dok su krediti i potraživanja koji kasne sa otplatom preko 90 dana iznosili 95,3 miliona eura i činili su 2,61% ukupnih kredita i potraživanja bez kamata i vremenskih razgraničenja. Krediti i potraživanja koji kasne sa otplatom preko 30 dana bilježe pad od 19,9 miliona eura, pri čemu i učešće pomenute kategorije u ukupnim kreditima i potraživanjima bilježi pad od 0,94 pp, u odnosu na isti period prethodne godine. Ukupni krediti i potraživanja koji kasne sa otplatom preko 90 dana bilježe rast od 11,6 miliona eura, pri čemu i učešće pomenute kategorije u ukupnim kreditima i potraživanjima bilježi rast od 0,12 pp, u odnosu na isti period prethodne godine.

Ukupni restrukturirani krediti na kraju 2022. godine iznose 170,2 miliona eura i čine 5,21% bruto kredita (tabela 2.6). U ukupnim restrukturiranim kreditima najveće učešće ostvaruje kategorija koja se odnosi na produženje roka otplate za glavicu ili kamatu u iznosu od 75,9 miliona eura ili 44,56%. Na kategoriju *ostale pogodnosti* koje olakšavaju finansijsku poziciju dužnika odnosi se 55,2 miliona eura

ili 32,44%, dok se na kategoriju *zamjena postojećeg ili postojećih kredita novim kreditom* odnosi 32,1 milion eura ili 18,9%. Posmatrano u odnosu na kraj prethodne godine, ukupni restrukturirani krediti na kraju 2022. godine bilježe rast od 6,6 miliona eura, odnosno za 4,05%. Rast iznosa restrukturiranih kredita u jednogodišnjem periodu prvenstveno je rezultat rasta iznosa restrukturiranih kredita koji se odnose na ostale slične pogodnosti koje olakšavaju finansijsku poziciju dužnika, za 6,7 miliona eura, odnosno za 13,91%. Pad je zabilježen kod restrukturiranih kredita koji se odnose na smanjenje kamatne stope na odobreni kredit (za 531 hiljadu eura), na preuzeta potraživanja dužnika prema trećem licu na ime potpune ili djelimične naplate kredita (za 384 hiljade eura) i na kapitalizovanja kamate po kreditu odobrenom dužniku (za 2,02 miliona eura). Ukupni restrukturirani krediti na kraju 2022. godine bili su viši u odnosu na nivo iz 2020. godine za 6,9 miliona eura ili 4,19% (u odnosu na tu godinu, na kraju 2021. godine bili su viši za 224 hiljade eura).

Tabela 2.6

Struktura ukupnih restrukturiranih kredita na 31. 12. 2022. godine, u 000 eura								
	Produžetak roka	Smanjenje kamatne stope	Preuzeta potraživanja	Smanjenje duga	Kapitalizacija kamate	Zamjena kredita	Ostale pogodnosti	Ukupno
Iznos	75.858	1.717	926	180	4.153	32.164	55.227	170.225
%	44,56%	1,01%	0,54%	0,11%	2,44%	18,90%	32,44%	100,00%

Izvor: Kvartalni agregati i BPR

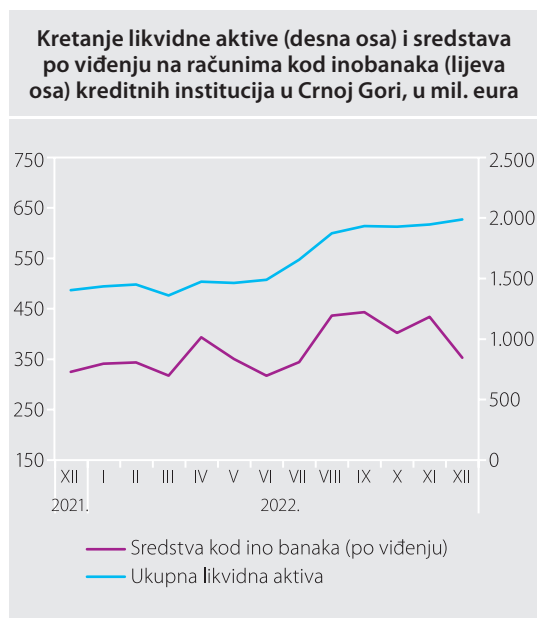
Ukupna vanbilansna izloženost banaka na koju se izdvajaju rezervacije za potencijalne gubitke na kraju 2022. godine iznosi 700,3 miliona eura. Od toga se na date garancije odnosilo 389,1 milion eura (godišnji rast od 10,23%), dok je vrijednost kreditnih obligacija iznosila 308,2 miliona eura (godišnji rast od 7,06%). U odnosu na kraj prethodne godine, ukupna vanbilansna izloženost banaka na koju se izdvajaju rezervacije za potencijalne gubitke na kraju 2022. godine bilježi rast od 56,6 miliona eura ili 8,79%.

Pokazatelj ispravke vrijednosti ukupnih kredita i potraživanja bez kamata i vremenskih razgraničenja na dan 31. 12. 2022. godine iznosi 145 miliona eura, dok je pokrivenost bruto kredita i potraživanja bez kamata i vremenskih razgraničenja ispravkama vrijednosti smanjena na godišnjem nivou za 0,38 pp. Istovremeno, pokrivenost ukupnih nekvalitetnih kredita i potraživanja bez kamata i vremenskih razgraničenja ispravkama vrijednosti iznosila je 69,36% i manja je za 1,01 pp na godišnjem nivou. Priказana stečena aktiva na kraju 2022. godine iznosila je 36,5 miliona eura, što predstavlja pad od 8,3 miliona eura, odnosno 18,62% na godišnjem nivou.

Kontrola rizika likvidnosti – Na kraju 2022. godine likvidna aktiva na nivou sistema iznosila je 1,98 milijardi eura i predstavljala je 31,03% ukupne aktive (rast učešća od 4,67 pp u odnosu na uporedni period). U odnosu na isti period prethodne godine, likvidna aktiva povećana je za 583,3 miliona eura ili 41,52%. Sve kreditne institucije bile su likvidne, a koeficijenti likvidnosti kretali su se u zakonski propisanim limitima.

U strukturi likvidne aktive najveće učešće imaju gotovina i gotovinski ekvivalenti koji čine 75% likvidne aktive, sredstva na računima kod ino-banaka (depoziti po viđenju) čine 18%, dok sredstva obavezne rezerve koja su kreditnim institucijama raspoloživa za likvidnost čine 7% ukupne li-

Grafikon 2.12

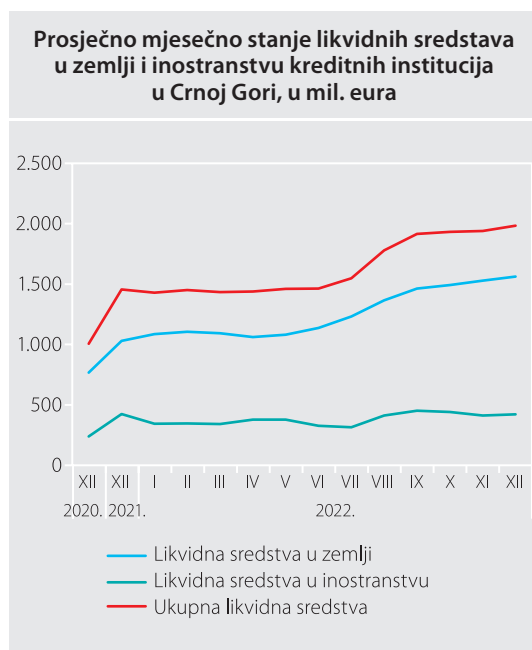
Izvor: Mjesečni izvještaji kreditnih institucija

kvidne aktive. Banke ne drže likvidna sredstva (depozite po viđenju) na računima kod (drugih) domaćih banaka.

Tokom 2022. godine, dnevni i dekadni pokazatelji likvidnosti svih kreditnih institucija kretali su se iznad propisanih minimalnih pokazatelja likvidnosti.

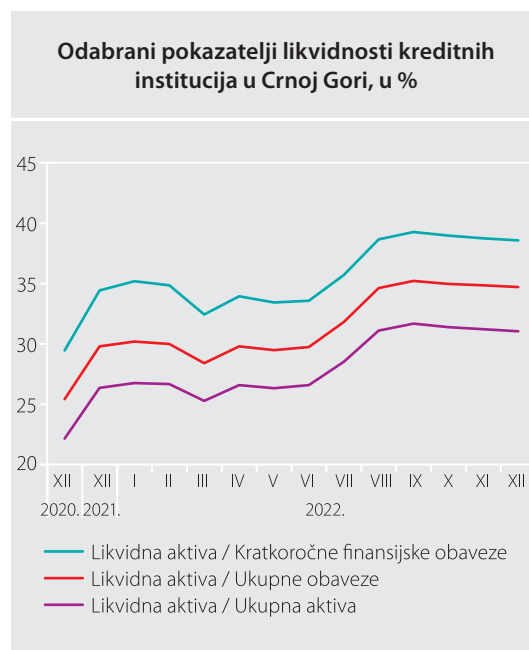
Likvidna aktiva tokom 2022. godine bilježila je pozitivan trend, sa povremenim mjesečnim oscilacijama. Značajan rast likvidne aktive zabilježen je krajem II i tokom III kvartala 2022. godine, kao rezultat rasta depozita. Najviši nivo likvidne aktive zabilježen je u decembru 2022. godine kada je iznosila 1,98 milijardi eura.

Grafikon 2.13

Izvor: Dnevni izvještaji kreditnih institucija

Grafikon 2.14

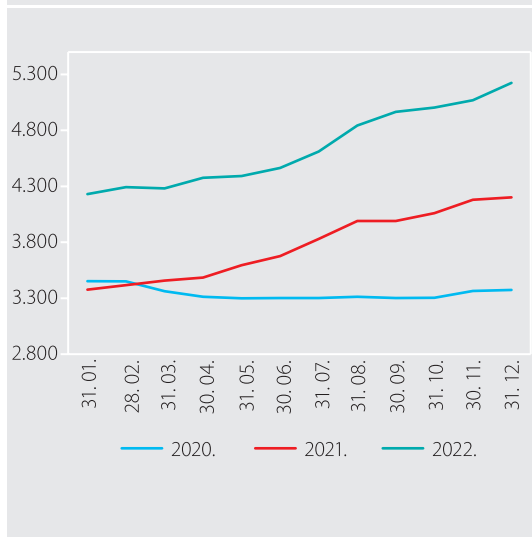

Izvor: Mjesečni izvještaji kreditnih institucija

Ukupni depoziti (sa sredstvima na *escrow* računima, bez kamata i vremenskih razgraničenja) na kraju 2022. godine iznosili su 5,2 milijarde eura, činili su 91,19% ukupnih obaveza kreditnih institucija i povećani su na godišnjem nivou za 1,02 milijarde eura (24,35%). Tokom 2022. godine depoziti su

Grafikon 2.15

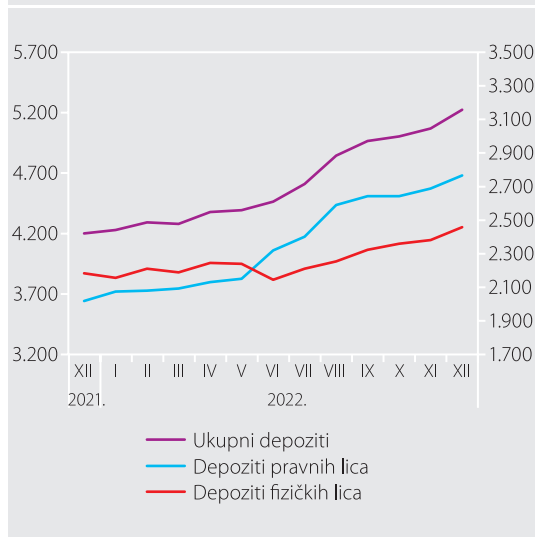
Kretanje ukupnih depozita kreditnih institucija u Crnoj Gori tokom 2020, 2021. i 2022. godine, stanje na kraju mjeseca, u mil. eura

Izvor: Mjesečni izvještaji kreditnih institucija

Grafikon 2.16

Kretanje ukupnih depozita (lijeva osa) i depozita po nosiocima (desna osa) kreditnih institucija u Crnoj Gori, stanje na kraju mjeseca, u mil. eura

Izvor: Mjesečni izvještaji kreditnih institucija

zabilježili istorijski najznačajniji trend rasta, posmatrajući posljednje tri godine. U svim mjesecima, osim u martu, depoziti bilježe rastući trend.

Posmatrajući kretanje depozita tokom posljednje tri godine, njihov maksimalan nivo zabilježen je u decembru 2022. godine (grafikon 2.16).

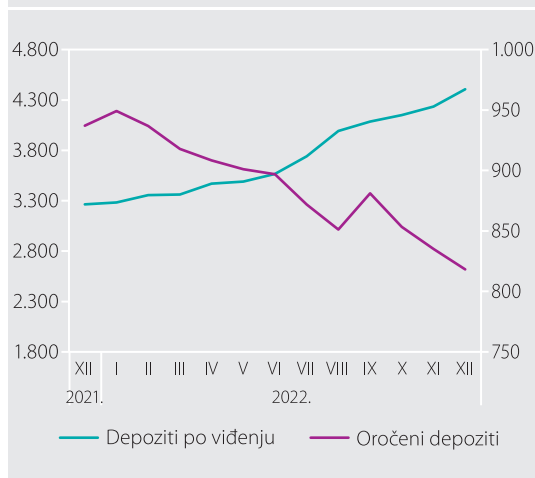
Tokom 2022. godine rast su zabilježili kako depoziti pravnih, tako i depoziti fizičkih lica. Pri tome, na godišnjem nivou depoziti pravnih lica povećani su za 747,6 miliona eura (37,04%), a depoziti fizičkih lica za 275,3 miliona eura (12,62%).

U ukupnim depozitima u sistemu depoziti pravnih lica imali su nešto veće učešće (52,95%) od depozita fizičkih lica (47,05%), dok je tokom godine minimalno učešće depozita pravnih lica iznosilo 48,04%.

Na povećanje ukupnih depozita u jednogodišnjem periodu, posmatrajući depozite prema ročnosti, dominantno je uticao rast depozita po viđenju. Depoziti po viđenju (sa sredstvima na escrow računu) u odnosu na kraj prethodne godine bilježe povećanje od 1,14 milijardi eura, odnosno 34,99%, dok su oročeni depoziti smanjeni

Grafikon 2.17

Kretanje depozita po viđenju (lijeva osa) i oročenih depozita (desna osa) kreditnih institucija u Crnoj Gori, stanje na kraju mjeseca, u mil. eura

Izvor: Mjesečni izvještaji kreditnih institucija

za 118,9 miliona eura (12,69%). Shodno tome, na kraju 2022. godine dominantno učešće u ukupnim depozitima imali su depoziti po viđenju (84,34%). Posmatrano u jednogodišnjem periodu, na kraju svakog mjeseca veće je učešće depozita po viđenju u ukupnim depozitima od oročenih depozita.

Tabela 2.7

Struktura depozita kreditnih institucija u Crnoj Gori po ročnosti, u mil. eura i u %				
	31. 12. 2021.	%	31. 12. 2022.	%
Sredstva na escrow računima	189,84	4,52	285,95	5,47
Depoziti po viđenju	3.074,27	73,18	4.120,15	78,86
Depoziti do 3 mjeseca	60,76	1,45	61,52	1,18
Depoziti od 3 mjeseca do 1 godine	409,76	9,75	321,15	6,15
Depoziti od 1 do 3 godine	330,29	7,86	307,15	5,88
Depoziti preko 3 godine	136,34	3,25	128,40	2,46
Ukupni depoziti	4.201,25	100	5.224,32	100

Izvor: Mjesečni izvještaji kreditnih institucija

Posmatrano pojedinačno po ročnosti, depoziti oročeni do tri mjeseca povećani su za 762 hiljade eura (1,25%), dok ostale kategorije oročenih depozita bilježe smanjenje, i to: depoziti oročeni od tri mjeseca do jedne godine smanjeni su za 88,6 miliona eura (21,62%), zatim depoziti koji su oročeni od jedne do tri godine smanjeni su za 23,1 miliona eura (7,01%), dok su depoziti oročeni preko tri godine smanjeni za 7,9 miliona eura (5,82%). Pojedinačno posmatrano, najveće učešće u oročenim depozitima imaju depoziti oročeni od tri mjeseca do godine dana (39,25%).

Ukupne pozajmice (bez obaveza za kamate i vremenskih razgraničenja) na kraju 2022. godine iznosile su 310,4 miliona eura i činile su 5,42% ukupnih obaveza kreditnih institucija, a u odnosu na isti period prethodne godine smanjene su za 13,3 miliona eura (4,13%). Kreditne institucije su, u odnosu na kraj prethodne godine, smanjile zaduženje prema matičnim bankama i drugim članovima bankarske grupe ukupno za 379 hiljada eura (0,33%). Pozajmice od Vlade Crne Gore su povećane za oko 5,1 miliona eura (5,19%).

Tabela 2.8

Pregled pozajmica kreditnih institucija u Crnoj Gori na kraju kvartala, u mil. eura					
	31. 12. 2021.	31. 03. 2022.	30. 06. 2022.	30. 09. 2022.	31. 12. 2022.
Ukupne pozajmice	323,79	323,11	366,83	335,77	310,42
Pozajmice od matične banke i drugih članova bankarske grupe	114,29	112,65	163,65	125,36	113,91
Pozajmice od Vlade Crne Gore	99,21	101,51	97,67	106,41	104,36
Pozajmice od banaka (rezidenti i nerezidenti)	35,00	35,00	35,00	39,21	40,71
Ostale depozitne/finansijske institucije, nerezidenti	75,29	73,96	70,51	64,79	51,43

Izvor: Mjesečni izvještaji kreditnih institucija

* Pozajmice od Vlade Crne Gore odnose se na pozajmice preko IRF-a, vezane za realizaciju projekta rješavanja stambenih potreba građana po povoljnim uslovima, „1000+“.

Izvještaj o ročnoj usklađenosti aktive i pasive na dan 31. 12. 2022. godine pokazuje postojanje negativnih kumulativnih gapova za period do pet godina (prema preostalom ugovorenom dospelju). Ovaj Izvještaj prema očekivanom dospelju pokazuje pozitivne kumulativne gapove, ukupni kumulativni gap je pozitivan.

Kontrola tržišnih rizika – Tržišni rizici nijesu izraženi u bankarskom sistemu Crne Gore. Naime, Izvještaj o riziku kamatne stope na agregatnom nivou pokazuje da su kumulativni gapovi negativni do godinu dana. Najveći negativni kumulativni gap je do 30 dana i iznosi 1 milijardu eura.

Izvještaj o poziciji u drugim valutama na dan 31. 12. 2022. godine pokazuje da je, na agregatnom nivou, najveća pojedinačna devizna pozicija neto kratka pozicija u USD valuti koja iznosi 586 hiljada eura (0,11% osnovnog kapitala; 0,11% regulatornog kapitala), dok je najveća neto duga pozicija u ostalim valutama u iznosu od 442 hiljada eura i GBP valuti u iznosu od 361 hiljada eura. Kumulativno stanje u svim stranim valutama je pozitivno i iznosi 433 hiljada eura (0,08% osnovnog kapitala; 0,08% regulatornog kapitala).

2.2.1.2.2. *Promjena regulatornog okvira*

Tokom 2022. godine Centralna banka je realizovala niz važnih aktivnosti u oblasti unapređenja regulatornog okvira koji proizlazi iz njenih funkcija.

Takođe, od 1. januara 2022. godine otpočela je primjena Zakona o kreditnim institucijama i Zakona o sanaciji kreditnih institucija, kao i svih podzakonskih propisa donesenih na osnovu ovih zakona.

Nastavljena je reforma regulatornog okvira u pravcu njegove dalje harmonizacije sa pravnom tekovinom EU i implementacije savremenih prudencijalnih supervizorskih standarda, kao jedne od obaveza Crne Gore u postupku pristupanja Evropskoj uniji. S tim u vezi, Centralna banka je tokom 2022. godine pripremila 9 podzakonskih akata kojima je izvršeno dalje usklađivanje sa EU standardima, kao i sa propisima regulatornog okvira Crne Gore.

Pomenutim propisima, između ostalog, usklađene su odredbe o sadržaju, rokovima i načinu sačinjavanja i dostavljanja finansijskih izvještaja banaka sa odredbama Zakona o računovodstvu⁵⁰. Izvršeno je i dalje usklađivanje kriterijuma za utvrđivanje ključnih funkcija i osnovnih linija poslovanja kreditne institucije sa EU standardima, kao i odredbe o planovima oporavka kreditnih institucija. Pored navedenih usklađivanja, u sklopu regulatornih aktivnosti, donijete su i izmjene podzakonskih propisa kojima je odložena primjena odredbi koje se odnose na stupanje dužnika u status neispunjavanja obaveza, a sve u cilju omogućavanja uspješnog usklađivanja kreditnih institucija sa zahtjevima novog regulatornog okvira. Takođe, u cilju daljeg ograničenja rizika za plasman gotovinskih nenamjenskih kredita, donesene su i izmjene ranije utvrđenih makroprudencijalnih mjera koje se odnose na kredite koje kreditne institucije odobravaju fizičkim licima, kojima se njihova primjena produžava na godinu dana.

Na kraju, u okviru aktivnosti Radne grupe za pregovaračko poglavlje 9 – *Finansijske usluge*, Centralna banka je u saradnji sa Ministarstvom finansija, Agencijom za nadzor osiguranja i Komisijom za trži-

⁵⁰ „Službeni list CG”, broj 145/21.

šte kapitala radila na pripremi nacrtu zakona kojim će biti regulisana oblast dodatnog nadzora nad finansijskim konglomeratima, čijim donošenjem će se izvršiti potpuno usklađivanje sa Direktivom 2002/87/EZ o dodatnom nadzoru kreditnih institucija, društava za osiguranje i investicionih društava u finansijskom konglomeratu.

2.2.1.3. Kontrola i regulacija IRF-a i drugih pružalaca finansijskih usluga

Zakonom o finansijskom lizingu, faktoringu, otkupu potraživanja, mikrokreditiranju i kreditno-garantnim poslovima, koji je u primjeni od 11. 5. 2018. godine, uređuju se poslovi finansijskog lizinga, faktoringa, otkupa potraživanja, mikrokreditiranja i kreditno-garantni poslovi, kao i osnivanje, poslovanje i kontrola poslovanja tih privrednih društava. Shodno ovom Zakonu, Centralna banka nadležna je za izdavanje dozvola za rad pružaocima finansijskih usluga, kao i za kontrolu njihovog poslovanja, te za donošenje podzakonskih akata kojima se reguliše poslovanje ovih subjekata.

Izdavanje odobrenja i saglasnosti – Po osnovu zahtjeva za izdavanje dozvole za rad i odobrenja iz Zakona o finansijskom lizingu, faktoringu, otkupu potraživanja, mikrokreditiranju i kreditno-garantnim poslovima, tokom 2022. godine doneseno je ukupno 17 akata, i to:

- 7 rješenja o izdavanju odobrenja za izbor predloženih lica za članove Odbora direktora u mikrokreditnoj finansijskoj instituciji;
- 1 rješenje o obustavljanju postupka po zahtjevu za izdavanje odobrenja za izbor predloženog lica za člana Odbora direktora u mikrokreditnoj finansijskoj instituciji;
- 1 rješenje o odbijanju zahtjeva za izdavanje odobrenja za izbor predloženog lica za člana Odbora direktora u mikrokreditnoj finansijskoj instituciji;
- 1 rješenje o izdavanju odobrenja za izbor predloženog lica za člana Odbora direktora u društvu za otkup potraživanja;
- 3 rješenja o izdavanju odobrenja za izbor predloženih lica za izvršne direktore u mikrokreditnoj finansijskoj instituciji;
- 1 rješenje kojim se izdaje dozvola za rad društvu za otkup potraživanja;
- 1 rješenje o obustavljanju postupka po zahtjevu za izdavanje dozvole za rad mikrokreditne finansijske institucije;
- 2 rješenja kojima se dozvolilo mikrokreditnim finansijskim institucijama da mogu staviti na uvid Zapisnike o kontroli društvima za reviziju.

2.1.2.3.1. Struktura bilansa, kvalitet aktive i rezultati poslovanja pružaoca drugih finansijskih usluga

Investiciono-razvojni fond Crne Gore

Ukupna aktiva Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore (IRF) na kraju 2022. godine iznosila je 441,71 miliona eura i u odnosu na kraj prethodne godine bilježi pad od 22,37 miliona eura ili 4,82%. U strukturi aktive dominiraju krediti i potraživanja i gotovina i gotovinski ekvivalenti.

Bruto nekvalitetna aktiva (C, D i E) iznosi 43,5 miliona eura, što predstavlja 9,07% ukupne bruto aktive. U odnosu na kraj prethodne godine bruto nekvalitetna aktiva je smanjena za 0,03 miliona eura ili 0,68%, dok je njen udio u bruto aktivu povećan za 0,26 pp zbog većeg pada ukupne bruto aktive.

Na dan 31. 12. 2022. godine ukupni krediti i potraživanja od banaka i klijenata iznosili su 405,95 miliona eura i bilježe rast od 16,41 milion eura ili 4,21% na godišnjem nivou. Najznačajniji korisnik kredita i potraživanja je privreda (u privatnom i državnom vlasništvu) sa 90,33% (366,71 milion eura). Posmatrano po nosiocima, najveći dio kredita i potraživanja odnosio se na pravna lica – rezidente (99,68%), a u okviru njih, posmatrano po djelatnostima, najveći udio ostvarili su krediti i potraživanja odobreni za trgovinu na veliko i trgovinu na malo i popravku motornih vozila i motocikla (20,60%), usluge pružanja smještaja i ishrane (20,55%) i saobraćaj i skladištenje (17,37%).

Bruto nekvalitetni krediti i potraživanja (C, D i E) iznosili su 43,22 miliona eura i predstavljali su 10,63% ukupnih bruto kredita i potraživanja, što predstavlja smanjenje učešća u odnosu na kraj prethodne godine za 0,52 pp. Krediti i potraživanja koji kasne s otplatom preko 30 dana iznose 21,28 miliona eura i predstavljaju 5,24% ukupnih kredita i potraživanja. U odnosu na isti period prethodne godine bilježe pad od 5,52 miliona eura, odnosno 20,59%. Krediti i potraživanja koji kasne preko 90 dana iznose 11,56 miliona eura i predstavljaju 2,85% ukupnih kredita i potraživanja. U odnosu na isti period prethodne godine bilježe rast od 0,27 miliona eura, odnosno 2,40%.

Gotovina i gotovinski ekvivalenti iznosili su 50,26 miliona eura i činili su 11,38% aktive i na godišnjem nivou bilježe smanjenje od 33,85 miliona eura ili 40,25%. Likvidna aktiva na kraju 2022. godine iznosila je 42,31 miliona eura, što predstavlja pad u odnosu na prethodnu godinu od 31,81 miliona eura ili 42,91%. Pad likvidne aktive najvećim dijelom posljedica je vraćanja pozajmica, s obzirom da je IRF tokom 2022. godine otplatio ukupno 34,83 miliona eura, čime je nivo pozajmica smanjen za 7,61% u odnosu na kraj prethodne godine. Na dan 31. 12. 2022. godine pozajmice su iznosile 422,65 miliona eura.

Ukupni kapital IRF-a na dan 31. 12. 2022. godine iznosio je 93,31 miliona eura, što predstavlja 21,12% ukupne aktive. U odnosu na kraj prethodne godine ukupni kapital je povećan za 5,23 miliona eura, odnosno 5,94%. Povećanje ukupnog kapitala IRF-a posljedica je smanjenja iznosa negativnih revalorizacionih rezervi za 3,62 miliona eura i uvećanje neraspoređene dobiti za 1,95 miliona eura.

Na kraju 2022. godine IRF je ostvario dobit od 1,94 miliona eura, što je za 4,90%, odnosno 100 hiljada eura manje u odnosu na kraj prethodne godine, kada je ostvarena dobit iznosila 2,04 miliona eura.

Mikrokreditne finansijske institucije

U finansijskom sistemu Crne Gore, na kraju 2022. godine, poslovalo je osam mikrokreditnih finansijskih institucija (MFI), čija je ukupna bilansna suma iznosila 74,76 miliona eura i zabilježila je godišnji pad od 5,38 miliona eura ili 6,71%. Od ukupne bilansne sume, na aktivu jedne MFI odnosilo se 60,69%.

Ukupni bruto krediti MFI iznosili su 72,39 miliona eura, što predstavlja 96,82% ukupne aktive MFI. U odnosu na kraj prethodne godine, bruto krediti bilježe rast od 5,56 miliona eura, odnosno 8,33%. Posmatrano po ročnosti, u portfolijima kredita MFI dominiraju dugoročni krediti (preko jedne godine), koji učestvuju sa 84,29%. U strukturi kredita po nosiocima dominiraju krediti odobreni fizičkim licima koji iznose 66,90 miliona eura i predstavljaju 92,41% ukupnih bruto kredita. Posmatrano po namjeni, u strukturi bruto kredita MFI najveće učešće imaju krediti za nabavku osnovnih sredstava (45,85%), potrošački krediti (12,75%) i krediti za likvidnost (obrotna sredstva) koji čine 10,18% bruto kredita.

Na dan 31. 12. 2022. godine ukupni bruto krediti MFI koji kasne sa otplatom preko 30 dana iznose 10,51 miliona eura i čine 14,51% ukupnih bruto kredita MFI. U odnosu na isti period prethodne godine bilježe rast od 1,56 miliona eura, odnosno 17,45%. Ukupni bruto krediti koji kasne u otplati preko 90 dana iznose 5,25 miliona eura, predstavljaju 7,26% ukupnih bruto kredita (na kraju prethodne godine su iznosili 6,64 miliona eura i predstavljali 9,94% ukupnih bruto kredita) i bilježe jednogodišnji pad od 1,39 miliona eura, odnosno 20,89%. Imajući u vidu da se klasifikacija kredita vrši na osnovu broja dana kašnjenja u otplati, nekvalitetni (CDE) krediti jednaki su iznosu kredita koji kasne u otplati preko 90 dana. Uzimajući u obzir smanjenje kredita koji kasne u otplati preko 90 dana zaključuje se da je došlo do blagog poboljšanja kvaliteta kreditnog portfolija u odnosu na kraj 2021. godine.

Likvidna aktiva MFI na 31. 12. 2022. godine iznosi 3,38 miliona eura i predstavlja 4,52% ukupne aktive. Ukupna likvidna aktiva bilježi smanjenje od 13,07 miliona eura, odnosno 79,44% u odnosu na kraj prethodne godine, kada je iznosila 16,45 miliona eura i predstavljala 20,53% ukupne aktive. Pomenuto smanjenje ukupne likvidne aktive posljedica je pada iznosa likvidne aktive kod četiri MFI.

Na dan 31. 12. 2022. godine ukupne pozajmice MFI iznose 28,43 miliona eura i predstavljaju 82,29% ukupnih obaveza. U odnosu na kraj prethodne godine bilježe smanjenje od 7,92 miliona eura (21,78%).

Ukupni kapital MFI iznosi 40,22 miliona eura i predstavlja 53,79% ukupne aktive. U odnosu na kraj prethodne godine ukupni kapital bilježi povećanje od 0,54 miliona eura, odnosno 1,37%.

Od ukupno osam MFI, na kraju 2022. godine, sedam je ostvarilo pozitivan finansijski rezultat, dok je jedna MFI poslovala sa gubitkom, tako da je na nivou sistema MFI ostvaren ukupan pozitivni rezultat u iznosu od 3,83 miliona eura.

Lizing društva

U finansijskom sistemu Crne Gore, na kraju 2022. godine, poslovalo je samo jedno lizing društvo i to Porsche Leasing, jer je društvo S-leasing prestalo da postoji nakon što je Erste bank AD Podgorica preuzela njegovu aktivu. Imajući u vidu da se aktiva društva S-Leasing prelila u portfolio Erste Bank AD Podgorica, u ovom segmentu nisu vršena poređenja sa prethodnom godinom, jer se ne radi o uporedivim kategorijama zbog smanjenja svih bilansnih pozicija usljed eksternog faktora.

Ukupna aktiva jedinog lizing društva na kraju 2022. godine iznosila je 32,24 miliona eura. U njenoj strukturi dominiraju ukupna potraživanja koja iznose 25,14 miliona eura i predstavljaju 77,98% ukupne aktive. Posmatrano po nosiocima, u ukupnim potraživanjima lizing društva dominiraju potraživanja prema pravnim licima koja čine 77,20% ukupnih potraživanja, dok se preostalih 22,80% potraživanja odnosi na fizička lica.

Posmatrano po djelatnostima pravnih lica dominiraju trgovina na veliko i trgovina na malo i popravka motornih vozila i motocikala (5,62 miliona eura ili 28,94% ukupnih potraživanja prema pravnim licima) i administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti (5,30 miliona eura ili 27,31% ukupnih potraživanja prema pravnim licima), koje čine više od 50% portfolija pravnih lica.

Predmet lizinga ovog društva su putnička vozila (18,96 miliona eura ili 75,42%) i vozila za obavljanje djelatnosti (6,18 miliona eura ili 24,58%).

Nekvalitetna potraživanja (C, D i E) na kraju 2022. godine iznosila su 0,18 miliona eura, što predstavlja 0,70% ukupnih potraživanja.

Gotovina i gotovinski ekvivalenti iznose 1,94 miliona eura i predstavljaju 6,01% ukupne aktive. Lizing društvo koristi pozajmice u iznosu od 24,99 miliona eura, što predstavlja 81,22% ukupnih obaveza. Ukupni kapital iznosio je 1,47 miliona eura, što predstavlja 4,57% ukupne aktive lizing društva.

Lizing društvo je na kraju 2022. godine ostvarilo pozitivan finansijski rezultat u iznosu od 0,25 miliona eura.

Factoring društva

U Crnoj Gori posluju dva factoring društva čija je ukupna aktiva na kraju 2022. godine iznosila 7,82 miliona eura. Jedno društvo učestvuje sa 89,20% u ukupnoj aktivni, dok drugo društvo učestvuje sa 10,80%. Ukupna aktiva factoring društava povećana je u odnosu na isti period prethodne godine za 3,22 miliona eura, odnosno 69,94%, kao posljedica rasta ukupne aktive jednog društva za 89,08%, dok je drugo društvo zabilježilo pad od 7,45%.

Ukupna bruto potraživanja po osnovu factoring poslovanja na dan 31. 12. 2022. godine iznose 7,81 milion eura i predstavljaju 99,85% ukupne aktive. U odnosu na isti period prethodne godine bilježe povećanje od 3,26 miliona eura, odnosno 71,43%. Struktura potraživanja, sa aspekta prava regresa, nije značajnije promijenjena tokom jednogodišnjeg perioda. I dalje dominiraju potraživanja sa pravom regresa koja čine 68,38% ukupnih potraživanja (na kraju prethodne godine predstavljala su 62,56% ukupnih factoring potraživanja). Posmatrano prema rezidentnosti subjekata faktoringa preovladava domaći factoring, koji čini 91,60% ukupnih potraživanja po osnovu faktoringa i iznosi 7,16 miliona eura. Kada je riječ o ročnoj strukturi potraživanja po osnovu faktoringa, posmatrano prema ugovorenom dospeljeću, dominiraju potraživanja sa ugovorenim rokom dospeljeća preko 180 dana, koja iznose 4,07 miliona eura i čine 52,09% ukupnih potraživanja po osnovu faktoringa.

Potraživanja po osnovu faktoringa su većinom klasifikovana u kategoriju dobre aktive (A) koja čini 94,29% ukupnih potraživanja. Nekvalitetna (C, D i E) potraživanja predstavljaju 3,48% ukupnih potraživanja.

Gotovina i gotovinski ekvivalenti, na dan 31. 12. 2022. godine, iznosili su svega 28 hiljada eura, što predstavlja 0,36% ukupne aktive. Ukupne pozajmice iznosile su 6,58 miliona eura, što predstavlja 98,31% ukupnih obaveza društava, odnosno 84,16% ukupne aktive. U odnosu na period prethodne godine ukupne pozajmice su uvećane za 2,95 miliona eura, odnosno 81,31%. Sve pozajmice su kratkoročnog karaktera, sa ugovorenim rokom dospeljeća do jedne godine.

Ukupni kapital factoring društava iznosio je 1,13 miliona eura, što predstavlja 14,39% ukupne aktive. U odnosu na kraj prethodne godine ukupni kapital se povećao za 24,75% (0,22 miliona eura).

Na kraju 2022. godine oba factoring društva ostvarila su pozitivan finansijski rezultat u ukupnom iznosu od 0,28 miliona eura.

Društva za otkup potraživanja

U finansijskom sistemu Crne Gore, na kraju 2022. godine, poslovala su tri društva za otkup potraživanja, i to: NLB Crna Gora DOO Podgorica, Foldana Financial DOO Podgorica i ODM Asset DOO Podgorica, društvo koje je dobilo dozvolu za rad u julu 2022. godine. Ukupna aktiva društava za otkup potraživanja iznosila je 9,37 miliona eura i u jednogodišnjem periodu bilježi rast od 154 hiljade eura, odnosno 1,67%. U ukupnoj aktivni društava za otkup potraživanja dominantno učestvuje jedno društvo sa 80,86%, pa kretanja u stavkama aktive i parametrima poslovanja tog društva opredjeljuju kretanja na nivou cjelokupnog sistema društava za otkup potraživanja.

Ukupna neto otkupljena potraživanja društava za otkup potraživanja, na dan 31. 12. 2022. godine, iznose 7,78 miliona eura i predstavljaju 83,09% ukupne aktive, i u odnosu na isti period prethodne godine bilježe zanemarljivo povećanje od 0,30%. Bruto iznos otkupljenih potraživanja na dan 31. 12. 2022. godine iznosi 82,96 miliona eura i u odnosu na kraj prethodne godine bilježi značajan rast od 53,02 miliona eura ili 177,02%. Posmatrano po nosiocima u strukturi bruto potraživanja dominiraju potraživanja od pravnih lica koja predstavljaju 63,59% ukupnih potraživanja. Posmatrano po djelatnostima pravnih lica dominiraju građevinarstvo (36,92 miliona eura ili 69,98% ukupnih potraživanja prema pravnim licima) i trgovina na veliko i trgovina na malo i popravka motornih vozila i motocikala (10,53 miliona eura ili 19,97% ukupnih potraživanja prema pravnim licima). Imajući u vidu da društva otkupljuju nekvalitetna potraživanja, sva otkupljena potraživanja klasifikovana su u E kategoriju (gubitak).

Gotovina i gotovinski ekvivalenti društava za otkup potraživanja, na dan 31. 12. 2022. godine, iznosili su 0,78 miliona eura, što predstavlja 8,34% ukupne aktive. U odnosu na isti period prethodne godine iznos gotovine i gotovinskih ekvivalenata povećan je za 0,50 miliona eura ili 180,94%. Ukupne pozajmice iznosile su 4,87 miliona eura, što predstavlja 88,06% ukupnih obaveza društava za otkup potraživanja, odnosno 52,03% ukupne aktive. U odnosu na period prethodne godine ukupne pozajmice su zabilježile pad od 0,45 miliona eura, odnosno 8,45%. Sve pozajmice uzete su na rok duži od jedne godine.

Ukupni kapital društava za otkup potraživanja iznosio je 3,83 miliona eura, što predstavlja 40,91% ukupne aktive. Sva tri društva karakteriše dobra kapitalizovanost, pa se shodno tome, pokazatelj odnosa njihovog ukupnog kapitala i ukupne aktive kreće u rasponu od 19,62% do 65,11%. U odnosu na kraj prethodne godine ukupni kapital povećan je za 13,78% (0,46 miliona eura).

Na kraju 2022. godine dva društva za otkup potraživanja ostvarila su pozitivan finansijski rezultat u ukupnom iznosu od 0,23 miliona eura, dok je novoosnovano društvo poslovalo sa gubitkom od 15 hiljada eura, tako da je, posmatrano na nivou sistema društava za otkup potraživanja, ostvaren pozitivan finansijski rezultat u iznosu od 0,21 milion eura.

2.2.1.4. Sanacija kreditnih institucija

Tokom 2022. godine Centralna banka je realizovala niz aktivnosti vezanih za izvršavanje sanacionih ovlašćenja i primjenu instrumenata sanacije, shodno ovlašćenjima koja proizlaze iz Zakona o sanaciji kreditnih institucija.

U okviru dodatnog usaglašavanja zakonske i podzakonske regulative sa evropskim regulatornim okvirom za sanaciju kreditnih institucija, vršeno je usaglašavanje Zakona o sanaciji kreditnih institu-

cija sa Direktivom 2019/879/EU o izmjeni Direktive 2014/59/EU (vezano za kapacitete pokrivanja gubitaka i dokapitalizacije kreditnih institucija i investicionih društava) i sa Direktivom 98/26/EZ (BRRD II) (vezano za poboljšanje operativnog izvršenja sanacije kreditnih institucija i jačanja nadležnosti organa za sanaciju). Kao rezultat navedenih aktivnosti, Centralna banka je pripremila tekst Nacrta zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sanaciji kreditnih institucija.

U skladu sa Zakonom o sanaciji kreditnih institucija, u zakonom predviđenom roku (šest mjeseci od dana početka njegove primjene), Centralna banka je pripremila prve planove sanacije na osnovu obrade podataka koje su, na njen zahtjev, dostavile sve kreditne institucije. Shodno tome, u junu 2022. godine Centralna banka je donijela planove sanacije za sve kreditne institucije u Crnoj Gori.

Shodno obavezama koje proizlaze iz navedenog Zakona, izvršeno je utvrđivanje minimalnog zahtjeva za regulatornim kapitalom i kvalifikovanim obavezama (MREL), koji je dovoljan za mogući otpis ili konverziju iznosa regulatornog kapitala i kvalifikovanih obaveza, minimalno u visini zbira iznosa pokrića gubitaka i iznosa dokapitalizacije.⁵¹

U cilju obezbjeđenja sredstava za primjenu instrumenata sanacije i sanacionih ovlašćenja, kao i drugih ciljeva sanacije utvrđenih Zakonom o sanaciji kreditnih institucija, osnovan je Sanacioni fond kojim upravlja Centralna banka, kod koje se, na posebnom računu, vode novčana sredstva Sanacionog fonda. U skladu sa obavezama iz Zakona o sanaciji kreditnih institucija, prvu uplatu redovnog godišnjeg doprinosa za Sanacioni fond kreditne institucije su izvršile do kraja jula 2022. godine. Sredstva Sanacionog fonda moraju, najkasnije do 31. jula 2031. godine, dostići nivo od najmanje 1% iznosa garantovanih depozita svih kreditnih institucija kojima je Centralna banka izdala dozvolu za rad, a prema revidiranim finansijskim izvještajima za prethodnu godinu.

Centralna banka potpisala je, u oktobru 2022. godine, sa Jedinstvenim odborom EU za sanaciju (*Single Resolution Board* - SRB), centralnim tijelom za sanaciju u okviru bankarske unije u Evropi, Sporazum o saradnji koji se odnosi na razmjenu informacija i saradnju u planiranju i sanaciji banaka sa prekograničnim poslovanjem. Sporazumom se uspostavlja bliža i redovnija saradnja dvije institucije, usljed sve većeg prekograničnog bankarskog poslovanja. Sporazum će ujedno omogućiti da SRB i Centralna banka kvalitetnije upravljaju procesom sanacije bankarske grupe koja se nađe u poteškoćama i koja zahtijeva intervenciju regulatora.

2.2.1.5. Kontrola i regulacija u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma

Centralna banka je u 2022. godini u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma u cjelosti uspješno sprovedla planirane redovne i brojne vanredne aktivnosti.

Centralna banka vrši nadzor u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma saglasno Zakonu o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma i relevantnim podzakonskim aktima. Ovaj

⁵¹ Regulatorni kapital predstavlja zbir osnovnog i dopunskog kapitala kreditne institucije, izračunat u skladu sa zakonom kojim se uređuje poslovanje kreditnih institucija. Kvalifikovanim obavezama smatraju se obaveze i instrumenti kapitala, osim instrumenta redovnog osnovnog kapitala, dodatnog ili dopunskog kapitala kreditne institucije koji nijesu isključeni iz primjene instrumenta interne sanacije u skladu sa Zakonom o sanaciji kreditnih institucija.

nadzor vrši se kod banaka i drugih kreditnih institucija, filijala stranih banaka, pružalaca finansijskih usluga (lizing društava, faktoring društava, društava za otkup potraživanja, mikrokreditnih finansijskih institucija, kreditno-garantnih fondova, platnih institucija i institucija za elektronski novac, pravnih lica, privrednih društava i fizičkih lica koja obavljaju djelatnost, odnosno poslove vezane za izdavanje i upravljanje virtuelnim valutama, uključujući usluge mijenjanja virtuelnih valuta u konvencionalne valute i obrnuto) kojima Centralna banka izdaje dozvolu za rad, odnosno odobrenje za rad (kontrolisane institucije).

Banke i ostale finansijske institucije obveznici su po Zakonu o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma, sa velikim brojem obaveza u procesu upravljanja rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma.

Centralna banka je u 2022. godini, u skladu s planom, izvršila redovne kontrole usklađenosti poslovanja sa propisima iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma kod 13 obveznika (od ukupno 28) i to 13 redovnih, kod devet banaka, jedne platne institucije, dvije mikrokreditne finansijske institucije i jednog faktoring društva. Dodatno, jedna vanredna, ciljna kontrola usklađenosti poslovanja sa propisima iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, realizovana je po dostavljenom zahtjevu nadležnog organa uprave.

Tokom posrednih i neposrednih kontrola, u pojedinačnim slučajevima, utvrđene su nepravilnosti u sprovođenju Zakona o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma. Za utvrđene nepravilnosti u primjeni propisa iz ove oblasti, izrečene su mjere prema tim obveznicima. Centralna banka je u 2022. godini izrekla ukupno pet mjera upozorenja nakon izvršenih kontrola, kao i jedno preventivno upozorenje obveznicima. Pored toga, pokrenuta su i tri prekršajna postupka pred Sudom za prekršaje.

U okviru intenzivne saradnje sa Sektorom za finansijsko obavještajne poslove Uprave policije, u cilju unapređenja sistema sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, Centralna banka je u domenu svojih nadležnosti, u okviru izvršenih kontrola utvrdila i ovom sektoru proslijedila na dalje postupanje izvještaje o sumnjivim transakcijama.

Sprovedene kontrole potvrđuju da su banke i ostale finansijske institucije u Crnoj Gori u značajnoj mjeri uspostavile sisteme za upravljanje rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma. Banke, kao najvažnija kategorija obveznika koji posluju u Crnoj Gori, ulažu značajne resurse u cilju uspostavljanja što efikasnijeg sistema otkrivanja i prepoznavanja sumnjivih klijenata i transakcija.

U okviru aktivnosti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, Centralna banka je ostvarivala redovnu i kontinuiranu saradnju sa zakonskim obveznicima, u smislu davanja preporuka i jasnih smjernica u dijelu ispunjenja obaveza, kroz aktivnosti predviđene u okviru izrečenih mjera, kao i organizovanja obuke.

Centralna banka je u toku 2022. godine nastavila s razvojem i unapređenjem sistema pristupa zasnovanog na procjeni rizika, i to kako za definisanje planova kontrola, tako i za obim i metodologiju samih procesa kontrole obveznika.

Centralna banka je učestvovala u sprovođenju aktivnosti u okviru Pregovaračkog poglavlja 4 – *Sloboda kretanja kapitala*, u dijelu koji se odnosi na sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, iz okvira nadležnosti Centralne banke. Pored toga, Centralna banka je aktivno učestvovala u postupku

evaluacije Sistema sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma koji sprovodi Savjet Evrope, koji je započet krajem marta 2022. godine, s planiranim trajanjem do decembra 2023. godine. U okviru ovog projekta se u kontinuitetu obavljaju sveobuhvatne aktivnosti na prikupljanju, dostavljanju, analizi i pripremi traženih podataka u sklopu kompleksne metodologije postupka evaluacije.

Pored toga, Centralna banka je dala značajan doprinos unapređenju sistema kroz relevantne analize sprovedene u okviru učešća u Stalnom koordinacionom tijelu za izradu Nacionalne procjene rizika od pranja novca i finansiranja terorizma.

2.2.1.6. Kontrola i regulacija u oblasti zaštite prava klijenata kreditnih institucija i korisnika finansijskih usluga

Funkciju nadzora nad potrošačkim kreditiranjem, Centralna banka je tokom 2022. godine realizovala vršeći ocjenu ostvarenog nivoa usklađenosti poslovanja sa propisima kojim se uređuje potrošačko kreditiranje, putem posrednih i neposrednih kontrola kreditora kojima je izdala dozvolu za rad.

Neposrednom kontrolom sedam kreditora, uvidom u sadržinu 341 ugovora o potrošačkim kreditima, te u poslovne knjige i drugu dokumentaciju, utvrđeno je da je neophodno potpunije usklađivanje poslovanja kreditora sa propisima kojima se uređuje potrošačko kreditiranje, i to u dijelu:

- oglašavanja potrošačkih kredita, u smislu pružanja potrošačima svih zakonom propisanih informacija, neophodnih za vršenje procjena od strane potrošača da li je potrošački kredit prilagođen njihovom finansijskom stanju;
- pružanja potrošačima, prije zaključivanja ugovora o potrošačkim kreditima, svih relevantnih informacija o glavnim karakteristikama kreditnog proizvoda, ukupnim troškovima kredita i ostalim važnim pravnim aspektima značajnim za potrošača;
- definisanja odredbama ugovora, svih bitnih elemenata o potrošačkim kreditima propisanih zakonom;
- primjene uniformne metodologije obračuna efektivne kamatne stope, bliže uređene Odlukom o obračunu i iskazivanju efektivne kamatne stope na kredite i depozite;
- usklađenosti sa zakonom sadržine izvještaja o stanju i prometu na računu po osnovu dozvoljenog prekoračenja;
- vođenja evidencije o prigovorima potrošača;
- definisanja prava na raskid ugovora čije trajanje nije određeno.

Centralna banka je pisano upozorila četiri kreditora nalažući otklanjanje nepravilnosti, utvrđenih u neposrednim kontrolama kreditora. Takođe, Centralna banka je protiv jednog kreditora i odgovornog lica u njemu pokrenula prekršajni postupak pred nadležnim sudom za prekršaje.

Centralna banka je razmotrila i u skladu sa ovlaštenjima postupila po 189 prigovora klijenata kreditnih institucija i korisnika finansijskih usluga nezadovoljnih postupanjem banaka i pružalaca finansijskih usluga. Postupajući po dostavljenim prigovorima potrošača, Centralna banka je sprovela 71 posrednu kontrolu kreditora.

U okviru redovnih aktivnosti usmjerenih na zaštitu prava korisnika potrošačkih kredita, Centralna banka je pisanim upozorenjima preventivno intervenisala prema 20 kreditora, ukazujući kreditorima

na obavezu usklađenosti poslovanja sa propisima koji uređuju oblast potrošačkog kreditiranja i poštovanje principa dobre poslovne prakse.

Kako bi osigurala pravilnu primjenu propisa koji uređuju oblast potrošačkog kreditiranja, Centralna banka je pružala potrebna pojašnjenja i tumačenja, te davala preporuke u vezi sa pojedinim odredbama propisa kojima se reguliše zaštita potrošača iz nadležnosti Centralne banke.

U cilju obezbjeđenja standardizovanih informacija potrošačima, definisanih zakonom i neophodnih za procjenu da li je kreditni proizvod prilagođen njihovom finansijskom stanju, vršen je i kontinuiran nadzor nad sadržajem oglasnih poruka o potrošačkim kreditima koje kreditori pružaju potrošačima putem svojih internet stranica i sredstava javnog informisanja. Na osnovu utvrđene neusklađenosti pokrenut je prekršajni postupak protiv jednog kreditora i odgovornog lica u njemu pred nadležnim sudom za prekršaje.

Centralna banka je, na osnovu zakonskih ovlašćenja, za 13 pravnih lica izdala odobrenje da, u okviru svoje poslovne djelatnosti ili zanimanja uz naknadu u novcu ili u drugom dogovorenom finansijskom obliku, predstavljaju ili nude ugovore o kreditu potrošačima, pomažu potrošačima preduzimanjem pripremnih radnji u vezi sa ugovorima o kreditu ili zaključuju ugovore o kreditu sa potrošačima u ime kreditora.

U skladu sa utvrđenom metodologijom i prioritetima definisanim Programom pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji, Centralna banka je učestvovala u radu pregovaračkih struktura za vođenje pregovora o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji za Pregovaračko poglavlje 28 - *Zaštita potrošača i zdravlja*.

U cilju ocjene nivoa spremnosti Crne Gore u pogledu ispunjavanja završnih mjerila za privremeno zatvaranje Pregovaračkog poglavlja 28, eksperti EU su u izvještajnom periodu pristupili procjeni adekvatnosti administrativnih struktura i kapaciteta Centralne banke, kao jedne od institucija relevantnih za pravilnu implementaciju zakonodavstva do momenta pristupanja EU. Procjena se sprovodi kroz sveobuhvatnu ocjenu aktivnosti koje je Centralna banka inicirala i realizovala u pravcu uspostavljanja sistema zaštite potrošača i njegovog funkcionisanja. Proces procjene adekvatnosti je i dalje u toku.

Učešćem u radu Savjeta za zaštitu potrošača, u izradi godišnjeg Izvještaja o realizaciji Nacionalnog programa zaštite potrošača (2022-2024) i godišnjeg Akcionog plana za njegovu realizaciju iz domena svojih nadležnosti, Centralna banka kontinuirano daje doprinos sistemskom rješavanju problematike zaštite potrošača na državnom nivou i jačanju institucija koje rade na unapređenju položaja potrošača u Crnoj Gori.

Tokom 2022. godine značajna pažnja posvećena je i informisanju potrošača o njihovim pravima, kroz TV nastupe i saopštenja za javnost, putem društvenih mreža, kroz pripremu i distribuciju flajera i ostalih štampanih materijala.

Sa ciljem unapređenja informisanosti potrošača, Centralna banka je učestvovala u edukativnoj kampanji Ministarstva ekonomskog razvoja - „Info dan o zaštiti potrošača“, kojom prilikom je u neposrednoj komunikaciji sa potrošačima vršeno promovisanje njihovih prava i obaveza u oblasti zaštite potrošača, kao i mehanizama zaštite tih prava.

Savjet za finansijsku stabilnost usvojio je *Program razvoja finansijske edukacije u Crnoj Gori 2023–2027.* na predlog Nacionalnog komiteta za razvoj finansijske edukacije, posebnog radnog tijela Savjeta za finansijsku stabilnost. *Program razvoja finansijske edukacije u Crnoj Gori 2023–2027.* predstavlja strateški okvir za sprovođenje aktivnosti svih zainteresovanih subjekata na planu finansijske edukacije u narednih pet godina. Program podržava težnju Vlade Crne Gore i Centralne banke da crnogorskim građanima obezbijede pristup kvalitetnoj finansijskoj edukaciji, kako bi stekli i unaprijedili znanja i vještine za donošenje odgovornih finansijskih odluka. Program će biti realizovan kroz godišnje akcione planove, a za nadgledanje njegove implementacije biće zadužen Nacionalni komitet za razvoj finansijske edukacije.

2.2.2. Nacionalni platni promet

U oblasti platnog prometa Centralna banka je u 2022. godini svoje ključne aktivnosti usmjerila ka realizaciji osnovnog cilja definisanog Zakonom o Centralnoj banci Crne Gore, kao i Politikom Centralne banke – održavanje sigurnog i efikasnog Platnog sistema Centralne banke, kao i platnog prometa uopšte. U tom pravcu, aktivnosti su bile usmjerene na:

- kontinuirano održavanje sigurnog i efikasnog Platnog sistema Centralne banke Crne Gore;
- kvalitetno i efikasno pružanje usluga platnog prometa za postojeće i nove korisnike platnih usluga Centralne banke;
- usaglašavanje sa novim tehnologijama (*fintech*), kao i unapređenje infrastrukturnog okvira i podršku razvoju digitalizacije u oblasti plaćanja;
- uvođenje sistema za instant plaćanja, u cilju obezbjeđivanja jednostavnijeg i bržeg izvršavanja platnih transakcija i podsticanja konkurentnosti na tržištu i/ili smanjenja troškova;
- upravljanje svim rizicima koji su karakteristični za sistemski značajne platne sisteme;
- unapređivanje regulatornog okvira platnog prometa prateći regulativu EU i međunarodne standarde;
- vršenje efikasne kontrole obavljanja platnog prometa u cilju obezbjeđenja pružanja platnih usluga u skladu sa propisima iz oblasti platnog prometa;
- izdavanje odobrenja za pružanje platnih usluga, upis/brisanje platnih institucija, institucija za elektronski novac i agenata pružaoca platnih usluga u odgovarajuće registre;
- kontrolu platnog prometa kod pružaoca platnih usluga.

Kao i prethodnih godina, rad Platnog sistema Centralne banke – RTGS sistem i DNS sistem, čiji je vlasnik i operater Centralna banka, obilježio je visok nivo pouzdanosti i efikasnosti funkcionisanja i kvalitetno obavljanje platnog prometa za klijente Centralne banke, u skladu sa propisima i pravilima tog sistema.

2.2.2.1. Aktivnosti iz domena razvoja finansijskih tehnologija

U skladu sa svojim nadležnostima, Centralna banka je nastavila sa promovisanjem i podsticanjem inovacija u domenu digitalnih bankarskih i platnih usluga, kao i finansijskom edukacijom u oblasti digitalnih bankarskih i platnih servisa. U vezi sa tim, realizovan je niz aktivnosti među kojima su i organizacija međunarodne Fintech konferencije i tematskog, drugog po redu FinTech Hackathona.

Međunarodna fintech konferencija organizovana je u oktobru 2022. godine, u saradnji sa ICT Cortexom i Udruženjem banaka Crne Gore, pod nazivom „Uloga fintech-a u demokratizaciji finansijskog okruženja“. Tema ove konferencije bila su najnovija dostignuća u oblasti fintech-a i izazovi u ovoj oblasti, a kroz forme panela i prezentacija, u konferenciji su učestvovali eksperti iz centralnih banaka Holandije, Belgije, Gruzije, međunarodnih fintech kompanija iz Velike Britanije, Izraela, Evropske banke za obnovu i razvoj, kompanije Mastercard, kao i crnogorskog bankarskog i ICT sektora i Fonda za inovacije.

U oktobru 2022. godine, organizovan je i drugi po redu FinTech Hackathon, regionalno četrdesetosmočasovno ekipno takmičenje u kreiranju najbolje ideje u oblasti fintech-a, sa posebnim akcentom na servisima digitalnog bankarstva i elektronskog plaćanja. Tema Hackathona 2022 bila je vrlo aktuelna i na globalnom nivou: „Upoznaj svog klijenta (KYC) – jednostavno i sigurno“. Finalisti su predstavili svoje ideje i programerska rješenja za efikasan i siguran metod identifikacije, koja omogućavaju brži i jednostavniji pristup građanima/klijentima u korišćenju usluga i servisa, kako privatnog tako i javnog sektora. U cilju pripreme i promocije Hackathona, kao i edukovanja šire društvene zajednice, predstavnici Centralne banke organizovali su radionice i publikovali tekstove na temu značaja i primjene KYC-a.

Nastavljen je rad CBCG FinTech Hub-a, namijenjenog svim poslovnim subjektima koji razvijaju ili su već razvili tehnološku inovaciju u pružanju bankarskih ili platnih usluga. FinTech Hub predstavlja platformu za dijalog gdje fintech sektor na efikasan i neposredan način predstavlja svoje inovacije i dobija mišljenje i tumačenje Centralne banke o regulatornim pitanjima koja su u njenoj nadležnosti, a vezana su za inovacije iz oblasti bankarskih i platnih usluga.

U okviru projekta izrade *Nacionalne Fintech strategije* kojim rukovodi Centralna banka zajedno sa Vladom Crne Gore, a uz podršku međunarodnih partnera, sprovedeno je istraživanje kako bi ocijenili izvodljivost, mogućnosti i izazove koji se javljaju po osnovu razvoja fintech-a i digitalnih finansijskih usluga u Crnoj Gori. Istraživanje je obuhvatilo predstavnike različitih grupa subjekata fintech ekosistema (regulatora, državnih organa, bankarskog sektora, osiguravajućih društava, IT sektora i obrazovnih institucija), koji su se, svako iz svog ugla izjašnjavali o statusu i pravcima razvoja fintecha u Crnoj Gori. Opsežnom analizom dobijenih rezultata istraživanja, pristupilo se definisanju okvira budućeg upravljanja projektom kao i formulaciji predloga zajedničkih aktivnosti i preporuka za svaku od prepoznatih zainteresovanih grupa, koji će činiti osnovu buduće Strategije.

U 2022. godini, Centralna banka je kao vlasnik i operater Platnog sistema u Crnoj Gori intenzivirala aktivnosti na njegovoj modernizaciji i usklađivanju sa međunarodnim standardima i praksom. Analizirane su napredne funkcionalnosti i različiti modeli implementacije sistema instant plaćanja, kao modernog i praktičnog elektronskog servisa koji omogućava izvršavanje maloprodajnih elektronskih plaćanja u roku od nekoliko sekundi i predstavlja pogodnu infrastrukturu za nadogradnju dodatnim digitalnim servisima. Uz podršku Svjetske banke i angažovanjem konsultanta sa značajnom ekspertizom i iskustvom u ovoj oblasti, zaokruženi su tehnički zahtjevi budućeg sistema, a urađena je i analiza tržišta i dostupnih rješenja koje nude renomirane međunarodne kompanije iz ove oblasti.

Takođe, u cilju osavremenjavanja postojećeg Platnog sistema i usklađivanja sa novim finansijskim standardima (*ISO 20022*), započete su aktivnosti na nadogradnji postojećeg RTGS sistema koje će značajno unaprijediti njegovu efikasnost i omogućiti aktiviranje dodatnih funkcionalnosti.

2.2.2.2. Pokazatelji raspoloživosti RTGS sistema i DNS sistema

Platni sistem Centralne banke je u 2022. godini obezbijedio visoku raspoloživost i pouzdanost, kao i brzinu izvršavanja platnih transakcija.

Raspoloživost Platnog sistema Centralne banke u 2022. godini, iskazana kao odnos između ukupnog i efektivno ostvarenog radnog vremena tog platnog sistema, iznosila je 99,99%.

2.2.2.3. Platni promet realizovan u Platnom sistemu Centralne banke

U 2022. godini došlo je do povećanja i obima i vrijednosti realizovanog platnog prometa u Platnom sistemu Centralne banke⁵².

Obim realizovanog platnog prometa u Platnom sistemu Centralne banke

Obim ukupno realizovanog platnog prometa u Platnom sistemu Centralne banke (RTGS sistem i DNS sistem) u 2022. godini iznosio je 12.549.563 naloga ili 10% više u odnosu na prethodnu godinu (tabela 2.9).

Od ukupnog broja realizovanih naloga, obim realizovanog platnog prometa u RTGS sistemu iznosio je 4.622.233 naloga, dok je obim realizovanog platnog prometa u DNS sistemu iznosio 7.927.330 naloga, što u oba slučaja predstavlja povećanje od 10% u odnosu na prethodnu godinu. U 2022. godini, posmatrano u odnosu na prethodnu godinu, došlo je do povećanja učešća broja RTGS naloga u odnosu na DNS; odnos RTGS naloga i DNS naloga u 2022. godini iznosio je 36,83% : 63,17%, dok je u prethodnoj godini taj odnos bio 36,75% : 63,25% (Prilog 1, tabela 8).

Tabela 2.9

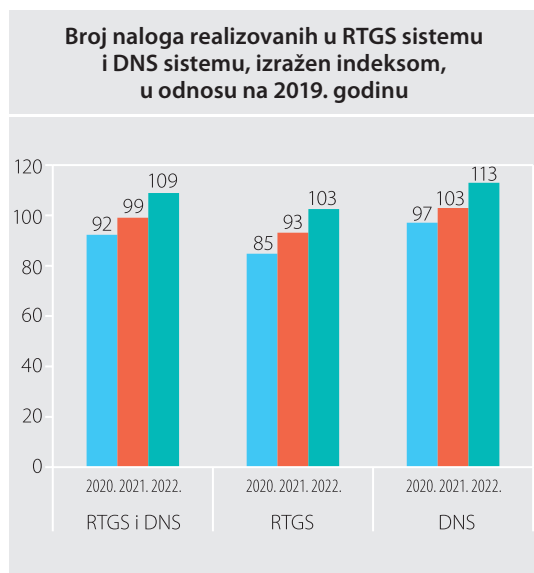
Pokazatelji obima RTGS i DNS platnog prometa Centralne banke						
Opis	Broj naloga				Indeks	
	2019.	2020.	2021.	2022.	$\frac{2022.}{2021.}$	$\frac{2022.}{2019.}$
1. RTGS i DNS nalozi	11.525.465	10.639.073	11.418.467	12.549.563	110	109
1.1. RTGS	4.507.747	3.824.313	4.196.127	4.622.233	110	103
1.2. DNS	7.017.718	6.814.760	7.222.340	7.927.330	110	113

Izvor: Platni sistem Centralne banke

Mjesečno je, u prosjeku, realizovano 1.045.797 naloga, od čega je 385.186 realizovano u RTGS sistemu, a 660.611 naloga u DNS sistemu.

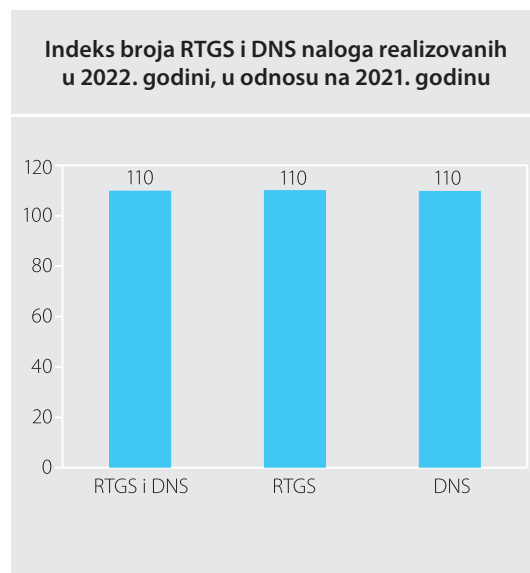
⁵² Izvor podataka je Centralna banka.

Grafikon 2.18

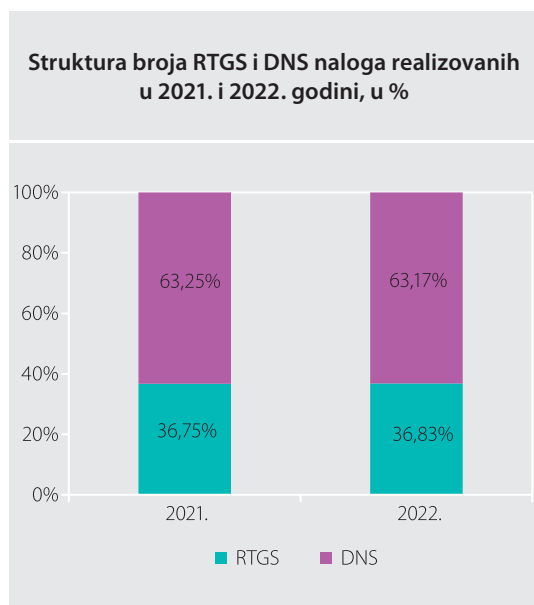
Izvor: Platni sistem Centralne banke

Grafikon 2.19

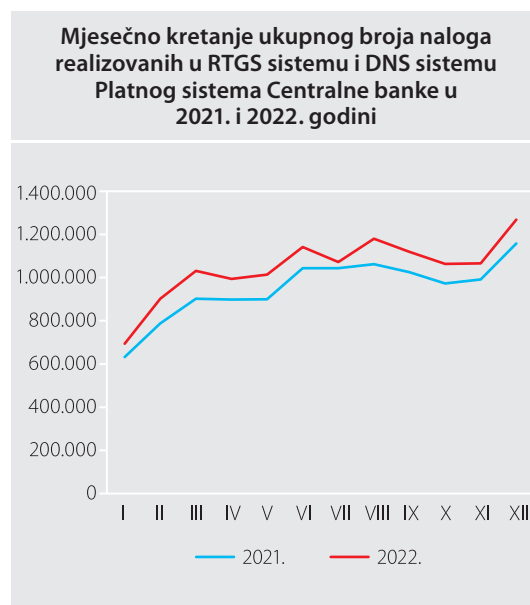
Izvor: Platni sistem Centralne banke

Grafikon 2.20

Izvor: Platni sistem Centralne banke

Grafikon 2.21

Izvor: Platni sistem Centralne banke

Vrijednost realizovanog platnog prometa u Platnom sistemu Centralne banke

U 2022. godini posredstvom Platnog sistema Centralne banke (RTGS sistema i DNS sistema) ukupna vrijednost realizovanog platnog prometa iznosila je 18,27 milijardi eura, što je za 18% više u odnosu na uporedni period prethodne godine (tabela 2.10).

Od ukupne vrijednosti realizovanog platnog prometa, vrijednost u RTGS sistemu iznosila je 17,15 milijardi eura, dok je vrijednost realizovanog platnog prometa u DNS sistemu iznosila 1,12 milijardi eura, odnosno za 17% i 26% više u odnosu na prethodnu godinu. U 2022. godini, posmatrano u odnosu na prethodnu godinu, došlo je do smanjenja učešća vrijednosti RTGS naloga u odnosu na DNS naloge; odnos vrijednosti RTGS naloga i DNS naloga u 2022. godini iznosio je 93,87% : 6,13%, dok je u prethodnoj godini taj odnos bio 94,27% : 5,73% (Prilog 1, tabela 9).

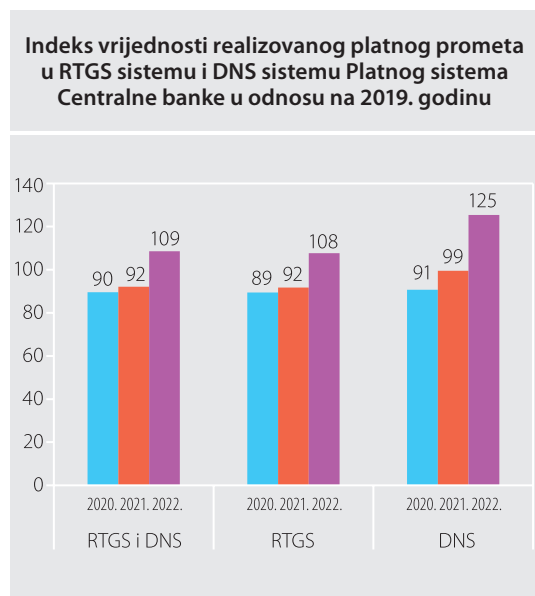
Tabela 2.10

Pokazatelji vrijednosti ukupno realizovanog platnog prometa u Platnom sistemu Centralne banke, u eurima						
Opis	Vrijednost				Indeks	
	2019.	2020.	2021.	2022.	2022. 2021.	2022. 2019.
1. RTGS sistem i DNS sistem	16.821.736.394	15.059.891.853	15.496.640.625	18.270.262.214	118	109
1.1 RTGS sistem	15.929.670.078	14.250.639.187	14.609.136.373	17.151.135.885	117	108
1.2 DNS sistem	892.066.316	809.252.666	887.504.252	1.119.126.329	126	125

Izvor: Platni sistem Centralne banke

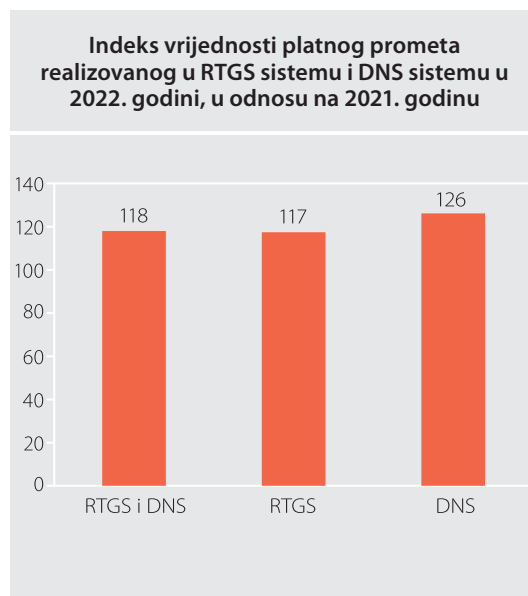
Mjesečno su u prosjeku realizovana plaćanja u iznosu od 1,52 milijarde eura, od kojih se 1,43 milijarde eura odnosilo na RTGS plaćanja, a 93,26 miliona eura na DNS plaćanja.

Grafikon 2.22

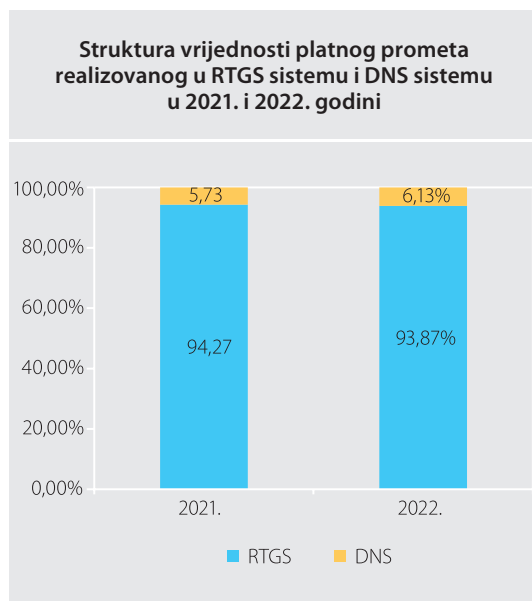
Izvor: Platni sistem Centralne banke

Grafikon 2.23

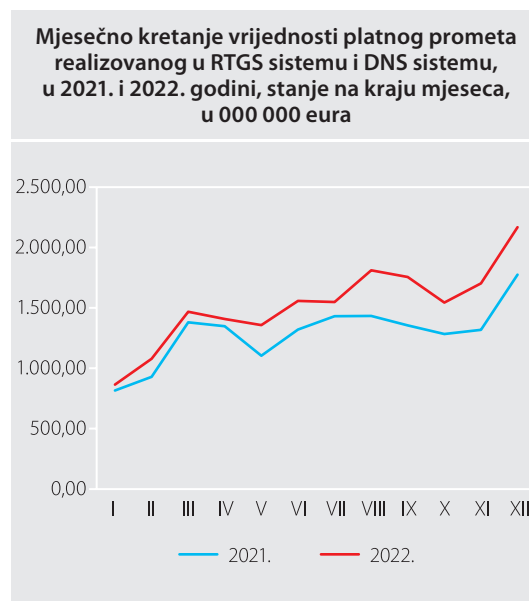
Izvor: Platni sistem Centralne banke

Grafikon 2.24

Izvor: Platni sistem Centralne banke

Grafikon 2.25

Izvor: Platni sistem Centralne banke

2.2.2.4. Statistički podaci iz izvještaja o platnom prometu⁵³

Centralna banka, od pružalaca platnih usluga (banke i platne institucije), prikuplja i obrađuje podatke iz oblasti platnog prometa u skladu sa Odlukom o izvještajima koji se dostavljaju Centralnoj banci Crne Gore o platnom prometu.

Pokazatelji o broju korisnika po vrstama određenih platnih usluga

Na kraju 2022. godine, otvoren transakcioni račun u bankama imao je ukupno 1.179.751 korisnik platnih usluga, što je 7% više u odnosu na prethodnu godinu, dok je broj korisnika platnih usluga koji su kod pružaoca platnih usluga imali otvoren račun elektronskog novca bio 6, odnosno 97% manji u odnosu na prethodnu godinu (tabela 2.11).

Od ukupnog broja korisnika platnih usluga koji su na kraju četvrtog kvartala 2022. godine imali otvoren transakcioni račun (1.179.751), njih 1.069.818 ili 90,68% su rezidenti, dok su 109.933 ili 9,32% nerezidenti. Posmatrano po strukturi korisnika u ukupnom broju korisnika platnih usluga koji su otvorili transakcioni račun, fizička lica čine 1.077.327 ili 91,32%, pravna lica 91.947 ili 7,79%, a preduzetnici 10.477 ili 0,89% (tabela 2.12).

⁵³ Podaci su agregirani na bazi podataka koje su pružaoci platnih usluga dostavili Centralnoj banci.

Tabela 2.11

Broj korisnika platnih usluga koji su imali otvoren transakcioni i račun elektronskog novca, u periodu 2020 - 2022. godine									
	Broj korisnika								Indeks 2022/2021.
	Stanje na kraju 2019.	Stanje na kraju 2020.	Stanje na kraju 2021.	Na kraju kvartala 2022.				Stanje na kraju 2022.	
				I kvartal	II kvartal	III kvartal	IV kvartal		
Transakcioni račun ⁵⁴	1.193.258	1.155.828	1.104.340	1.205.926	1.207.536	1.203.611	1.179.751	1.179.751	107
Račun elektronskog novca ⁵⁵	5.519	9.880	180	111	15	6	6	6	3

Izvor: Kvartalni izvještaji pružalaca platnih usluga i kalkulacije Centralne banke

Tabela 2.12

Broj korisnika i računa po vrstama platnih usluga, stanje na kraju 2022. godine				
	Broj korisnika/računa			
	Pravno lice (1)	Preduzetnik (2)	Fizičko lice (3)	Ukupno (4) = (1+2+3)
Internet plaćanje	46.018	936	136.787	183.741
Mobilno plaćanje	6.684	292	120.212	127.188
Trajni nalog	1.717	187	90.440	92.344
Platne kartice	7.681	731	417.572	425.984
Direktno zaduženje	1.159	10	4.688	5.857
Transakcioni račun	91.947	10.477	1.077.327	1.179.751
Rezident	89.538	10.477	969.803	1.069.818
Nerezident	2.409		107.524	109.933
Ukupan broj transakcionih računa ⁵⁶	162.694	13.108	1.495.449	1.671.251
Rezident	157.738	13.108	1.335.298	1.506.144
Nerezident	4.956		160.151	165.107
Račun elektronskog novca	2	0	4	6
Ukupan broj računa elektronskog novca ⁵⁷	439	0	4	443

Izvor: Kvartalni izvještaji pružalaca platnih usluga i kalkulacije Centralne banke

Posmatrano u odnosu na prethodnu godinu, kod svih vrsta navedenih platnih usluga evidentiran je porast broja korisnika, a najviše u dijelu mobilnog plaćanja i internet plaćanja (tabela 2.13 i grafikon 2.26).

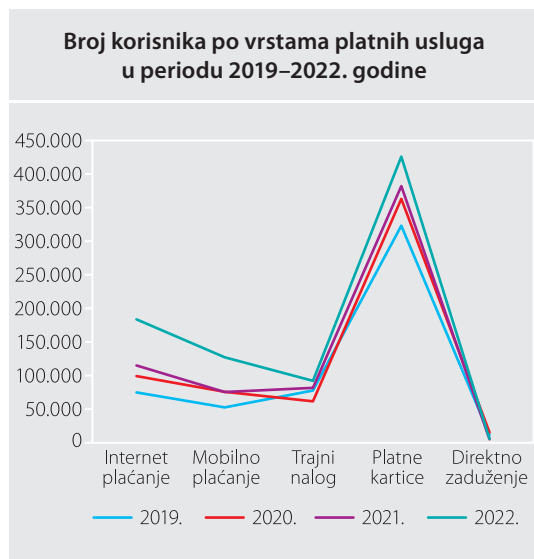
⁵⁴ Broj korisnika platnih usluga koji imaju otvorene transakcione račune kod kreditnih institucija (banaka).

⁵⁵ Broj korisnika platnih usluga kojima je pružalac platnih usluga otvorio virtuelni račun – račun za plaćanje na kome se pohranjuje elektronski novac.

⁵⁶ Ukupan broj otvorenih transakcionih računa koje korisnici imaju kod banaka.

⁵⁷ Ukupan broj računa elektronskog novca (baziranih na serveru – virtuelni račun).

Grafikon 2.26

Izvor: Kvartalni izvještaji pružalaca platnih usluga i kalkulacija Centralne banke

Tabela 2.13

Broj korisnika po vrstama platnih usluga, u periodu 2019–2022. godine					
	Broj korisnika				Indeks 2022/2021.
	Stanje na kraju 2019.	Stanje na kraju 2020.	Stanje na kraju 2021.	Stanje na kraju 2022.	
1. Internet plaćanje	75.046	99.265	115.176	183.741	160
2. Mobilno plaćanje	52.625	75.912	75.448	127.188	169
3. Trajni nalog	77.686	61.644	81.811	92.344	113
4. Platne kartice ⁵⁸	323.133	363.094	382.084	425.984	111
5. Direktno zaduženje	11.624	15.462	5.192	5.857	113

Izvor: Kvartalni izvještaji pružalaca platnih usluga i kalkulacija Centralne banke

Pokazatelji broja i vrijednosti platnih transakcija prema vrsti platne usluge

Prema načinu iniciranja platnih transakcija, u 2022. godini najveći broj transakcija iniciran je u papirnoj formi, odnosno podnesen na šalterima pružaoca platnih usluga.

Posmatrano prema vrsti platne usluge, najveći broj i najveću vrijednost imali su kreditni transferi. Posmatrano u odnosu na prethodnu godinu, došlo je do povećanja broja platnih transakcija ove vrste za 14% i njihove vrijednosti za 30% (tabela 2.14).

⁵⁸ Ako jedan korisnik ima više platnih kartica, prikazana je samo jedna kartica.

Ukupan broj kreditnih transfera iznosio je 24,52 miliona, ukupne vrijednosti od 27,55 milijardi eura. Od kreditnih transfera, 55,05% je inicirano u papirnoj formi, dok je 44,95% inicirano elektronski, što je za 11%, odnosno za 18% više u odnosu na prethodnu godinu (grafikon 2.27).

Tabela 2.14

Ukupan broj i vrijednost platnih transakcija prema vrsti platne usluge								
Vrsta platne usluge	Platne transakcije						broj	Vrijednost
	2021. godina		2022. godina				indeks 2022/2021.	
	broj	vrijednost u 000 000 eura	broj	%	vrijednost u 000 000 eura	%		
1. Kreditni transferi	21.467.569	21.177,34	24.516.584		27.554,00		114	130
1.1. Inicirani u papirnoj formi	12.160.561	8.237,21	13.496.660	55,05%	10.158,17	36,87%	111	123
1.2. Inicirani elektronski	9.307.008	12.940,13	11.019.924	44,95%	17.395,83	63,13%	118	134
1.2.1. Internet plaćanje ⁵⁹	3.889.531	10.912,49	4.391.227	39,85%	13.992,33	80,43%	113	128
1.2.2. Mobilno plaćanje ⁶⁰	2.188.878	1.239,46	2.882.125	26,15%	2.361,51	13,58%	132	191
1.2.3. Trajni nalog	682.672	67,47	770.128	6,99%	84,89	0,49%	113	126
1.2.4. Preko bankomata ⁶¹	1.154.750	159,75	1.502.711	13,64%	266,75	1,53%	130	167
1.2.5. Ostalo	1.391.177	560,96	1.473.733	13,37%	690,35	3,97%	106	123
<i>Od ukupno kreditnih transfera:</i>								
Unutar istog pružaoca platnih usluga	8.967.282	10.136,13	9.589.516	39,11%	12.618,15	45,79%	107	124
2. Direktno zaduženje	209.630	31,10	227.424		34,87		108	112
<i>Od ukupno direktnog zaduženja:</i>								
2.1. Unutar istog pružaoca platnih usluga	203.887	28,68	220.834	97,10%	33,42	95,84%	108	117
3. Novčane doznake - poslate	57.017	16,79	64.756		22,35		114	133
3.1. Nacionalne	679	0,11	500	0,77%	0,08	0,34%	74	75
3.2. Međunarodne	56.338	16,68	64.256	99,23%	22,27	99,66%	114	133
4. Međunarodne novčane doznake - primljene	306.893	102,08	304.569		113,28		99	111
5. Ostale platne usluge	153.228	361,76	91.752		490,76		60	136
<i>Od ukupno ostalih platnih usluga:</i>								
5.1. Unutar istog pružaoca platnih usluga	79.208	282,24	28.067	30,59%	451,38	91,98%	35	160

Izvor: Kvartalni izvještaji pružalaca platnih usluga i kalkulacija Centralne banke

U ukupnom broju kreditnih transfera koji su inicirani elektronski, najveći udio od 40% imaju internet plaćanja (rast od 13% na godišnjem nivou) dok je učešće mobilnih plaćanja bilo 26% (rast od 32% na godišnjem nivou), (grafikon 2.27).

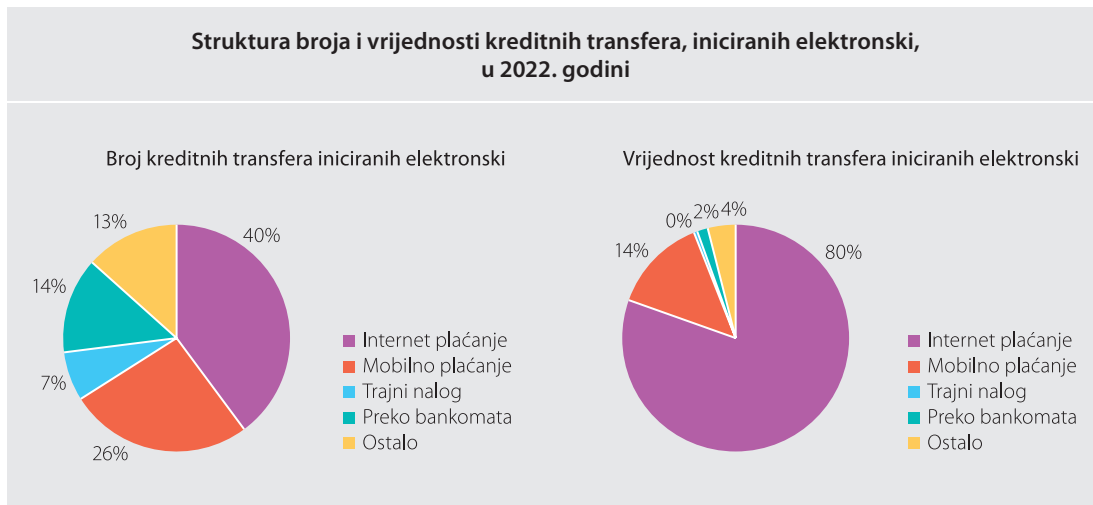
Od ukupnog broja kreditnih transfera, 9,59 miliona ili 39,11% realizovano je unutar istog pružaoca platnih usluga (tabela 2.14).

⁵⁹ Platne transakcije korišćenjem internet bankarstva, odnosno aplikativnog softvera zasnovanog na internet tehnologiji ili usluge internet plaćanja.

⁶⁰ Platne transakcije koje je inicirao korisnik platnih usluga koji je sa pružaocem platnih usluga ugovorio uslugu plaćanja putem mobilnog telefona.

⁶¹ Platne transakcije obavljene preko bankomata s funkcijom kreditnog transfera.

Grafikon 2.27

Izvor: Kvartalni izvještaji pružalaca platnih usluga i kalkulacija Centralne banke

Direktnim zaduženjem u 2022. godini inicirano je 227.424 platnih transakcija čija je ukupna vrijednost iznosila 34,87 miliona eura, od čega su 220.834 platne transakcije ili 97,10% realizovane unutar istog pružaoca platnih usluga (tabela 2.14).

U 2022. godini, ukupno je poslato 64.756 novčanih doznaka u vrijednosti od 22,35 miliona eura, od čega 500 nacionalnih novčanih doznaka u vrijednosti od 0,08 miliona eura i 64.256 međunarodnih novčanih doznaka čija je vrijednost 22,27 miliona eura. Broj međunarodnih primljenih novčanih doznaka u 2022. godini iznosio je 304.569 u vrijednosti od 113,28 miliona eura. Posmatrano u odnosu na prethodnu godinu, broj ukupno poslatih novčanih doznaka u 2022. godini veći je za 14%, dok je broj međunarodnih primljenih novčanih doznaka manji za 1%.

Ostalim platnim uslugama u 2022. godini inicirane su 91.752 platne transakcije u vrijednosti od 490,76 miliona eura, od čega je 451,38 miliona eura ili 91,98% realizovano unutar istog pružaoca platnih usluga.

U 2022. godini, prosječno mjesečno je realizovano 2,04 miliona kreditnih transfera u vrijednosti od 2,30 milijardi eura, dok je direktnih zaduženja realizovano 178,9 hiljada u vrijednosti 2,91 milion eura. Prosječna vrijednost novčanih doznaka iznosila je 1,86 miliona eura za poslate (nacionalne i međunarodne) i 9,44 miliona eura za primljene međunarodne novčane doznake.

Pokazatelji broja i vrijednosti platnih transakcija realizovanih bez upotrebe naloga za plaćanje

Platne transakcije realizovane bez upotrebe naloga za plaćanje su transakcije inicirane od strane pružalaca platnih usluga (banka) prenosom sredstava sa transakcionog računa i na transakcioni račun korisnika platne usluge, po osnovu ugovorene obaveze korisnika.

U 2022. godini ukupan broj platnih transakcija koje su realizovane bez upotrebe naloga za plaćanje iznosio je 21,32 miliona, ukupne vrijednosti od 2,59 milijardi eura, što predstavlja rast od 4% i 29% na godišnjem nivou (tabela 2.15).

Tabela 2.15

Broj i vrijednost platnih transakcija realizovanih bez naloga za plaćanje										
	Broj platnih transakcija				Vrijednost platnih transakcija u 000 000 eura				Broj	Vrijednost
	2019.	2020.	2021.	2022.	2019.	2020.	2021.	2022.	Indeks 2022/2021.	
I Platne transakcije realizovane bez upotrebe naloga za plaćanje (1+2)	11.986.877	15.856.931	20.538.119	21.323.473	1.621.50	1.502.20	2.011.48	2.591.24	104	129
1. Odobrenje transakcionog računa	1.369.593	2.556.067	2.457.437	2.213.326	995.1	826.7	1.084.98	1.535.88	90	142
2. Zaduženje transakcionog računa	10.617.284	13.300.864	18.080.682	19.110.147	626.4	675.5	926.5	1.055.36	106	114

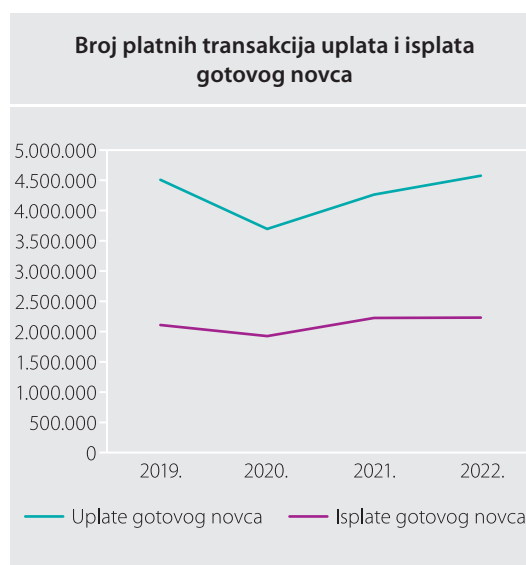
Izvor: Kvartalni izvještaji pružalaca platnih usluga i kalkulacija Centralne banke

Pokazatelji broja i vrijednosti platnih transakcija uplata i isplata gotovog novca

U 2022. godini, ukupan broj realizovanih gotovinskih transakcija iznosio je 6.807.244, od čega su 4.576.104 platne transakcije (ili 67,22%) bile uplate gotovog novca, dok je platnih transakcija isplate gotovog novca bilo 2.231.140 (ili 32,78%). Posmatrano u odnosu na prethodnu godinu, broj platnih transakcija gotovinskih uplata bio je veći za 7,27%, dok je broj platnih transakcija gotovinskih isplata bio veći za 0,33% (tabela 2.16).

U 2022. godini, ukupna vrijednost realizovanih gotovinskih platnih transakcija (uplate i isplate gotovog novca) iznosila je 5,74 milijarde eura, od čega je vrijednost uplata gotovog novca iznosila 3,68 milijardi eura (ili 64,11%), a vrijednost isplata gotovog novca 2,06 milijardi eura (ili 35,89%). Posmatrano u odnosu na prethodnu godinu, vrijednost platnih transakcija uplate gotovog novca bila je veća za 30%, dok je vrijednost platnih transakcija isplate gotovog novca bila veća za 19% (tabela 2.17).

Grafikon 2.28

Izvor: Kvartalni izvještaji pružalaca platnih usluga i kalkulacije Centralne banke

Tabela 2.16

Broj platnih transakcija uplate i isplate gotovog novca									
Platne transakcije	Broj platnih transakcija								indeks 2022/2021.
	Ukupno 2019.	Ukupno 2020.	Ukupno 2021.	I kvartal 2022.	II kvartal 2022.	III kvartal 2022.	IV kvartal 2022.	Ukupno 2022.	
1. Uplate gotovog novca	4.509.615	3.696.326	4.265.997	1.005.440	1.122.895	1.259.696	1.188.073	4.576.104	107,27
2. Isplate gotovog novca	2.107.579	1.925.279	2.223.812	528.530	562.933	545.590	594.087	2.231.140	100,33

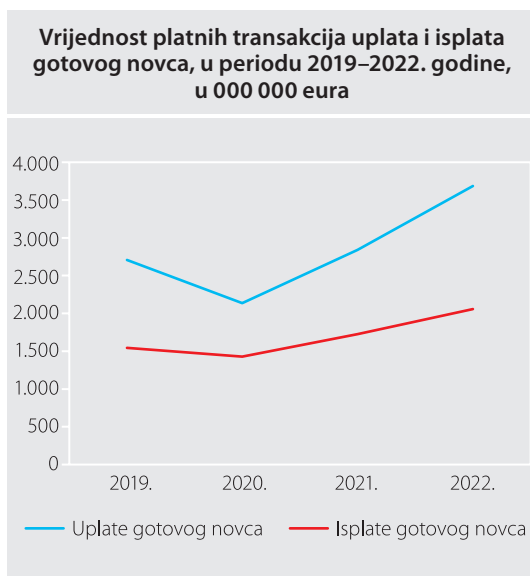
Izvor: Kvartalni izvještaji pružalaca platnih usluga i kalkulacija Centralne banke

Tabela 2.17

Realizovane platne transakcije uplate i isplate gotovog novca, u 000 000 eura									
Platne transakcije	Vrijednost platnih transakcija								indeks 2022/2021.
	Ukupno 2019.	Ukupno 2020.	Ukupno 2021.	I kvartal 2022.	II kvartal 2022.	III kvartal 2022.	IV kvartal 2022.	Ukupno 2022.	
1. Uplate gotovog novca	2.708,32	2.136,09	2.842,18	659,16	873,60	1.210,01	943,09	3.685,86	130
2. Isplate gotovog novca	1.545,23	1.428,36	1.724,91	448,11	500,76	538,77	569,69	2.057,33	119

Izvor: Kvartalni izvještaji pružalaca platnih usluga

Grafikon 2.29

Izvor: Kvartalni izvještaji pružalaca platnih usluga i kalkulacija Centralne banke

Pokazatelji o broju uređaja za prihvatanje platnih kartica

U skladu sa prikupljenim podacima, na kraju 2022. godine, na tržištu Crne Gore bilo je ukupno 500 bankomata (ATM), 14.814 POS terminala i 3.484 terminala za prihvatanje kartica s funkcijom elektronskog novca (tabela 2.18).

Broj bankomata (ATM) linearno je rastao tokom godine, dok je broj POS terminala smanjen samo u četvrtom kvartalu 2022. godine. Broj terminala za prihvatanje kartica s funkcijom elektronskog novca, tokom prva dva kvartala 2022. godine je rastao, dok se od drugog kvartala linearno smanjivao.

Posmatrano u odnosu na kraj prethodne godine, broj bankomata (ATM) u 2022. godini bio je veći za 11%, broj POS terminala za 9%, dok je broj terminala za prihvatanje kartica s funkcijom elektronskog novca bio veći za 13%.

Tabela 2.18

Broj uređaja za prihvatanje platnih kartica								
Uređaji za prihvatanje platnih kartica	Broj							indeks 2022/2021.
	Stanje na kraju 2020.	Stanje na kraju 2021.	I kvartal 2022.	II kvartal 2022.	III kvartal 2022.	IV kvartal 2022.	Stanje na kraju 2022.	
1. Bankomati (ATM) ⁶²	459	451	475	486	489	500	500	111
1.1. Bankomati s funkcijom podizanja gotovog novca	459	451	475	478	481	491	491	109
1.2. Bankomati s funkcijom uplate gotovog novca	10	22	23	13	25	26	26	118
1.3. Bankomati s funkcijom kreditnog transfera	102	113	230	135	136	126	126	112
2. POS terminali ⁶³	14.781	13.573	13.725	14.833	14.934	14.814	14.814	109
2.1. Terminali s funkcijom prihvatanja plaćanja platnim karticama (POS)	14.553	13.342	13.495	14.604	14.699	14.579	14.579	109
2.2. Terminali s funkcijom podizanja gotovog novca	249	234	233	234	242	242	242	103
2.3. Terminali s funkcijom prihvatanja plaćanja karticom s funkcijom elektronskog novca	6.547	6.534	6.568	3.648	3.520	3.484	3.484	53
3. Terminali za prihvatanje kartica s funkcijom elektronskog novca ⁶⁴	2.792	3.086	3.120	3.648	3.520	3.484	3.484	113
3.1. Terminali za punjenje i pražnjenje kartica s funkcijom elektronskog novca	2.792	3.086	3.120	3.648	3.520	3.484	3.484	113
3.2. Terminali za prihvatanje kartica s funkcijom elektronskog novca	2.771	3.083	3.117	3.648	3.520	3.484	3.484	113

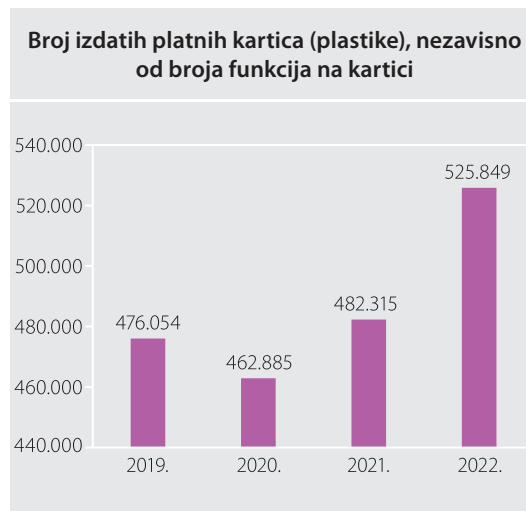
Izvor: Kvartalni izvještaji pružalaca platnih usluga i kalkulacija Centralne banke

Pokazatelji upotrebe platnih kartica

Na kraju 2022. godine, na području Crne Gore bilo je evidentirano ukupno 525.849 platnih kartica (plastike) koje su izdali pružaoci platnih usluga, nezavisno od broja funkcija na kartici. Posmatrano u odnosu na prethodnu godinu, broj izdatih platnih kartica bio je veći za 9% (grafikon 2.30).

Posmatrano prema funkciji, na kraju 2022. godine bilo je najviše platnih kartica s funkcijom gotovog novca (uplate/isplate), i to 520.495, zatim kartica s funkcijom plaćanja 519.711, dok je kartica s funkcijom elektronskog novca bilo 4.880 (tabela 2.19).

Grafikon 2.30

Izvor: Kvartalni izvještaji pružalaca platnih usluga i kalkulacije Centralne banke

⁶² Ako bankomat nudi više funkcija, iskazuje se pojedinačno po svakoj funkciji. Stoga, ukupan broj bankomata može biti manji od zbira potkategorija. Kako bi se izbjeglo dvostruko obračunavanje potkategorije se ne sabiraju.

⁶³ Potkategorije se ne sabiraju. Polje 2 može biti manje od zbira potkategorija.

⁶⁴ Potkategorije se ne sabiraju. Polje 3 može biti manje od zbira potkategorija.

Tabela 2.19

Broj i struktura izdatih platnih kartica u Crnoj Gori					
Platne kartice	Stanje na kraju 2019.	Stanje na kraju 2020.	Stanje na kraju 2021.	Stanje na kraju 2022.	Index 2022/2021.
1. Kartice s funkcijom gotovog novca (uplate/isplate)	462.043	451.396	476.280	520.495	109
2. Kartice s funkcijom plaćanja ⁶⁵	456.149	455.098	475.212	519.711	109
2.1. Debitne kartice	420.018	417.862	438.688	477.638	109
2.1.1. Visa	185.318	171.676	180.246	193.982	108
2.1.2. Master card	233.389	245.061	257.587	283.178	110
2.1.3. American Express	1	1	6	0	0
2.1.4. Ostale	1.310	1.124	849	478	56
2.2. Kartice s odloženom naplatom (delayed debit)	11.454	12.385	13.924	15.770	113
2.2.1. Visa	218	183	166	144	87
2.2.2. Master card	10.382	11.438	13.135	15.283	116
2.2.3. Ostale	854	764	623	343	55
2.3. Kreditne kartice	31.838	29.205	28.782	30.789	107
2.3.1. Visa	13.552	11.304	10.958	11.151	102
2.3.2. Master card	13.737	13.543	16.652	19.476	117
2.3.3. American Express	374	309	189	162	86
2.3.4. Ostale	4.175	4.049	983	0	0
2.4. Kreditne kartice i/ili kartice s funkcijom odložene naplate	11.991	7.248	7.495	7.824	104
2.4.1. Visa	9.006	6.525	6.820	7.253	106
2.4.2. Master card	1.970	723	675	571	85
2.4.3. Ostale	1.015	0	0	0	0
3. Kartice s funkcijom elektronskog novca	12.190	7.746	4.390	4.880	111
4. Ukupan broj kartica (nezavisno od broja funkcija na kartici)	476.054	462.885	482.315	525.849	109

Izvor: Kvartalni izvještaji pružalaca platnih usluga i kalkulacija Centralne banke

U odnosu na prethodnu godinu, a posmatrano prema funkciji, kod svih vrsta kartica evidentiran je rast broja kartica (grafikon 2.30).

Posmatrano prema učešću broja izdatih platnih kartica pravnim licima i preduzetnicima i fizičkim licima u ukupno izdatim platnim karticama nezavisno od broja funkcije na kartici, njih 513.759 ili 97,70% bilo je izdato fizičkim licima, dok je 12.090 ili 2,30% bilo izdato pravnim licima i preduzetnicima.

Kod svih izdatih platnih kartica dominantno je učešće fizičkih lica, između 93% i 98% (tabela 2.20).

Ukupan broj platnih transakcija izvršenih u Crnoj Gori karticama s funkcijom plaćanja iznosio je 39,84 miliona, dok je vrijednost transakcija iznosila 913,64 miliona eura, što je u odnosu na prethodnu godinu više za 40%, odnosno za 49%.

Od ukupnog broja platnih transakcija s funkcijom plaćanja, 34,93 miliona ili 87,67% je inicirano na fizičkom POS terminalu, dok je 4,91 milion ili 12,33% inicirano daljinski (tabela 2.21), u čemu dominantno učešće od 99,98% imaju transakcije inicirane preko interneta.

⁶⁵ Ako kartica s funkcijom plaćanja ima više funkcija, iskazuje se broj kartica po svakoj funkciji. Kako bi se izbjeglo dvostruko obračunavanje, potkategorije se ne sabiraju, što znači da ukupan broj kartica s funkcijom plaćanja može biti manji od zbira potkategorija.

Tabela 2.20

Broj izdatih platnih kartica pravnim licima i preduzetnicima, odnosno fizičkim licima, stanje na kraju 2022. godine					
Platne kartice	Broj izdatih platnih kartica			% pravnih lica i preduzetnika	% fizičkih lica
	Pravno lice i preduzetnik (1)	Fizičko lice (2)	Ukupno (3)= (1+2)		
1. Kartice s funkcijom gotovog novca (uplate/isplate)	11.275	509.220	520.495	2,17%	97,83%
2. Kartice s funkcijom plaćanja ⁶⁶ (osim kartica s funkcijom elektronskog novca)	11.509	508.202	519.711	2,21%	97,79%
2.1. Debitne kartice	9.764	467.874	477.638	2,04%	97,96%
2.2. Kartice s odloženom naplatom (delayed debit)	599	15.171	15.770	3,80%	96,20%
2.3. Kreditne kartice	1.714	29.075	30.789	5,57%	94,43%
2.4. Kreditne kartice i/ili s funkcijom odložene naplate	564	7.260	7.824	7,21%	92,79%
3. Kartice s funkcijom elektronskog novca	567	4.313	4.880	11,62%	88,38%
4. Ukupan broj kartica (nezavisno od broja funkcija na kartica)	12.090	513.759	525.849	2,30%	97,70%

Izvor: Kvartalni izvještaji pružalaca platnih usluga i kalkulacija Centralne banke

Ukupan broj platnih transakcija izvršenih u Crnoj Gori elektronskim novcem iznosio je 44,20 hiljada, što je za 21% manje u odnosu na prethodnu godinu.

Tabela 2.21

Broj i vrijednost platnih transakcija izvršenih u Crnoj Gori													
	Platne transakcije izvršene u Crnoj Gori										Broj	Vrijednost	
	Broj			Vrijednost, u 000 000 eura			Broj	%	Vrijednost u 000 000 eura 2022.	%	indeks 2022/2021.		
	2019.	2020.	2021.	2019.	2020.	2021.	2022.						
1. Platnim karticama s funkcijom plaćanja (1.1 +1.2 +1.3 +1.4)	19.043.609	23.438.391	28.523.194	436,64	511,97	613,32	39.839.849			913,64		140	149
1.1. Debitnim karticama	16.911.804	21.197.779	25.803.550	376,59	451,78	543,86	36.114.431	90,65%		817,35	89,46%	140	150
1.2. Karticama s funkcijom odložene naplate	1.397.643	1.569.552	1.988.438	31,56	34,28	42,27	2.764.870	6,94%		60,03	6,57%	139	142
1.3. Kreditnim karticama	673.980	643.194	725.664	26,01	24,67	26,84	954.050	2,39%		35,84	3,92%	131	134
1.4. Kreditnim karticama i/ili s funkcijom odložene naplate	60.182	27.866	5.542	2,48	1,24	0,35	6.498	0,02%		0,42	0,05%	117	123
Od izvršenih platnih karticama s funkcijom plaćanja (1 = 1.01 + 1.02)													
1.01. Inicirano na fizičkom POS-u	18.319.445	21.224.502	25.202.478	414,49	464,13	530,43	34.927.894	87,67%		769,98	84,28%	139	145
1.02. Inicirano daljinski (1.021+1.022)	724.164	2.213.889	3.320.716	22,15	47,84	82,89	4.911.955	12,33%		143,66	15,72%	148	173
1.021. Preko interneta	720.273	2.213.627	3.320.182	21,91	47,81	82,83	4.911.127	99,98%		143,54	99,92%	148	173
1.022. Upotrebom mobilnih telefona	3.891	262	534	0,24	0,03	0,06	828	0,02%		0,11	0,08%	155	191
2. Elektronskim novcem	43.795	69.405	56.023	0,82	1,19	1,03	44.201			1,03		79	100
2.1. Karticama na koje se direktno pohranjuje elektronski novac	32.412	32.359	34.116	0,67	0,65	0,64	42.580	96,33%		0,99	96%	125	154
2.2. Sa računa elektronskog novca	11.383	37.046	21.907	0,15	0,54	0,39	1.621	3,67%		0,04	4%	7	11

Izvor: Kvartalni izvještaji pružalaca platnih usluga i kalkulacija Centralne banke

⁶⁶ Kako bi se izbjeglo dvostruko obračunavanje, potkategorije se ne sabiraju, što znači da ukupan broj kartica s funkcijom plaćanja može biti manji od zbira potkategorija.

Ukupan broj platnih transakcija izvršenih van Crne Gore karticama s funkcijom plaćanja iznosio je 7,25 miliona, dok je vrijednost transakcija iznosila 326,58 miliona eura, što je više za 57% i za 80% u odnosu na prethodnu godinu.

Od ukupnog broja platnih transakcija s funkcijom plaćanja, 5,97 miliona ili 82,31% je inicirano na fizičkom POS terminalu, dok je 1,28 miliona ili 17,69% inicirano daljinski (tabela 2.22), u čemu su dominantno učešće od 94,96% imale transakcije inicirane preko interneta, dok je 5,04% inicirano upotrebom mobilnog telefona (tabela 2.22).

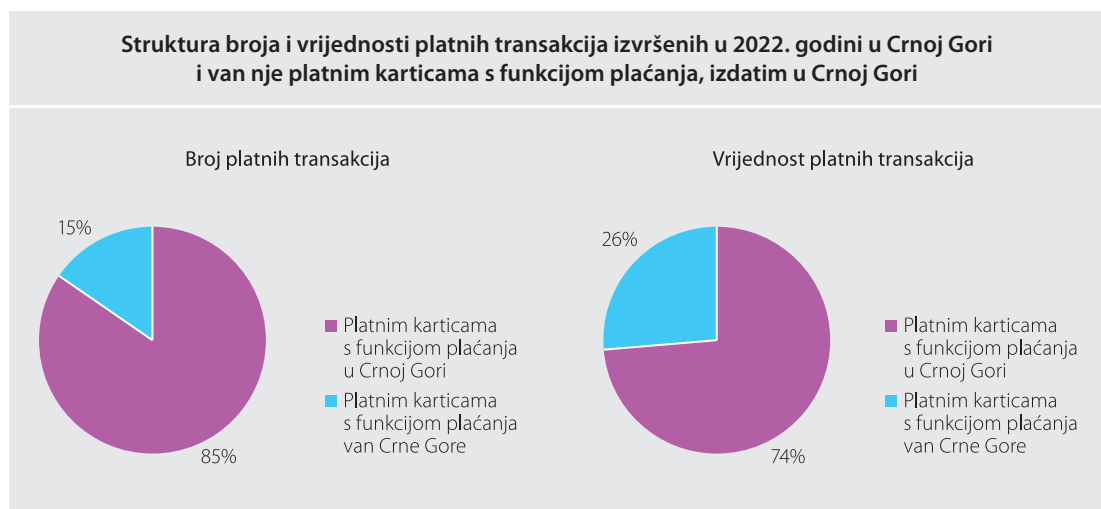
Struktura vrijednosti platnih transakcija s funkcijom plaćanja u velikoj mjeri prati strukturu broja ovih platnih transakcija, pa se tako 77,89% odnosilo na transakcije inicirane na fizičkom POS-u, a 22,11% na one koje su inicirane daljinski.

Tabela 2.22

Broj i vrijednost platnih transakcija izvršenih van Crne Gore												
	Platne transakcije izvršene van Crne Gore										Broj / Vrijednost	
	Broj			Vrijednost, u 000 000 eura			Broj	%	Vrijednost, u 000 000 eura	%	indeks 2022/2021.	
	2019.	2020.	2021.	2019.	2020.	2021.	2022.		2022.			
1. Platnim karticama s funkcijom plaćanja	4.165.734	2.959.094	4.630.656	190,58	115,68	181,75	7.251.774		326,58		157	180
1.1. Inicirano na fizičkom POS-u	3.419.404	2.326.662	3.730.909	154,54	90,61	139,19	5.969.026	82,31%	254,38	77,89%	160	183
1.2. Inicirano daljinski	746.330	632.432	899.747	36,04	25,07	42,56	1.282.748	17,69%	72,20	22,11%	143	170
1.2.1. Preko interneta	711.840	603.736	851.078	34,38	24,22	41,39	1.218.120	94,96%	70,06	97,03%	143	169
1.2.2. Upotrebom mobilnih telefona	34.490	28.696	48.669	1,66	0,85	1,17	64.628	5,04%	2,14	2,97%	133	183
2. Elektronskim novcem	117.782	77.626	62.567	2,67	1,68	1,56	75.795		1,98		121	127

Izvor: Kvartalni izvještaji pružalaca platnih usluga i kalkulacija Centralne banke

Grafikon 2.31

Izvor: Kvartalni izvještaji pružalaca platnih usluga i kalkulacija Centralne banke

Posmatrano prema lokaciji terminala i izdavalaca platne kartice, u 2022. godini je na terminalima u Crnoj Gori, karticama koje je izdao pružalac platnih usluga iz Crne Gore, realizovano ukupno 42,05 miliona platnih transakcija, što je 37% više u odnosu na prethodnu godinu, dok je platnim karticama koje je izdao pružalac van Crne Gore realizovano 10,53 miliona platnih transakcija, što je u odnosu na isti posmatrani period više za 50%. Na terminalima van Crne Gore, izvršeno je 7,06 miliona platnih transakcija karticama koje je izdao pružalac platnih usluga iz Crne Gore, što je za 65% više u odnosu na prethodnu godinu (tabela 2.23).

Tabela 2.23

Platne transakcije izvršene prema lokaciji terminala i izdavaoca platne kartice												
	Platne transakcije									Broj Vrijednost		
	Broj			Vrijednost, u 000 000 eura			Broj	%	Vrijednost, u 000 000 eura	%	indeks 2022/2021.	
	2019.	2020.	2021.	2019.	2020.	2021.	2022.		2022.			
1. Na terminalima u Crnoj Gori pružalaca platnih usluga platnim karticama koje je izdao pružalac platnih usluga iz Crne Gore	20.271.442	24.009.301	30.599.420	838,80	907	1.099,61	42.048.106	100,00%	1.596,22	100,00%	137	145
1.1 Uplata gotovine na bankomatima	130.973	67.042	82.571	66,78	45,12	28,90	141.860	0,34%	51,85	3,25%	172	179
1.2. Isplata gotovine na bankomatima	3.960.248	4.202.857	5.179.568	475,73	509,89	626,49	6.429.022	15,29%	877,47	54,97%	124	140
1.3. POS transakcije	16.165.328	19.726.207	25.321.509	295,81	351,68	443,95	35.453.627	84,32%	666,51	41,76%	140	150
1.4. Transakcije punjenja/praznjenja elektronskog novca pohranjenog na kartici s funkcijom elektronskog novca	2.946	2.468	3.671	0,28	0,13	0,06	8.400	0,02%	0,16	0,01%	229	255
1.5. Platne transakcije izvršene sa karticama s funkcijom elektronskog novca	11.947	10.727	12.101	0,20	0,18	0,19	15.197	0,04%	0,23	0,01%	126	123
2. Na terminalima pružalaca platnih usluga platnim karticama koje je izdao pružalac platnih usluga van Crne Gore	8.390.994	3.002.883	7.034.882	581,54	234,58	515,93	10.533.916	100,00%	794,34	100,00%	150	154
2.1. Isplata gotovine na bankomatima	1.101.564	469.673	819.134	229,20	126,68	218,10	1.075.739	10,21%	331,97	41,79%	131	152
2.2. POS transakcije	7.289.430	2.533.210	6.215.748	352,34	107,90	297,83	9.458.177	89,79%	462,37	58,21%	152	155
3. Na terminalima van Crne Gore platnim karticama koje je izdao pružalac platnih usluga iz Crne Gore	4.702.544	4.532.765	4.274.124	215,87	177,56	189,79	7.057.402	100,00%	327,04	100,00%	165	172
3.1. Isplata gotovine na bankomatima	252.647	400.696	195.646	44,09	47,15	37,27	200.110	2,84%	42,88	13,11%	102	115
3.2. POS transakcije	4.394.553	4.095.495	4.053.093	170,78	129,79	152,1	6.855.607	97,14%	284,13	86,88%	169	187
3.3. Transakcije izvršene karticama s funkcijom elektronskog novca	55.344	36.574	25.385	1	0,62	0,4	1.685	0,02%	0,03	0,01%	7	7

2.2.2.5. Platne institucije, institucije za elektronski novac i agenti pružalaca platnih usluga

U skladu sa Zakonom o platnom prometu, Centralna banka izdaje i oduzima platnim institucijama odobrenje za pružanje platnih usluga, a institucijama za elektronski novac odobrenje za izdavanje elektronskog novca i pružanje platnih usluga. Pored toga, Centralna banka vrši i kontrolu nad pružanjem platnih usluga i izdavanjem elektronskog novca, te upis/brisanje platnih institucija, institucija za elektronski novac i agenata pružalaca platnih usluga u odgovarajuće registre.

Na kraju 2022. godine u Crnoj Gori su poslovale tri platne institucije, a platne usluge su pružale preko 23 agenta.

Tokom 2022. godine Centralnoj banci podnesen je jedan zahtjev za povlačenje zahtjeva za izdavanje odobrenja za pružanje platnih usluga na osnovu koga je Centralna banka donijela rješenje o obustavi

ljanju postupka izdavanja navedenog odobrenja. Pored toga, donijeto je jedno rješenje o upisu agenta u Registar platnih institucija.

Shodno Zakonu o platnom prometu, kontrola platnih institucija i institucija za elektronski novac obavlja se kontinuirano na posredan način, odnosno na osnovu podataka, informacija i izvještaja koje su ove institucije dužne da dostave Centralnoj banci.

Praćenjem kvartalnih izvještaja o sopstvenim sredstvima i izvještaja o minimalnim zahtjevima za sopstvenim sredstvima, kao i drugih izvještaja i informacija koje su platne institucije i institucije za elektronski novac obavezne da dostavljaju shodno Zakonu, Centralna banka usmjerava svoje aktivnosti sa ciljem održavanja sigurnog i stabilnog poslovanja institucija, kao i zaštite sredstava korisnika platnih usluga i imaoca elektronskog novca.

Shodno istom propisu, Centralna banka vrši i neposrednu kontrolu platnih institucija i institucija za elektronski novac, neposrednim pregledom poslovnih knjiga, knjigovodstvene i druge dokumentacije u tim institucijama ili kod drugih lica uključenih u posao koji je predmet kontrole.

2.2.2.6. Regulatorne aktivnosti

Tokom 2022. godine, u oblasti platnog prometa Centralna banka je realizovala nekoliko važnih regulatornih aktivnosti, a od posebne važnosti bile su izmjene ključnog zakona u ovoj oblasti, kojim je sprovedeno potpuno implementiranje relevantnih EU direktiva. Naime, u septembru 2022. godine Skupština Crne Gore je donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o platnom prometu, u čijoj pripremi je Centralna banka učestvovala tokom 2020. godine. Ovim Zakonom je u potpunosti implementirana Direktiva 2015/2366/EZ o platnim uslugama na unutrašnjem tržištu, o izmjenama i dopunama direktiva 2002/65/EZ, 2009/110/EZ i 2013/36/EU, kao i sa Uredbom (EU) br. 1093/2010 i o prestanku važenja Direktive 2007/64/EZ.

Centralna banka je tokom 2022. godine donijela set podzakonskih akata kojim je obezbijedena primjena Zakona o uporedivosti naknada povezanih sa računom za plaćanje potrošača, prebacivanju računa za plaćanje potrošača i računu za plaćanje sa osnovnim uslugama. Pored toga, Centralna banka je davala mišljenja i odgovarala na dostavljene zahtjeve u vezi s primjenom propisa kojima se reguliše oblast platnog prometa.

Takođe, Centralna banka je učestvovala na sastancima Radne grupe za finansijska tržišta za razvoj modernog okvira platnog sistema koji vodi RCC (*Regional Cooperation Council*) u saradnji sa Evropskom komisijom, Grupom Svjetske banke i CEFTA-om. Razvoj ovog okvira predstavlja jednu od aktivnosti u okviru Berlinskog procesa, platforme za saradnju na visokom nivou između lidera država Zapadnog Balkana (WB6) i država domaćina Berlinskog procesa. Osnovni ciljevi ovog projekta su: povezivanje regionalnih plaćanja kako bi se omogućila jeftina prekogranična instant plaćanja i aktivnosti povezane sa spremnošću za učešće u SEPA (*Single Euro Payments Area*).

2.2.2.7. Sprovođenje prinudne naplate

U toku 2022. godine, značajan dio aktivnosti Centralne banke bio je usmjeren i na efikasno obavljanje i dalje unapređenje poslova prinudne naplate koje Centralna banka obavlja u skladu sa odredbama Zakona o izvršenju i obezbjeđenju.

Sprovođenje prinudne naplate – osnovni pokazatelji

Na osnovu podataka iz Centralnog registra transakcionih računa, koji u skladu sa Zakonom o platnom prometu vodi Centralna banka, na dan 31. decembar 2022. godine, od ukupno evidentiranih 86.462 pravnih lica i preduzetnika (rast za 5,33% na godišnjem nivou) bilo je u blokadi njih 19.550 ili 22,61% (za 1 pp manje nego na kraju prethodne godine) sa iznosom blokiranih sredstava od 998,28 miliona eura (koji je za 12,87% bio veći u odnosu na kraj prethodne godine), (Prilog 1. tabela 10).

U 2022. godini u bazu podataka prinudne naplate unijeto je 33.912 osnova za prinudnu naplatu ili 0,11% manje u odnosu na prethodnu godinu (Prilog 1, tabela 11).

2.2.3. Nadgledanje platnih sistema

Ključne aktivnosti funkcije nadgledanja platnih sistema tokom 2022. godine odnosile su se na monitoring Platnog sistema Centralne banke. Monitoring je uglavnom sproveden putem softvera *Business Intelligence* – Platni sistem (BI PS), ali i analizom dodatnih podataka i dokumenata.

Pored pomenutih aktivnosti, praćena je implementacija preporuka u okviru interne ocjene Platnog sistema Centralne banke iz 2014/2015. godine, pri čemu je planirano da preostale preporuke budu implementirane u što skorijem periodu. Takođe, praćene su regulatorne i druge aktivnosti u vezi sa nadgledanjem platnih sistema u regionu, a posebno na nivou EU.

2.2.4. Upravljanje međunarodnim rezervama

Centralna banka upravlja međunarodnim rezervama⁶⁷ na način koji je usklađen sa monetarnom politikom i kojim se obezbjeđuje nesmetano ispunjenje obaveza Crne Gore prema inostranstvu. Rukovodeći se načelima likvidnosti i sigurnosti ulaganja, a u cilju obezbjeđenja efikasnog funkcionisanja, Centralna banka je tokom 2022. godine donosila odgovarajuće odluke i obavljala aktivnosti vezane za upravljanje međunarodnim rezervama u skladu sa definisanom investicionom strategijom. Da bi se obezbijedilo blagovremeno prilagođavanje aktuelnoj situaciji na tržištu, kontinuirano su praćeni najznačajniji rizici vezani za portfolio međunarodnih rezervi. Sve dospjele obaveze prema inostranstvu su realizovane, a korespondentski odnosi sa inostranim partnerima su u kontinuitetu unapređivani.

Ukupna sredstva međunarodnih rezervi na računima u inostranstvu čine likvidni portfolio, operativni portfolio, investicioni portfolio, sredstva kod MMF-a i ostala sredstva.

Likvidni portfolio sadrži eurska disponibilna sredstva koja služe za održavanje dnevne likvidnosti na potrebnom nivou, depozite ročnosti do šest mjeseci i odgovarajuće hartije od vrijednosti originalnog roka dospjeća do godinu dana. Pored toga, likvidni portfolio čine i dolarska sredstva koja su plasirana kod *Federal Reserve Bank of New York* u skladu sa automatskim investicionim aranžmanom zaključče-

⁶⁷ Upravljanje raspoloživim sredstvima međunarodnih rezervi na računima u inostranstvu obavlja se u skladu sa Zakonom o Centralnoj banci Crne Gore, a saglasno opredjeljenjima definisanim u aktima koje je donio Savjet Centralne banke: Politikom Centralne banke Crne Gore za ostvarivanje ciljeva i izvršavanje funkcija, podzakonskim aktima kojima je regulisana oblast upravljanja međunarodnim rezervama u Centralnoj banci, kao i odgovarajućim zaključcima Savjeta.

nim sa ovom institucijom. Iznos sredstava koji je investiran u okviru ovog portfolija zavisi od namjene dospjelih sredstava i potreba za likvidnošću u predstojećem periodu.

Operativni portfolio čine korporativne obveznice finansijskog sektora iz definisanog indeksa, čija je ročnost duža od ročnosti hartija u likvidnom portfoliju, ali je predviđeno da se, u krajnjem, mogu koristiti i za potrebe likvidnosti. Iznos sredstava opredijeljen u trenutku formiranja ovog portfolija je definisan sa ciljem da se dodatno diverzifikuje rizik ukupnih međunarodnih rezervi, da se otvori prostor za prinosnije plasmane, ali da se ne ugrozi iznos sredstava koji mora biti raspoloživ u okviru likvidnog portfolija. Kao ni ranijih godina ni tokom 2022. godine nije se ukazala potreba za prodajom ovih hartija za potrebe likvidnosti.

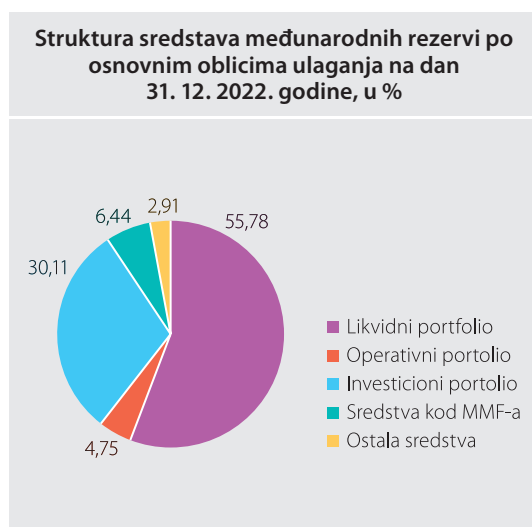
Investicioni portfolio većim dijelom čini portfolio raspoloživ za prodaju, a manjim dijelom portfolio do dospelja. Sredstva investicionog portfolija plasirana su u hartije od vrijednosti država, supranacionalnih institucija, pokrajina, vladinih agencija i u njemačke pokrivene obveznice. Iznos ovog portfolija je opredijeljen na osnovu visine stabilnih izvora sredstava međunarodnih rezervi, a sa ciljem da se ulaganjima na duži rok ostvari nešto bolji odnos preuzetog rizika i prinosa.

Sredstva kod MMF-a su sredstva koja se odnose na članstvo Crne Gore u MMF-u i njima se aktivno ne upravlja. Ostala sredstva čine sredstva uplaćena u korist Uprave za imovinu, kojim se, takođe, ne upravlja aktivno, usljed specifične prirode tih sredstava.

Na kraju 2022. godine, 55,8% sredstava međunarodnih rezervi odnosilo se na likvidni portfolio, 4,8% na operativni, 30,1% na investicioni portfolio, na računima kod Međunarodnog monetarnog fonda se nalazi 6,4% sredstava, dok ostala sredstva imaju učešće od 2,9% (grafikon 2.32).

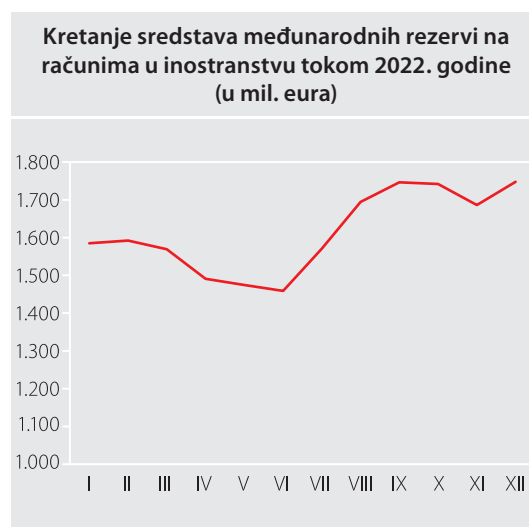
U valutnoj strukturi sredstava međunarodnih rezervi na kraju 2022. godine euro je učestvovao sa 90,63%, američki dolar sa 2,88%, na SDR se odnosilo 6,44%, a na ostale valute 0,05%.

Grafikon 2.32

Izvor: Centralna banka

Grafikon 2.33

Izvor: Centralna banka

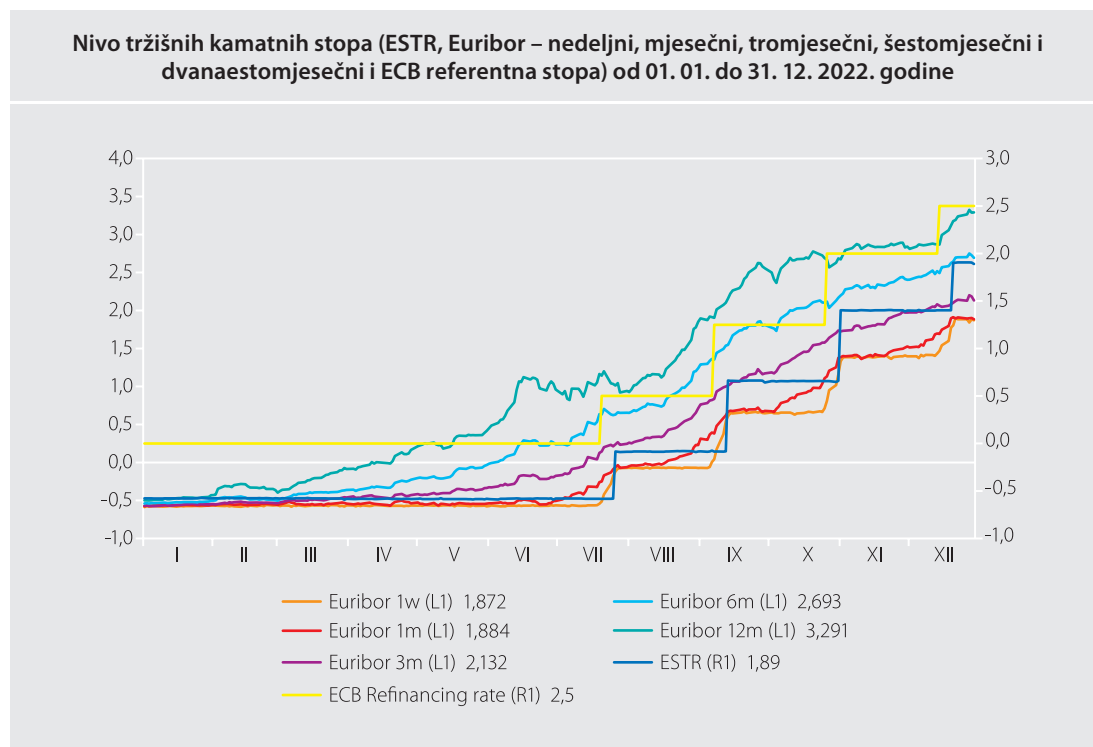
Stanje ukupnih sredstava međunarodnih rezervi na računima u inostranstvu na 31. decembar 2022. godine iznosilo je 1,75 milijardi eura, što u odnosu na stanje sa kraja 2021. godine predstavlja uvećanje za oko 8% (grafikon 2.33).

Refinansirajuća kamatna stopa ECB-a na kraju izvještajnog perioda iznosila je 2,50%, depozitna stopa 2,00%, dok je stopa po kojoj banke mogu prekonoćno pozajmiti sredstva od Eurosistema iznosila 2,75%. Tokom 2022. godine ECB je povećala kamatne stope četiri puta: u julu za 50bp, u avgustu i oktobru za po 75bp, dok je posljednje povećanje, za 50bp, izvršeno na decembarskom sastanku.

Za Centralnu banku su kao orijentir za ulaganja u okviru likvidnog portfolija, kako zbog banaka sa kojima sarađuje, tako i zbog nivoa rizika koji je spremna da preuzme, najrelevantnije ESTR stopa i Euribor stope do šest mjeseci.

Kao rezultat ekspanzivne monetarne politike ECB-a, koja je nastavljena tokom prve polovine 2022. godine, sve relevantne kamatne stope na međunarodnom novčanom tržištu su se nalazile u negativnoj zoni, sa izuzetkom 12-mjesečnog Euribora koji je od sredine aprila počeo da ulazi u pozitivnu zonu, da bi mu se početkom juna pridružio i 6-mjesečni Euribor. Tokom drugog polugodišta ECB pooštrava monetarnu politiku kako bi rastuću inflaciju „stavila pod kontrolu”, što je dovelo do toga da sve relevantne kamatne stope na međunarodnom novčanom tržištu porastu i iste su se nalazile u pozitivnoj zoni. Trend kretanja stopa prikazan je na grafikonu 2.34.

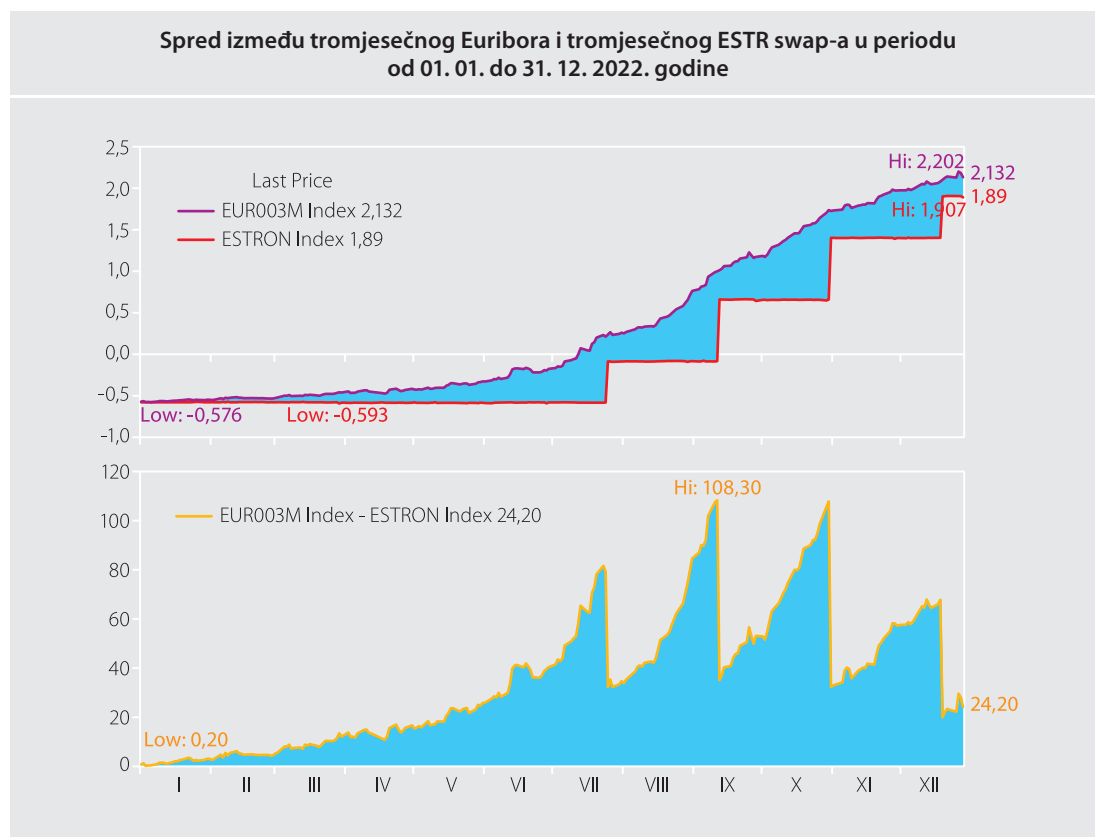
Grafikon 2.34

Izvor: Bloomberg

Na grafikonu 2.35 može se uočiti da se tokom 2022. godine razlika između 3-mjesečnog euribora i 3-mjesečnog ESTR swap-a u prosjeku kretala oko 34bp. Raspon se kretao između minimalnih 0,20bp (početkom januara) i maksimalnih 108bp (sredinom septembra). Ovaj spread je koristan indikator stresa u bankarskom sistemu. Do rasta spreda dolazilo je uoči sastanaka ECB-a i promjena kamatnih stopa, što znači da je rastao rizik u kratkom roku.

Grafikon 2.35

Izvor: Bloomberg

Ponudene stope na oročene depozite, koje je Centralna banka dobijala, sredinom 2022. godine počele su postepeno da izlaze iz negativne zone, da bi sredinom septembra za sve ročnosti do šest mjeseci bile pozitivne. Trend rasta ponuđenih stopa nastavljen je do kraja godine.

U tabeli 2.24 dat je pregled ostvarenih godišnjih prosječnih stopa prinosa na osnovne kategorije plasmana iz portfolija Centralne banke u proteklih pet godina:

Tabela 2.24

Ostvarene godišnje prosječne stope prinosa na osnovne kategorije plasmana iz portfolija u periodu 2018–2022. godine					
Kategorije	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
EUR depoziti	-0,32%	-0,32%	-0,24%	-0,53%	0,08%
Depoziti (USD)	1,82%	2,18%	0,28%	0,03%	1,65%
Kratkoročne HOV	-0,08%	-0,20%	-0,23%	-0,48%	0,07%
Operativni portfolio	-	-	0,11%	0,11%	-0,05%
HOV za trgovinu	0,67%	1,16%	1,02%	-0,85%	-10,14%
HOV do dospijea	4,84%	4,84%	1,44%	1,63%	1,63%

Izvor: Centralna banka

Za razumijevanje efekata na ukupan portfolio, odnosno njegove pojedinačne djelove, od izuzetne važnosti je da razumijemo kretanja i dešavanja na tržištu koja su reflektovala rizike koji su bili prisutni ili će biti prisutni.

ECB je početkom godine samo blago promijenila svoje stavove s kraja 2021. godine i najavljivala potencijalno povećanje stopa za kraj četvrtog kvartala 2022. godine, umjesto prvog/drugog kvartala 2023. godine. Ovakva komunikacija od ECB-a je dovela do situacije da, po ocjeni tržišnih učesnika, „kaskaju“ za tržištem i samim tim proizvela krajem drugog kvartala značajnu volatilnost koja je bila prisutna do kraja godine. U drugoj polovini izvještajnog perioda, ECB se, usljed prethodno rečenog, opredijelila za napuštanje tzv. „forward guidance“ i pristupila strategiji „od sastanka do sastanka“.

Svakako, neočekivano drastično povećanje referentnih kamatnih stopa ECB-a je dovelo do pada vrijednosti investicionih portfolija kod svih investitora (pa i partnerskih centralnih banaka). Sve klase sredstava na tržištu kapitala u 2022. godini imale su negativan performans, a diversifikacija portfolija Centralne banke nije pomogla da se napravi dovoljna „tampon zona“ kao zaštita od tog pada. Iz tih razloga, uslovi na finansijskim tržištima značajno su se razlikovali od prethodnih perioda tržišne volatilnosti kada su obveznice obezbjeđivale poseban benefit u diversifikaciji. U 2022. godini, korelacija između obveznica i akcija postala je snažno pozitivna, pa su i takozvana „balansirana portfolija“ imala negativan performans. Može se reći da je, za institucionalne investitore, 2022. godina bila najgora još od 2008. godine, s obzirom da su svi menadžeri rezervi pretrpjeli značajne gubitke. Istraživanja ukazuju da su se gubici na portfolijima obveznica kretali od -3,3% do -15,2%.

Rezultati u likvidnom portfoliju su dugo vremena bili posljedica negativnih kamatnih stopa na ulaganja kraćeg dospelja. Međutim, stope na kratkoročne hartije od vrijednosti, u koje je, shodno Smjernicama za upravljanje međunarodnim rezervama (u daljem tekstu: Smjernice) dozvoljeno ulaganje sredstava međunarodnih rezervi, konačno su, iz duboko negativne zone, od početka maja prešle u pozitivnu zonu. Kretanje stopa prinosa na kratkoročne hartije od vrijednosti i stopa na depozite je u potpunosti bilo usklađeno i sa kretanjem referentnih stopa na ovom dijelu tržišta.

Naravno, politika vođenja ukupnog portfolija međunarodnih rezervi je posebno uslovljena obavezom Centralne banke da se u svojoj investicionoj politici rukovodi principima likvidnosti i sigurnosti, što je i u turbulentnim uslovima u potpunosti ostvareno stabilnim strateškim pristupom.

U procesu upravljanja međunarodnim rezervama u kontinuitetu se prate sljedeći rizici: tržišni, kreditni i rizik likvidnosti.

Kao vrsta tržišnog rizika, posebno se prati rizik kamatne stope kroz nivo duracije⁶⁸ na nivou ukupnih rezervi i pojedinačnih portofolija. U slučaju investicionog i operativnog portofolija Smjernicama je utvrđeno koliko je dozvoljeno odstupanje duracije portofolija u odnosu na duraciju izabranog benčmarka. U slučaju likvidnog portofolija definisano je maksimalno dozvoljeno dospijeće instrumenata u koja se ulažu sredstva. Prosječna duracija na nivou ovog portofolija zavisi od raspodjele ročnosti sredstava prema najavljenim potrebama za likvidnošću.

Kao opšteprihvaćena mjera tržišnog rizika koristi se i *Value at Risk* (VaR) koji mjeri maksimalni mogući gubitak uz vjerovatnoću 95%. Ovaj parametar mjeri se u kontinuitetu za ulaganja u investicioni portfolio raspoloživ za prodaju. Prilikom značajnog uvećanja ili velikih pojedinačnih reinvestiranja u okviru ovog portofolija postoji posebno definisani limit koji važi za te situacije. U ostalim situacijama VaR se mjeri, prati i iskazuje u okviru redovnih izvještaja. Na nivou investicionog portofolija raspoloživog za prodaju vrši se mjerenje i *Tracking Error* i *Sharpe Ratio*. Limit za *Tracking Error* je definisan Smjernicama.

Prilikom upravljanja rizicima međunarodnih rezervi, pored tržišnog, značajno se vodi računa i o kreditnom riziku.

Kao najvažniji indikator kreditnog rizika koristi se dugoročni i/ili kratkoročni rejting banaka/emitenata/hartija, zavisno od poslova koji se sa konkretnom bankom obavljaju i sektora kojima pripadaju hartije od vrijednosti koje su predmet kupovine. Pored dostupnih rejtinga, prilikom predlaganja i analize banaka/emitenata/hartija prate se i prognoze promjene rejtinga (*Outlook* i *Credit Watch*). Podaci i izvještaji o kreditnim rejtingima preuzimaju se od rejting agencija *S&P*, *Moody's* i *Fitch*.

Smjernicama za upravljanje međunarodnim rezervama definisan je dozvoljeni nivo rejtinga za sve banke/emitente zavisno od poslova koji se sa njima obavljaju.

Zavisno od vrste poslova koji se sa bankom obavljaju provjerava se dugoročni ili kratkoročni kreditni rejting. Izuzev kratkoročnih hartija od vrijednosti kod kojih se provjerava i kratkoročni kreditni rejting, kod svih ostalih hartija od vrijednosti relevantan je dugoročni rejting. Kao rezultat opreznog pristupa rizicima, 63% ovih instrumenata investirano je u kategorije AAA-AA koje se smatraju najsigurnijim. Niski i negativni prinosi tokom prethodnog perioda nisu nudili adekvatnu kompenzaciju za preuzimanje kamatnog i kreditnog rizika, te je usljed toga, ostatak investiran u instrumente nešto nižeg rejtinga, ali i dalje u okviru investicione kategorije. Ove investicije vrlo su sigurne i likvidne, ali daju umjereno veći prinos na sredstva.

U cilju dodatne kontrole kreditnog rizika ograničen je iznos sredstava investicionog portofolija koji može biti uložen u hartije od vrijednosti emitenata koji pripadaju istoj državi ili određenom sektoru.

⁶⁸ Duracija je mjera koja predstavlja osjetljivost cijene obveznice na promjene kamatnih stopa. Konkretnije, duracija govori o približnoj procentualnoj promjeni cijene obveznice za 100 baznih poena promjene u kamatnoj stopi (Fabozzi, 2000, *Fixed income analysis*)

Kao dodatna mjera praćenja kreditnog rizika kod komercijalnih banaka koriste se i svopovi kreditnog neizvršenja (*Credit Default Swap* - CDS). Smjernicama je definisan maksimalno nivo CDS-ova koji ne smije biti veći prilikom samog oročavanja depozita.

Osim prethodno navedenog, iscrpno se prate i analiziraju svi fundamentalni makroekonomski indikatori država kao i finansijski indikatori banaka.

Rizik likvidnosti prati se permanentno, a politika investiranja u velikoj mjeri određena je percepcijom ovog rizika usljed karaktera izvora samih rezervi. Realizaciji potreba likvidnosti u velikoj mjeri doprinosi i izbor instrumenata za investiranje, kao i reputacija banaka sa kojima se sarađuje. Utvrđena su ograničenja koja se odnose na minimalni nivo emisije hartija, kao i na rejting emitenata koji obezbjeđuje odgovarajuću utrživost same hartije od vrijednosti. U svrhu obezbjeđivanja dnevne likvidnosti definisana su dostupna sredstva koja obuhvataju sva prekonoćna sredstva (O/N) na računima u inostranstvu, a prilikom definisanja operativnog portfolija naznačeno je da je isti namijenjen i obezbjeđivanju likvidnosti. Naime, ukoliko u likvidnom portfoliju nema dovoljno sredstava kojima bi se obezbijedila likvidnost i/ili se u likvidnom portfoliju nalaze depoziti koje je nepovoljno razočavati i/ili kratkoročne hartije od vrijednosti koje je u datom trenutku nepovoljno prodavati, dozvoljena je prodaja hartija od vrijednosti iz operativnog portfolija.

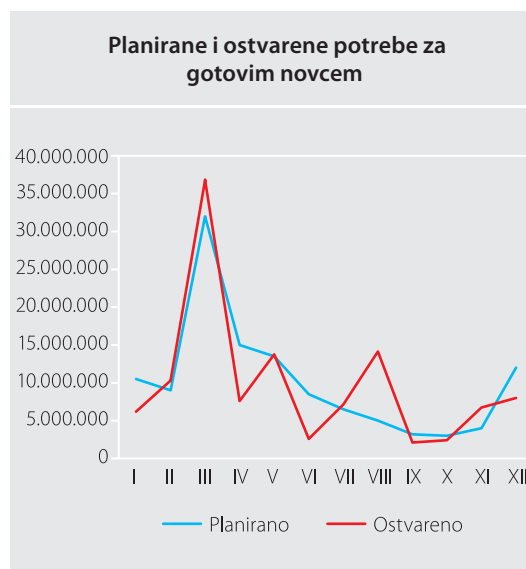
2.2.5. Aktivnosti trezora

Centralna banka je tokom 2022. godine kontinuirano pratila stanje i tokove gotovog novca i vršila procjene potreba za gotovim novcem, u cilju obezbjeđivanja odgovarajuće količine i apoenske strukture novčanica i kovanog novca u eurima za potrebe klijenata Centralne banke i postizanja veće efikasnosti u poslovanju s gotovim novcem.

Ukupne potrebe za gotovim novcem, u 2022. godini, projektovane su u iznosu od 122,20 miliona eura, a ostvarene su iznosile 117,78 miliona eura. Na mjesečnom nivou, potrebe su projektovane u iznosu od 3,00 do 32,00 miliona eura, a ostvarene su se kretale od 2,11 do 36,83 miliona eura (grafikon 2.36).

Ukupan promet gotovog novca s inostranstvom u 2022. godini iznosio je 569,04 miliona eura, što je za 238,04 miliona eura ili 71,92% više u odnosu na prethodnu godinu, dok je u odnosu na 2019, predpandemijsku godinu, bio veći za 163,44%. Unošenje gotovog novca iz inostranstva u ukupnom iznosu od 49,04 miliona eura bilježi rast od 7,04 miliona eura, odnosno 16,76% na godišnjem nivou, što je uzrokovano uvećanom potražnjom gotovog novca od strane banaka. Iznošenje gotovog novca, u ukupnom iznosu od 520 miliona

Grafikon 2.36

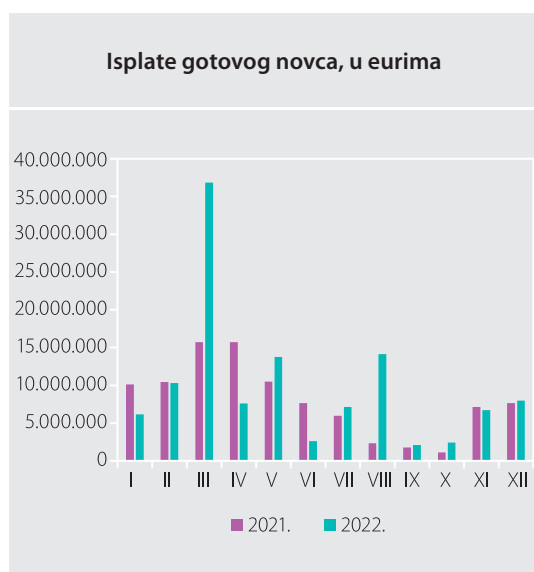

Izvor: Kalkulacije Centralne banke

aura, bilježi rast od 79,93% odnosno 231 milion eura na godišnjem nivou, što je rezultat povećanih uplata od strane banaka tokom 2022. godine.

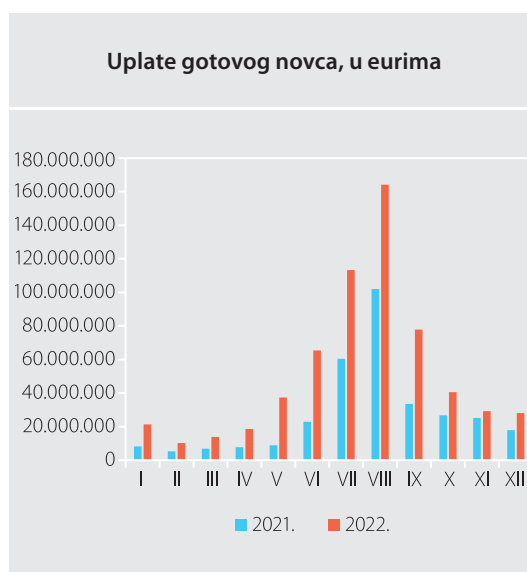
U 2022. godini, ostvareni promet gotovog novca u eurima sa klijentima Centralne banke iznosio je 737,94 miliona eura i u odnosu na prethodnu godinu veći je za 313,35 miliona eura ili 73,80% (grafikon 2.37 i 2.38). Isplate su iznosile 117,78 miliona eura i bile su veće za 18,98 miliona eura ili 19,20%, dok su uplate iznosile 620,15 miliona eura i bile veće za 294,38 miliona eura ili 90,36% u odnosu na 2021. godinu.

Grafikon 2.37

Izvor: Centralna banka

Grafikon 2.38

Izvor: Centralna banka

Prodaja jubilarnog kovanog novca u 2022. godini iznosila je 55.076,00 eura i bila je za 188,16% veća u odnosu na prethodnu godinu.

U 2022. godini prodato je 193.000 komada mjeničnih blanketa, ukupne vrijednosti 366.700,00 eura, što je za 7.000 komada mjeničnih blanketa, odnosno 13.300,00 eura manje nego u prethodnoj godini. Prodaja mjeničnih blanketa u odnosu na prethodnu godinu količinski i vrijednosno manja je za 3,50% usljed manje potražnje banaka.

Za potrebe Ministarstva finansija, Centralna banka je i u 2022. godini obavljala poslove isplate obveznica konvertovane devizne štednje. Izvršeno je 55 isplata ukupne vrijednosti 72,41 hiljade eura, što je za 30,37%, odnosno 16,93% manje nego u prethodnoj godini.

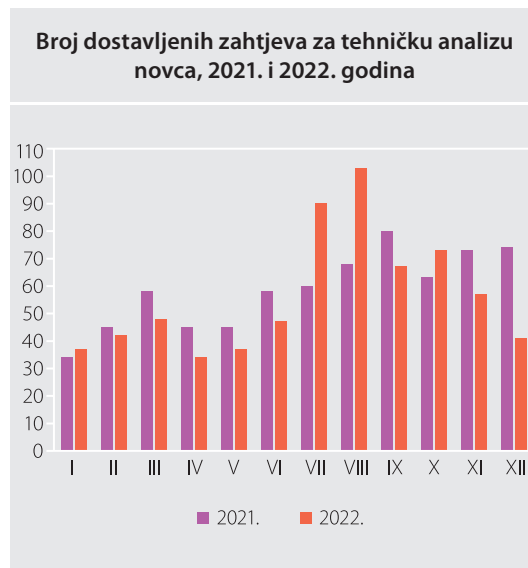
U cilju sprečavanja pojave falsifikata novca i praćenja standarda u radu sa novcem, Nacionalni centri (NAC – Nacionalni centar za analizu novčanica, CNAC-Nacionalni centar za analizu kovanog novca i NCC - Nacionalni centar za borbu protiv falsifikovanja) pored vršenja kvalitetne i efikasne tehničke analize sumnjivog novca, realizovali su i niz drugih važnih aktivnosti, i to: aktivno učešće u Pregovaračkom poglavlju 32 – *Finansijski nadzor*; praćenje relevantne regulative EU i ECB; edukacija i nadzor primjene standarda u radu sa gotovim novcem rukovaoca gotovinom u Crnoj Gori.

Tokom 2022. godine nastavljena je saradnja i unapređivana razmjena informacija sa međunarodnim institucijama koje se bave problematikom falsifikata novca; vršena je razmjena informacija vezanih za falsifikate novčanica i kovanog novca eura u skladu sa potpisanim sporazumima o saradnji sa Evropskom centralnom bankom i Evropskom komisijom; realizovano je aktivno učešće u *Pericles* programu za zaštitu eura od falsifikovanja u saradnji sa Evropskom komisijom i *Guardia di Finanza* Italije; vršena je obrada podataka i mjesečno ažuriranje baze sa svim relevantnim detaljima o obrađenim falsifikatima, shodno Protokolu o saradnji sa Vrhovnim državnim tužilaštvom i Upravom policije; realizovana je saradnja sa domaćim institucijama u cilju sprečavanja pojave i distribucije falsifikata; pripremljeno je i realizovano 37 obuka za rukovaoce gotovinom (478 polaznika); izvršeno je testiranje 25 uređaja za rad sa gotovim novcem.

Na osnovu dostavljenih zahtjeva, u 2022. godini izrađeno je ukupno 676 izvještaja o izvršenoj tehničkoj analizi novca (373 izvještaja o izvršenoj tehničkoj analizi novčanica i 303 izvještaja o izvršenoj tehničkoj analizi kovanog novca). Broj dostavljenih zahtjeva u drugoj polovini 2022. godine bilježi porast od 75,92% u odnosu na prvu polovinu 2022. godine, dok u odnosu na prethodnu godinu bilježi smanjenje od 3,84% (grafikon 2.39).

U toku 2022. godine izvršena je tehnička analiza 32.531 komada sumnjivog novca, a rezultati analize prezentirani su u tabeli 2.25.

Grafikon 2.39

Izvor: Centralna banka

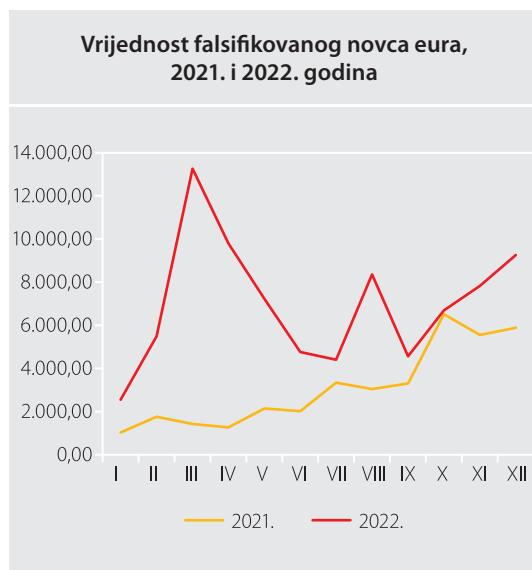
Tabela 2.25

Statistika izvršenih tehničkih analiza novca tokom 2022. godine			
Nalaz analiza		Broj	Ukupna vrijednost
Falsifikovani novac	Novčanica eura	308 komada	22.705,00 €
	Novčanica američkih dolara	6 komada	600,00 \$
	Novčanica britanskih funti	1 komad	20,00 £
	Kovanog novca eura	31.196 komada	61.447,00 €
Autentični novac	Novčanica eura	121 komada	13.130,00 €
	Novčanica američkih dolara	3 komada	250,00 \$
	Kovanog novca eura	896 komada	1.685,00 €

Izvor: Centralna banka

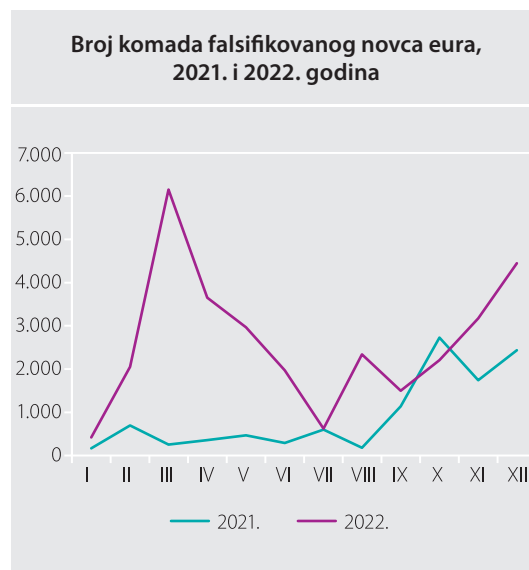
Broj i vrijednost ukupno obrađenih falsifikata eura u 2022. godini bilježe rast u odnosu na prethodnu godinu, posmatrano po komadima za 184,79%, a po vrijednosti za 126,06% (grafikoni 2.40 i 2.41). U valutnoj strukturi ukupno obrađenog falsifikovanog novca euro je činio 99,98%.

Grafikon 2.40

Izvor: Centralna banka

Grafikon 2.41

Izvor: Centralna banka

U strukturi ukupno obrađenog falsifikovanog novca eura u 2022. godini, posmatrano po komadima, na novčanice eura odnosi se 0,98%, a na kovani novac eura 99,02%.

Najveće učešće u ukupnom broju obrađenih falsifikata eura u 2022. godini odnosi se na falsifikate u apoeni od 2 eura – 30.304 komada ili 96,19% (tabela 2.26), a ovi apoeni imali su najveće učešće u falsifikatima eura izraženo i vrijednosno, 60.608,00 eura ili 72,02%.

U poređenju sa prethodnom godinom falsifikati u apoeni od 500, 100, 50, 20, 2, 1 i 0,50 eura bilježe rast, dok falsifikovani novac u apoenima 200, 10 i 5 eura bilježi pad.

Tabela 2.26

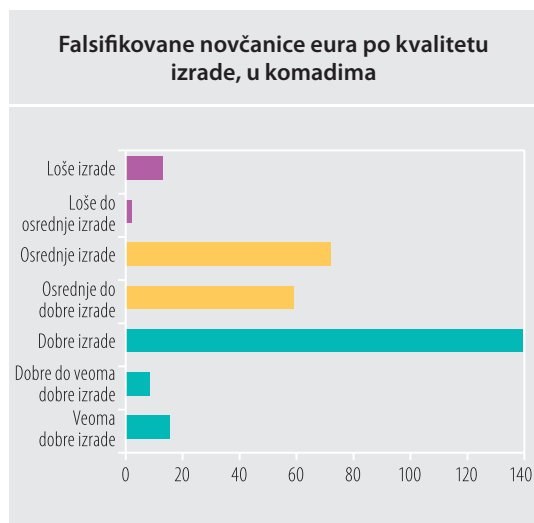
Pregled falsifikovanog novca eura obrađenog u 2022. godini											
Apoeni	500	200	100	50	20	10	5	2	1	0.50	Ukupno
Komadi	12	4	78	131	73	9	1	30.304	786	106	31.504
Učešće u %	0,04	0,01	0,25	0,42	0,23	0,03	0,00	96,19	2,49	0,34	100

Izvor: Centralna banka

Analizirajući falsifikovane novčanice eura po kvalitetu izrade, uočeno je da se 52,60% odnosi na falsifikate veoma dobre izrade, dobre do veoma dobre izrade i dobre izrade, 42,53% na falsifikate osrednje do dobre izrade i osrednje izrade, a 4,87% na falsifikate loše do osrednje izrade i loše izrade (grafikon 2.42).

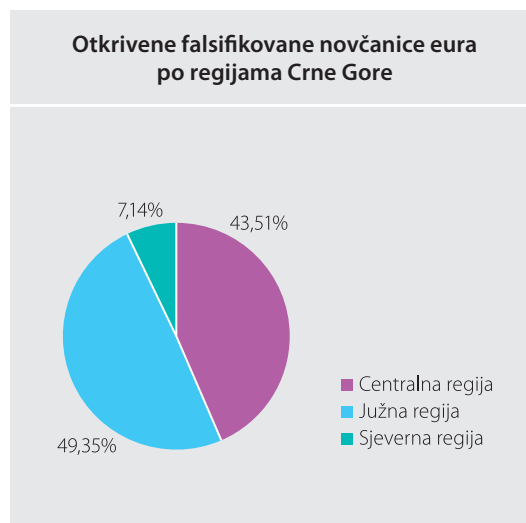
Najveći broj falsifikovanih novčanica eura izuzet je u južnoj regiji Crne Gore 152 komada ili 49,35%, u centralnoj regiji 134 komada ili 43,51%, dok je u sjevernoj regiji otkriveno 22 komada ili 7,14% (grafikon 2.43).

Grafikon 2.42

Izvor: Centralna banka

Grafikon 2.43

Izvor: Centralna banka

2.2.6. Pristupanje EU i saradnja sa međunarodnim finansijskim institucijama

Centralna banka je nastavila intenzivan dijalog sa institucijama Evropske unije, međunarodnim finansijskim institucijama i organizacijama i drugim centralnim bankama.

2.2.6.1. Aktivnosti Centralne banke u procesu pristupanja EU

Centralna banka je tokom 2022. godine ostala posvećena pregovaračkom procesu i nastavila da daje svoj puni doprinos ispunjavanju obaveza u procesu pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji kroz učešće u radu deset pregovaračkih radnih grupa. U okviru radnih grupa za pregovore u poglavljima kojima Centralna banka rukovodi (4. *Sloboda kretanja kapitala*, 9. *Finansijske usluge* i 17. *Ekonomika i monetarna unija*) i u kojima ima aktivnu ulogu (18. *Statistika* i 32. *Finansijski nadzor*), predstavnici Centralne banke su uzeli značajno učešće u radu, pripremi dokumenata i materijala koji su značajni za dalji napredak u pregovaračkom procesu Crne Gore.

U svom *Izvještaju za Crnu Goru za 2022. godinu*, koji predstavlja najznačajniji dokument na osnovu kojeg Evropska komisija (EK) ocjenjuje ostvareni napredak zemlje u pregovaračkom procesu, Evropska komisija prepoznala je i pozitivno ocijenila aktivnosti koje je Centralna banka inicirala i realizovala u pravcu očuvanja finansijske stabilnosti, kao i usklađivanja domaćeg regulatornog okvira sa EU direktivama. U izvještaju se navodi da se „bankarski sektor pokazao otpornim, a stabilnost finansijskog sistema je generalno očuvana“. Istaknuto je da „bilansi domaćih banaka bilježe značajan rast“, kao rezultat sprovođenja privremenih mjera, koje je Centralna banka utvrdila u cilju očuvanja likvidnosti i solventnosti domaćih banaka. Evropska komisija navodi i da su rezultati AQR-a potvrdili stabilnost i jaku poziciju domaćeg bankarskog sistema na početku krize izazvane pandemijom COVID-19.

U dijelu izvještaja koji se odnosi na ispunjenje kriterijuma sposobnosti preuzimanja obaveza iz članstva EU, za pregovaračko Poglavlje 9 (*Finansijske usluge*), EK je istakla da je ostvaren „dobar napredak

u oblasti bankarskih i finansijskih konglomerata“. Dodatno, osnivanjem Sanacionog fonda i usvajanjem planova sanacije za sve kreditne institucije u Crnoj Gori, Centralna banka je obezbijedila mehanizme koji će imati pozitivan efekat na finansijsku stabilnost i dugoročnu održivost crnogorskog bankarskog sistema. Na ovaj način je Centralna banka, u ovom segmentu, uskladila svoje postupanje sa centralnim bankama u Evropskoj uniji. Pored toga, u okviru Poglavlja 4 (*Sloboda kretanja kapitala*) Izvještaja EK konstatuje se i da je pravni okvir o platnom prometu dodatno usklađen sa pravnom tekovinom EU, a u dijelu Poglavlja 32 (*Finansijski nadzor*) navedeno je da Crna Gora ima potrebne strukture za tehničku analizu i klasifikaciju falsifikovanog novca i da je posljednjim izmjenama podzakonskih akata u oblasti provjere podobnosti i autentičnosti i vraćanje u opticaj euro novčanica i kovanog novca u potpunosti usklađena sa relevantnom odlukom ECB-a.

Slično je ocijenjeno i u Zajedničkim zaključcima godišnjeg Ministarskog dijaloga u okviru Ekonomskog i finansijskog dijaloga između Evropske unije i zemalja Zapadnog Balkana i Turske. U ovim zaključcima konstatovano je da je bankarski sistem ostao zdrav i da su, na temelju snažnog ekonomskog oporavka, ključni pokazatelji finansijske stabilnosti bankarskog sistema poboljšani uprkos postepenom povlačenju mjera podrške krizi, kao i da bankarski sistem uživa adekvatne rezerve kapitala i likvidnosti.

Ministarskom dijalogu prethodili su sastanci predstavnika Centralne banke i ECB-a sa ciljem ocjene Programa ekonomskih reformi. U ocjenama ECB-a i EK konstatovano je da su preporuke koje su se odnosile na Centralnu banku i finansijski sektor u okviru prošlogodišnjeg dijaloga u značajnoj mjeri ispunjene. Preporuke su se ticale održavanja snažnog regulatornog okvira finansijskog sektora u skladu sa najboljom međunarodnom i EU praksom, dobrog upravljanja kreditnim rizikom kao i završetka pregleda kvaliteta aktive (AQR).

Predstavnici Centralne banke učestvovali su na sastancima radnih tijela EU koja su osnovana u cilju praćenja realizacije ugovornih obaveza iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP). S tim u vezi, tokom 2022. godine Centralna banka je učestvovala u radu i pripremi materijala za redovne godišnje sastanke Pododbora za ekonomska i finansijska pitanja i statistiku, Pododbora za unutrašnje tržište i konkurenciju, kao i Odbora za stabilizaciju i pridruživanje.

Centralna banka je nastavila sa aktivnim učešćem u pripremi nacionalnih strateških i planskih dokumenata. Predstavnici Centralne banke učestvovali su i u pripremi Programa ekonomskih reformi Crne Gore (PER) za period 2023–2025. godine i Programa pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji (PPCG) za period 2023 – 2024. godine, kao još jednog važnog planskog dokumenta kojim se definišu obim i dinamika ekonomskih i institucionalnih reformi koje je potrebno sprovesti sa ciljem daljeg usklađivanja sa pravnom tekovinom Evropske unije. U tom smislu, Centralna banka je nastavila da sprovodi aktivnosti planirane PPCG-om kako bi dodatno jačala institucionalne strukture i administrativne kapacitete neophodne za transponovanje pravne tekovine EU u domaće zakonodavstvo.

Predstavnici Centralne banke, u saradnji s predstavnicima ECB-a, učestvovali su u pripremi Izvještaja o finansijskoj stabilnosti u zemljama kandidatima i potencijalnim kandidatima za članstvo u EU.

Tokom 2022. godine realizovan je značajan broj programa tehničke pomoći, koja se u proteklom izazovnim vremenima pokazala kao efikasan i efektivan mehanizam za dalje snaženje otpornosti institucija i unapređenje njihovih institucionalnih kapaciteta. U tom smislu, od posebnog značaja su bili programi saradnje sa centralnim bankama Evropskog sistema centralnih banaka (ESCB) u dijelu daljeg

usklađivanja institucionalnog, regulatornog i operativnog okvira sa politikama i metodologijama EU i najboljim međunarodnim standardima i praksom. Ovi programi takođe su doprinijeli i unapređenju saradnje, razmjeni znanja i iskustava i širenju mreže postojećih i uspostavljanju novih profesionalnih kontakata sa ekspertima drugih centralnih banaka.

Implementacija druge faze IPA regionalnog projekta pod nazivom „Program jačanja kapaciteta centralnih banaka Zapadnog Balkana sa ciljem njihove integracije u Evropski sistem centralnih banaka – Faza II“ otpočela je u septembru 2022. godine. Projektom rukovodi Savezna banka Njemačke (*Deutsche Bundesbank*), uz podršku ECB-a i još 19 centralnih banaka ESCB-a. Projekat će trajati 36 mjeseci, a usmjeren je na jačanje monetarne i finansijske stabilnosti u regionu i pripremu institucija korisnica za buduće članstvo u ESCB-u kroz dalje unapređenje usklađenosti regulatornog okvira sa pravnom tekovinom EU i najboljim međunarodnim standardima. Imajući u vidu brojne, složene i uzajamno povezane pravne i ekonomske kriterijume koje treba ispuniti u procesu evropskih integracija, Centralna banka nastoji da, kroz projekte EU koji se finansiraju bespovratnim sredstvima iz IPA fonda, kontinuirano jača svoje institucionalne i administrativne kapacitete, kako bi uspješno odgovorila na sve potencijalne izazove u okviru ovog procesa. S tim u vezi, Centralna banka je tokom 2022. godine pripremila i kandidovala dva projekta, od kojih je jedan namijenjen procjeni nivoa harmonizacije našeg regulatornog okvira sa SEPA regulativom (koji će biti finansirani iz EUIF programa), a drugi je prijedlog Twinning projekta koji ima za cilj jačanje kapaciteta Centralne banke i dalje usklađivanje regulatornog i operativnog okvira sa EU *acquis-em* u oblasti finansijskih usluga (a biće finansirani iz IPA 2024).

U cilju daljeg usklađivanja, primjene i sprovođenja pravne tekovine EU, kao i najboljih međunarodnih praksi, Centralna banka je i tokom 2022. godine bila korisnica TAIEX instrumenta kratkoročne tehničke pomoći koja se finansira bespovratnim sredstvima EU. Kroz ovu vrstu podrške realizovane su četiri TAIEX ekspertske misije koje su obuhvatile oblasti supervizije i sanacije kreditnih institucija.

U okviru bilateralnih aktivnosti, Centralna banka je tokom 2022. godine realizovala sedamnaest bilateralnih programa u saradnji sa Hrvatskom narodnom bankom (HNB), Bankom Holandije, Bankom Njemačke, Bankom Italije, Češkom narodnom bankom, Bankom Slovenije, Financijskom agencijom – FINA, Centralnom bankom Bosne i Hercegovine (CBBiH), Narodnom bankom Republike Sjeverne Makedonije, Centralnom bankom Republike Kosovo i Narodnom bankom Ukrajine. Programi su realizovani putem bilateralnih posjeta, kao i upotrebom novih digitalnih platformi i alata.

2.2.6.2. Saradnja sa Međunarodnim monetarnim fondom i drugim međunarodnim finansijskim institucijama

Centralna banka je u 2022. godini nastavila intenzivnu saradnju sa međunarodnim finansijskim institucijama i organizacijama, prvenstveno sa fokusom na praćenje i ublažavanje posljedica nastavka pandemije COVID-19 i rata u Ukrajini na crnogorsku ekonomiju i finansijski sistem, kao i na druga aktuelna dešavanja.

Saradnja sa MMF-om bila je fokusirana na skeniranje stanja ekonomskog i finansijskog sistema u Crnoj Gori.

Članice MMF-a u 2022. godini omogućile su udruživanje investicionih sredstava iz različitih fondova MMF-a, od kojih su neki osnovani i operacionalizovani tokom 2022. godine, kako bi predstavnici međunarodne zajednice sa jakom eksternom pozicijom preusmjerili dio alokacije specijalnih prava vučenja iz 2021. godine na države kojima je potreban otporniji i održiviji razvoj.

Za vrijeme Prolječnih sastanaka MMF-a i Svjetske banke u Vašingtonu, u aprilu 2022. godine, delegacija Centralne banke je sa zvaničnicima MMF-a konstatovala da je rat u Ukrajini koji je počeo u februaru 2022. godine izuzetno negativno uticao na globalni i regionalni ekonomski rast, koji se još nije bio oporavio od recesije uzrokovane pandemijom. Ukazano je na rizike koje nosi neadekvatna konkurentnost u vidu visokog deficita tekućeg računa platnog bilansa Crne Gore i istaknuta je spremnost MMF-a da pruži pomoć i podršku našoj državi u daljim reformama u ovoj oblasti. Zvaničnici Svjetske banke istakli su da je i dalje prisutan visok nivo neizvjesnosti na globalnom nivou i ukazali na značaj realokacije turističkih tokova ka državama Zapadne Evrope uz spremnost za nastavak započetih projekata u Crnoj Gori.

Tokom Godišnjih sastanaka MMF-a i Svjetske banke u Vašingtonu, u oktobru 2022. godine, fokus diskusije bio je na izazovima sa kojima se suočava globalna ekonomija, a to su prvenstveno: rat u Ukrajini, visoka inflacija i energetska nesigurnost, te produženo trajanje pandemije. Ocijenjeno je da je finansijski sistem u Crnoj Gori, uprkos izazovnom makroekonomskom okruženju i fiskalnim rizicima, zdrav i stabilan, najprije zahvaljujući dobrom stanju crnogorskog bankarskog sektora na temelju adekvatno odabranih i blagovremenih 11 setova mjera državne podrške privredi i građanima zbog pandemije. Razmatrane su mogućnosti koje stoje na raspolaganju Crnoj Gori kao članici MMF-a za tehničku i savjetodavnu podršku, prostor za razmjenu iskustava, kao i pružanje garancija u eventualnim finansijskim aranžmanima sa mnogobrojnim bankarskim, odnosno finansijskim institucijama.

Tokom 2022. godine organizovane su dvije posjete Crnoj Gori predstavnika MMF-a koji prate Crnu Goru (*Staff Visit*). Nakon posjete u julu, Misija MMF-a ocijenila je da će globalni ekonomski izgledi vjerovatno ostati nepovoljni, a uslovi finansiranja pooštreni, zbog čega bi snažna prethodna priprema bila od velike koristi Crnoj Gori. Misija je zaključila da snažan ekonomski oporavak iz prošle godine, zajedno sa anticipativnim naporima Savjeta Centralne banke u pogledu usklađivanja zakonskog i regulatornog okruženja sa globalnim standardima, sada daju značajne direktne benefite. Indikatori adekvatnosti kapitala, likvidnosti i kvaliteta aktive na nivou sistema su i dalje snažni, što je omogućilo da kreditiranje ove godine nastavi da raste kako za sektor privrede, tako i za sektor domaćinstava, uprkos narastajućim ekonomskim čeonim udarima.

Za vrijeme boravka Misije MMF-a u Crnoj Gori u decembru zaključeno je da je finansijski sektor ostao u velikoj mjeri otporan na poremećaje izazvane pandemijom, sa snažnim baferima kapitala i likvidnosti na nivou sistema, dok je potrebna kontinuirana obazrivost supervizije u okruženju rastućih kamatnih stopa.

Centralna banka kontinuirano učestvuje u istraživanjima i inicijativama koje MMF sprovodi među članicama sa ciljem unapređenja globalnog finansijskog sistema ili finansijskog zdravlja svojih članica, a vrši i redovnu razmjenu podataka o stanju crnogorske ekonomije i razmatra modele tehničke pomoći u oblastima koje obje strane identifikuju kao najpotrebnije.

Na polju saradnje sa Grupacijom Svjetske banke, Centralna banka je u komunikaciji sa Kancelarijom Svjetske banke u Crnoj Gori doprinijela pripremi novog Partnerskog okvira Svjetske banke za Crnu Goru koji će obuhvatiti period 2023-2027. godine. Za ovaj programski dokument u narednom četvorogodišnjem periodu Svjetska banka predlaže da se fokus stavi na povećanu ekonomsku otpornost i inkluzivni rast, kao i održiviju i otporniju zaštitu okoline.

Što se tiče finansijskog sektora u Crnoj Gori, Svjetska banka je u 2022. godini fokusirala tehničku pomoć Centralnoj banci na jačanje platnog sistema u oblastima instant plaćanja, kreiranja nacionalne maloprodajne platne strategije, standarde QR kodova i razvoja regulatornog sandbox-a, kao i na podršku za pripremu Zakona o digitalnoj imovini.

Centralna banka se uključila i u rad Međunarodne radne grupe za unapređenje podataka o tokovima doznaka, koju je Svjetska banka osnovala pod pokroviteljstvom Globalnog partnerstva znanja o migracijama i razvoju (KNOMAD) u saradnji sa državama izvorima i primaocima doznaka, MMF-om, UN-om, OECD-om i Eurostat-om.

U oktobru 2022. godine Centralna banka je postala član Mreže za ozelenjavanje finansijskog sektora (*Network for Greening the Financial System – NGFS*), međunarodne organizacije čiji su članovi centralne banke razvijenih zemalja i zemalja u razvoju, a u čijem radu u svojstvu posmatrača učestvuju i ključne supervizorske institucije na globalnom nivou.

Učlanjenjem u NGFS i prethodnim usvajanjem Politike Centralne banke Crne Gore u vezi sa izazovima klimatskih promjena, Centralna banka je potvrdila odlučnost da vodi politiku usmjerenu na snazhenje otpornosti finansijskog sistema na izazove klimatskih promjena. Predstavnici Centralne banke u NGFS plenumu i nekoliko radnih oblasti/grupa (supervizija, dizajn i analiza scenarija, monetarna politika, neto vrijednost za centralne banke, i izgradnja kapaciteta i trening) redovno su nakon učlanjenja pratili aktuelnosti i učestvovali u radu ovih tijela.

Sredinom godine predstavnici Centralne banke učestvovali su i na prvom sastanku Radne grupe za klimatske promjene Bečke inicijative koja učesnicima prenosi evropske i globalne standarde u ovom segmentu. Do kraja godine u okviru ove Radne grupe organizovano je više radionica kroz koje je Centralna banka aktivno pratila trendove u oblasti uticaja klimatskih promjena na finansijski sektor.

U septembru je zvanično završen projekat tehničke pomoći u oblasti finansijske edukacije za zemlje članice Belgijsko-holandske konstitucije MMF-a iz regiona Jugoistočne Evrope (Bugarska, Hrvatska, Gruzija, Republika Sjeverna Makedonija, Moldavija, Crna Gora i Rumunija). Projekat je sprovodio OECD/INFE uz finansijsku podršku holandskog Ministarstva finansija i *Money Wise* platforme. Cilj ovog petogodišnjeg projekta bio je da se zemljama učesnicama daju prilagođeni savjeti, smjernice i podrška za izradu i implementaciju nacionalnih programa usmjerenih na unapređenje finansijske pismenosti.

Kao rezultat pomenutog projekta, Savjet za finansijsku stabilnost je usvojio Program razvoja finansijske edukacije u Crnoj Gori 2023-2027. Ovaj dokument definiše viziju, misiju i vodeće principe za izradu i sprovođenje efikasnih inicijativa u oblasti finansijske edukacije. Dalje, Program precizira prioritete razvoja, kao i opšte ciljeve, i daje smjernice za konkretne akcije u oblasti finansijske edukacije na nacionalnom i lokalnom nivou, koje će obuhvatiti sve zainteresovane stejkholdere.

Sa Evropskom bankom za obnovu i razvoj (*European Bank for Reconstruction and Development* - EBRD) Centralna banka je nastavila uspješnu saradnju na temelju Strategije za finansijski sektor koju je EBRD usvojila 2021. godine za period 2021-2025. godina. Dokument se fokusira na rast tzv. zelenog finansiranja, podsticanje inkluzivnog i rodno senzitivnog ekonomskog razvoja, kao i jačanje spremnosti finansijskog sektora da odgovori na buduće izazove.

Projekti kreditne podrške EBRD-a malim i srednjim preduzećima u Crnoj Gori, ženskom preduzetništvu, razvoju saobraćajne infrastrukture, povećanju energetske efikasnosti i promociji rodne jednakosti u finansijskoj inkluziji, kao i reperkusije primjene nove bankarske regulative u Crnoj Gori bili su najznačajniji predmet komunikacije sa predstavnicima Centralne banke.

Visoki predstavnici Centralne banke učestvovali su u radu više međunarodnih i regionalnih skupova o centralnom bankarstvu, finansijskom sistemu i ekonomskim pitanjima. Centralna banka je, takođe, organizovala niz sastanaka sa predstavnicima međunarodnih institucija i kompanija povodom tema koje su od značaja za centralno bankarstvo.

2.2.7. Upravljanje ljudskim resursima

U toku 2022. godine, shodno Politici Centralne banke Crne Gore za 2022. godinu, intenzivirane su aktivnosti na unapređenju znanja zaposlenih kroz realizaciju stručnog osposobljavanja i usavršavanja, s obzirom da su, u prethodnom dvogodišnjem periodu koji je obilježila epidemija korona virusa i vanredni uslovi poslovanja, mogućnosti organizovanja stručnog osposobljavanja i usavršavanja zaposlenih u Centralnoj banci bile ograničene, pa je i realizacija bila u manjem obimu.

U posmatranom periodu, 109 programa stručnog usavršavanja pohađalo je 113 zaposlenih, dok je broj pojedinačnih učešća na programima bio 207. Mogućnost za stručno usavršavanje je iskoristilo 28,68% od ukupnog broja zaposlenih, što je u odnosu na 2021. godinu više za 10,38 procentnih poena.

Ukupan broj organizatora programa usavršavanja na kojima su zaposleni učestvovali je 58, što je za 26 više u odnosu na 2021. godinu.

Tokom 2022. godine po prvi put je realizovana *in-house* obuka za razvoj *softskills* vještina na kojima su treneri obuka bili zaposleni u Direkciji za ljudske resurse. Teme obuka bile su: efikasno upravljanje vremenom, vještine prezentacije i komunikacijske vještine.

U Tabeli 2.27 dat je pregled broja zaposlenih i broja realizovanih programa stručnog osposobljavanja i usavršavanja po organizacionim jedinicama.

Tabela 2.27

Pregled broja zaposlenih po organizacionim jedinicama i broja programa stručnog usavršavanja na kojima su učestvovali u 2022. godini		
Org. jedinica	Br. zaposlenih	Br. programa ⁶⁹
Sektor za kontrolu	21	11
Sektor za FBO	14	15
Sektor za platni promet	13	13
Sektor za finansijsku stabilnost, istraživanja i statistiku	12	12
Sektor za IT	10	8
Direkcija za finansije, računovodstvo i kontroling	8	6
Direkcija za ljudske resurse	6	10
Interna revizija	5	14
Direkcija za pravne poslove	5	4
Direkcija za nadzor u oblasti sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma i zaštite korisnika finansijskih usluga	4	2
Direkcija za komunikacije	4	9
Direkcija za upravljanje oper. rizikom, bezb. informacija i kontinuitetom poslovanja	3	6
Direkcija za sanaciju kreditnih institucija	3	4
Trezor	2	1
Direkcija za međunarodnu saradnju i evropske integracije	1	1
Centar za makroekonomska i finansijska istraživanja i prognoze	1	2
Savjetnik Izvršnog direktora	1	2
Direkcija za bezbjednost, investicije i usluge	/	/
Muzej novca	/	/
Kabinet guvernera	/	/

Izvor: CBCG

U Tabeli 2.28 dat je pregled najznačajnijih partnera Centralne banke u oblasti stručnog osposobljavanja i usavršavanja za 2022. godinu (kriterijum – broj realizovanih programa).

⁶⁹ Zbir broja programa navedenih u ovoj tabeli (120) veći je od naprijed navedenog ukupnog broja programa koje su pohađali zaposleni Centralne banke (109) iz razloga što je na određenim programima učestvovalo više zaposlenih iz istih ili različitih organizacionih jedinica.

Tabela 2.28

Pregled najznačajnijih partnera Centralne banke u oblasti stručnog usavršavanja i broj programa u kojima su zaposleni u Centralnoj banci učestvovali tokom 2022. godine	
Organizator	Broj programa
Poriv d.o.o Zagreb	13
Joint Vienna Institute/MMF/Banka Austrije	9
Privredna komora Crne Gore	8
Bank for International Settlements	5
Banka Njemačke	5
Institut internih revizora Crne Gore	5
Center for Excellence in Finance - CEF	5
Centralna banka Francuske	5
Banka Italije	4
European Supervisor Education Initiative (ESE)	4
Institut sertifikovanih računovođa Crne Gore	4
European Banking Authority (EBA)	3

Izvor: CBCG

Struktura zaposlenih u Centralnoj banci

Centralna banka ima veoma dobru obrazovnu strukturu zaposlenih, s obzirom da 77% od 387 zaposlenih⁷⁰ ima visoko obrazovanje. Od toga 22,22% ima akademski nivo magistra/mastera nauka i 3,11% zaposlenih ima akademski nivo doktora nauka (tabela 2.29).

Tabela 2.29

Obrazovna struktura zaposlenih CBCG u 2022. godini		
Obrazovna struktura zaposlenih	Ukupno	%
Doktorat	12	3,10
Magistratura	86	22,22
Visoko obrazovanje	202	52,19
Više obrazovanje	4	1,03
Srednje obrazovanje	74	19,13
Osnovno i niže stručno obrazovanje	9	2,33
UKUPNO	387	

Izvor: CBCG

Posmatrano sa aspekta starosne strukture, najviše zaposlenih je obuhvaćeno starosnom grupom od 35 do 45 godina tj. oko 36,8%, dok u starosnoj grupi ispod 25 godina ima samo jedan zaposleni (tabela 2.30). U polnoj strukturi zaposlenih najveći procenat učešća imaju žene 60,98%.

⁷⁰ Na dan 31. 12. 2022. godine.

Tabela 2.30

Polna i starosna struktura zaposlenih Centralnoj banci u 2022. godini		
Starosna struktura zaposlenih	Ukupno	%
Starosna grupa ispod 25 godina	1	0,26
Starosna grupa od 25 do 35 godina	65	16,8
Starosna grupa od 35 do 45 godina	141	36,42
Starosna grupa od 45 do 55 godina	90	23,26
Starosna grupa od 55 godina	90	23,26
UKUPNO	387	

Izvor: CBCG

2.2.8. Odnosi s javnošću i transparentnost

Centralna banka je i tokom 2022. godine nastavila da posluje u skladu sa najvišim standardima transparentnosti.

Komunikacija s javnošću održavana je neposredno i posredno, putem saopštenja za javnost, organizovanjem konferencija za novinare, gostovanjima u informativnim televizijskim emisijama, kao i odgovaranjem na pitanja medija i zainteresovane javnosti, dobijena putem info telefona i e-pošte. Intenzivirano je informisanje javnosti putem društvenih mreža *Facebook* i *LinkedIn*.

Tokom 2022. godine u medijima su najčešće obrađivane teme koje su se odnosile na tumačenje makroekonomskih podataka i projekcija, kredite i rezultate poslovanja bankarskog sektora, prinudnu naplatu, stanje depozita, kretanje kamatnih stopa, platni promet, strane direktne investicije, kreditni registar i slično.

Centralna banka je objavila značajan broj redovnih i povremenih publikacija u kojima su sadržane najvažnije informacije o ekonomskim kretanjima u zemlji, kao i u međunarodnoj ekonomiji, a to su: Godišnji izvještaj o radu Centralne banke, Izvještaj o stabilnosti finansijskog sistema, Izvještaj o stabilnosti cijena, Makroekonomski izvještaj Centralne banke, Bilten Centralne banke, kao i radne studije i tematski odabrane knjige.

Centralna banka je i 2022. godine nastavila da objavljuje naučno-stručni časopis na engleskom jeziku *Journal of Central Banking, Theory and Practice* (Časopis za teoriju i praksu centralnog bankarstva), koji ima zavidnu reputaciju i karakter međunarodnog časopisa indeksiranog u 30 međunarodnih baza. Prema rangiranju SCOPUS-a za 2021. godinu, ovaj časopis našao se među 20 odsto najboljih u svijetu u oblasti „General Economics Econometrics and Finance“, sa indeksom citiranosti od 2,6. Časopis objavljuje originalne naučne radove iz oblasti teorijskih i praktičnih aspekata centralnog bankarstva, monetarne politike, uključujući pitanja i problematiku supervizije, bankarstva i upravljanja u centralnim bankama. U redakciji časopisa nalaze se istaknuti profesori i ugledni poslenici centralnih banaka iz 16 zemalja sa svih kontinenata.

Sve publikacije Centralne banke objavljene su na njenoj internet stranici, a godišnji izvještaji, *Journal of Central Banking, Theory and Practice*, kao i knjige u izdanju Centralne banke dostupne su i u štampanoj verziji.

U cilju povećanja transparentnosti rada, vrši se redovno ažuriranje internet stranice Centralne banke, www.cbcg.me.

2.2.9. Centralna banka kao društveno odgovorna institucija

Polazeći od poslovnih principa društveno odgovorne institucije, spremne da doprinese rješavanju pitanja od značaja za čitavu zajednicu, Centralna banka je tokom 2022. godine inicirala i realizovala brojne aktivnosti edukativnog i humanitarnog karaktera, uporedo ostvarujući kontinuiranu saradnju sa Nezavisnim sindikatom Centralne banke i odgovoran odnos prema zaposlenima.

U pravcu ublažavanja humanitarnih posljedica sukoba u Ukrajini, Centralna banka donirala je 60.000 eura za pomoć ugroženom i raseljenom stanovništvu Ukrajine. Od ukupnog iznosa, 30.000 eura uplaćeno je na žiro račun Crvenog krsta Crne Gore za pomoć ugroženom stanovništvu Ukrajine, a preostalih 30.000 eura na račun Ambasade Ukrajine u Crnoj Gori za potrebe zbrinjavanja raseljenog ukrajinskog stanovništva u Crnoj Gori.

Centralna banka nastavila je da sprovodi brojne aktivnosti sa ciljem podizanja nivoa finansijske pismenosti i promovisanja finansijske edukacije. Kao što je već navedeno, usvojen je Program razvoja finansijske edukacije u Crnoj Gori 2023-2027, strateški okvir za spovođenje aktivnosti svih zainteresovanih subjekata na planu finansijske edukacije u narednih pet godina, u julu 2022. godine. Ovaj strateški okvir predstavlja osnovu za izradu godišnjih akcionih planova za ostvarivanje ciljeva kojima se preciziraju mjere i aktivnosti za unapređenje finansijske pismenosti.

Jubilarnu, desetu Svjetsku nedjelju novca, Centralna banka je 2022. godine organizovala pod sloganom „Gradi svoju budućnost, mudro raspolaži novcem“ i obilježila nizom edukativnih aktivnosti usmjerenih na jačanje finansijske pismenosti i ekonomskih znanja i vještina među djecom. Pored tradicionalnih posjeta osnovnim i srednjim školama širom Crne Gore, tokom Svjetske nedjelje novca realizovan je projekat „Studenti pitaju, CBCG odgovara“ u kojima su zaposleni u Centralnoj banci, u formi video zapisa, odgovarali na studentska pitanja iz oblasti bankarstva i finansija. Odgovori su objavljeni na društvenim mrežama, dok je internet stranica Centralne banke obogaćena novim blogovima na temu kamatnih stopa, inflacije i finteka.

Tokom 2022. godine, dodatna pažnja je posvećena promociji aktivnosti Centralne banke u oblasti zaštite potrošača, odnosno korisnika usluga finansijskih institucija, kroz izradu i distribuciju informativnih materijala, medijske nastupe i putem objava na društvenim mrežama.

Sa ciljem afirmacije koncepta tržišnog načina prikupljanja kapitala putem emisije hartija od vrijednosti i drugih finansijskih instrumenata, održan je okrugli sto na temu „Razvoj tržišta kapitala i finansijskih tržišta Crne Gore“ u organizaciji Centralne banke, Montenegroberze i Komisije za tržište kapitala.

Povodom Svjetskog dana štednje, 31. oktobra, osamnaesti put za redom, Centralna banka je, u saradnji sa poslovnim bankama, realizovala kampanju „Nedjelja štednje“ pod sloganom „Prvi korak u sigurnu budućnost“. U okviru ove kampanje, Centralna banka zajedno sa poslovnim bankama, svim bebama rođenim tokom Nedjelje štednje (31. oktobar - 6. novembar) daruje prvu štednju. Pored toga, organizovane su i radionice u crnogorskim osnovnim školama, kao i predavanja za srednjoškolce na temu novca, štednje, bankarstva i bankarskih proizvoda. Povodom „Nedjelje štednje“, u Muzeju novca na Cetinju, a u saradnji sa Elektrotehničkim fakultetom Univerziteta Crne Gore, realizovana je izložba radova učenika cetinjskih osnovnih škola „Lovčenski Partizanski odred“ i „Njegoš“ pod nazivom „Maštam i štedim“. Radovi osnovaca na ovoj izložbi prikazani su u 3D tehnologiji.

Sa ciljem promocije i podsticanja inovacija u domenu digitalnog bankarstva, Centralna banka je u 2022. godini, organizovala drugu međunarodnu fintek konferenciju pod nazivom „Uloga finteka u demokratizaciji finansijskog okruženja“, kao i FinTech Hackathon, 48-časovno ekipno takmičenje u kreiranju najbolje ideje u oblasti *fintech*-a, te je i na ovaj način dala svoj doprinos finansijskoj edukaciji u oblasti digitalnih bankarskih i platnih servisa.

Povodom 18. maja, Međunarodnog dana muzeja, u Muzeju novca Centralne banke na Cetinju otvorena je izložba „10 godina Muzeja novca CBCG“. Na izložbi, koja je realizovana u saradnji sa Srednjom likovnom školom „Petar Lubarda“, predstavljeni su radovi učenika koji su pristigli na osnovu likovnog konkursa na zadatu temu, a autorima tri najbolja rada dodijeljene su diplome i prikadne novčane nagrade.

Povodom Dana Centralne banke Crne Gore, 11. aprila, dodijeljena je Godišnja nagrada Centralne banke, koja za cilj ima stimulisanje razvoja naučne misli i afirmaciju stručnog kadra u Crnoj Gori. Godišnja nagrada je ustanovljena 2007. godine i dodjeljuje se za najbolje diplomske, magistarske i doktorske radove iz oblasti bankarstva i monetarne politike i teorije. Nagrada, koja se sastoji od plakete i novčanog dijela, iznosi 4.000 eura za najbolji doktorski, 3.000 eura za najbolji magistarski i 2.000 eura za najbolji diplomski rad. Istim povodom, na Cetinju su svečano obilježeni Dan Centralne banke i deset godina od osnivanja Muzeja novca, kojom prilikom je emitovan film o Muzeju novca i otvorena izložba likovnih radova predškolaca JPU „Zagorka Ivanović“ sa Cetinja, na temu „Muzej novca“.

Kao društveno odgovorna i naučno orijentisana institucija, koja podržava nauku i naučna istraživanja, Centralna banka nagradila je tri najbolja studenta Elektrotehničkog fakulteta Univerziteta Crne Gore za 2022. godinu, novčanim nagradama u iznosu od po 500 eura.

Zaposleni Centralne banke učestvovali su u tradicionalnoj akciji dobrovoljnog davanja krvi u Zavodu za transfuziju krvi u Podgorici.

2.3. Aktivnosti Centralne banke Crne Gore iz oblasti podrške efikasnog ostvarivanja osnovnih funkcija Centralne banke

2.3.1. Upravljanje rizicima u Centralnoj banci u funkciji ostvarivanja Politike Centralne banke

Efikasno ostvarivanje osnovnih funkcija Centralne banke i njene politike zahtijeva adekvatno upravljanje institucijom i predstavlja proces koji se od osnivanja Centralne banke kontinuirano unapređuje. Efektivan i efikasan sistem upravljanja rizicima predstavlja važnu podršku upravljačkom sistemu.

U 2022. godini nastavljeno je redovno praćenje rizika u skladu sa Politikom i Metodologijom za upravljanje operativnim rizikom Centralne banke, usklađenim sa okvirom za upravljanje operativnim rizikom Eurosistema/ESCB i standardom ISO 31000. Takođe, Politika i Metodologija za upravljanje kontinuitetom poslovanja Centralne banke usklađena je sa okvirom za upravljanje kontinuitetom poslovanja Eurosistema/ESCB i standardom ISO 22301.

U skladu s Politikom i pravilima bezbjednosti informacija Centralne banke, te Metodologijom za upravljanje rizicima po bezbjednost informacija, usklađenim sa međunarodnim standardom ISO/IEC 27001 i dobrom praksom u centralnim bankama, redovno su praćeni rizici vezani za bezbjednost informacija.

U cilju podizanja nivoa bezbjednosti informacija u Centralnoj banci, posebno imajući u vidu značajan trend rasta sajber rizika, preduzete su aktivnosti na dodatnom unapređenju sistema za zaštitu podataka, uključujući zaštitu ličnih podataka, kroz implementaciju naprednih tehnoloških sistema. Takođe, kontinuirano su preduzimane aktivnosti u cilju podizanja svjesnosti zaposlenih o bezbjednosti informacija, što je uključivalo organizovanje edukativnih prezentacija za zaposlene, te periodično kreiranje internog biltena sa aktuelnim temama iz oblasti bezbjednosti informacija.

Saglasno odredbama Zakona o određivanju i zaštiti kritične infrastrukture, kao i Uredbe o sektorskim kriterijumima za određivanje kritične infrastrukture, Centralna banka je, kao operater kritične infrastrukture, procijenila koji sistemi, mreže, objekti, odnosno njihovi dijelovi koje ona koristi ili kojima upravlja predstavljaju kritičnu infrastrukturu i o tome obavijestila Ministarstvo finansija.

Tokom 2022. godine Centralna banka je uspješno realizovala studijsku posjetu kolega iz Centralne banke Bosne i Hercegovine (CBBiH), kojima je predstavljen okvir, kao i praktična primjena sistema upravljanja kontinuitetom poslovanja Centralne banke. CBBiH su ustupljene Politika i Metodologija za upravljanje kontinuitetom poslovanja, odgovarajući obrasci, te forme Planova kontinuiteta. To predstavlja nastavak uspješne saradnje, koju je Centralna banka započela realizacijom obuke kolega iz CBBiH u oblasti upravljanja operativnim rizikom, što je rezultiralo uspješnim uspostavljanjem okvira za upravljanje operativnim rizikom CBBiH.

2.3.2. Informaciono-tehnološke aktivnosti Centralne banke u funkciji ostvarivanja Politike Centralne banke

Tokom 2022. godine nastavljene su redovne aktivnosti na unapređenju IT infrastrukture, kako u sistemskom tako i u korisničkom segmentu, sa ciljem obezbjeđenja efikasnosti, pouzdanosti i performantnosti sistema, te obezbjeđenja garantovane dostupnosti IT servisa.

U skladu sa Zakonom o uporedivosti naknada povezanih sa računom za plaćanje potrošača, prebacivanju računa za plaćanje potrošača i računu za plaćanje sa osnovnim uslugama, kao i Odlukom o izgledu i formatu informativnog dokumenta o naknadama za najreprezentativnije usluge povezane sa računom za plaćanje potrošača, završene su aktivnosti na izradi novog sistema za prijem i pregled dostavljenih informativnih dokumenata o naknadama pružalaca platnih usluga povezanih sa računom za plaćanje, koji se dostavljaju Centralnoj banci u skladu sa pomenutim propisima. U vezi s tim, razvijena je nova platforma za potrebe objavljivanja podataka. Nova platforma sastavni je dio portala eCBCG, do kojeg se dolazi putem linka sa internet stranice Centralne banke, i predstavlja interaktivno rješenje koje omogućava pretragu podataka za zadate parametre.

U funkciju je stavljen i novi podsistem, GDPR registar. Softversko rješenje obezbjeđuje vođenje Registra lica za koje Centralna banka obrađuje podatke o ličnosti (Registar lica) i vođenje Registra obrade podataka o ličnosti (POL) u Centralnoj banci (Registar obrade POL), kao i odgovarajuće mehanizme pretraživanja i izvještavanja.

U skladu s obavezom Centralne banke po osnovu Zakona o elektronskoj identifikaciji i elektronskom potpisu, završene su aktivnosti na implementaciji sertifikata koji izdaje kompanija „COREIT“, čime je Centralna banka svoje elektronske servise učinila dostupnim korisnicima ovih digitalnih sertifikata.

U okviru projekta Integracija izvještajnih podсистema Glavne bankarske aplikacije i podсистema Klasifikacija informacija završene su izmjene u još dvanaest podсистema sa ciljem obezbjeđivanja automatskog označavanja stepena tajnosti i klasifikacionog nivoa za sve izvještaje koji se kreiraju iz Sistema.

U funkciju je stavljen niz aplikacija kojima se obezbjeđuju evidencije koje proističu iz mjera koje su propisane Planom integriteta Centralne banke, uključujući aplikaciju koja omogućava evidentiranje studenata koji su realizovali praksu u organizacionim jedinicama Centralne banke i aplikaciju koja omogućava uvid u dostavljene izvještaje i prezentacije sa realizovanog stručnog osposobljavanja i usavršavanja. Takođe, u funkciju je stavljena i aplikacija koja obezbjeđuje digitalizaciju personalnih dosijea zaposlenih, a razvijena je i aplikacija koja omogućava skeniranje dokumenata i unos meta podataka, te u zavisnosti od kategorije aplikacija obezbjeđuje smeštanje na određenu lokaciju.

Za potrebe zaštite korisnika finansijskih usluga završeno je i stavljeno u funkciju aplikativno rješenje - Obračun efektivne kamatne stope. Ono omogućava, u cilju potpunije zaštite klijenata kreditnih institucija, proračun nominalne i efektivne kamatne stope za potrošačke kredite, kao i generisanje plana otplate radi provjere proračuna. Ovim aplikativnim rješenjem dodatno je omogućen obračun interkarnih kamata kao i struktuirani šifarnik troškova.

Sistem za razmjenu podataka (SRP), na kome se nalazi trinaest različitih servisa za dostavljanje podataka, migriran je na novu verziju aplikacije i stavljen u funkciju u junu 2022. godine. Takođe, us-

postavljeni su infrastrukturni i tehnički uslovi za funkcionisanje on-premise rješenja za bezbjednu razmjenu fajlova sa korisnicima van korporativnog sistema Centralne banke.

Završene su aktivnosti na migraciji Platnog sistema Centralne banke na novu sistemsku platformu, a novi sistem pušten je u rad 28. 02. 2022. godine.

U cilju podrške planovima da Centralna banka dobije status pružaoca elektronske usluge povjerenja, odnosno da vrši izdavanje certifikata za napredni elektronski pečat (u skladu sa Zakonom o elektronskoj identifikaciji i elektronskom potpisu), završena je implementacija novog PKI (*Public Key Infrastructure*) sistema i CBCG CA (*CBCG Certificate Authority*) je registrovan kao davalac elektronskih usluga povjerenja za elektronske transakcije. Novi PKI sistem integrisan je sa Platinim sistemom Centralne banke i koriste ga svi njegovi učesnici.

Omogućeno je nezavisno funkcionisanje sistemskih komponenti kritičnih servisa sa lokacije Centralne banke na Žablaku (DRL – *Disaster Recovery lokacija*), namijenjene za oporavak servisa u slučaju katastrofalnih događaja. Realizovane su i aktivnosti na implementaciji rezervnih komponenti email servisa na DRL (*Disaster Recovery lokaciji*), zatim na pilot projektu implementacije sistema zaštite od sajber napada, čiji je rad baziran na vještačkoj inteligenciji, a uspostavljeni su i tehnički uslovi za funkcionisanje rješenja namijenjenog za sprečavanje curenja podataka (DLP/Tagging rješenja). Pored toga, realizovano je i obnavljanje i proširenje serverskih, storage i bekap kapaciteta.

Takođe, realizovane su aktivnosti na implementaciji sljedećih rješenja/sistema: 1) sistem za arhiviranje email-ova; 2) EDR (*Endpoint Detection and Response*) zaštitni mehanizam; 3) unapređenje bezbjednosti pri korišćenju prenosivih računara; 4) unapređenje bezbjednosti pri udaljenom pristupu korisnika IS CBCG i 5) unapređenje bezbjednosti pri pristupu email servisu putem mobilnih uređaja.

Uspješno su realizovane i brojne aktivnosti na unapređenju pojedinih aplikativnih sistema, što je rezultat izmjena i dopuna zakonske regulative i potrebe za poboljšanjem funkcionalnosti pojedinih podsistema.

2.4. Finansijsko poslovanje Centralne banke Crne Gore u 2022. godini

2.4.1. Bilans uspjeha Centralne banke za 2022. godinu

Centralna banka je i u 2022. godini poslovala uspješno. Ostvaren je neto rezultat u iznosu od 5,8 miliona eura kao rezultat efikasnog upravljanja imovinom banke.

Ukupni prihodi⁷¹ za 2022. godinu ostvareni su u iznosu od 21,08 miliona eura i veći su za 23,22% u odnosu na planirane prihode, a za 11,13% u odnosu na realizovane prihode u prethodnoj godini. Veće ostvarenje ukupnih prihoda u odnosu na plan i prethodnu godinu najvećim dijelom je rezultat većeg ostvarenja finansijskih prihoda (prihoda od kamata i dobitaka od ukidanja rezervisanja), a u manjoj mjeri prihoda od poslovanja i drugih prihoda.

⁷¹ Ukupni prihodi Centralne banke kategorišu se u dvije osnovne grupe: finansijski prihodi (29,32%) i prihodi poslovanja i drugi prihodi (70,68%)

Finansijski prihodi za 2022. godinu iznose 6,18 miliona eura i veći su u odnosu na planirane za 92,19%, a za 45,21% u odnosu na prethodnu godinu. Razlog povećanja u odnosu na plan i uporedni period ogleda se u većem ostvarenju prihoda od kamata, kao i evidenciji dobitaka od ukidanja rezervisanja, dobitaka od prodaje finansijskih sredstava i pozitivnih kursnih razlika.

Najznačajnija stavka finansijskih prihoda, prihodi od kamata (prihodi od kamata na hartije od vrijednosti i prihodi od kamata na depozite) iznosili su 5,49 miliona eura i veći su u odnosu na planirane za 78,32%, a za 82,57% u odnosu na ostvarenje u prethodnoj godini. Povećanje u odnosu na plan, kao i u odnosu na prethodnu godinu dominantno je rezultat ostvarivanja većih prihoda od kamata na depozite počevši od jula, a usljed promjene monetarne politike ECB-a i postupnog povećanja referentnih kamatnih stopa.

Dobici od ukidanja rezervisanja - dobiti po osnovu umanjenja rezervisanja za očekivane kreditne gubitke⁷² u 2022. godini iznose 606,99 hiljada eura. Za 2022. godinu ostvaren je pozitivan neto efekat od 192,97 hiljada eura jer su gubici po osnovu povećanja rezervisanja za očekivane kreditne gubitke u posmatranom periodu iznosili 414,02 hiljada eura.

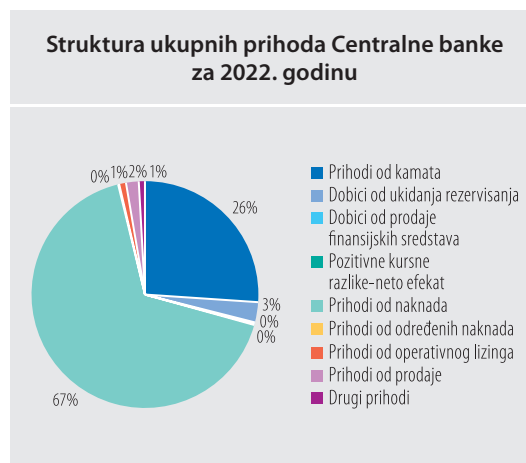
Dobici od prodaje finansijskih sredstava u 2022. godini iznose 50,95 hiljada eura, a odnose se na dobitke od prodaje hartija od vrijednosti koje se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat (OCI).

Pozitivan neto efekat kursnih razlika ostvaren je u iznosu od 27,74 hiljada eura.

Drugih finansijskih prihoda u 2022. godini nije bilo, dok su u prethodnoj godini iznosili 751,95 hiljada eura, a odnosili su se na prihode od kamata na depozite Ministarstva finansija po osnovu upravljanja sredstvima od strane Centralne banke shodno ugovorenim uslovima.

Prihodi poslovanja i drugi prihodi⁷³ u 2022. godini su ostvareni u iznosu od 14,90 miliona eura i veći su za 7,15% u odnosu na plan, a za 1,34% u odnosu na ostvarenje u prethodnoj godini. Razlog povećanja prihoda od poslovanja i drugih prihoda u odnosu na plan, kao i u odnosu na prethodnu godinu ogleda se u većem ostvarenju prihoda od naknada i prihoda od prodaje, uz nepromijenjenu cjenovnu politiku za usluge i servise koje Centralna banka pruža svojim klijentima. Takođe, Centralna ban-

Grafikon 2.44

Izvor: Finansijski iskazi CBCG za 2022. godinu

⁷² Saglasno MSFI 9, CBCG vrši procjenu umanjenja vrijednosti finansijskih sredstava tzv. obezvređenje na osnovu modela očekivanih kreditnih gubitaka (eng. *Expected credit losses*, ECL) u cilju predviđanja budućih gubitaka. Dobitak ili gubitak od umanjenja vrijednosti se evidentiraju u računu dobitka i gubitka u iznosu očekivanih kreditnih gubitaka (ili poništenja istog) što je potrebno kako bi se rezervacije za umanjenje vrijednosti na datum izvještavanja uskladile sa iznosom koji je potrebno priznati.

⁷³ Prihode od poslovanja čine: prihodi od naknada, prihodi od određenih naknada, prihodi od davanja u zakup, prihodi od prodaje i drugi prihodi.

ka primjenjuje stopu za obračun prihoda od naknada za kontrolu poslovanja banaka (0,65%) koja je značajno niža u odnosu na zakonom dozvoljeni iznos (0,25% od ukupnog iznosa aktive), zasnivajući visinu ove naknade na pokriću troškova supervizorske funkcije.

Prihodi od naknada⁷⁴ su u 2022. godini ostvareni u iznosu od 14,1 milion eura i veći su za 8,05% u odnosu na plan, a za 6,92% su veći u odnosu na ostvarenje u prethodnoj godini.

Prihodi od naknada za usluge platnog prometa ostvareni su u iznosu od 7,65 miliona eura i veći su za 6,25% u odnosu na plan, a za 5,20% u odnosu na ostvarenje za prethodnu godinu. Povećanje ovih prihoda u odnosu na plan, kao i u odnosu na prethodnu godinu rezultat je povećanja prihoda od naknada za transfer sredstava u RTGS i DNS sistemu, kao i prihoda od naknada za transfer sredstava na teret glavnog državnog računa Trezora. Ukupni prihodi od naknada za usluge platnog prometa bez prihoda od naknade na prekoćna salda na transakcionim računima banaka tokom 2022. godine ostvareni su u iznosu od 5,91 milion eura što predstavlja povećanje od 16,67% u odnosu na prethodnu godinu. Na ovo povećanje najveći uticaj imali su prihodi od naknada za transfer sredstava u RTGS i DNS sistemu i naknade za transfer sredstava na teret Glavnog računa državnog Trezora, koji su 2022. godine bili veći za 18,77% u odnosu na prihode ostvarene u prethodnoj godini.

Prihodi od naknada za usluge od operacija sa gotovim novcem ostvareni su u iznosu od 813,25 hiljada eura i veći su za 129,09% u odnosu na planirane, a za 69,10% u odnosu na prethodnu godinu. Razlog povećanja u odnosu na plan, kao i u odnosu na prethodnu godinu rezultat je rasta svih kategorija ove grupe prihoda (prihoda od naknada za gotovinske uplate i isplate na i sa računa klijenata, kao i prihoda od naknada za gotovinske uplate i isplate u kovanicama na i sa računa klijenta). S obzirom da troškovi po osnovu unošenja i iznošenja efektivne iznose 237,3 hiljade eura, proizlazi da je cjelokupni neto efekat pozitivan u iznosu od 575,95 hiljada eura.

Prihodi od naknada za sprovođenje prinudne naplate ostvareni su u iznosu od 590,36 hiljada eura i manji su za 11,73% u odnosu na plan, odnosno za 19,51% u odnosu na ostvarenje u prethodnoj godini. Smanjenje ovih prihoda u odnosu na plan, kao i u odnosu na prethodnu godinu rezultat je manjih ostvarenih prihoda po osnovu obračuna kamate po izvršenim naslovima i izdavanja i izvršavanja naloga za prinudnu naplatu.

Prihodi od naknada za poslove fiskalnog agenta ostvareni su u iznosu od 753,22 hiljade eura i odnose se na prihode od naknada za registrovanje državnih zapisa i naknada za servisiranje ino duga. Ovi prihodi su veći u odnosu na plan za 7,60%, dok su za 19,20% manji u odnosu na prihode ostvarene u prethodnoj godini, iz razloga što je godinu ranije evidentirana naplaćena naknada koja se odnosi na otplatu po osnovu emisije Eurobond obveznica iz 2016. godine. Prihodi od naknada za registrovanje državnih zapisa ostvareni su u iznosu od 78,00 hiljada eura. Tokom 2022. godine održane su tri aukcije ukupne nominalne vrijednosti 39,00 miliona eura. Naknade za servisiranje ino duga, u 2022. godini, ostvarene su u iznosu od 675,22 hiljada eura.

⁷⁴ Prihode od naknada čine: prihodi od naknada za usluge platnog prometa, naknade za usluge od operacija sa gotovim novcem, naknade za sprovođenje prinudne naplate, naknade za poslove fiskalnog agenta, naknade za kontrolu poslovanja, dozvole i odobrenja, naknade za usluge pretrage kreditnog registra i naknade za kontrolu platnog sistema i platnih institucija.

Naknada za kontrolu poslovanja, dozvole i odobrenja za 2022. godinu iznosi 3,61 milion eura, što je 13,06% više u odnosu na ostvarenje u prethodnoj godini, zbog rasta aktive banaka kao osnova za obračun naknade.

Prihodi od naknada za usluge pretrage Kreditnog registra ostvareni su u iznosu od 668,31 hiljada eura, dok su u prethodnoj godini iznosili 562,02 hiljada eura, što predstavlja povećanje u odnosu na plan za 21,29%, odnosno 18,91% u odnosu na prethodnu godinu zbog većeg broja izvršenih pretraga.

Prihodi od naknada za kontrolu platnog sistema i platnih institucija ostvareni su u iznosu od 15,80 hiljada eura, dok u prethodnoj godini iznose 15,00 hiljada eura. Ovi prihodi odnose se na prihode po osnovu godišnje naknade za kontrolu platnih institucija i naknade za odlučivanje po zahtjevima.

Prihodi od određenih naknada ostvareni su u iznosu od 32,22 hiljade eura, što predstavlja značajno smanjenje u odnosu na plan i u odnosu na ostvarenje u prethodnoj godini. Smanjenje ovih prihoda rezultat je značajno manjeg ostvarenja prihoda od naknada za transfer preko računa Centralne banke u inostranstvu (naknada za prenos sredstava na račun u inostranstvu u skladu s Ugovorom o razmjeni sredstava).

Prihodi od davanja u zakup ostvareni su u iznosu 205,06 hiljada eura i čine ih prihodi koje Centralna banka ostvaruje po osnovu operativnog lizinga poslovnog prostora (investicione nekretnine).

Prihodi od prodaje (plemenitih metala, mjeničnih blanketa, osnovnih sredstava i nematerijalnih ulaganja) ostvareni su u iznosu od 380,63 hiljada eura i veći su za 13,62% u odnosu na planirane, a za 3,23% u odnosu na ostvarenje istih u prethodnoj godini.

Drugi prihodi ostvareni su u iznosu od 184,32 hiljade eura. Ovi prihodi odnose se na naknadno utvrđene prihode iz ranijih godina, prihode od muzejske aktivnosti, prihode od naknada za davanje mišljenja, prihode od supervizorskih mjera i ostale prihode koji se najvećim dijelom odnose na prihode po osnovu refundacije radova u objektu bivšeg ZOP-a.

Rashodi Centralne banke

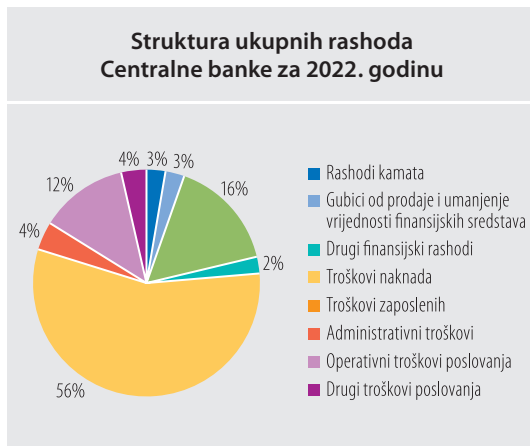
Ukupni rashodi⁷⁵ za 2022. godinu izvršeni su u iznosu od 15,90 miliona eura i veći su za 6,27% u odnosu na planirane rashode, a za 2,16% u odnosu na ukupno izvršene rashode u prethodnoj godini. Povećanje ukupnih rashoda u odnosu na plan rezultat je evidentiranja gubitaka od prodaje i umanjenja finansijskih sredstava, rashoda kamata bankama i finansijskih rashoda po osnovu negativne kamatne stope na hartije od vrijednosti i depozite, kao i blagog rasta troškova poslovanja usljed izraženih inflacionih kretanja.

Sprovedenjem aktivnosti kontrolinga izvršena je optimalno moguća racionalizacija rashoda do nivoa koji u svakom trenutku obezbjeđuje efikasno i kvalitetno poslovanje i pruža osnov za realizaciju planiranih postupaka javnih nabavki. Administrativni i operativni troškovi Centralne banke kretali su se u nižim vrijednostima u odnosu na planirane iznose, iako su se okolnosti za obavljanje admini-

⁷⁵ Ukupni rashodi Centralne banke se kategorišu u dvije osnovne grupe: finansijski rashodi (21,27%) i troškovi poslovanja (78,73%).

strativnog poslovanja Centralne banke značajno promijenile u pravcu pojačanih inflatornih pritisaka tokom 2022. godine.

Grafikon 2.45

Izvor: Finansijski iskazi CBCG za 2022. godinu

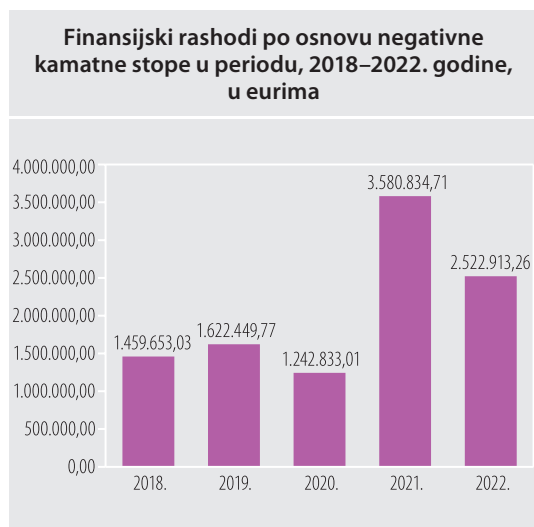
Finansijski rashodi odnose se na rashode kamata, gubitke od prodaje i umanjenje vrijednosti finansijskih sredstava, negativne kursne razlike i druge finansijske rashode. Ukupni finansijski rashodi za 2022. godinu iznose 3,38 miliona eura i veći su za 17,73% u odnosu na planirane veličine, a za 17,94% su manji u odnosu na izvršene finansijske rashode u prethodnoj godini. Povećanje u odnosu na plan rezultat je evidentiranja rashoda kamata i gubitaka od prodaje, kao i umanjenja finansijskih sredstava, dok je smanjenje u odnosu na izvršenje u prethodnoj godini posljedica manjih izvršenih finansijskih rashoda po osnovu negativne kamate na depozite i hartije od vrijednosti.

Rashodi kamata za 2022. godinu iznose 428,00 hiljada eura i odnose se na rashode kamata bankama na izdvojena sredstva obavezne rezerve koji iznose 397,24 hiljade eura i rashode kamata javnom sektoru tj. Ministarstvu finansija u iznosu od 30,77 hiljada eura. Naime, shodno Odluci o obaveznoj rezervi kreditnih institucija kod Centralne banke Crne Gore, Centralna banka je dužna da na 50% sredstava obavezne rezerve plaća kreditnim institucijama mjesečno, do osmog u mjesecu za prethodni mjesec, nadoknadu obračunatu po stopi od €STR (eurska kratkoročna kamatna stopa) umanjenoj za 10 baznih poena na godišnjem nivou, s tim da ova stopa ne može biti manja od nule. Takođe, usljed podizanja referentnih kamatnih stopa od strane ECB-a, počevši od septembra 2022. godine, primijenjene su odgovarajuće odredbe Ugovora o obavljanju poslova bankara, depozitara i fiskalnog agenta sa Ministarstvom finansija, oko načina obračuna kamatnih stopa na sredstva položena kod Centralne banke.

Gubici od prodaje i umanjenje vrijednosti finansijskih sredstava za 2022. godinu iznose 430,15 hiljada eura, a odnose se na gubitke po osnovu povećanja rezervisanja za očekivane kreditne gubitke za hartije od vrijednosti, koji se mjere kroz ostali ukupan rezultat u iznosu od 291,76 hiljada eura, gubitke po osnovu povećanja rezervisanja za očekivane kreditne gubitke za finansijsku aktivu koja se mjeri po amortizovanom trošku u iznosu od 122,26 hiljada eura, kao i gubitke po osnovu povećanja rezervisanja za očekivane kreditne gubitke za hartije od vrijednosti koje se mjere kroz OCI u iznosu od 16,13 hiljada eura.

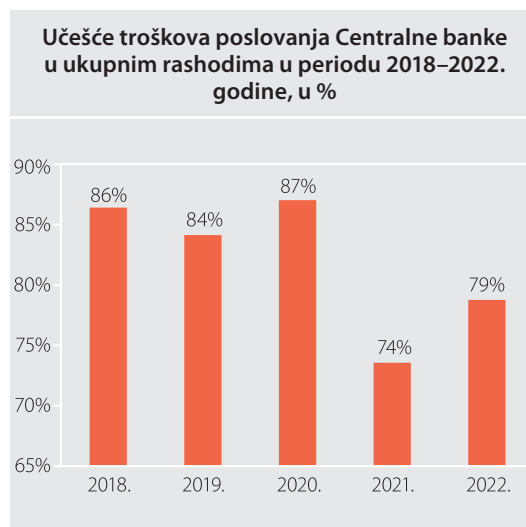
Drugi finansijski rashodi odnose se na finansijske rashode po osnovu plaćanja negativne kamatne stope na depozite i hartije od vrijednosti. Ovi rashodi za 2022. godinu iznose 2,52 miliona eura, a odnose se na finansijske rashode po osnovu negativne efektivne kamatne stope na kratkoročne hartije od vrijednosti koje se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat (OCI) izvršene u iznosu od 1,60 miliona eura i na finansijske rashode po osnovu negativne kamatne stope na depozite koji se mjere po amortizovanom trošku (AC), izvršene u iznosu od 927,09 miliona eura. Tokom 2022. godine, rashodi po osnovu negativne kamate na depozite i hartije od vrijednosti bilježe pad u odnosu na prethodnu godinu, usljed podizanja kamatnih stopa od strane ECB-a počevši od jula i prelaska istih u pozitivnu zonu do kraja posmatrane godine.

Grafikon 2.46

Izvor: Finansijski iskazi CBCG

Grafikon 2.47

Izvor: Finansijski iskazi CBCG

Troškovi poslovanja⁷⁶ za 2022. godinu iznose 12,52 miliona eura i veći su za 3,55% u odnosu na planirane, a za 9,40% u odnosu na izvršenje u prethodnoj godini, što je dominantno uzrokovano rastom stope inflacije. Kontinuirane aktivnosti na praćenju, analiziranju i kontrolingu nad svim pojedinačnim kategorijama troškova poslovanja dovode do održavanja ovih troškova ispod ili u okviru planiranih iznosa. Učešće troškova poslovanja u ukupnim rashodima bilježi pad za 8,00 pp u odnosu na 2020. godinu, odnosno 7% u odnosu na početak posmatranog perioda, dominantno iz razloga smanjenja administrativnih, operativnih i drugih troškova poslovanja. Blagi rast učešća ovih troškova u 2022. godini u odnosu na prethodnu godinu rezultat je uticaja globalnih i lokalnih inflatornih kretanja, negativnih efekata izazvanih energetsom i krizom snabdijevanja i situacijom u Ukrajini.

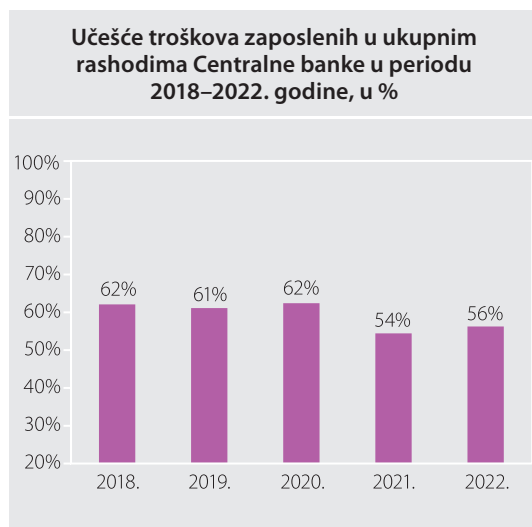
Troškovi naknada izvršeni su u iznosu od 378,24 hiljade eura i veći su u odnosu na planirane za 43,82%, a za 78,67% u odnosu na izvršenje u prethodnoj godini, što je rezultat većih troškova naknada bankama za iznošenje efektivne i troškova održavanja kastodi računa.

Troškovi zaposlenih (bruto zarade, druga primanja, naknade povećanih troškova zaposlenih, ostali troškovi zaposlenih) iznose 8,93 miliona eura, i veći su u odnosu na planirane za 4,45%, dok su za 5,60% veći u odnosu na izvršenje u prethodnoj godini, što je rezultat primjene odredbi zakonskih propisa iz programa „Evropa sad“, koji podrazumijeva uvođenje neoporezivog dijela zarade od 700 eura na bruto osnovicu, uvećane stope poreza na dohodak od 15% na bruto osnovicu iznad 1.000 eura i uklanjanje obaveze plaćanja doprinosa na obavezno zdravstveno osiguranje, kao i zbog manjeg korigovanja cijene rada usljed generalnog rasta troškova života tokom 2022. godine.

Učešće troškova zaposlenih u ukupnim rashodima bilježi pad za 6 procentnih poena u odnosu na 2020. godinu, dominantno iz razloga manjih isplata po osnovu drugih primanja i naknada povećanih troškova zaposlenih (službena putovanja i stručna osposobljavanja zaposlenih).

⁷⁶ Troškovi poslovanja obuhvataju troškove naknada, troškove zaposlenih, administrativne troškove, operativne troškove poslovanja i druge troškove poslovanja.

Grafikon 2.48

Izvor: Finansijski iskazi CBCG

Grafikon 2.49

Izvor: Finansijski iskazi CBCG

Naknade povećanih troškova (troškovi na službenom putu, stručno osposobljavanje i usavršavanje, osiguranje zaposlenih, naknade za odvojeni život i troškove smještaja) za 2022. godinu iznose 258,90 hiljada eura i manje su od plana za 25,17%. Ove naknade najvećim dijelom se odnose na troškove na službenom putu i troškove stručnog osposobljavanja i usavršavanja zaposlenih.

Administrativni troškovi (troškovi kancelarijskog materijala, troškovi energije, troškovi komunalnih usluga, nematerijalnih usluga i naknade drugim fizičkim licima) za 2022. godinu iznosili su 640,61 hiljada eura i manji su za 1,67% od plana, odnosno za 9,81% su veći u odnosu na prethodnu godinu. Povećanje u odnosu na prethodnu godinu rezultat je porasta cijena energenata, usluga, kancelarijskog materijala i sl. usljed jačanja inflatornih pritisaka i obaveznosti primjene odredbi pojedinih zakonskih

rješenja. Učešće administrativnih troškova u ukupnim rashodima u 2022. i 2021. godini bilježi blagi pad usljed smanjenja troškova kancelarijskog materijala, troškova energije i komunalnih usluga, nematerijalnih usluga i naknada drugim fizičkim licima.

Grafikon 2.50

Izvor: Finansijski iskazi CBCG

Operativni troškovi poslovanja za 2022. godinu izvršeni su u iznosu od 1,99 miliona eura i manji su u odnosu na planirane za 10,83%, dok su za 17,58% veći u odnosu na prethodnu godinu zbog većih troškova po osnovu održavanja nematerijalne imovine (softvera) i ugovora o poslovnoj saradnji. Učešće operativnih troškova u ukupnim rashodima je na nivou od 11 do 13%, što svjedoči o tome da se ova grupa troškova konstantno drži pod kontrolom.

Drugi troškovi poslovanja za 2022. godinu izvršeni su u iznosu od 571,69 hiljada eura i veći su u odnosu na plan za 48,49%, a za 16,11% u odnosu na izvršenje u prethodnoj godini, iz razloga povećanih troškova humanitarnih davanja kao načina podrške ugroženom stanovništvu Ukrajine usljed ratnih dešavanja u toj zemlji, kao i evidentiranja rashoda rezervisanja po osnovu otpisa nenaplativih plasmana i potraživanja, te rezervisanja za otpremnine zaposlenih. Ova rezervisanja odnose se na aktuarski obračun promjena u rezervisanjima budućih troškova otpremnina zaposlenih za odlazak u penziju, u cilju adekvatne procjene i ravnomjernog opterećenja troškova u periodu u kome se oni stvaraju, a saglasno odredbama Međunarodnog računovodstvenog standarda 19. Učešće drugih troškova poslovanja u ukupnim rashodima opredijeljeno je dinamičkom humanitarnih aktivnosti kao neizostavnog segmenta društvene odgovornosti Centralne banke.

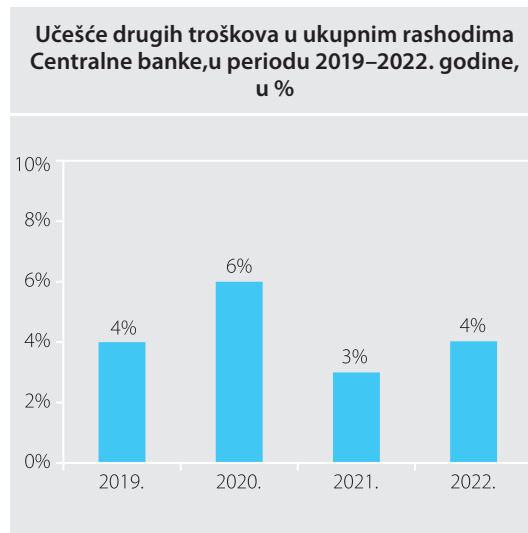
NETO DOBIT

Za 2022. godinu ostvaren je neto dobitak u iznosu od 5,18 miliona eura. Neto dobitak je utvrđen u skladu sa međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja.

Pregled rasta ostvarene neto dobiti, po godinama, prikazan je na grafikonu 2.52.

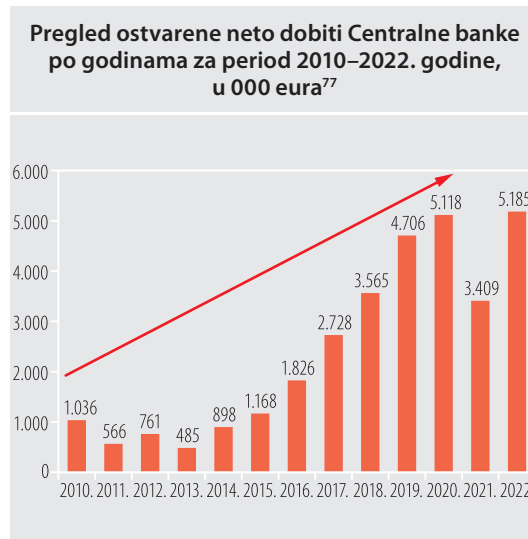
Ukupan iznos ostvarenog neto dobitka Centralne banke za period od posljednjih pet godina je na nivou od 22,00 miliona eura, a u periodu 2010-2022. godine ovaj iznos premašuje 31,00 milion eura. Shodno zakonskom rješenju koje definiše raspodjelu dobiti Centralne banke, pripadajući dio ostvarene dobiti u iznosu od 50% je prihod budžeta Crne Gore.

Grafikon 2.51

Izvor: Finansijski iskazi CBCG

Grafikon 2.52

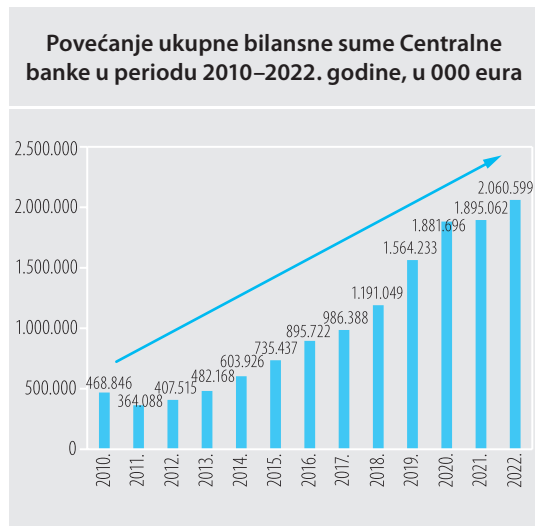
Izvor: Finansijski iskazi CBCG

* NAPOMENA: Ukupni prihodi za 2011. godinu ne uključuju prihode ostvarene po osnovu prodaje akcija Centralne banke u Banci za međunarodna poravnanja (BIS) u ukupnom iznosu od 4,25 mil. eura.

⁷⁷ Ukupni prihodi za 2011. godinu ne uključuju prihode ostvarene po osnovu prodaje akcija Centralne banke u Banci za međunarodna poravnanja (BIS) u ukupnom iznosu od 4,25 miliona eura

2.4.2. Bilans stanja Centralne banke na dan 31. 12. 2022. godine

Grafikon 2.53

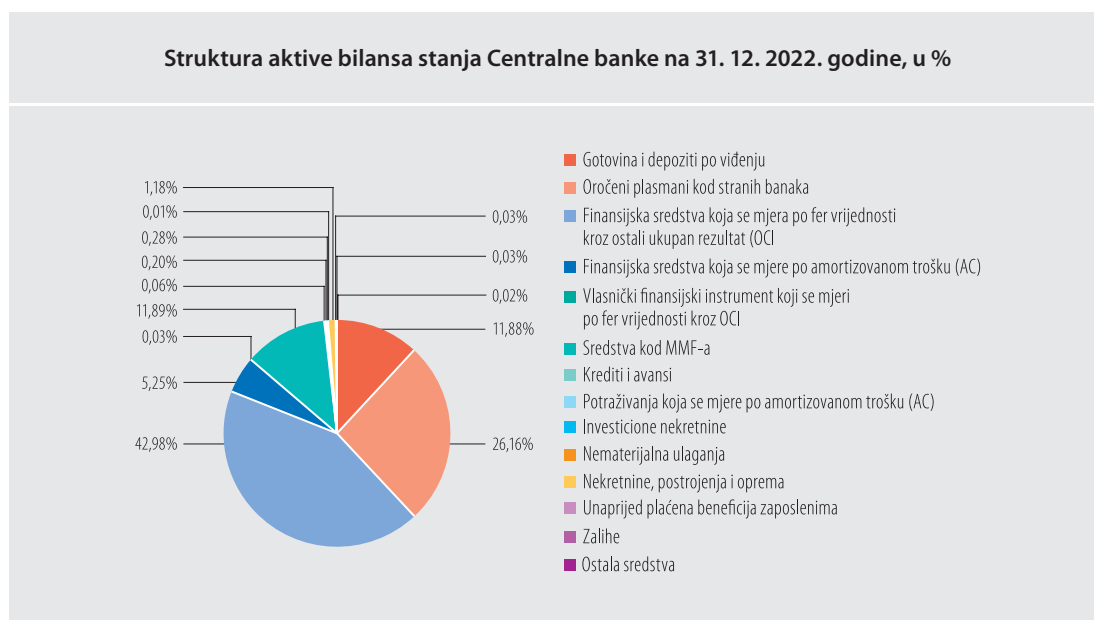

Izvor: Finansijski iskazi CBCG

Ukupna bilansna suma na dan 31. 12. 2022. godine iznosila je 2,06 milijardi eura i povećana je za 8,74% u odnosu na stanje koje je dostignuto na dan 31. 12. 2021. godine. Bilansna suma Centralne banke bilježi kontinuirani rast u višegodišnjem periodu.

U strukturi ukupne aktive gotovina i depoziti po viđenju čine 11,88%, oročeni plasmani kod stranih banaka 26,16%, finansijska sredstva koja se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat (OCI) 42,98%, dok preostalih 18,98% čine finansijska sredstva koja se mjere po amortizovanom trošku (AC), vlasnički finansijski instrument koji se mjeri po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat (OCI), sredstva kod MMF-a, krediti i avansi, potraživanja koja se mjere po amortizovanom trošku (AC), investicione nekretnine, nematerijalna ulaganja, nekretnine, postrojenja i oprema, unaprijed plaćena beneficija zaposlenima, zalihe i ostala sredstva.

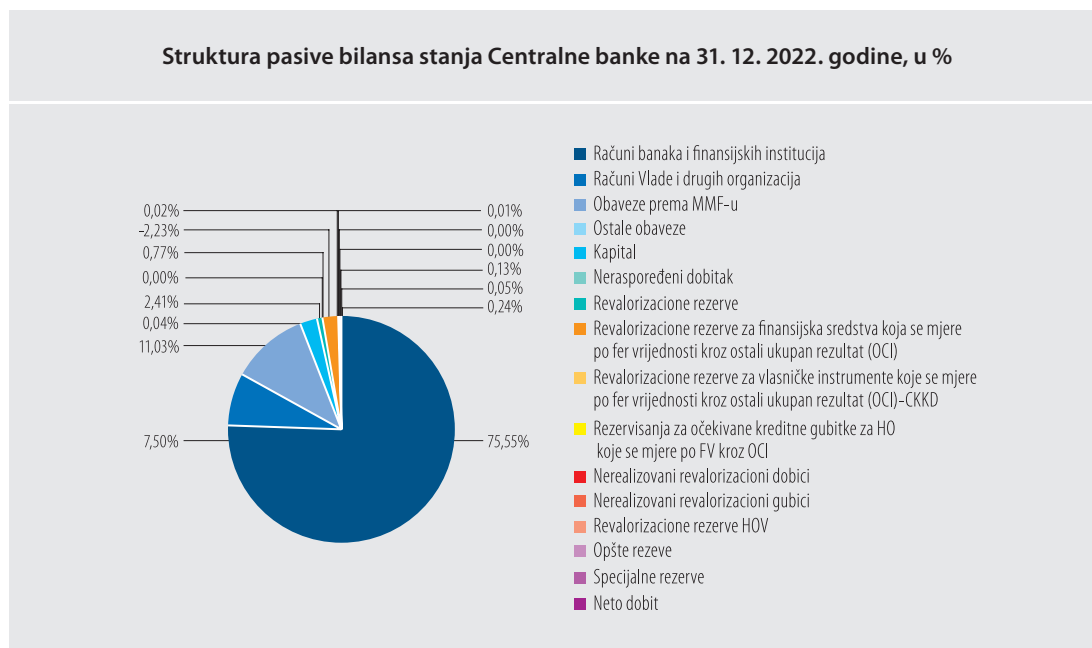
Grafikon 2.54

Izvor: Finansijski iskazi CBCG za 2022. godinu

Pasiva bilansa stanja na dan 31. 12. 2022. godine u odnosu na 31. 12. 2021. godine povećana je najvećim dijelom zbog povećanja iznosa na računima banaka i drugih finansijskih institucija. Ukupne obaveze na dan 31. 12. 2022. godine iznose 2,03 milijardi eura i povećane su za 11,74% u odnosu na stanje na dan 31. 12. 2021. godine.

Grafikon 2.55

Izvor: Finansijski iskazi CBCG za 2022. godinu

2.4.3. Iskaz o promjenama na kapitalu Centralne banke na 31. 12. 2022. godine

Ukupni kapital na dan 31. 12. 2022. godine iznosi 30,28 miliona eura, što predstavlja smanjenje od 61,18% u odnosu na kraj prethodne godine, iz razloga evidentiranja negativnih revalorizacionih rezervi za finansijska sredstva koja se mjere po fer vrijednosti kroz ostali rezultat, usljed značajnog pada njihove vrijednosti na finansijskim tržištima u odnosu na sadašnju-amortizovanu vrijednost u knjigama Centralne banke (nerealizovani revalorizacioni gubici). Shodno međunarodnim računovodstvenim standardima i međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja, u cilju utvrđivanja fer vrijednosti hartija, revalorizacija se obračunava zadnjeg dana u mjesecu poređenjem tržišnih cijena i sadašnje-amortizovane vrijednosti hartija u portfoliju.

Naime, tokom 2022. godine došlo je do nagle promjene uslova na finansijskim tržištima zemalja euro-područja, odnosno prelaska iz višegodišnje zone negativnih kamatnih stopa i prinosa u zonu pozitivnih kamatnih stopa i prinosa. Evropska Centralna banka je u cilju normalizacije monetarne politike u više navrata povećavala ključne kamatne stope kao odgovor na rastuću inflaciju, tj. visoke cijene energenata i hrane uzrokovanih situacijom u Ukrajini. Nagla i značajna povećanja ključnih kamatnih stopa ECB-a dovela su posljedično do rasta kamatnih stopa na sredstva deviznih rezervi Centralne banke koja se mogu držati kod inostranih banaka europodručja, kao i značajnog i ubrzanog rasta tržišnih prinosa, praćenih istovremenim naglim padovima tržišnih cijena hartija od vrijednosti, odnosno obveznica europodručja u koje Centralna banka može ulagati i koje drži u svom portfoliju. Usljed navedenog, vrijednost hartija od vrijednosti značajno je promijenjena kao posljedica izraženih tržišnih oscilacija dužničkih instrumenata klasifikovanih po fer vrijednosti kroz ostali rezultat. Navedena okolnost na finansijskim tržištima odrazila se na privremeni pad vrijednosti kapitala Centralne banke

na datum izvještavanja. Naime, iznos za koji je smanjen kapital je evidentiran na računu revalorizacionih rezervi.

Nezavisni spoljni revizor, renomirana međunarodna revizorska kuća *Ernst&Young Montenegro* d.o.o. Podgorica, izrazila je pozitivno mišljenje na finansijske izvještaje Centralne banke uz isticanje da „priloženi finansijski iskazi istinito i objektivno prikazuju finansijsko stanje Banke na dan 31. decembar 2021. godine, rezultate njegovog poslovanja i novčane tokove za godinu koja se završava na taj dan u skladu sa Međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja.“

Boks 2.1 - Nerealizovani gubici centralnih banaka

Sve finansijske institucije koje su, u prethodnom periodu, kupovale obveznice relativno visokog kreditnog rejtinga, sada se suočavaju sa nerealizovanim gubicima. Oni su nastali kao posljedica naglog dizanja referentnih kamatnih stopa. Procjena je da se, na primjer, samo američke komercijalne banke suočavaju sa nerealizovanim gubicima u iznosu od 620 mlrd. USD. Napominjemo da su nerealizovani gubici računovodstvena kategorija i da se oni ne moraju nikada realizovati.

Veliki broj centralnih banaka suočio se tokom prošle godine sa ozbiljnim gubicima, nerealizovanim i realizovanim. FED je na osnovu velike razlike između tržišne vrijednosti portfolija obveznica i kamatne stope koju plaća na sredstva komercijalnih banaka koja su deponovana na račun kod FED-a u jednom trenutku sedmično gubio po 1 mlrd. USD.

Švajcarska nacionalna banka objavila je nerealizovane gubitke od 143 mlrd. USD, Banka Engleske od preko 200 mlrd. USD, Banka Kanade oko 26 mlrd. USD, dok je procjena da je nerealizovani gubitak ECB-a oko 800 mlrd. USD. Belgijska centralna banka je najavila da bi njen gubitak usljed povećanja kamatnih stopa ECB-a mogao biti oko 6 mlrd. eura u periodu 2023-2026. godine.

Početkom marta 2023. godine, gubitak je najavila i Bundesbanka, prvi put poslije 1979. godine. Očekivanje⁷⁸ je da Bundesbank ima manji gubitak u 2022. godini i da treću godinu zaredom neće proslijediti dio profita vladi. Međutim, ukoliko ECB stope ostanu na postojećem nivou, očekuje se da će gubitak u 2023. godini dostići 26 mlrd. eura. U 2023. godini nerealizovane gubitke prema procjenama očekuju i Francuska (19 mlrd. eura), Italija (9 mlrd. eura), Holandija (5 mlrd. eura). Takođe, ako stope ostanu visoke predviđa se da holandska i francuska centralna banka potencijalno mogu ući u negativan kapital. Centralna banka Austrije je u 2022. godini po osnovu smanjenja knjigovodstvene vrijednosti hartija i negativnih kursnih razlika zabilježila gubitak od 1,349 mlrd. eura, dok je realizovani gubitak po osnovu pada tržišne vrijednosti hartija iznosio 584 mil. eura. Preliminarni podaci Češke narodne banke ukazuju da bi gubitak za 2022. godinu mogao premašiti 17 mlrd. eura.

Banka Australije imala je nerealizovani gubitak od 36,7 mlrd. australijskih dolara, što je dovelo tu centralnu banku u situaciju da ima negativan kapital od 12,4 mlrd. australijskih dolara. Pomenuti gubitak se neće realizovati, jer je namjera da se obveznice drže do dospelosti.

Upravo ovakva je i strategija Centralne banke Crne Gore i, stoga, nerealizovani gubici se neće realizovati.

⁷⁸ „Euro Area Braces for Era of Central-Bank Losses After QE Binge“, Bloomberg

**MAKROEKONOMSKE PROGNOZE
ZA 2023. GODINU**

03

3.1. Prognoza makroekonomskih indikatora

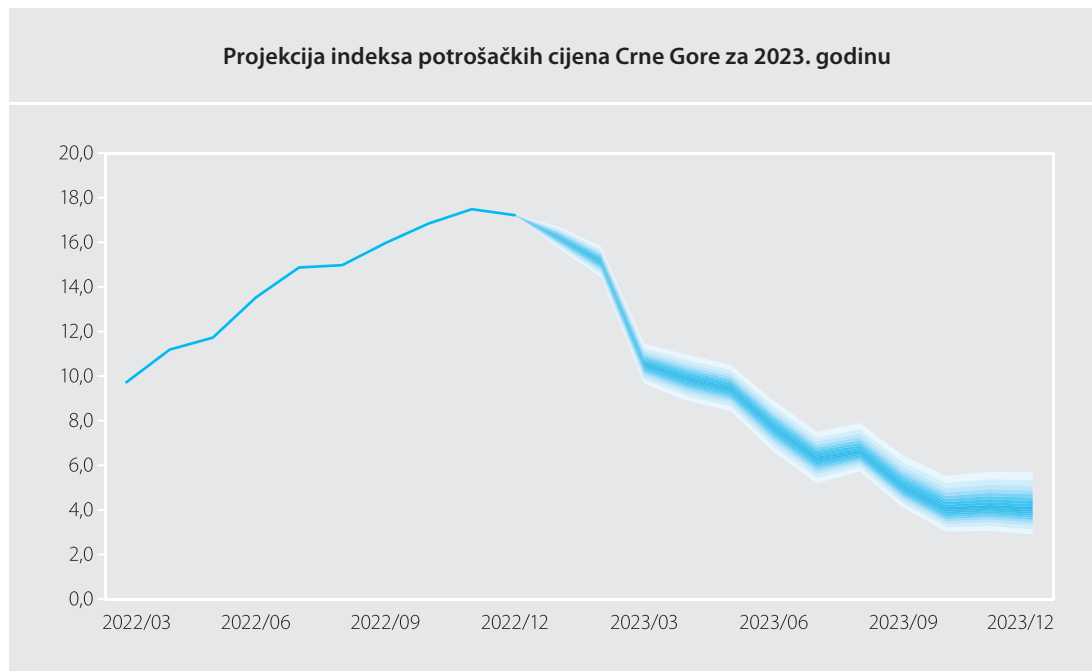
3.1.1. Projekcija kretanja inflacije za 2023. godinu

Prosječna godišnja inflacija, mjerena indeksom potrošačkih cijena, u 2022. godini iznosila je 13%, što je za 4,6 pp više u odnosu na prosječnu inflaciju u zemljama eurozone. Najveći doprinos rastu potrošačkih cijena za period januar - decembar 2022. godine, imale su cijene u kategoriji hrane (10,2 pp), stanovanja, vode, struje, gasa i drugih goriva (2,2 pp), prevoza (1,4 pp), hotela i restorana (0,8 pp) i odjeće i obuće (0,7 pp).

Rast inflacije u Crnoj Gori, eurozoni i drugim zemljama u prethodnoj godini nije bio neočekivan. Naime, prvo smo imali dejstvo efekata post-kovida, odnosno nagli porast tražnje, kako je došlo do ponovnog otvaranja ekonomija nakon pandemije. Zatim su uslijedili sistemski šokovi na strani ponude, u vidu suženih lanaca snabdijevanja, koji su i dalje prisutni, te rat u Ukrajini koji je podstakao šokove na strani ponude i dodatno zaoštio rast cijena, posebno u domenu energije i hrane.

Ipak, stope inflacije u Crnoj Gori i eurozoni nadmašile su posljednjih mjeseci 2022. godine ranije projekcije i očekivanja. Godišnja stopa inflacije na kraju 2022. godine u Crnoj Gori iznosila je 17,2%, dok je godišnja stopa inflacije u zemljama eurozone iznosila 9,2%.

Grafikon 3.1

Izvor: Centralna banka, 2023. godine

Fen grafikon inflacije (*fan chart*), baziran na modelskoj procjeni, za 2023. godinu, pokazuje da će se, sa vjerovatnoćom od 90%, inflacija, mjerena preko indeksa potrošačkih cijena, u zavisnosti od mjeseca, kretati u intervalu od 2,9% do 16,7%, sa centralnom projekcijom od 8,2%. Za decembar 2023. godine, projektuje se inflacija u rasponu od 5,7 % do 2,9%, sa centralnom tendencijom od 4%. Centralna projekcija Fen grafikona inflacije (koja se odnosi na najtamniji dio grafikona), predstavlja raspon vjerovatnoće od 10% (grafikon 3.1).

U 2023. godini, posebno od drugog kvartala, očekuje se postupno smanjenje cijena energenata i ostalih sirovina na svjetskom tržištu, a time i posljedično smanjenje ukupne inflacije. Modelska projekcija pretpostavlja postepeno smanjivanje inflacije u 2023. godini, od 16,2%, koliko je inflacija iznosila u januaru, do projektovanih 4% u decembru.

Rizici vezani uz projekciju inflacije i dalje su naglašeni, a vezuju se za poremećaje u žetvi, cijene energije i promjene u monetarnoj polici. U odnosu na prethodnu projekciju i rizike koji su bili orijentisani ka višim nivoima, njihov odnos sada postaje sve uravnoteženiji. Inflacija bi mogla biti viša u slučaju više cijene energije na svjetskom tržištu, te prelijevanja cijena energenata na cijene ostalih proizvoda i usluga. Dodatan rizik je mogućnost daljeg rasta plata u 2023. godini. S druge strane, slabljenju inflatornih pritisaka mogle bi doprinijeti niže cijene energenata i ostalih sirovina na svjetskom tržištu, usporavanje globalnog ekonomskog rasta, koji ima skroman, ali direktan uticaj na cijene sirovina, te dodatno pooštavanje monetarne politike i niža od očekivane inflacija kod glavnih spoljnotrgovinskih partnera.

Projekcija se bazirala na sljedećim pretpostavkama:

1. Visoka inflacija u zemljama koje su glavni spoljnotrgovinski partneri, najviše kod cijena energije, sirovina i hrane, koje je podstakao rat u Ukrajini. Njihov rast glavni je razlog za rast inflacije, jer podstiče rast cijena u mnogim drugim sektorima.
2. Prema prognozama ECB-a⁷⁹ iz marta, prosječna inflacija u eurozoni će ove godine iznositi 5,3%. Inflacija će opadati prilično brzo u narednih šest do sedam mjeseci usljed djelovanja faktora koji smanjuju inflaciju. Kako objašnjavaju u ECB-u, na pad inflacije vrlo važnu ulogu imaće očekivano smanjenje cijena energenata, odnosno uska grla na strani ponude koja su počela da nestaju, te efekti odluka o pooštavanju monetarne politike. Pretpostavlja se da će cijene energije u eurozoni koje su prošle jeseni zabilježile rast od preko 40%, imati pad u drugoj polovini 2023. godine zbog slabljenja snažnog baznog efekta, kao i jačanja kursa eura. Zatim, očekuje se da će se cijene ostalih komponenti harmonizovanog indeksa potrošačkih cijena (HICP) početi smanjivati, jer će pritisci proizvođačkih troškova slabiti, posebno oni povezani s inflacijom cijena hrane. Prema projekcijama ECB-a, ukupna inflacija od ove godine ima opadajući trend kretanja, a u 2024. i 2025. godini bi mogla iznositi 2,9% odnosno 2,1%.
3. Evropska centralna banka (ECB) je tokom 2022. godine počela sa normalizacijom monetarne politike, koja podrazumijeva povećanje referentnih kamatnih stopa. Stopa za operacije glavnog refinansiranja, u martu 2023. godine povećana je na 3,5 baznih poena. U ECB-u najavljuju da će nastaviti sa povećanjem kamatne stope, sve dok raspoloživi podaci i tržišna očekivanja ne počnu signalizirati da inflacija ima opadajući trend koji vodi ka ciljnoj stopi inflacije od oko 2,0%. Uticaj kontinuirane normalizacije monetarne politike ECB-a i daljih povećanja kamatnih stopa koja se očekuju na tržištima prenosiće se i na realnu ekonomiju i smanjenje tražnje.

⁷⁹ Izvor: ECB (2023): *ECB staff macroeconomic projections for the euro area*, Mart 2023.

4. Cijene hrane na međunarodnom tržištu, pored pada sa rekordnih nivoa početkom 2022. godine, i dalje su visoke. S obzirom da dva najveća svjetska izvoznika pšenice i drugih ključnih usjeva ulaze u drugu godinu rata, mnoge ranjive zemlje i dalje se suočavaju sa povećanom neizvjesnošću u samom snabdijevanju hrane. Cijene hrane su, prema podacima Organizacije za hranu i poljoprivredu Ujedinjenih nacija (FAO) u martu 2023. godine zabilježile pad od 19% u odnosu na isti mjesec prethodne godine, usljed pada cijene biljnih ulja, mliječnih proizvoda i žitarica. Trgovanje na fjučers tržištima ukazuje na to da će veleprodajne cijene žitarica sljedeće godine pasti za oko 8% u odnosu na trenutne maksimume. Ipak, kao što ističe MMF (2023)⁸⁰ više domaće maloprodajne cijene hrane mogle bi biti prisutne još šest do dvanaest mjeseci. Takođe, više stope imaju tendenciju da obeshrabre držanje zaliha i smanje špekulativne aktivnosti na tržištima robnih fjučersa, čime se vrši pritisak na smanjenje cijena hrane u narednom periodu.
5. Termenska kretanja cijena nafte i drugih sirovina na svjetskim tržištima trenutno ukazuju na usporavanje cijena u 2023. godini. Projekcije su da će cijena nafte 2023. iznositi oko 83 USD po barelu i da će se smanjiti na oko 74 USD po barelu u 2024. godini u skladu s predviđenim smanjenjem cijena nafte, plina i drugih sirovina te rješavanjem problema uskih grla u opskrbnim lancima uvoznih repromaterijala.

Na kraju, situacija u Ukrajini mogala bi da pokrene nove inflatorne trendove koje ova projekcija trenutno ne uključuje. Promjene neke od navedenih pretpostavki zahtijevale bi korekciju prognoze.

Naša ekspertaska procjena prognozira nešto višu stopu inflacije, za kraj 2024. godine, u rasponu od 3% do 7%, sa centralnom tendencijom od 5%.

Tabela 3.1

Očekivana stopa inflacije u Crnoj Gori na kraju 2023. godine		
Donji prag inflacije	Centralna projekcija	Gornji prag inflacije
3%	5%	7%

Ova procjena inflacije bazirana je na istim pretpostavkama kao i modelska procjena i izmjena neke od pretpostavki zahtijevala bi korekciju prognoze.

3.1.2. Projekcija bruto domaćeg proizvoda Crne Gore za 2023. godinu

Prema preliminarnim podacima MONSTAT-a, na osnovu kvartalnih procjena u 2022. godini, BDP Crne Gore iznosi 5,796.8 miliona eura, odnosno procijenjeni realni rast BDP-a iznosi 6,1%⁸¹, u odnosu na prethodnu godinu. U prvom kvartalu 2022. godine ostvaren je realni rast od 7,1%, u drugom 12,7%, u trećem 3,2%, a u četvrtom kvartalu rast od 3,3% u odnosu na isti kvartal prethodne godine.

⁸⁰ Izvor: IMF blog (2023): Global Food Crisis May Persist, With Prices Still Elevated After Year of War. Dostupan na: <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2023/03/09/global-food-crisis-may-persist-with-prices-still-elevated-after-year-of-war>

⁸¹ Podaci su preliminarni sve do septembra 2023. godine kada će biti objavljen konačan godišnji podatak BDP-a za 2022. godinu.

Za 2023. godinu sve međunarodne organizacije predviđaju rast crnogorske ekonomije. Njihove procjene o rastu BDP-a u 2023. godini za Crnu Goru kreću se u rasponu od 2,9% do 3,4%. Ipak, potrebno je naglasiti da projekcije međunarodnih institucija uključuju visok stepen neizvjesnosti zbog situacije u Ukrajini, te se mogu očekivati korekcije prognoza.

Tabela 3.2

Procjene međunarodnih finansijskih institucija o kretanju BDP-a Crne Gore u 2023. godini (u %)	
Institucija	Procijenjena stopa rasta za 2023. godinu
MMF	3,2
EBRD	3,3
Odjeljenje UN-a za ekonomska i socijalna pitanja	3,0
Evropska komisija	3,0
Svjetska banka	3,4
Bečki institut	2,9

Izvor: internet stranice pojedinih institucija

U 2023. godini očekuje se usporavanje ekonomskog rasta zbog i dalje visokih i izraženih inflatornih pritisa, pooštrenih finansijskih uslova i slabijeg ekonomskog rasta na globalnom nivou. Povećana geopolitička neizvjesnost i naglašeni inflatorni pritisci podstakli su vodeće centralne banke na ubrzano pooštavanje monetarne politike i pogoršavanje uslova finansiranja, što bi se moglo reflektovati i na crnogorsku ekonomsku aktivnost. Centralna banka projektuje da će stopa rasta BDP-a u 2023. godini iznositi 3,4%. Elementi ove projekcije prikazani su u sljedećoj tabeli.

Tabela 3.3

Projekcija BDP-a Crne Gore za 2023.			
	Stope rasta	Doprinos	BDP
Lična potrošnja domaćinstava	3,2	2,4	
Potrošnja države	1,5	0,3	
Bruto investicije u osnovna sredstva	3,5	0,7	
Promjene u zalihama	0,0	0,0	
Saldo uvoza i izvoza roba i usluga		0,0	
Izvoz roba i usluga	14,8	7,3	
roba	14,0	1,7	
usluge	16,0	6,0	
Uvoz roba i usluga	10,5	7,5	
roba	12,0	6,8	
usluge	6,0	0,9	
BRUTO DOMAĆI PROIZVOD			3,4

Izvor: Centralna banka, 2023.

Pretpostavke za projekciju BDP-a:

- Rast BDP-a u 2023. godini biće podstaknut daljim rastom privatne potrošnje. Ključna determinanta rasta privatne potrošnje jesu zarade, zatim povećanje zaposlenosti, te očekivani rast prihoda od turizma. Priliv od doznaka kontinuirano doprinosi rastu privatne potrošnje. Ipak, rast privatne potrošnje može biti izložen negativnom uticaju i dalje usljed visoke inflacije, kao i rastućih troškova zaduživanja.
- Rast državne potrošnje od 1,5%. Državna potrošnja će zabilježiti blagi rast pod uticajem rasta tekuće potrošnje, odnosno rasta mandatornih rashoda usljed usvajanja novih zakonskih rješenja u oblasti socijalne politike, te blagog rasta kapitalne potrošnje uzrokovane rastom izdvajanja sredstava iz Kapitalnog budžeta za finansiranje infrastrukturnih projekata.
- Rast investicija od 3,5%. Investicije će biti pretežno usmjerene na energetski sektor (ulaganja u obnovljive izvore energije - vjetroelektrana Gvozd, solarna elektrana Briska Gora, rekonstrukcija TE Pljevlja, CGES infrastruktura – dalekovodi, trafostanice i sl.) i turizam (izgradnja hotelskih kapaciteta, Porto Montenegro i Luštica), te u putnu i komunalnu infrastrukturu.
- Blago negativan neto izvoz (-0,2 pp) kao rezultat većeg rasta uvoza roba i usluga, u odnosu na rast izvoza. Pretpostavljamo da će izvoz roba biti veći za 14% u odnosu na prethodnu godinu. Rast izvoza usluga biće tradicionalno uslovljen rastom turističkog prometa. Nastavak započetih investicija i nove investicije u turizmu trebalo bi da povećaju ponudu objekata viših kategorija. Dodatno, sa jenjavanjem pandemije možemo očekivati revitalizaciju emitivnih tržišta. Projekcija ukazuje da bi prihodi od turizma ove godine mogli biti veći za oko 16% u odnosu na prethodnu godinu. Rast investicija i rast turističkog prometa usloviće rast uvoza od oko 10%.

3.1.3. Projekcija ostalih makroekonomskih agregata za 2023. godinu

3.1.3.1. Tržište nekretnina

U 2022. godini tržište nekretnina u Crnoj Gori bilježi pozitivne trendove, prevashodno u vidu rasta prometa na tržištu nekretnina, usljed naglog oporavka tražnje od krize izazvane pandemijom COVID-19, a zabilježen je i nastavak rasta cijena nekretnina iz prethodne godine.

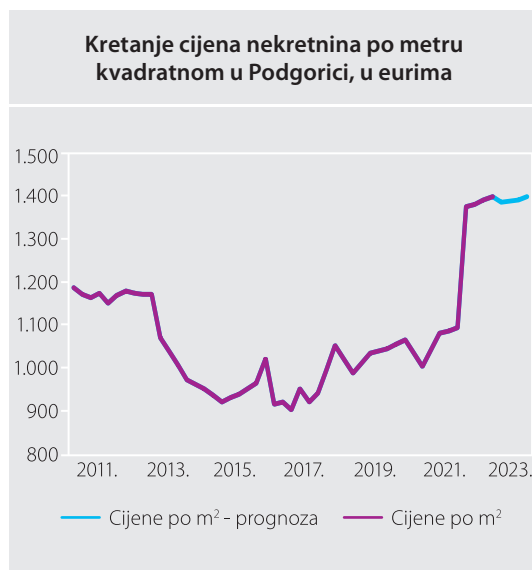
Prema hedoničkom indeksu dobijenom iz ankete koju sprovodi Centralna banka, prosječna cijena nekretnina po m² u Podgorici iznosila je 1.298 eura, što predstavlja rast od 18,6% u odnosu na rezultate ankete iz decembra prethodne godine⁸². Pri tome, cijena stanova u novogradnji⁸³ na području Podgorice imala je znatno višu vrijednost u decembru 2022. godine (1.477 eura) i zabilježila je godišnji rast od 19,9%. Na nivou cijele države, cijene stanova u novogradnji iznosile su 1.399 eura uz godišnju stopu rasta od 20,5%.

Na osnovu ankete koju je sprovedla Centralna banka, okvirno tri od četiri agencije za nekretnine zabilježile su rast prometa u 2022. godini. Većina agencija za nekretnine (88,2%) smatra da je cijena nekretnina po metru kvadratnom povećana, i to od 5% do 40%. Među agencijama preovladava mišljenje

⁸² Prema hedoničkom indeksu dobijenom iz ankete koju sprovodi Centralna banka, gdje se cijene ne odnose na stvarne, realizovane cijene, već u osnovi predstavljaju subjektivne cijene vlasnika nekretnina, tj. cijene ispod kojih oni ne bi bili spremni da prodaju nekretnine koje posjeduju.

⁸³ Podaci MONSTAT-a.

Grafikon 3.2

Izvor: Centralna banka

da će cijene u narednom periodu ostati nepromijenjene. Agencije takođe smatraju da tražnja neće jenjavati, štaviše, da će ostati ista ili će porasti. Tokom godine, tražnja je bila skoncentrisana na stanove u vrijednosti od 1.000 do 2.560 eura/m². Najviše su bili traženi stanovi u širem centru glavnog grada, kao i u gradovima u južnom dijelu države.

Ukoliko analiziramo ponudu na tržištu nekretnina, došlo je do značajnog poboljšanja parametara u sektoru građevinarstva. Likvidni potencijal građevinarstva, koji je na kraju 2022. godine iznosio oko 229,4 miliona eura, zabilježio je rast od 72,4% u odnosu na decembar prethodne godine. Ukupni krediti u sektoru građevinarstva takođe su zabilježili rast u 2022. godini, i to za 7% u odnosu na prethodnu godinu. Istovremeno, prisutno je intenziviranje kreditne aktivnosti u segmentu stambenih kredita, s obzirom da su

stambeni krediti na kraju 2022. iznosili 558,8 miliona eura i ostvarili rast od 14,6% u odnosu na kraj prethodne godine. Ukoliko ovim faktorima dodamo i to da se ulaganje u nekretnine tradicionalno smatra sigurnom investicijom, usljed straha i neizvjesnosti u pogledu ratnih dešavanja i geopolitičkih tenzija, ali i dalje prisutnih inflatornih pritisaka, u 2023. godini možemo očekivati da će cijena nekretnina ostati na istom, i dalje visokom, nivou kao i prethodne godine.

**POLITIKA CENTRALNE BANKE
U 2023. GODINI**

04

Na osnovu člana 44 stav 2 tačka 1 Zakona o Centralnoj banci Crne Gore („Službeni list CG“, br. 40/10, 6/13 i 70/17), Savjet Centralne banke Crne Gore, na sjednici od 30. novembra 2022. godine, utvrdio je

POLITIKU CENTRALNE BANKE CRNE GORE U 2023. GODINI

I U skladu sa ustavnim odgovornostima za monetarnu i finansijsku stabilnost i funkcionisanje bankarskog sistema, poštujući zakonom utvrđenu nezavisnost, Centralna banka Crne Gore (u daljem tekstu: Centralna banka) će, u cilju ostvarivanja utvrđenih odgovornosti i ovlašćenja, u 2023. godini:

1. Voditi politiku očuvanja monetarne i finansijske stabilnosti, koristeći raspoložive instrumente i mjere iz svoje nadležnosti u cilju očuvanja stabilnosti finansijskog sistema, a naročito stabilnosti, sigurnosti i otpornosti bankarskog sektora. Nastaviti sa praćenjem efekata privremenih mjera donešenih sa ciljem ublažavanja negativnih uticaja pandemije COVID 19 i situacije u Ukrajini na finansijski sistem, kao i blagovremenog prilagođavanja ovih mjera. Radi podsticanja i očuvanja monetarne stabilnosti, vodiće aktivnu politiku obavezne rezerve zasnovanu na ocjeni efektivnosti i efikasnosti primjene postojećih rješenja. Pratiće efekte uvedenih monetarnih i makroprudencijalnih mjera i, po potrebi, pristupiti implementaciji drugih instrumenata monetarne i makroprudencijalne politike. Radi podsticanja i očuvanja finansijske stabilnosti, sprovodiće makroekonomska i finansijska istraživanja i prognoze, razvijaće strukturni makroekonomski model Crne Gore, unapređivaće indikatore za ocjenu stanja finansijske stabilnosti i prevenciju pojave sistemskih rizika, kao i okvir za djelovanje u uslovima finansijske krize. Podstićaće i predlagati primjenu međunarodnih/evropskih regulatornih standarda i najboljih praksi u oblasti finansijske stabilnosti i monetarne politike. Podržavaće izradu i publikovanje naučnih i stručnih radova na aktuelne teme iz oblasti makroekonomije, centralnog bankarstva i finansijske stabilnosti.
2. Sprovoditi aktivnosti na praćenju implementacije Zakona o kreditnim institucijama i podzakonskih akata za sprovođenje tog zakona, uz kontinuirano pružanje pomoći kreditnim institucijama u procesu njihove primjene. Uporedo će se raditi i na pripremi izmjena i dopuna pomenutog zakona i podzakonske regulative. U cilju daljeg unapređenja regulatornog okvira za oblast poslovanja pružalaca finansijskih usluga izvršiće se analiza postojeće regulative, kao i aktivnosti na eventualnoj pripremi izmjena i dopuna Zakona o finansijskom lizingu, faktoringu, otkupu potraživanja, mikrokreditiranju i kreditno-garantnim poslovima i podzakonske regulative. Nastaviće sa praćenjem efekata i primjenom Odluke o makroprudencijalnim mjerama koje se odnose na kredite koje kreditne institucije odobravaju fizičkim licima čiji je cilj održavanje, odnosno povećanje otpornosti finansijskog sistema i održivog finansiranja fizičkih lica. Registar zaduženja pojedinih lica prema kreditnim institucijama i drugim licima utvrđenim zakonom i propisom Centralne banke (Kreditni registar) i dalje će se unapređivati. Kreiraće se novi proizvodi za supervizorske potrebe, kao i potrebe finansijskih institucija, u dijelu koji se odnosi na informacije o finansijskim iskazima pravnih lica i finansijskim po-

kazateljima koji će se iz njih generisati za posljednje tri godine, čime će se olakšati procjena kreditnog rizika pravnih lica. Nastaviti sa unapređenjem posredne (*off-site*) kontrole kreditnih institucija i pružalaca finansijskih usluga razvojem supervizorskih alata i tehnika, što je neophodno za sveobuhvatno, kontinuirano i efikasno praćenje poslovanja i rizika kojima su kreditne institucije i pružaoci finansijskih usluga izloženi ili mogu biti izloženi. Radiće se na unapređenju mjesečnih i kvartalnih izvještaja kreditnih institucija i pružalaca finansijskih usluga u cilju dobijanja sveobuhvatnije slike o njihovom finansijskom stanju i poslovanju. Nastaviti sa vršenjem neposrednih i posrednih kontrola poslovanja kreditnih institucija i pružalaca finansijskih usluga i, u zavisnosti od utvrđenog činjeničnog stanja i rizičnog profila kreditnih institucija i pružalaca finansijskih usluga, preduzimati potrebne mjere, kao i druge radnje i aktivnosti u skladu sa zakonom. U skladu sa utvrđenim potrebama, sprovoditi neposredne i posredne ciljne kontrole pojedinih subjekata, kao i tematske kontrole na nivou sistema kreditnih institucija ili pružalaca finansijskih usluga i u kontinuitetu pratiti dalju usklađenost poslovanja finansijskih institucija sa Zakonom o međunarodnim restriktivnim mjerama i odlukama Vlade Crne Gore donijetim na osnovu tog zakona. Nastaviti sa primjenom politike opreznog izdavanja dozvola za rad kreditnim institucijama, kao i odlučivanja u postupcima po zahtjevima za izdavanje odobrenja za vršenje funkcije člana nadzornog i upravnog odbora, odlučivanja za sticanje kvalifikovanog učešća u odnosu na izmjene strukture akcionara postojećih kreditnih institucija, a polazeći od zaštite interesa deponenata i povjerilaca, kao i izdavanja drugih odobrenja na osnovu Zakona o kreditnim institucijama i podzakonskih akata donijetih za sprovođenje tog zakona. Nastaviti sa primjenom politike opreznog izdavanja dozvola za rad pružaocima finansijskih usluga i odobrenja u skladu sa Zakonom o finansijskom lizingu, faktoringu, otkupu potraživanja, mikrokreditiranju i kreditno-garantnim poslovima.

Radiće se na izradi i razvoju planova sanacije za sve kreditne institucije, obračunu minimalnog regulatornog kapitala i kvalifikovane obaveze za kreditne institucije, kao i obračunu redovnih doprinosa koje kreditne institucije treba da uplaćuju Sanacionom fondu. Nastaviće se aktivnosti na daljem usklađivanju sa evropskim regulatornim okvirom u dijelu sanacije, sa ciljem poboljšanja operativnog sprovođenja sanacije kreditnih institucija, kao i jačanja nadležnosti organa za sanaciju. Sarađivaće se intenzivno sa organima za sanaciju matičnih kreditnih institucija i grupa kreditnih institucija iz drugih država koja imaju zavisna pravna lica u Crnoj Gori, kao i sa Jedinstvenim odborom EU za sanaciju (*Single Resolution Board* - SRB) u pogledu razmjene informacija, kao i u pogledu planiranja sanacije kreditnih institucija sa prekograničnim poslovanjem.

Preduzimati aktivnosti u cilju daljeg unapređenja sistema u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma od strane subjekata nad kojim vrši nadzor, kroz razvoj i unapređenje primjene pristupa kontrole zasnovanih na procjeni rizika, kao i procjeni upravljanja rizicima od strane obveznika, naročito kreditnih institucija. Kontinuirano vršiti neposredne kontrole primjene Nacionalne procjene rizika od pranja novca i finansiranja terorizma, kao najvažnijeg strateškog dokumenta u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma. Sprovoditi aktivnosti na edukaciji i kontroli primjene obaveza koje će proisteći usvajanjem novog Zakona o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma. Takođe, nastaviće saradnju sa domaćim i međunarodnim institucijama u ovoj oblasti, uz dalje unapređenje okvira i implementaciju međunarodnih standarda, kao i sa aktivnim učešćem u delegaciji Crne Gore pri Komitetu Savjeta Evrope – *Moneyval*-u. Nastaviće da preduzima sve aktivnosti i adekvatne mjere u cilju daljeg unapređenja zaštite prava klijenata kreditnih institucija i korisnika finansijskih usluga. Sprovoditi aktivnosti na edukaciji i kontroli kreditora u vezi sa implementacijom obaveza koje će proisteći usvajanjem novog Zakona o potrošačkim kreditima.

3. Podržavati ostvarivanje ekonomske politike Vlade Crne Gore, ne dovodeći u pitanje ustavne odgovornosti, ostvarivanje ciljeva i nezavisnost Centralne banke, i to: implementacijom mjera i instrumenata u funkciji održavanja finansijske stabilnosti i podsticanja ekonomskog rasta i razvoja.
4. Sprovoditi aktivnosti koje će obezbijediti održavanje sigurnog i efikasnog platnog sistema Centralne banke, kao i platnog prometa uopšte. U cilju daljeg unapređenja platnog sistema nastaviće sa implementacijom međunarodnih standarda, principa i najboljih praksi funkcionisanja savremenih platnih sistema. Nastaviće sa aktivnostima na uvođenju sistema za instant plaćanja, u cilju obezbjeđivanja jednostavnijeg i bržeg izvršavanja platnih transakcija i podsticanja konkurentnosti na tržištu i/ili smanjenja troškova. Takođe, unapređivaće kvalitet platnog sistema kroz realizaciju i kontinuirano razvijanje funkcije nadgledanja tog sistema. Nastaviće da aktivno učestvuje i podržava razvoj tržišta plaćanja kroz usaglašavanje sa novim tehnologijama (fintek), unapređenje infrastrukturnog okvira i podršku razvoju digitalizacije u oblasti plaćanja. Kontinuiranim vršenjem kontrole, u cilju obezbjeđivanja poslovanja pružalaca platnih usluga u skladu sa zakonom i propisima donešenim na osnovu zakona, unapređivaće kvalitet obavljanja usluga platnog prometa. Sprovoditi opreznu politiku izdavanja odobrenja platnim institucijama i institucijama za elektronski novac, kao i upisa i brisanja iz registra pružalaca usluga informacija o računu.

Sprovođiće aktivnosti na praćenju implementacije Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o platnom prometu i donošenju podzakonskih akata za sprovođenje tog zakona, u cilju omogućavanja pružanja novih platnih usluga, kao što su: usluge iniciranja plaćanja i usluge pružanja informacija o računu, kao i unapređenja transparentnosti u oblasti pružanja platnih usluga i veće sigurnosne zaštite korisnika platnih usluga, naročito potrošača.

Sprovođiće aktivnosti na praćenju implementacije Zakona o uporedivosti naknada povezanih sa računom za plaćanje potrošača, prebacivanju računa za plaćanje potrošača i računu za plaćanje sa osnovnim uslugama, kao i podzakonskih akata za sprovođenje tog zakona, u cilju efikasnosti pružanja tih usluga.

5. U cilju efikasnog upravljanja međunarodnim rezervama u okruženju koje karakteriše izlazak iz negativnih stopa na eurskom tržištu, ali istovremeno i krajnje kompleksno tržište bez adekvatnih prognoza, a rukovodeći se načelima likvidnosti i sigurnosti ulaganja, upravljaće međunarodnim rezervama u skladu sa definisanom politikom. Permanentno će pratiti situaciju na međunarodnom finansijskom tržištu i revidirati, a po potrebi i inovirati, investicionu politiku, pri čemu će razmatrati uvođenje novih i repozicioniranje postojećih finansijskih instrumenata, kao i saradnju sa novim inostranim partnerima. Analizirati finansijsku situaciju i kreditni rejting banaka i emitenata, i u skladu sa tim preusmjeravati sredstva ka onim koji obezbjeđuju poboljšanje odnosa rizika ulaganja i ostvarenog prinosa. Posebno će analizirati tržište zelenih obveznica i potrebu definisanja limita u okviru investicione politike vezano za ovo tržište.

Unapređivaće kvalitet obavljanja poslova platnog prometa sa inostranstvom kroz prilagođavanje i implementaciju međunarodnih standarda i principa funkcionisanja savremenih platnih sistema. Održavaće kontinuitet aktivne poslovne saradnje sa korespondentskim bankama.

6. Obezbijediti kvalitetno i efikasno obavljanje poslova depozitara i bankara državnih organa i organizacija, kao i poslove fiskalnog agenta.
7. Kontinuirano raditi na sveobuhvatnom i efikasnom sagledavanju potreba i planiranju optimalnih količina i apoenske strukture gotovog novca neophodnog za uredno i blagovremeno snabdijevanje kreditnih institucija i drugih klijenata Centralne banke. Nastaviti aktivnosti na sprovođenju zaštite eura od falsifikovanja, kao i saradnju sa nadležnim inostranim i domaćim institucijama (Evropska centralna banka, Evropski sistem centralnih banaka, Evropska komisija, Evropski centar za tehničku i naučnu saradnju, Vrhovno državno tužilaštvo i Uprava policije). Takođe, razvijati infrastrukturu za potrebe unapređenja rada Trezora Centralne banke, formiranja adekvatne i kvalitetne baze podataka, unapređivati analizu sumnjivih primjeraka novčanica i kovanog novca, kao i saradnju sa nadležnim državnim organima i institucijama u Crnoj Gori i inostranstvu u tim oblastima.
8. Unapređivati statistiku za koju je Centralna banka nadležna kao zvanični proizvođač statistike, a posebna pažnja će biti posvećena implementaciji međunarodnih metodologija. Završiti aktivnosti na uvođenju novog sistema izveštavanja kreditnih institucija prema Centralnoj banci, sa postizanjem pune usklađenosti sa EU standardima u proizvodnji monetarne i finansijske statistike. Nastaviće aktivnosti na razvoju statistike finansijskih računa. Unapređivaće sistem direktnog izveštavanja u cilju podizanja kvaliteta statistike platnog bilansa, međunarodne investicione pozicije i spoljnog duga.
9. Nastaviti sa aktivnim učešćem u pregovaračkom procesu Crne Gore sa Evropskom unijom, u cilju daljeg usklađivanja zakona i podzakonskih akata sa propisima EU, iz okvira nadležnosti Centralne banke. Intenziviraće saradnju sa centralnim bankama i drugim međunarodnim finansijskim institucijama i organizacijama, a naročito sa Međunarodnim monetarnim fondom i Svjetskom bankom, kako bi se zajednički identifikovale mogućnosti za oporavak: od šokova izazvanih ratom u Ukrajini, pandemijom koronavirusa, rastom inflacije, cijena hrane i energenata, globalnom geopolitičkom nestabilnošću i posljedicama klimatskih promjena sa kojima se trenutno suočavamo.

Razvijaće saradnju sa supervizorima stranih matičnih banaka i bankarskih grupa koje imaju zavisna pravna lica u Crnoj Gori, kao i ključnim finansijskim institucijama poput Evropske banke za obnovu i razvoj, Evropske centralne banke i Evropskog bankarskog regulatora, sa ciljem usklađivanja supervizorskih aktivnosti. Pratiće, radi implementacije, međunarodne multilateralne dogovore i usvojene konvencije u oblasti bankarstva. Sa ciljem daljeg usklađivanja regulatornog, institucionalnog i operativnog okvira sa standardima Evropskog sistema centralnih banaka, nastaviće se sa aktivnim učešćem u pripremi i implementaciji projekata koji se finansiraju iz fondova Evropske unije. Intenziviraće aktivnosti na snaženju administrativnih kapaciteta i stvaranju uslova za buduće nesmetano funkcionisanje Centralne banke u okviru Evropskog sistema centralnih banaka.
10. Nastaviti sa stručnim usavršavanjem zaposlenih, sa posebnim akcentom na učešće zaposlenih na seminarima i radionicama u organizaciji relevantnih međunarodnih institucija i organizacija, kao i obukama u organizaciji Centralne banke.

11. Nastaviti da blagovremeno pruža pouzdane i precizne informacije o svim aspektima poslovanja, polazeći od najviših standarda transparentnosti. Afirmisati podizanje nivoa informisanosti i finansijskog znanja u društvu, u cilju boljeg razumijevanja centralnog bankarstva, značaja finansijske stabilnosti i sigurnosti bankarskog sistema. Intenzivirati aktivnosti iz oblasti finansijske edukacije, finansijske pismenosti i uključenosti, sprovođenjem tradicionalnih projekata poput „Nedjelje štednje“ i „Svjetske nedjelje novca“. Poseban segment edukacije posvetiti razvoju digitalne komunikacione platforme, komunikacije na društvenim mrežama i edukaciji iz oblasti bankarskih i platnih sistema, kao nezaobilaznog savremenog trenda.
12. Nastaviti sa aktivnostima na daljoj promociji Muzeja novca, kao institucije od kulturno-istorijskog značaja i institucije od značaja za edukovanje javnosti i promovisanje uloge i važnosti Centralne banke u finansijskom sistemu Crne Gore. Takođe, nastaviti aktivnosti, u skladu sa objektivnim mogućnostima, na daljem sakupljanju muzejskog materijala radi dopunjavanja numizmatičke zbirke, u cilju očuvanja, zaštite i zadržavanja istorijskog i kulturnog naslijeđa iz oblasti numizmatike u Crnoj Gori.
13. Nastaviti da unapređuje i ostale oblasti iz svoje nadležnosti koje su od značaja za ostvarivanje ciljeva i izvršavanje funkcija, i to: informacioni sistem uz obezbjeđivanje adekvatnog nivoa njegove raspoloživosti i sigurnosti, a naročito ICT infrastrukturu koja je namijenjena kao podrška za rad Platnom sistemu Centralne banke, glavnom bankarskom sistemu, sistemu prinudne naplate, kao i ostalim sistemskim servisima za potrebe internih i eksternih korisnika; sistema za upravljanje operativnim rizikom, bezbjednosti informacija, kontinuiteta poslovanja, primjereno standardima i dobroj praksi iz ovih oblasti u okviru Evropskog sistema centralnih banaka i Evropske centralne banke.
14. Nastaviti da se u okviru svog poslovanja vodi principima društveno odgovorne institucije, kao i da usvaja, promovira i primjenjuje proklamovana načela u oblasti ljudskih prava, prava iz oblasti rada, zaštite životne sredine i borbe protiv korupcije, koji su definisani u Globalnom sporazumu Ujedinjenih nacija. U skladu sa finansijskim mogućnostima, nastaviti da izdvađa dio svog prihoda za humanitarne akcije i podršku razvoju kulturnih, istorijskih i drugih vrijednosti društva, te tako doprinositi jačanju civilnog društva kroz javno učešće u brojnim društvenim aktivnostima. Nastaviti da vodi politiku aktivnog djelovanja na jačanju otpornosti finansijskog sistema na izazove klimatskih promjena i usklađuje svoje poslovanje sa ciljevima održivog razvoja i principima zelene ekonomije.

II Ova politika objavljuje se na internet stranici Centralne banke Crne Gore.

PRILOZI

05

Prilog 1 – Statistika

Tabela 1: Potrošačke cijene u Crnoj Gori

2022.	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Lančani indeks	101,3	101,5	103,4	101,9	100,8	101,8	101,5	100,2	101,4	101,4	100,9	100,1
ø 2021= 100	103,3	104,8	108,4	110,5	111,4	113,3	115,0	115,2	116,8	118,5	119,5	119,6
U odnosu na isti mjesec prethodne godine	105,7	106,7	109,7	111,2	111,7	113,5	114,9	115,0	116,0	116,8	117,5	117,2
Period tekuće prema istom prethodne godine	106,2	107,4	108,3	109,0	109,8	110,5	111,1	111,6	112,2	112,7	113,0	

Tabela 2: Cijene proizvođača industrijskih proizvoda u Crnoj Gori

2022.	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Lančani indeks	102,9	100,6	101,3	104,0	102,5	97,6	100,9	100,2	101,1	100,2	101,3	99,2
ø 2021= 100	104,8	105,4	106,8	111,0	113,9	111,1	112,1	112,3	113,5	113,8	115,2	114,3
U odnosu na isti mjesec prethodne godine	105,6	105,9	106,5	110,4	113,0	111,1	113,2	114,0	115,7	113,1	113,7	112,1
Period tekuće prema istom prethodne godine	105,7	106,0	107,1	108,3	108,8	109,4	110,0	110,6	110,8	111,1	111,2	

Izvor: MONSTAT

Tabela 3: Cijene u Crnoj Gori, u periodu 2019–2022. godine, na mjesečnom nivou, u %

		Potrošačke cijene		Cijene proizvođača industrijskih proizvoda		Cijene proizvođača industrijskih proizvoda za izvoz		Cijene industrijskih proizvoda iz uvoza	
		Ukupno		Ukupno		Ukupno		Ukupno	
		Godišnja stopa	Mjesečna stopa	Godišnja stopa	Mjesečna stopa	Godišnja stopa	Mjesečna stopa	Godišnja stopa	Mjesečna stopa
2019.	Januar	0,3	-0,3	1,8	0,8	-5,2	-1,1	-0,6	-0,7
	Februar	0,4	0,4	1,5	0,1	-3,1	1,4	0,2	0,8
	Mart	0,8	0,6	1,2	-0,2	0,1	1,2	1,2	0,8
	April	0,9	0,1	3,3	1,9	-1,7	0,9	2,1	1,0
	Maj	0,7	0,2	1,9	-1,1	-4,8	-0,7	2,0	0,4
	Jun	-0,1	-0,7	2,9	1,3	-4,2	-1,0	1,4	-0,3
	Jul	-0,4	-0,1	2,9	-0,2	-2,3	0,6	1,7	0,2
	Avgust	-0,2	0,1	2,9	-0,2	-1,8	-0,1	1,3	0,2
	Septembar	-0,2	0,1	2,8	0,1	-0,7	-0,5	0,7	-0,3
	Oktobar	0,5	0,5	2,6	0,2	-1,1	-0,1	1,0	0,6
	Novembar	0,5	0,1	2,3	-0,2	-0,2	-0,1	1,3	0,2
	Decembar	1,0	-0,1	2,3	-0,1	0,9	0,4	3,9	1,0
2020.	Januar	1,5	0,1	1,8	0,3	1,7	-0,3	4,4	-0,2
	Februar	0,9	-0,1	1,0	-0,8	-1,0	-1,3	2,6	-1,0
	Mart	0,0	-0,3	1,1	-0,1	-4,4	-2,3	0,4	-1,4
	April	-0,9	-0,7	-1,0	-0,2	-6,9	-1,6	-2,5	-1,9
	Maj	-1,0	0,1	0,3	0,2	-7,0	-0,9	-4,2	-1,3
	Jun	-0,2	0,1	-0,5	0,5	-4,6	1,7	-3,0	0,9
	Jul	-0,5	-0,3	-0,6	-0,2	-4,9	0,2	-2,3	0,9
	Avgust	-0,5	0,1	-0,1	0,2	-3,8	1,1	-2,4	0,1
	Septembar	0,1	0,7	-0,9	-0,6	-1,7	1,6	-2,2	-0,1
	Oktobar	-0,6	-0,1	-0,4	0,6	-1,1	0,6	-2,5	0,3
	Novembar	-1,0	-0,3	-0,6	-0,4	-0,1	0,8	-2,7	-0,1
	Decembar	-0,9	0,1	-0,7	-0,1	0,7	1,2	-3,1	0,7
2021.	Januar	-0,7	0,3	-0,2	0,7	2,8	1,8	-0,6	2,4
	Februar	-0,1	0,5	0,9	0,3	6,0	1,7	1,7	1,3
	Mart	0,8	0,6	1,6	0,6	11,5	2,8	4,9	1,8
	April	2,2	0,6	2,2	0,4	12,2	-1,1	6,8	-0,2
	Maj	2,4	0,3	2,2	0,2	15,4	2,0	9,9	1,6
	Jun	2,4	0,2	1,0	-0,7	16,6	2,7	10,5	1,4
	Jul	3,1	0,3	0,2	-1,0	15,4	-0,8	10,3	0,7
	Avgust	3,1	0,1	-0,5	-0,5	17,0	2,5	10,5	0,2
	Septembar	2,9	0,5	0,5	0,4	20,6	4,8	10,6	0,1
	Oktobar	3,8	0,7	1,5	1,7	25,3	4,5	12,5	2,0
	Novembar	4,4	0,3	2,7	0,7	28,2	3,2	13,9	1,1
	Decembar	4,6	0,3	3,4	0,5	33,3	5,2	12,7	-0,4
2022.	Januar	5,7	1,3	5,6	2,9	38,2	5,5	10,2	0,1
	Februar	6,7	1,5	5,9	0,6	34,7	-0,8	12,1	3,0
	Mart	9,7	3,4	6,5	1,3	36,2	4,0	16,2	5,6
	April	11,2	1,9	10,4	4,0	43,6	4,3	19,5	2,6
	Maj	11,7	0,8	13,0	2,5	43,4	1,8	16,9	-0,6
	Jun	13,5	1,8	11,1	-2,4	40,8	0,9	14,9	-0,4
	Jul	14,9	1,5	13,2	0,9	41,8	-0,1	14,3	0,2
	Avgust	15,0	0,2	14,0	0,2	36,9	-1,1	12,5	-1,4
	Septembar	16,0	1,4	15,7	1,1	26,9	-2,8	10,5	-1,7
	Oktobar	16,8	1,4	13,1	0,2	15,2	-5,2	10,5	2,0
	Novembar	17,5	0,9	13,7	1,3	10,5	-1,0	9,3	0,1
	Decembar	17,2	0,1	12,1	-0,8	1,5	-3,4	8,7	-1,0

Izvor: MONSTAT

Tabela 4: Platni bilans Crne Gore, u 000 eura¹

R. br.	Naziv stavke	2021.	2022. ²	Promjena u %	% BDP
1	TEKUĆI RAČUN	-455.920	-765.922	68,0	-13,2
1.A	SALDO ROBA I USLUGA	-959.071	-1.352.874	41,1	-23,3
1.A.a	Robe ³	-1.915.195	-2.670.102	39,4	-46,1
1.A.a.1	Izvoz, f.o.b.	525.791	763.463	45,2	13,2
1.A.a.2	Uvoz, f.o.b.	2.440.987	3.433.565	40,7	59,2
1.A.b	Usluge	956.124	1.317.227	37,8	22,7
1.A.b.1	Prihodi	1.597.077	2.289.088	43,3	39,5
1.A.b.2	Rashodi	640.953	971.861	51,6	16,8
1.B	Primarni dohodak	102.314	118.388	15,7	2,0
1.B.1	Prihodi	352.982	376.345	6,6	6,5
1.B.2	Rashodi	250.667	257.957	2,9	4,5
1.C	Sekundarni dohodak	400.838	468.564	16,9	8,1
1.C.1	Prihodi	481.286	568.959	18,2	9,8
1.C.2	Rashodi	80.448	100.395	24,8	1,7
2	KAPITALNI RAČUN	-271	-2	-99,3	0,0
2.A	Prihodi	0	0		0,0
2.B	Rashodi	271	2	-99,3	0,0
	SALDO TEKUĆEG I KAPITALNOG RAČUNA	-456.190	-765.924	67,9	-13,2
3	FINANSIJSKI RAČUN, neto⁴	-179.842	-195.660	8,8	-3,4
3.A	Neto povećanje finansijske aktive	285.032	444.973	56,1	7,7
3.B	Neto povećanje obaveza	464.875	640.633	37,8	11,1
3.1	Direktne investicije, neto	-581.644	-782.636	34,6	-13,5
3.1.1	Neto povećanje finansijske aktive	9.288	49.949	437,8	0,9
3.1.2	Neto povećanje obaveza	590.932	832.584	40,9	14,4
3.2	Portfolio investicije, neto	548.204	174.942	-68,1	3,0
3.2.1	Neto povećanje finansijske aktive	123.160	109.129	-11,4	1,9
3.2.2	Neto povećanje obaveza	-425.045	-65.812	-84,5	-1,1
3.3	Finansijski derivati, neto	-3.930	-13.863	252,7	-0,2
3.3.1	Neto povećanje finansijske aktive	-3.930	-13.863	252,7	-0,2
3.3.2	Neto povećanje obaveza	0	0		0,0
3.4	Ostale investicije, neto	-149.952	260.812		4,5
3.4.1	Neto povećanje finansijske aktive	149.035	134.673	-9,6	2,3
3.4.2	Neto povećanje obaveza	298.987	-126.139		-2,2
3.5	Rezerve CBCG (promjene) ⁴	7.480	165.086	2.107,0	2,8
4	NETO GREŠKE I OMAŠKE (3-2-1)	276.348	570.265	106,4	9,8

Izvor: CBCG

¹ Podaci platnog bilansa Crne Gore u skladu sa novom metodologijom MMF-a (*Priručnik za platni bilans*, šesto izdanje - BPM6, 2009).

² Revidirani podaci.

³ Metodološke napomene: Podaci o spoljnoj trgovini u platnom bilansu Crne Gore prikazani su po specijalnom sistemu trgovine. CBCG vrši prilagođavanje podataka dobijenih od MONSTAT-a za potrebe izrade platnog bilansa, u skladu sa metodologijom MMF-a (*Balance of Payments Manual, sixth edition, IMF, 2009*). Podaci o izvozu i uvozu robe su prikazani po f.o.b. osnovi.

⁴ Finansijski račun je prikazan po principu neto povećanja aktive i obaveza. Povećanje aktive/obaveza prikazuje se sa predznakom plus (+), dok se smanjenje prikazuje sa predznakom minus (-). Neto vrijednost se dobija kao razlika između neto aktive i neto obaveza.

Tabela 5: Ukupan priliv stranih direktnih investicija u Crnoj Gori, po zemljama, tokom 2022. godine¹, u 000 eura

Zemlja ²	Ukupno	Priliv po osnovu ulaganja nerezidenata u Crnu Goru			Priliv po osnovu ulaganja rezidenata u inostranstvo		
		Investicije u domaća preduzeća i banke	Prodaja nepokretnosti u Crnoj Gori	Interkompanijski dug	Smanjenje kapitala u stranim bankama i preduzećima	Prodaja nepokretnosti u inostranstvu	Povraćaj domaćeg kapitala koji ne povećava osnovni kapital (interkompanijski dug)
	1(2+3+4+5+6+7)	2	3	4	5	6	7
Srbija	137.008,40	19.099,54	52.890,11	60.548,65	140,00	1.336,10	2.994,00
Ruska Federacija	127.172,43	40.760,41	61.202,06	25.065,55	0,00	0,00	144,42
Njemačka	100.012,76	23.554,65	69.832,09	6.536,02	90,00	0,00	0,00
Švajcarska	97.966,51	10.640,86	16.925,86	70.399,79	0,00	0,00	0,00
Ujedinjeni Arapski Emirati	89.607,38	16.185,79	9.677,11	63.244,48	0,00	0,00	500,00
Turska	78.037,17	9.249,16	38.123,19	29.710,76	0,00	0,00	954,06
Italija	57.802,84	2.000,07	1.066,42	2.498,84	0,00	0,00	52.237,51
SAD	48.238,66	3.948,30	37.319,66	6.970,70	0,00	0,00	0,00
Kipar	45.371,19	27.900,93	1.839,63	5.702,67	0,00	0,00	9.927,96
Holandija	31.120,45	455,14	4.982,39	13.117,42	408,00	157,50	12.000,00
Austrija	28.729,09	3.794,41	9.224,30	15.710,38	0,00	0,00	0,00
Azerbejdžan	28.068,74	0,00	1.753,74	26.315,00	0,00	0,00	0,00
Ukrajina	26.806,09	5.471,81	17.800,75	3.533,53	0,00	0,00	0,00
Bosna i Hercegovina	22.604,17	1.059,26	16.529,39	4.826,07	0,00	178,43	11,02
Velika Britanija	21.518,15	2.902,09	14.164,92	4.450,65	0,00	0,00	0,49
Slovenija	21.152,53	12.446,40	3.820,63	4.854,99	0,00	0,00	30,50
Singapur	18.037,71	4.225,97	2.858,71	10.953,03	0,00	0,00	0,00
Francuska	13.696,18	1.595,18	7.898,90	3.752,12	0,00	449,98	0,00
Luksemburg	11.833,11	4.118,39	3.484,36	4.230,36	0,00	0,00	0,00
Mađarska	10.684,51	12,05	3.292,52	7.379,94	0,00	0,00	0,00
Kanada	10.567,88	1.216,23	8.454,59	460,41	0,00	436,65	0,00
Kosovo	9.981,40	527,80	6.384,95	3.068,65	0,00	0,00	0,00
Poljska	8.865,31	787,55	6.775,35	1.302,41	0,00	0,00	0,00
Hrvatska	7.895,14	132,30	5.779,30	1.925,54	0,00	0,00	58,00
Češka	6.698,99	503,50	5.805,10	390,39	0,00	0,00	0,00
Irska	5.296,36	0,00	790,41	4.505,95	0,00	0,00	0,00
Španija	5.068,65	0,00	2.007,16	3.061,49	0,00	0,00	0,00
Švedska	4.833,51	1.627,83	1.913,14	1.292,54	0,00	0,00	0,00
Južna Koreja	4.572,03	3.922,03	650,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kazahstan	3.845,21	754,50	2.935,10	155,61	0,00	0,00	0,00
Izrael	3.630,83	15,50	2.829,04	786,30	0,00	0,00	0,00
Belgija	3.532,97	1.066,43	2.208,05	258,49	0,00	0,00	0,00
Malta	3.511,05	401,50	877,17	2.232,38	0,00	0,00	0,00
Australija	3.438,04	204,37	2.796,70	424,97	0,00	0,00	12,00
Albanija	3.112,25	219,98	1.013,80	1.878,47	0,00	0,00	0,00
Gibraltar	3.000,00	3.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Tabela 5: Ukupan priliv stranih direktnih investicija u Crnoj Gori, po zemljama, tokom 2022. godine¹, u 000 eura – nastavak tabele

Zemlja ²	Ukupno	Priliv po osnovu ulaganja nerezidenata u Crnu Goru			Priliv po osnovu ulaganja rezidenata u inostranstvo		
		Investicije u domaća preduzeća i banke	Prodaja nepokretnosti u Crnoj Gori	Interkompanijski dug	Smanjenje kapitala u stranim bankama i preduzećima	Prodaja nepokretnosti u inostranstvu	Povraćaj domaćeg kapitala koji ne povećava osnovni kapital (interkompanijski dug)
	1(2+3+4+5+6+7)	2	3	4	5	6	7
Bjelorusija	2.846,00	858,70	1.937,53	49,77	0,00	0,00	0,00
Bugarska	2.673,50	255,00	758,63	1.659,87	0,00	0,00	0,00
Monako	2.588,96	1.650,48	389,48	549,00	0,00	0,00	0,00
Letonija	2.307,20	1.560,50	701,37	45,33	0,00	0,00	0,00
Litvanija	2.236,39	252,00	1.700,63	283,76	0,00	0,00	0,00
Norveška	2.225,92	0,00	1.827,97	97,95	0,00	0,00	300,00
Japan	2.134,00	0,00	134,00	2.000,00	0,00	0,00	0,00
Južna Afrika	2.074,35	1.205,50	826,33	42,52	0,00	0,00	0,00
Sjeverna Makedonija	2.006,09	40,01	852,92	1.113,16	0,00	0,00	0,00
Jermenija	2.005,06	1.103,00	902,06	0,00	0,00	0,00	0,00
Estonija	1.669,45	944,31	529,55	195,59	0,00	0,00	0,00
Vijetnam	1.560,50	1.396,50	164,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Gruzija	1.400,21	276,95	1.113,71	9,55	0,00	0,00	0,00
Andora	1.395,39	1.361,46	33,93	0,00	0,00	0,00	0,00
Moldavija	1.238,10	0,00	1.140,10	0,00	98,00	0,00	0,00
Kuvajt	1.185,71	650,00	531,61	4,10	0,00	0,00	0,00
Danska	1.156,23	86,39	835,14	234,70	0,00	0,00	0,00
Slovačka	1.064,17	0,00	734,57	329,60	0,00	0,00	0,00
Hong Kong	977,56	478,53	419,03	80,00	0,00	0,00	0,00
Kirgistan	955,66	401,50	552,36	1,80	0,00	0,00	0,00
Grčka	940,41	68,44	209,00	662,97	0,00	0,00	0,00
Kina	882,16	609,80	179,86	92,50	0,00	0,00	0,00
Djevičanska Ostrva (GBR)	775,40	300,00	275,40	200,00	0,00	0,00	0,00
Katar	771,21	0,00	589,99	181,22	0,00	0,00	0,00
Portugalija	742,10	0,00	726,16	15,94	0,00	0,00	0,00
Bahrein	678,00	353,00	325,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Rumunija	664,03	0,00	466,58	197,45	0,00	0,00	0,00
Egipat	570,18	252,00	318,18	0,00	0,00	0,00	0,00
Saudijska Arabija	544,70	-249,29	549,85	244,14	0,00	0,00	0,00
Tajvan	479,34	251,34	228,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ostale zemlje ³	5.357,32	1.496,90	2.155,05	1.705,37	0,00	0,00	0,00
Ukupno	1.151.423,00	219.402,95	448.014,60	401.540,83	736,00	2.558,66	79.169,96

Izvor: CBCG

¹ Preliminarni podaci.

² Izvor podataka je platni promet sa inostranstvom (ITRS) i podaci su dati prema zemljama plaćanja.

³ Zemlje sa najmanjim investicijama čiji je zbir stranih direktnih investicija manji od 0,5% ukupnog priliva stranih direktnih investicija u Crnoj Gori.

Tabela 6: Industrijska proizvodnja u Crnoj Gori

2022.	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Lančani indeks	73,5	97,8	111,4	91,1	87,5	108,4	96,5	113,8	83,3	104,1	126,0	125,5
Ø 2021= 100	95,8	93,7	104,4	95,1	83,2	90,2	87,0	99,0	82,5	85,9	108,2	135,8
U odnosu na isti mjesec prethodne godine	90,0	79,9	85,1	114,3	115,4	122,4	88,2	103,9	87,5	86,2	101,7	104,1
Period tekuće prema istom prethodne godine		84,7	84,8	90,5	94,1	97,7	96,4	97,3	96,2	95,2	95,8	96,7

Izvor: MONSTAT

Tabela 7: Neto sveobuhvatni rezultat privrede Crne Gore na nivou sektora u 2021. godini, u 000 eura*

Oznaka sektora	Naziv sektora	Neto sveobuhvatni rezultat	
		Tekuća godina	Prethodna godina
A	Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	-19.446	-20.390
B	Vađenje ruda i kamena	-114.170	7.336
C	Prerađivačka industrija	41.656	37.610
D	Snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija	98.253	34.147
E	Snabdijevanje vodom, upravljanje otpadnim vodama, kontrolisanje procesa uklanjanja otpada i slične aktivnosti	5.488	-2.395
F	Građevinarstvo	-66.729	-77.948
G	Trgovina na veliko i trgovina na malo; popravka motornih vozila i motocikala	195.146	86.686
H	Saobraćaj i skladištenje	-21.354	-13.361
I	Usluge smještaja i ishrane	-54.049	-177.945
J	Informisanje i komunikacije	45.925	30.115
K	Finansijske djelatnosti i djelatnost osiguranja	15.714	-12.566
L	Poslovanje nekretninama	-70.011	-336.199
M	Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	62.846	57.936
N	Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	7.098	-14.536
O	Državna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje	498	1.026
P	Obrazovanje	1.064	713
Q	Zdravstvena i socijalna zaštita	3.404	-6.354
R	Umjetnost, zabava i rekreacija	-2.065	2.175
S	Ostale uslužne djelatnosti	919	1.616
U	Djelatnost eksteritorijalnih organizacija i tijela	-145	-142
Ukupno		130.040	-402.476

* Pozicija 260. iz agregata Iskaza o ukupnom rezultatu (Bilans uspjeha) za 2021. godinu.

Tabela 8: Pokazatelji obima realizovanog RTGS i DNS platnog prometa u periodu 2019 – 2022. godine

Period	RTGS i DNS nalozi	Lančani indeks	Radni dani	Dnevni prosjek	Nalozi RTGS	Dnevni prosjek	Učešće RTGS naloga	Nalozi DNS	Dnevni prosjek	Učešće DNS naloga
2019.	11.525.465		254	45.376	4.507.747	17.747	39,11%	7.017.718	27.629	60,89%
2020.	10.639.073		255	41.722	3.824.313	14.997	35,95%	6.814.760	26.725	64,05%
2021.	11.418.467		256	44.603	4.196.127	16.391	36,75%	7.222.340	28.212	63,25%
I 2022.	694.030	60	20	34.702	227.204	11.360	32,74%	466.826	23.341	67,26%
II 2022.	901.836	130	20	45.092	315.734	15.787	35,01%	586.102	29.305	64,99%
III 2022.	1.031.399	114	23	44.843	384.433	16.714	37,27%	646.966	28.129	62,73%
IV 2022.	994.715	96	21	47.367	368.416	17.544	37,04%	626.299	29.824	62,96%
V 2022.	1.014.242	102	19	53.381	382.852	20.150	37,75%	631.390	33.231	62,25%
VI 2022.	1.141.463	113	22	51.885	443.702	20.168	38,87%	697.761	31.716	61,13%
VII 2022.	1.072.583	94	19	56.452	404.081	21.267	37,67%	668.502	35.184	62,33%
VIII 2022.	1.180.516	110	23	51.327	432.105	18.787	36,60%	748.411	32.540	63,40%
IX 2022.	1.119.802	95	22	50.900	403.165	18.326	36,00%	716.637	32.574	64,00%
X 2022.	1.063.841	95	21	50.659	390.179	18.580	36,68%	673.662	32.079	63,32%
XI 2022.	1.066.626	100,26	22	48.483	398.800	18.127	37,39%	667.826	30.356	62,61%
XII 2022.	1.268.510	119	23	55.153	471.562	20.503	37,17%	796.948	34.650	62,83%
Ukupno I-XII 2022.	12.549.563		255	49.214	4.622.233	18.126	36,83%	7.927.330	31.088	63,17%
Mjesečni prosjek	1.045.797				385.186			660.611		
Index 2022/2021.	110				110			110		

Tabela 9: Pokazatelji vrijednosti realizovanog platnog prometa u RTGS sistemu i DNS sistemu u periodu 2019 – 2022. godine

Period	RTGS i DNS platni promet	Lančani indeks	Radni dani	Dnevni prosjek	RTGS	Dnevni prosjek	Učešće RTGS	DNS	Dnevni prosjek	Učešće DNS
2019.	16.821.736.394		254	66.227.309	15.929.670.078	62.715.237	94,70%	892.066.316	3.512.072	5,30%
2020.	15.059.891.853		255	59.058.399	14.250.639.187	55.884.860	94,63%	809.252.666	3.173.540	5,37%
2021.	15.496.640.625		256	60.533.752	14.609.136.373	57.066.939	94,27%	887.504.252	3.466.813	5,73%
I 2022.	865.167.485	49	20	43.258.374	813.411.728	40.670.586	94,02%	51.755.757	2.587.788	5,98%
II 2022.	1.079.844.353	125	20	53.992.218	1.005.239.969	50.261.998	93,09%	74.604.384	3.730.219	6,91%
III 2022.	1.468.080.705	136	23	63.829.596	1.382.259.358	60.098.233	94,15%	85.821.347	3.731.363	5,85%
IV 2022.	1.409.109.825	96	21	67.100.468	1.321.816.056	62.943.622	93,81%	87.293.769	4.156.846	6,19%
V 2022.	1.357.974.358	96	19	71.472.335	1.273.812.746	67.042.776	93,80%	84.161.612	4.429.559	6,20%
VI 2022.	1.557.965.504	115	22	70.816.614	1.457.937.455	66.269.884	93,58%	100.028.050	4.546.730	6,42%
VII 2022.	1.548.966.253	99	19	81.524.540	1.448.102.652	76.215.929	93,49%	100.863.601	5.308.611	6,51%
VIII 2022.	1.810.486.406	117	23	78.716.800	1.691.937.385	73.562.495	93,45%	118.549.021	5.154.305	6,55%
IX 2022.	1.756.711.387	97	22	79.850.518	1.648.420.326	74.928.197	93,84%	108.291.061	4.922.321	6,16%
X 2022.	1.543.818.165	88	21	73.515.151	1.449.822.590	69.039.171	93,91%	93.995.575	4.475.980	6,09%
XI 2022.	1.703.933.895	110	22	77.451.541	1.609.879.771	73.176.353	94,48%	94.054.125	4.275.187	5,52%
XII 2022.	2.168.203.877	127	23	94.269.734	2.048.495.850	89.065.037	94,48%	119.708.027	5.204.697	5,52%
Ukupno I-XII 2022.	18.270.262.214		255	71.648.087	17.151.135.885	67.259.356	93,87%	1.119.126.329	4.388.731	6,13%
Mjesečni prosjek	1.522.521.851				1.429.261.324			93.260.527		
Index 2022/2021.	118				117			126		

Tabela 10: Broj i struktura pravnih lica i preduzetnika prema stanju blokade računa u periodu decembar 2019 – decembar 2022. godine

Datum	Ukupan broj pravnih lica i preduzetnika	Broj pravnih lica i preduzetnika koji nisu u blokadi	%	Broj pravnih lica i preduzetnika koji su u blokadi	%
31. 12. 2019.	73.544	55.288	75,18%	18.256	24,82%
31. 12. 2020.	76.364	57.518	75,32%	18.846	24,68%
31. 12. 2021.	82.089	62.698	76,38%	19.391	23,62%
2022.					
31. 01.	82.259	62.756	76,29%	19.503	23,71%
28. 02.	82.637	63.144	76,41%	19.493	23,59%
31. 03.	83.038	63.583	76,57%	19.455	23,43%
30. 04.	83.441	64.010	76,71%	19.431	23,29%
31. 05.	84.007	64.623	76,92%	19.384	23,07%
30. 06.	84.781	65.454	77,20%	19.327	22,80%
31. 07.	85.284	65.974	77,36%	19.310	22,64%
31. 08.	85.797	66.477	77,48%	19.320	22,52%
30. 09.	86.265	66.886	77,53%	19.379	22,46%
31. 10.	85.335	66.017	77,36%	19.318	22,64%
30. 11.	85.943	66.521	77,40%	19.422	22,60%
31. 12.	86.462	66.912	77,39%	19.550	22,61%

Tabela 11: Pokazatelji broja unijetih osnova za prinudnu naplatu, u periodu 2019 – 2022. godine

Period	Ukupan broj unijetih osnova u program blokade	Radni dani
Ukupno 2019.	42.806	254
Ukupno 2020.	31.976	255
Ukupno 2021.	33.948	256
2022.		
I	2.313	20
II	2.749	20
III	3.231	23
IV	2.603	21
V	2.326	19
VI	2.871	22
VII	2.851	19
VIII	2.493	23
IX	2.663	22
X	2.665	21
XI	3.156	22
XII	3.991	23
Ukupno 2022.	33.912	255

Tabela 12: Ukupni prihodi Centralne banke za 2022. godinu, u eurima

	Naziv	Plan 2022.	Ostvarenje prihoda za 2022. godinu	Učešće prihoda 2022. godina (%)	Indeks 2022/plan
1	Finansijski prihodi	3.202.000,00	6.181.548,49	29,32	192,19
1.1.	Prihodi od kamata	3.082.000,00	5.495.869,14	26,07	178,32
1.1.1.	Prihodi od kamata na OR	0,00	0,00	0,00	0,00
1.1.2.	Prihodi od kamata na HOV koje se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat (OCI)	1.182.000,00	1.567.651,00	7,44	132,63
1.1.3.	Prihodi od kamata na HOV- koje se mjere po amortizovanom trošku (AC)	1.818.000,00	1.798.765,97	8,53	98,94
1.1.4.	Prihodi od kamata na HOV-operativni portfolio koje se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat (OCI)	82.000,00	220.654,77	1,05	269,09
1.1.5.	Prihodi od kamata na depozite	0,00	1.908.797,40	9,05	0,00
1.2.	Dobici po osnovu umanjenja rezervisanja	0,00	606.992,80	2,88	0,00
1.3.	Dobici od prodaje finansijskih sredstava	0,00	50.947,10	0,24	0,00
1.4.	Pozitivne kursne razlike	0,00	27.739,45	0,13	0,00
1.5.	Drugi finansijski prihodi	120.000,00	0,00	0,00	0,00
2	Prihodi poslovanja i drugi prihodi	13.906.000,00	14.899.607,61	70,68	107,15
2.1.	Prihodi od naknada	13.046.800,00	14.097.377,81	66,87	108,05
2.1.1.	Prihodi od naknada za usluge platnog prometa	7.199.000,00	7.648.582,91	36,28	106,25
2.1.2.	Naknade za usluge sa gotovim novcem	355.000,00	813.252,02	3,86	229,09
2.1.3.	Naknade za sprovođenje prinudne naplate	668.800,00	590.357,61	2,80	88,27
2.1.4.	Naknade za poslove fiskalnog agenta	700.000,00	753.219,64	3,57	107,60
2.1.5.	Naknade za kontrolu poslovanja banaka, dozvole i odobrenja	3.562.000,00	3.607.852,13	17,11	101,29
2.1.6.	Naknade za usluge pretrage Kreditnog registra	551.000,00	668.313,50	3,17	121,29
2.1.7.	Naknada za kontrolu platnih sistema i platnih institucija	11.000,00	15.800,00	0,07	143,64
2.2.	Prihodi od određenih naknada	152.000,00	32.218,03	0,15	21,20
2.3.	Prihodi od operativnog lizinga	201.200,00	205.062,30	0,97	101,92
2.4.	Prihodi od prodaje	335.000,00	380.634,01	1,81	113,62
2.5.	Drugi prihodi	171.000,00	184.315,46	0,87	107,79
	UKUPNO PRIHODI	17.108.000,00	21.081.156,10	100,00	123,22

Tabela 13: Ukupni rashodi Centralne banke za 2022. godinu, u eurima

	Naziv	Plan 2022	Izvršenje rashoda za 2022. godinu	Učešće rashoda 2022. godina (%)	Indeks 2022/plan
1	Finansijski rashodi	2.872.000,00	3.381.064,99	21,27	117,73
1.1.	Rashodi kamata	0,00	428.001,35	2,69	0,00
1.2.	Gubici od prodaje i umanjenje vrijednosti fin.sred.	0,00	430.150,38	2,71	0,00
1.3.	Kursne razlike-neto efekat	0,00	0,00	0,00	0,00
1.4.	Drugi finansijski rashodi	2.872.000,00	2.522.913,26	15,87	87,85
2	Troškovi poslovanja	12.086.000,00	12.515.274,91	78,73	103,55
2.1.	Troškovi naknada	263.000,00	378.242,11	2,38	143,82
2.2.	Troškovi zaposlenih	8.547.000,00	8.927.672,05	56,16	104,45
2.2.1.	Bruto zarade	7.876.000,00	8.147.265,52	51,25	103,44
2.2.2.	Druga primanja	325.000,00	501.633,03	3,16	154,35
2.2.3.	Naknada povećanih troškova	346.000,00	258.903,09	1,63	74,83
2.2.4.	Ostali troškovi zaposlenih	0,00	19.870,41	0,12	0,00
2.3.	Administrativni troškovi	651.500,00	640.610,73	4,03	98,33
2.4.	Operativni troškovi poslovanja	2.239.500,00	1.997.060,84	12,56	89,17
2.5.	Drugi troškovi poslovanja	385.000,00	571.689,18	3,60	148,49
	UKUPNO RASHODI	14.958.000,00	15.896.339,90	100,00	106,27
	NETO DOBITAK	2.150.000,00	5.184.816,20		241,15

Prilog 2 – Podzakonska akta Centralne banke Crne Gore donijeta tokom 2022. godine

1. Odluka o obaveznoj rezervi kreditnih institucija kod Centralne banke Crne Gore („Službeni list Crne Gore“ br. 19/22)
2. Odluka o kriterijumima za utvrđivanje ključnih funkcija i osnovnih linija poslovanja kreditne institucije („Službeni list Crne Gore“ br. 19/22)
3. Odluka o izmjenama Odluke o planovima oporavka kreditnih institucija („Službeni list Crne Gore“ br. 19/22)
4. Odluka o sadržaju, rokovima i načinu sačinjavanja i dostavljanja finansijskih izvještaja banaka („Službeni list Crne Gore“ br. 34/22)
5. Odluka o kriterijumu za utvrđivanje kreditnih institucija koje su dužne da otvaraju i vode račune za plaćanje sa osnovnim uslugama („Službeni list Crne Gore“ br. 34/22)
6. Odluka o utvrđivanju najreprezentativnijih usluga povezanih sa računom za plaćanje potrošača („Službeni list Crne Gore“ br. 54/22)
7. Odluka o izmjenama Odluke o reprodukciji novčanica („Službeni list Crne Gore“ br. 54/22)
8. Odluka o statističkim podacima i informacijama koje kreditne institucije dostavljaju Centralnoj banci Crne Gore („Službeni list Crne Gore“ br. 81/22)
9. Odluka o izgledu i formatu informativnog dokumenta o naknadama za najreprezentativnije usluge povezane sa računom za plaćanje potrošača („Službeni list Crne Gore“ br. 101/22)
10. Odluka o izgledu i formatu izvještaja o naknadama za izvršene usluge povezane sa računom za plaćanje potrošača („Službeni list Crne Gore“ br. 101/22)
11. Odluka o dopuni Odluke o izgledu i formatu izvještaja o naknadama za izvršene usluge povezane sa računom za plaćanje potrošača („Službeni list Crne Gore“ br. 108/22)
12. Odluka o privremenim mjerama za ublažavanje negativnih uticaja epidemije zarazne bolesti COVID 19 i situacije u Ukrajini na finansijski sistem („Službeni list Crne Gore“ br. 135/22)
13. Odluka o izmjeni Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija („Službeni list Crne Gore“ br. 144/22)
14. Odluka o izmjeni Odluke o makroprudencijalnim mjerama koje se odnose na kredite koje kreditne institucije odobravaju fizičkim licima („Službeni list Crne Gore“ br. 144/22)

CIP - Каталогизација у публикацији
Централна народна библиотека Црне Горе, Цетиње

336.711(497.16)

GODIŠNJI izvještaj o radu : 2022. godina. - 2003- . - Podgorica (Bulevar Sv. Petra Cetinjskog br. 6) : Centralna banka Crne Gore, 2023 (Podgorica: Grafo Group, d.o.o.). - 28 cm

Godišnje
ISSN 1800-6604 = Godišnji izvještaj o radu (Podgorica)
COBISS.CG-ID 11832080

IZVJEŠTAJ O STABILNOSTI FINANSIJSKOG SISTEMA 2022. GODINA

Podgorica, 2023. godine

IZDAVAČ	Centralna banka Crne Gore Bulevar Svetog Petra Cetinjskog br. 6 81000 Podgorica telefon +382 20/664-997, 664-269 fax +382 20/664-576
INTERNET STRANICA	http://www.cbcg.me
SAVJET CENTRALNE BANKE	dr Radoje Žugić, guverner dr Nikola Fabris, viceguverner dr Zorica Kalezić, viceguverner dr Milorad Jovović Ruždija Tuzović dr Nikola Milović
GRAFIČKA PRIPREMA	Nikola Nikolić Nikola Marđonović
LEKTURA	Maja Đuretić Mrdak
ŠTAMPA	„Grafo Group“ DOO Podgorica
TIRAŽ	100 primjeraka

Molimo korisnike ove publikacije da prilikom korišćenja podataka iz Izvještaja obavezno navedu izvor.

SPISAK UPOTRIJEBLJENIH SKRAĆENICA

BDP	Bruto domaći proizvod
CBCG	Centralna banka Crne Gore
CKDD	Centralno klirinško depozitarno društvo
CHF	Švajcarski franak
DAX	<i>Deutscher Aktienindex</i>
DJIA	<i>Dow Jones Industrial Average</i>
DNS	<i>Deferred Net Settlement</i> – neto poravnanje u odloženom vremenu
d.s.	Desna skala
ECB	Evropska centralna banka
€STR	<i>Euro Short-term Rate</i> – eurska kratkoročna kamatna stopa
EU	Evropska unija
EUR	Euro
EUREP	<i>Eurosystem repo facility for central banks</i>
EURIBOR	<i>Euro Interbank Offered Rate</i> – eurska međubankarska stopa
FED	Federalne rezerve
FSIs	<i>Financial Stability Indicators</i> – indikatori finansijske stabilnosti
FTSE	<i>Financial Times Stock Exchange</i>
GBP	Britanska funta
HH	Hiršman-Herfindal
HP	Hodrik-Preskot
JPY	Japanski jen
LIBOR	<i>London Interbank Offered Rate</i> – londonska međubankarska stopa
mil.	Milion
mIrd.	Milijarda
MMF	Međunarodni monetarni fond
MRS	Međunarodni računovodstveni standard
MSCI	<i>Morgan Stanley Capital International</i>
MSFI	Međunarodni standard finansijskog izvještavanja
pp	Procentni poen
PPP	<i>Purchasing Power Parity</i> – paritet kupovne moći
ROAA	<i>Return On Average Assets</i> – povraćaj na prosječnu aktivu
ROAE	<i>Return On Average Equity</i> – povraćaj na prosječni kapital
RTGS	<i>Real Time Gross Settlement</i> – bruto poravnanje u realnom vremenu
SAD	Sjedinjene Američke Države
USD	Američki dolar

SADRŽAJ

UVODNE NAPOMENE	7
1. ANALIZA I OCJENA SISTEMSKIH RIZIKA	9
2. MEĐUNARODNO EKONOMSKO I FINANSIJSKO OKRUŽENJE	13
2.1. Globalna ekonomska kretanja	13
2.2. Globalna finansijska kretanja	15
3. DOMAĆE EKONOMSKO OKRUŽENJE	19
3.1. Opšta makroekonomska kretanja	19
3.2. Pozicija nefinansijskih institucija	20
3.3. Pozicija stanovništva	22
3.4. Državne finansije	23
4. FINANSIJSKI SISTEM	26
4.1. Struktura bilansa stanja banaka	28
4.2. Kreditni rast i nekvalitetni krediti	31
4.3. Likvidnost	36
4.4. Solventnost	38
4.5. Profitabilnost i kamatne stope	38
4.6. Analiza osjetljivosti	41
4.7. Tržište nekretnina	43
4.8. Tržište kapitala	46
4.9. Platni sistemi	46
5. ZAKLJUČAK	48
DODATAK	50

UVODNE NAPOMENE

Osnovni cilj Centralne banke Crne Gore je očuvanje finansijske stabilnosti. Usmjerenje poslovanja na ovakav, nemjerljiv cilj, uslovljeno je odabranim monetarnim režimom, usljed kojeg je Centralna banka ograničena u vođenju monetarne politike. Očuvanje finansijske stabilnosti je okosnica djelovanja Banke u svim njenim aktivnostima, odnosno pažnja i prioritet djelovanja su na svim rizicima, a naročito onim koji mogu imati sistemski uticaj.

Na podsticanje i očuvanje finansijske stabilnosti, Centralna banka, u prvom redu, djeluje kroz mikroprudencionu regulativu i superviziju. Međutim, kako je ovaj pristup primarno usmjeren na stabilnost pojedinačnih banaka, Centralna banka po potrebi djeluje i makroprudencijalno, preko instrumenata čije djelovanje utiče na sistem kao cjelinu. Time se pažnja poklanja kompleksnom odnosu između banaka i ostalih ekonomskih subjekata, kako bi se na adekvatan način sagledale potencijalne ranjivosti cijele privrede. Izvještaj o stabilnosti finansijskog sistema je jedan od načina kojim Centralna banka doprinosi finansijskoj stabilnosti – kroz podizanje svijesti o izvorima rizika za finansijsku stabilnost, i to među drugim donosiocima ekonomskih i finansijskih politika, u samom finansijskom sistemu i kod javnosti uopšte.

U Izvještaju o stabilnosti finansijskog sistema, Centralna banka analizira kretanja rizika za koje se smatra da imaju ili mogu imati sistemski karakter – tzv. sistemskih rizika. U osnovi, sistemski rizik može nastati kao posljedica određenih internih neravnoteža i ranjivosti samog finansijskog sistema/bankarskog sektora, a može nastati i kao posljedica spoljnih šokova koji mogu pogoditi privredu, šire gledano, ili direktno finansijski sistem. Svakako, sistemom spojenih sudova i „prelivanjem“ nestabilnosti među privrednim subjektima, ranjivosti se mogu pojačati i povećati nestabilnost cijelog ekonomskog sistema.

Izvještaj o stabilnosti finansijskog sistema sadrži četiri dijela. U prvom dijelu izvršena je sinteza, tj. dat je pregled kretanja i ocjena sistemskih rizika. U drugom dijelu prikazana su kretanja i očekivanja u međunarodnom ekonomskom i finansijskom okruženju, što je veoma važno imajući u vidu povezanost crnogorske ekonomije sa međunarodnim ekonomskim i finansijskim tokovima. U trećem dijelu sažeto su izložena opšta domaća makroekonomska kretanja i platnobilansna kretanja, kao pregled odnosa između Crne Gore i inostranstva, a potom i rizici i ranjivosti u domaćem privatnom realnom sektoru i sektoru opšte vlade, prema kojima su crnogorske banke izložene. U četvrtom, glavnom analitičkom dijelu izvještaja, dat je prikaz kretanja i rizika u bankarskom sektoru i drugim relevantnim segmentima finansijskog sistema. Tu se uz pomoć spektra indikatora finansijskog „zdravlja” i drugih makroprudencijalnih indikatora direktno vidi stanje stabilnosti samog bankarskog sektora, kao rezultat djelovanja kako faktora razmatranih u drugom i trećem dijelu ovog izvještaja, tako i faktora koji dolaze iz samog bankarskog sektora.

1. ANALIZA I OCJENA SISTEMSKIH RIZIKA

Sistemske rizici na kraju 2022. godine bili su umjereni, i na sličnom nivou kao na kraju 2021.

Nastavak slabljenja uticaja pandemije koronavirusa doprinio je rastu privrede, koja se sredinom 2022. godine u potpunosti oporavila od pada privredne aktivnosti u 2020, kao godini izbijanja pandemije. S druge strane, zabrinjavaju rast cijena na malo i stanje javnih finansija, prije svega u kontekstu situacije u Ukrajini, ali i pandemije koronavirusa, koja ipak i dalje traje i zbog koje još uvijek ima posljedica u pojedinim segmentima privrede.

Kada je riječ o nefinansijskom segmentu privrede, treba istaći da je stanje duga rezidentnih nefinansijskih institucija i stanovništva prema bankama poraslo u nominalnom iznosu, ali je njihovo učešće u BDP-u ipak opalo (zbog snažnog rasta nominalnog BDP-a u 2022. godini)¹.

Dug rezidentnih nefinansijskih institucija prema crnogorskim bankama povećao se za 9% tokom 2022. godine, dok je učešće tog duga u odnosu na BDP smanjeno sa 23,4% na 21,8%. Dodatno, likvidnost realnog sektora i dalje ukazuje na prisustvo rizika. Naime, tokom 2022. godine blokirani iznos po osnovu duga privrednih subjekata u procesu prinudne naplate porastao je sa 857,3 na 971,5 mil. eura (16,8% BDP-a), dok je broj blokiranih privrednih subjekata porastao za 2,8% i iznosio je 16.102.

Dug stanovništva prema crnogorskim bankama u posljednjih nekoliko godina je prilično porastao, iako je, gledano u odnosu na BDP, i dalje niži u odnosu na vrhunac zaduženosti (blizu 35% na kraju septembra 2008. godine, 28,9% na kraju 2021. i 26,8% na kraju 2022. godine). Realne zarade u 2022. godini bile su više u odnosu na 2021. za čak 18,4%². S druge strane, prema anketi o radnoj snazi, stopa nezaposlenosti opala je u 2022. godini na 14,7%, naspram 16,6% iz 2021. Svakako, i dalje je riječ o visokoj stopi nezaposlenosti sa izraženom strukturnom komponentom. Stopa registrovane nezaposlenosti, koju objavljuje Zavod za zapošljavanje Crne Gore, u 2022. godini je prosječno iznosila 20,9%, što takođe govori o naglašenom sistemskom izazovu po tom pitanju.

Nivo javnog duga i dalje predstavlja ključni sistemski rizik u Crnoj Gori. Naime, nakon blagog smanjenja javnog duga u odnosu na BDP tokom 2016. i 2017. godine, javni dug je tokom perioda 2018–2020. godine porastao sa 64,2% na 105,3% BDP-a, uglavnom usljed pandemije koronavirusa i zbog zaduže-

¹ Gledano kao procenat BDP-a, dug je na sličnom nivou kao na kraju 2019. godine.

² Gledano kroz prosjek 12 mjesečnih podataka.

nja po kreditu za gradnju prioritetne dionice auto-puta. Oporavak privredne aktivnosti i otplata dijela dospjelog duga po emitovanim euroobveznicama usloveli su smanjenje duga tokom 2021. i 2022. godine na 70,8% BDP-a.

Počev od marta 2021. godine kreditni rejting Crne Gore prema *Standard and Poor's* bio je „B“ (sa stabilnim izgledima). Ovaj rejting i izgledi su potvrđeni i nakon izvještajnog perioda (u martu 2023. godine). Pored i dalje prisutne situacije u Ukrajini, povećane globalne neizvjesnosti na tržištu, pogoršanja uslova finansiranja usljed normalizacije monetarne politike u Evropskoj uniji i pandemije koronavirusa, izazovi za javne finansije će postojati i u 2023. godini, kada će se nastaviti sa otplatom duga po kreditnim aranžmanima i kamatama za euroobveznice. Ipak, olakšavajuća okolnost je da država raspolaze sa određenim slobodnim novčanim sredstvima, kao i da tokom perioda 2023–2024. neće biti otplata glavnice za euroobveznice.

Kada je riječ o bankarskom sektoru, očuvana je veoma dobra kapitalizovanost, budući da je koeficijent adekvatnosti kapitala tokom godine blago porastao i da je i dalje na znatno višem nivou od zakonom propisanog minimuma, te da je regulatorni kapital uglavnom sačinjen od najkvalitetnijeg – redovnog osnovnog kapitala. Pored toga, likvidnost banaka bila je i dalje visoka, uz dodatni rast tokom godine.

Među glavnim ranjivostima banaka, koje su niske do umjerene, izdvajaju se: učešće loših kredita u ukupnim kreditima, izloženost banaka prema državi, izloženost banaka prema stanovništvu (posebno kod gotovinskih kredita), povećanje ročne neusklađenosti između izvora i sredstava (usljed generalnog rasta učešća depozita po viđenju s jedne strane i dugoročnih kredita s druge strane), kao i porast eurskih kamatnih stopa na međunarodnom finansijskom tržištu. Privremene mjere za ublažavanje negativnih uticaja epidemije zarazne bolesti COVID 19 i situacije u Ukrajini na finansijski sistem, i dalje su potrebne zbog očuvanja stabilnosti sistema.

Situacija po pitanju loših kredita je blago poboljšana u 2022. godini, jer je učešće loših kredita opalo sa 6,2% na 5,7%. Međutim, to učešće nije zanemarljivo, odraz je kreditnog rizika u sistemu i vrši nepovoljan pritisak na sklonost banaka prema riziku, odnosno na nivo kreditne aktivnosti i uslove kreditiranja. Međutim, kada je kreditni rizik u pitanju, treba naglasiti da ohrabruju rezultati završenog i implementiranog pregleda aktive banaka (AQR) kojim se se pokazuje visok kvalitet i otpornost bankarskog sektora. Kreditni rast u 2022. iznosio je visokih 8,9%.

Izloženost banaka prema centralnoj vladi porasla je tokom 2021. godine sa 762,4 na 850,6 mil. eura, što je i dalje značajno, i pored pada učešća te izloženosti u aktivi sa 14,3% na 13,3%. Rast zaduženosti se duguje rastu po osnovu hartija od vrijednosti, dok je dug po kreditima blago opao. Kretanje izloženosti banaka prema državi, u svakom slučaju, ostaće predmet kontinuiranog praćenja od strane Centralne banke.

Iako u slabljenju, rizici po gotovinskim (nenamjenskim) kreditima fizičkih lica nijesu sasvim neutralisani, pa je Centralna banka krajem 2022. godine donijela odluku o nastavku ograničenja rasta tog segmenta kredita i u 2023. godini. Prethodne mjere su ostvarile značajan uticaj na zaustavljanje prebrzog rasta pomenutih kredita. Tako su ovi krediti na kraju 2022. iznosili 552,7 mil. eura, ili 4,3% manje u odnosu na 577,6 mil. eura na kraju 2021. godine, dok je npr. njihov iznos na kraju 2019. godine bio 707,3 mil. eura. Takođe, njihovo učešće u ukupnim kreditima fizičkih lica je tokom 2022. godine dodatno opalo sa 39,8% na 34,9%.

Ročna struktura gotovinskih kredita fizičkih lica nije se bitno promijenila, i na kraju 2022. godine 91,4% iznosa kredita odnosilo se na ročnost dužu od tri godine, odnosno čak 42,8% iznosa kredita odnosilo se na ročnost dužu od osam godina. Planirano je da mjere traju do kraja 2023. godine, a Centralna banka kontinuirano prati kretanja u tom segmentu kreditnog tržišta.

Veći neto prihodi od kamata i naknada/provizija, kao i mnogo niži troškovi rezervisanja, doprinijeli su ostvarenju profita od 85,7 mil. eura na nivou sistema, što je više nego trostruko u odnosu na 27,5 mil. eura profita iz 2021. godine. Profit je bio značajno veći nego i u pretkriznoj 2019. godini, tako da se može reći da je bankarski sektor uspješno apsorbavao troškove kriznog prilagođavanja.

Banke su najstabilniji segment ekonomskog sistema, što se u značajnoj mjeri ogleda u stabilnosti depozita u bankarskom sektoru. Oni su na kraju 2022. godine iznosili rekordnih 5,2 mlrd. eura, čineći ubjedljivo najveći dio pasive banaka (81,5%).

Naime, ukupna likvidna sredstva banaka su porasla tokom 2022. godine za čak 41,5%, na blizu dvije milijarde eura, kao i njihovo učešće u odnosu na aktivu i depozite, na 31% i 38,1% (sa 26,4% i 33,4%). U kontekstu strukturnih ograničenja rasta crnogorske ekonomije, ta likvidna sredstva su trenutno najbolja sigurnosna rezerva banaka od rizika pogoršanja kvaliteta aktive i/ili odliva depozita.

Ostali finansijski intermedijatori, prije svega zbog svoje ograničene veličine i značaja na crnogorskom finansijskom tržištu, a potom i prirode aktivnosti koje obavljaju (nijesu depozitne institucije), kao i zbog solidne finansijske pozicije najvažnijih među njima – osiguravajućih društava, ne predstavljaju izvore sistemskog rizika.

Po pitanju cijena nekretnina, kao ključnog oblika imovine (i kolaterala) u situaciji relativne nerazvijenosti finansijskih tržišta i instrumenata u Crnoj Gori, na kraju 2022. godine ne može se izvesti zaključak da su cijene bitno iznad „fundamenata“ i pored snažnog rasta cijena nekretnina u posmatranom periodu.

Promet na Montenegroberzi iznosio je 78,2 mil. eura (1,3% BDP-a) naspram 46,5 mil. eura iz 2021. godine, a porast je ostvaren primarno zahvaljujući većem prometu akcija. Indeks Monex u porastu je od čak 43,3% u odnosu na kraj 2021. godine, ali i dalje je višestruko niži u odnosu na njegove maksimalne vrijednosti iz aprila 2007. godine.

Platni sistem Centralne banke i sistem za poravnanje hartija od vrijednosti čiji je operater Centralno klirinško depozitarno društvo (CKDD), kao ključne finansijske infrastrukture u Crnoj Gori, nastavile su neometan rad i tokom 2022. godine.

Shema 1.1

Ključni rizici za finansijsku stabilnost, 31. 12. 2022.	
Visok nivo javnog duga i deficit budžeta, imajući u vidu situaciju u Ukrajini, pandemiju koronavirusa i pogoršane uslove kreditiranja kod izvora finansiranja	→
Negativna povratna veza između učešća nekvalitetnih kredita i kreditnog rasta, u kontekstu neizvjesnog ekonomskog rasta	↓
Udio gotovinskih kredita fizičkih lica u ukupnim kreditima, kao i dugačka ročnost tih kredita	↓
Izloženost banaka prema državi, imajući u vidu izazove u državnim finansijama	→

Objašnjenje

	Visok sistemski rizik
	Sistemski rizik umjerenog nivoa
	Nizak sistemski rizik

Boja označava nivo rizika kao kombinaciju vjerovatnoće materijalizacije i vjerovatnog uticaja u slučaju materijalizacije tokom sljedeće dvije godine, na osnovu ekspertske procjene Centralne banke. Strelica označava smjer promjene nivoa rizika u odnosu na prethodni Izvještaj o stabilnosti finansijskog sistema.

2. MEĐUNARODNO EKONOMSKO I FINANSIJSKO OKRUŽENJE

2.1. Globalna ekonomska kretanja

Prema posljednjim procjenama MMF-a (januar 2023. godine), svjetska ekonomija u 2022. godini ostvarila je rast od 3,4%, naspram rasta od 6,2% u 2021. Prije toga, prognoza rasta svjetske ekonomije za 2022. iz januara te godine (4,4%), bila je revidirana naniže dva puta tokom godine, dostigavši 3,2%.

Tabela 2.1

Pregled odabranih globalnih indikatora, %						
Indikator	2021.	Procjena za 2022.	Prognoze		Razlike u odnosu na prognoze iz oktobra 2022, pp	
			2023.	2024.	2023.	2024.
Realni rast BDP-a						
Svijet	6,2	3,4	2,9	3,1	0,2	-0,1
Napredne ekonomije	5,4	2,7	1,2	1,4	0,1	-0,2
SAD	5,9	2,0	1,4	1,0	0,4	-0,2
Eurozona	5,3	3,5	0,7	1,6	0,2	-0,2
Japan	2,1	1,4	1,8	0,9	0,2	-0,4
Ekonomije u razvoju i usponu	6,7	3,9	4,0	4,2	0,3	-0,1
Kina	8,4	3,0	5,2	4,5	0,8	0,0
Indija	8,7	6,8	6,1	6,8	0,0	0,0
Rusija	4,7	-2,2	0,3	2,1	2,6	0,6
Evropske ekonomije u razvoju i usponu	6,9	0,7	1,5	2,6	0,9	0,1
Cijene berzanskih roba, prosječna stopa						
Nafta	65,8	39,8	-16,2	-7,1	-3,3	-0,9
Neenergenti	26,4	7,0	-6,3	-0,4	-0,1	0,3
Potrošačke cijene, prosječna stopa						
Napredne ekonomije	3,1	7,3	4,6	2,6	0,2	0,2
Ekonomije u razvoju i usponu	5,9	9,9	8,1	5,5	0,0	0,2

Izvor: MMF, januar 2023. godine

Napredne ekonomije ostvarile su rast od 2,7%, dok je kod zemalja u razvoju i usponu stopa rasta iznosila 3,9%. Među naprednim ekonomijama, u eurozoni ostvaren je rast od 3,5%, u SAD-u 2% i u Japanu 1,4%. Sporiji ekonomski rast Kine, od 3%, značajno je uticao na umanjenje stope rasta grupe ekonomija u razvoju i usponu, a istovremeno i na rast na globalnom nivou. Pad ekonomske aktivnosti u Rusiji

procijenjen je na 2,2%. Za grupu evropskih ekonomija u razvoju i usponu³, u kojoj je i Crna Gora, procjenjuje se da je zabilježila stopu rasta od svega 0,7%, naspram 6,9% u prethodnoj godini (tabela 2.1).

U januaru 2022. MMF je objavio prognozu globalnog rasta za 2023. godinu od 3,8%, ali je ista nekoliko puta bila revidirana naniže, tako da najnovija prognoza rasta iznosi 2,9%. MMF je prognozirao niži rast naprednih ekonomija u 2023. godini (1,2%) u odnosu na 2022. (2,7%). Ekonomija eurozone će ostvariti stopu rasta od 0,7% u 2023, dok će usporavanje rasta ekonomije SAD-a biti manje izraženo, 1,4%. Prema istim prognozama, ekonomije zemalja u razvoju i usponu ostvariće blago veće stope rasta u 2023. godini, 4%.

Ove prognoze oslanjaju se na pretpostavkama da će cijene energenata i neenergenata biti niže u 2023. godini, a da će se globalne kamatne stope dodatno povećati, što su najveće centralne banke najavile. U prilog tome, MMF je za 2023. godinu prognozirao prosječni godišnji pad cijena nafte za 16,2%, a neenergenata za 6,3%. U naprednim privredama, stopa rasta potrošačkih cijena biće znatno niža u 2023. godini (4,6% spram 7,3% u 2022), mada se svođenje stope inflacije u ciljane okvire očekuje tek u 2024. godini. U zemljama u razvoju i usponu, pad stope inflacije biće manje izražen, sa 9,9% u 2022. na 8,1% u 2023. godini. Prema istim prognozama, njen veći pad se očekuje u 2024. godini, na 5,5% (tabela 2.1).

Tri ključna faktora su obilježila svjetsku ekonomiju u 2022. godini: aktivnosti većine centralnih banaka usmjerene na obuzdavanje inflacije, ekonomske posljedice u vezi za situacijom u Ukrajini i novi talas pandemije COVID-19 u Kini. MMF je obarao svoje prognoze ekonomskog rasta u prvom dijelu godine, da bi ih u nastavku godine povisio. U 2022. godini djelimično su riješeni određeni problemi koji su prenešeni iz prethodnog perioda, kao što su poremećaji u lancima snabdijevanja, što je smanjilo troškove inputa i podstaklo rast u mnogim privrednim granama. Opšti rast cijena je već bio evidentan u mnogim zemljama na početku 2022. godine, a posljedice situacije u Ukrajini dodatno su povećale cijene. Daleko najveći uticaj na rast inflacije prouzrokovao je oštar rast cijena energenata, koje su međutim u drugoj polovini godine zabilježile veliki pad. U Kini su ponovo uvedene restriktivne mjere u vezi sa širenjem pandemije COVID-19, što se odrazilo i na svjetsku trgovinu i cijene berzanskih roba.

Izgledi globalnog rasta i finansijske stabilnosti u 2023. godini mogu biti pod uticajem oprečnih faktora i rizika. S jedne strane, veća tražnja može biti uspostavljena pod uticajem rasta zarada, stabilnog tržišta rada, štednje i snažnijeg oporavka ekonomije Kine. Međutim, ovi faktori mogu podstaći inflaciju, na šta kao odgovor može uslijediti dalje pooštavanje monetarne politike, koje bi za posljedicu moglo imati pad ekonomske aktivnosti u kasnijem periodu.

Tokom 2022. godine prognoze rasta za eurozonu za period 2022–2023. značajno su se mijenjale, kako prema MMF-u, tako i prema Evropskoj komisiji. Najnovije prognoze Evropske komisije⁴ su nešto optimističnije, te je stopa rasta ekonomske aktivnosti u eurozoni za 2022. godinu procijenjena na 3,5%. Tokom prva tri kvartala, ekonomska aktivnost eurozone ostvarila je pozitivne stope rasta, a u posljednjem je tijesno izbjegnuta očekivana kontrakcija, uz stopu rasta od 0%. Ekonomija eurozone suočavala se sa otežavajućim faktorima u 2022. godini, kao što su visoke cijene energenata za domaćinstva i privredu, rastuća bazna inflacija i posljedično pooštavanje monetarne politike odnosno otežano in-

³ Albanija, Bjelorusija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Crna Gora, Kosovo, Mađarska, Moldavija, Poljska, Rumunija, Rusija, Sjeverna Makedonija, Srbija, Turska i Ukrajina.

⁴ *European Economic Forecast, Winter 2023, European Commission.*

vestiranje, kao i manja potrošnja s obzirom na sporiji rast nominalnih zarada u odnosu na inflaciju. Prognozirane stope rasta eurozone za 2023. i 2024. godinu iznose 0,9% odnosno 1,5%.

2.2. Globalna finansijska kretanja

Nakon dugog niza godina niskih stopa inflacije, ekspanzivne monetarne politike i niske volatilnosti, u 2022. godini svjetska ekonomija je u ovom smislu iskusila zaokret. Skok cijena berzanskih roba dodatno je povećao postojeći inflatorni pritisak, zbog čega su centralne banke bile suočene sa izazovom borbe sa inflacijom i obezbjeđenjem ekonomskog oporavka usred pandemije koja i dalje traje. Većina centralnih banaka razvijenih zemalja pristupila je pooštavanju monetarne politike, što će prema posljednjim očekivanjima biti nastavljeno i u 2023. godini. Pojedine monetarne vlasti pooštavale su svoju politiku znatno učestalije i u većoj mjeri nego što su bila tržišna očekivanja, što se posebno odnosi na monetarne vlasti u SAD-u i eurozoni. U drugoj polovini 2022, inflacija je dostigla vrhunac, ali se potpuni uticaj monetarne politike na inflaciju očekuje tek u 2024. godini. Ipak, bazna inflacija u većini ekonomija i dalje raste i znatno je iznad nivoa prije početka pandemije.

Kao rezultat značajnog inflatornog pritiska krajem 2021. i početkom 2022. godine, posebno u najvećim ekonomijama eurozone, implicitna putanja referentne stope ECB-a ukazivala je da finansijska tržišta očekuju njeno povećanje u 2022. godini, što je ECB učinila tek u julu, povećavši sve tri kamatne stope za po 0,5 pp, iako je prethodno najavljeno da će povećanje biti 0,25 pp. To je predstavljalo prvo povećanje kamatne stope nakon jedanaest godina. ECB je početkom godine smanjila a potom i okončala tzv. Hitni program kupovine aktive u vezi sa pandemijom COVID-19. Rastuće cijene energenata i hrane, oporavak kod lanaca nabavke i uopšte tražnje, doveli su do cjenovnog pritiska i rasta inflacije, koju je Evropska centralna banka okarakterisala previsokom, očekujući takvo stanje u dužem periodu. Do kraja godine sprovedena su još tri povećanja kamatnih stopa, tako da je kamatna stopa na glavne operacije refinansiranja na kraju godine iznosila 2,5%. S obzirom da je u oktobru i novembru inflacija u eurozoni bila dvocifrena, ECB je u decembru najavila dalja značajna pooštavanja monetarne politike kako bi se inflacija svela na 2% u srednjem roku.

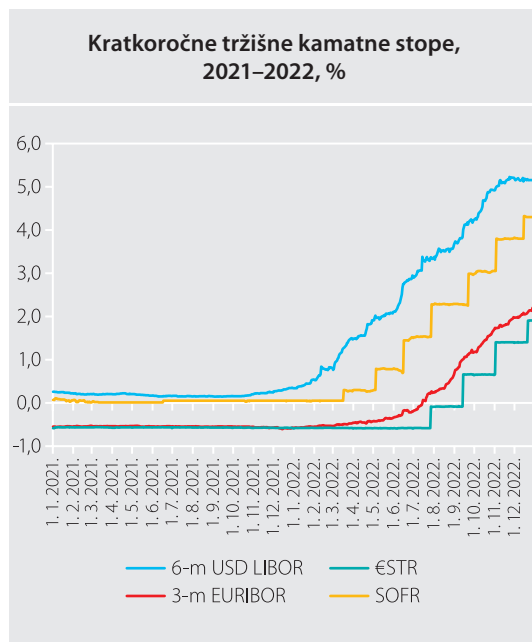
FED je započeo 2022. godinu sa najavljenim pooštavanjem monetarne politike, što se, kako je vrijeme odmicalo, značajno intenziviralo i rezultiralo sa četiri uzastopna povećanja referentne kamatne stope od po 0,75 pp. Na kraju godine, referentna stopa bila je u rasponu 4,25-4,5%, daleko iznad prvobitnih očekivanja Komiteta za otvoreno tržište, koja su bila u rasponu 0,75-1%. FED je saopštio da će kod novih povećanja kamatne stope između ostalog, uzeti u obzir docnju s kojom monetarna politika utiče na ekonomsku aktivnost i inflaciju, kao i ekonomska i finansijska kretanja. Osim toga, FED će nastaviti da smanjuje portfolio hartija od vrijednosti prema usvojenom planu smanjenja bilansne sume.

Banka Engleske krenula je u povećavanje referentne kamatne stope od decembra 2021. godine. Tržišna očekivanja s početka 2022. ukazivala su da će stopa dostići 1,1% do kraja godine. Međutim, sprovedeno je osam povećanja kamatne stope tokom godine, te je stopa na kraju 2022. iznosila 3,5%, a najavljena su nova povećanja. Takođe, Banka Engleske je u septembru, zbog poremećaja nastalih na tržištu obveznica koji su prijetili da dovedu do krupnih posljedica na finansijsku stabilnost (oštar pad funte i cijena obveznica), objavila privremene i ciljane mjere za kupovinu dugoročnih vladinih obveznica.

U cilju sprečavanja većeg inflatornog pritiska, koji je bio relativno nizak u poređenju sa drugim zemljama, Švajcarska nacionalna banka povišala je svoju referentnu stopu tri puta tokom 2022. godine na

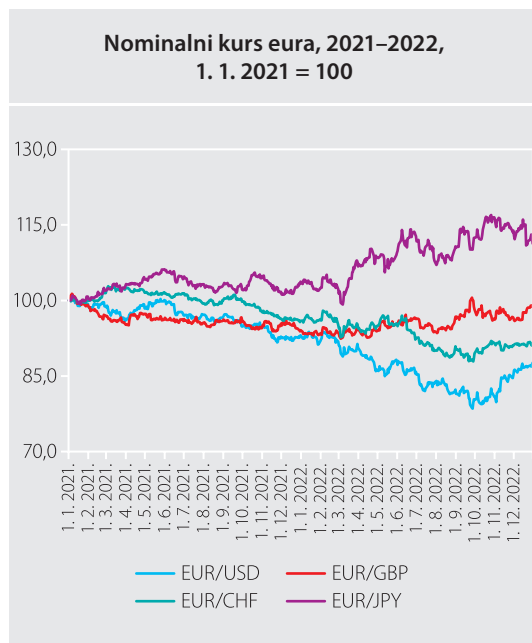
nivo od 1%. Banka Japana bila je jedna od rijetkih institucija među razvijenim zemljama čija je monetarna politika išla suprotnim smjerom, tj. Banka Japana je nastavila ekspanzivnu politiku održavanja niske referentne kamatne stope i ciljanog opsega prinosa na državni dug.

Grafikon 2.1

Izvor: Bloomberg

Grafikon 2.2

Izvor: Bloomberg, kalkulacije CBCG

Globalni finansijski uslovi pogoršani su tokom 2022. godine. Određene zemlje u razvoju sa lošijim makroekonomskim parametrima suočile su se i sa odlivom kapitala. Veći prinosi i spreadovi na referentnim obveznicama otežavali su eksterno finansiranje. Za mnoge emisije, tržišta obveznica pružala su lošije uslove finansiranja nego u periodu prije pandemije. Tržišna likvidnost je pokazivala znake pogoršanja za brojne instrumente, uključujući neke visokolikvidne, standardizovane berzanske proizvode (manji obim prometa, veći „bid-ask“ spreadovi i veće premije za likvidnost). Mnoga tržišta nekretnina bi u narednom periodu mogla pretrpjeti nepovoljne posljedice od agresivnijeg pooštavanja monetarnih politika, većih troškova pozajmljivanja i pooštrenih kreditnih standarda, posebno imajući u vidu dugogodišnji rast cijena nekretnina.

Kratkoročne tržišne referentne kamatne stope su u 2022. godini višestruko porasle, prateći normalizaciju monetarne politike (grafikon 2.1). Na kraju 2022. godine, tromjesečni *EURIBOR* i *€STR* iznosili su 2,13% odnosno 1,89% i bili su 5,7 odnosno 5,2 puta veći na godišnjem nivou. *SOFR* i šestomjesečni *USD LIBOR* na kraju godine iznosili su 4,3% odnosno 5,14% i takođe su bili višestruko veći na godišnjem nivou.

Euro je tokom 2022. godine nominalno depresirao u odnosu na dolar (-5,9%) i franak (-4,6%), dok je apresirao u odnosu na jen (7,3%) i funtu (5,2%) (grafikon 2.2). Mjereno koeficijentom varijacije, veća kolebljivost kursa eura ostvarena je u odnosu na dolar, jen i franak, a manja u odnosu na funtu. Euro je depresirao u odnosu na dolar sa 1,137 na 1,071 dolara za euro, prosječno se krećući na nivou od 1,053 dolara za euro.

U višegodišnjem periodu prije 2022. prinosi na dug mnogih zemalja bili su na najnižim nivoima, neodražavajući u dovoljnoj mjeri ranjivosti ekonomija i državnih finansija, jer je prinose u zna-

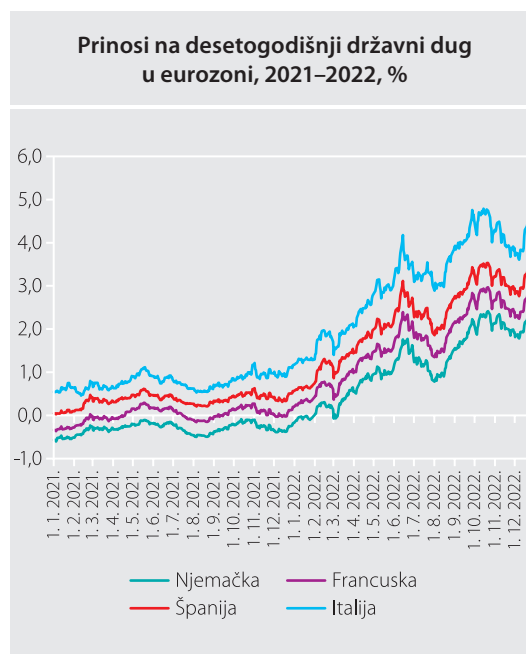
čajnoj mjeri oblikovala specifičnost monetarne politike. S izmjenom monetarne politike, prinosi na obveznice tih zemalja su ostvarili značajan rast. Prosječni prinosi na desetogodišnji dug u 2022. godini i njihova godišnja promjena za najveće ekonomije eurozone iznosili su: Francuska (1,71%, 1,70 pp), Italija (3,13%, 2,34 pp), Njemačka (1,2%, 1,5 pp) i Španija (2,23%, 1,88 pp). Prosječni prinosi na britanske, 2,39%, i američke državne hartije od vrijednosti, 2,95%, takođe su se kretali uzlaznom putanjom ostvarivši godišnji rast od 1,65 pp, odnosno 1,52 pp. S obzirom da nije bilo izmjena u monetarnoj politici u Japanu, prinosi na japanski dug nijesu se bitno promijenili (prosječno iznosivši 0,23% naspram 0,07% u 2021. godini).

Spredovi tj. razlike između prinosa na hartije najvećih ekonomija eurozone i prinosa na hartije Njemačke (grafikon 2.3) godinama su bili „kompresovani“ monetarnom politikom, da bi u 2022. godini osjetno porasli. Posmatrajući desetogodišnje državne obveznice, spreadovi na francuski, španski i italijanski dug u prosjeku su iznosili 0,51 pp, 1,04 pp odnosno 1,93 pp (u 2021. iznosili su 0,32 pp, 0,67 pp odnosno 1,09 pp).

Volatilnost i rast indeksa VIX⁵ odražavali su nestabilnost na finansijskim tržištima, najviše usljed geopolitičkih rizika. Prosječna vrijednost indeksa iznosila je 25,8 poena ili za oko trećinu više nego prethodne godine. Indeks je godinu ipak okončao na nižem nivou, ukazujući na manji stepen nestabilnosti na finansijskim tržištima na kraju godine. Cijena zlata, kao specifičan indikator stresa i rizika u globalnoj ekonomiji i na finansijskim tržištima, značajno je oscilirala tokom 2022. godine. U prvom kvartalu dostigla je maksimalnu vrijednost od 2.050 \$/oz, od kada joj je vrijednost opala na nivo od 1.622 \$/oz.

Tržišta akcija u razvijenim zemljama bila su generalno u padu, posebno u prva tri kvartala, kada je većina tržišnih indeksa bila na godišnjem minimumu. Finansijska tržišta pokazala su visoku osjetljivost na vijesti o inflaciji. S tim u vezi, tržišta akcija reagovala su vrlo afirmativno na podatke o smanjenju stopa inflacije i anticipirala su da će centralne banke ranije krenuti u smanjenje referentnih kamatnih stopa, uprkos tome što su mnoge centralne banke jasno najavile nova povećanja. U posljednjem kvartalu posebno su porasli ključni evropski indeksi. Ipak, većina indeksa u svijetu okončalo je 2022. godinu na nižoj vrijednosti nego godinu ranije. Berzanski indeks *MSCI* za tržišta u razvoju i usponu tokom godine opao je za 22,4%.

Grafikon 2.3

Izvor: Bloomberg

⁵ Mjera očekivane volatilnosti cijena američkih akcija.

3. DOMAĆE EKONOMSKO OKRUŽENJE

3.1. Opšta makroekonomska kretanja

Prema preliminarnim podacima MONSTAT-a, u 2022. godini ostvaren je realni rast BDP-a od 6,1%. Prema komponentama BDP-a po potrošnoj metodi, rast BDP-a u 2022. godini bio je dominantno vođen rastom finalne potrošnje (doprinos 7,3 pp) i u manjoj mjeri promjenama u zalihama (2,5 pp), dok su negativan doprinos imali saldo uvoza i izvoza (3,5 pp) i bruto investicije u osnovna sredstva (0,2 pp).

Prema godišnjim podacima MONSTAT-a o djelatnostima, opšti rast bio je vođen snažnim rastom u djelatnostima turizma, saobraćaja, trgovine na malo i šumarstva, dok su industrijska proizvodnja i građevinarstvo bili u padu (tabela 3.1).

Tabela 3.1

Stopa promjene ključnih djelatnosti, 2022/2021, u %	
Djelatnost	Godišnja stopa promjene
Turizam, svi tipovi smještaja, dolasci	30,7
Turizam, svi tipovi smještaja, noćenja	25,9
Putnički saobraćaj, drumski	55,7
Putnički saobraćaj, željeznički	40,2
Putnički saobraćaj, avio	45,8
Trgovina na malo, stalne cijene ⁶	14,2
Industrijska proizvodnja	-3,3
Građevinarstvo, vrijednost izvršenih radova	-4,4
Građevinarstvo, efektivni časovi rada	-2,9
Šumarstvo, proizvedeni sortimenti	78,3

Izvor: MONSTAT

Prema prognozi Centralne banke Crne Gore, realna stopa rasta ekonomske aktivnosti u 2023. godini iznosiće 3,4%. Prema prognozama Ministarstva finansija iz Programa ekonomskih reformi za period 2023–2025, realna stopa rasta BDP-a za 2023. i 2024. godinu iznosiće 4,4% odnosno 4% po osnovnom scenariju, te 2% odnosno 2,9% po scenariju nižeg rasta. Prema posljednjim prognozama referentnih međunarodnih institucija, očekuje se nešto niža stopa rasta crnogorske ekonomije u 2023. godini. Prema prognozama MMF-a iz oktobra 2022. godine, BDP Crne Gore u 2023. godini ostvariće realnu stopu rasta od 2,5%. Prema prognozama Svjetske banke (januar 2023) ekonomija će porasti po stopi od 3,4%, dok će prema prognozama Evropske komisije (novembar 2022) stopa rasta iznositi 2,9%. Centralna banka očekuje stopu realnog rasta u sličnom rasponu kao i međunarodne finansijske institucije.

⁶ Kao prosjek godišnjih stopa promjene za podatke o kvartalnom prometu.

Rast inflacije, mjereno indeksom potrošačkih cijena, u 2022. u prosjeku je iznosio 13%, a godišnja stopa inflacije na kraju godine iznosila je 17,2%. Nesumnjivo, inflacija zabilježena u 2022. godini bila je najviša od uvođenja eura u Crnoj Gori i može imati negativni uticaj na konkurentnost crnogorskih proizvoda i usluga, što posljedično može uticati na povećanje pojedinih rizika u sistemu.

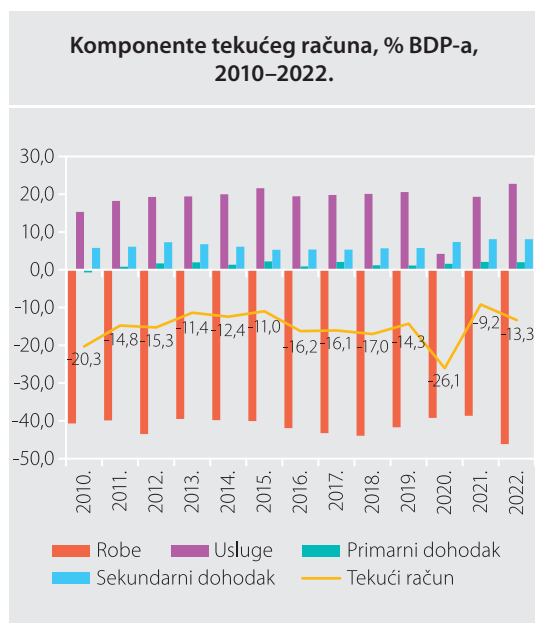
Eksterni faktori značajnim dijelom determinisali su porast cijena i u Crnoj Gori. Najveći uticaj na prosječni rast inflacije u 2022. imale su kategorije *hrana i bezalkoholna pića* (22,6%), *stanovanje, voda, struja, gas i druga goriva* (9,4%) i *prevoz* (16,2%).

Deficit tekućeg računa u 2022. godini iznosio je 773 mil. eura ili 13,3% BDP-a, i veći je za 69,6% na godišnjem nivou, što je rezultat povećanja deficita na računu roba, uprkos rastu suficita na računu usluga, kao i na računima primarnih i sekundarnih dohodaka (grafikon 3.1). Deficit tekućeg računa je očekivano bio generisan negativnim saldom na računu roba, koji je iznosio 2,68 mlrd. eura ili 39,7% više u odnosu na uporedni period. Veliki rast zabilježili su i uvoz i izvoz, a bili su generisani

trgovinom energenata i obojenih metala, koja je pored uticaja u količini bila i pod uticajem rasta cijena ovih proizvoda. Suficit na računu usluga iznosio je 1.317,8 mil. eura, što je rast za 37,8% u odnosu na 2021. godinu. Procijenjeni prihodi od putovanja-turizma u 2022. godini iznosili su 1.054,7 mil. eura, što je za 39,2% više u odnosu na 2021. i rezultat je povećanja po pitanju noćenja stranih turista.

Deficit je u potpunosti finansiran stranim direktnim investicijama, čiji je neto priliv u 2022. godini iznosio 782,6 mil. eura, odnosno 13,5% BDP-a. Istorijski gledano, permanentan deficit tekućeg računa finansirao se kroz strane direktne investicije, ali i kroz portfolio investicije i ostale strane investicije djelimično, što je uticalo na nivo spoljnog duga Crne Gore. Tokom 2022. godine došlo je do blagog povećanja spoljnog duga svih rezidentnih sektora, a ne samo državnog, iako je državni spoljni dug sa najvećim učešćem.

Grafikon 3.1

Izvor: kalkulacije CBCG

3.2. Pozicija nefinansijskih institucija⁷

Zaduženost nefinansijskih institucija prema bankama uvećana je tokom 2022. godine⁸ za 9%, sa 1.157,5 na 1.211,9 mil. eura. Posmatrano u odnosu na BDP, dug nefinansijskih institucija opao je sa 23,4% na 21,8% BDP-a, zbog snažnog rasta BDP-a. Nefinansijske institucije su se tokom 2022. godine

⁷ Kako Crna Gora nema statistiku finansijskih računa, tj. pregled finansijske aktive i obaveza po svim institucionalnim sektorima ekonomije, to se pozicija nefinansijskih institucija i stanovništva primarno prati kroz njihov odnos sa crnogorskim bankama, preko podataka koje banke dostavljaju Centralnoj banci.

⁸ Nefinansijske institucije obuhvataju rezidentna privredna društva, u privatnom i državnom vlasništvu.

po novim kreditima od banaka zadužile rekordnih 779,9 mil. eura, što je na godišnjem nivou bilo više za 27,5% i može se smatrati adekvatnom podrškom bankarskog sektora potrebama privrede. Gledano prema namjeni, novo zaduživanje uglavnom se odnosilo na kredite za *likvidnost za obrtna sredstva*, 63,4%. Ova vrsta kredita godinama čini najzastupljeniji tip kredita nefinansijskih institucija⁹, s tim da je u 2022. godini to bilo dodatno izraženo, s obzirom na to da je njihov godišnji rast iznosio 26,3%.

Znatno većim rastom depozita (47,2%) u odnosu na rast kredita (9%), pozicija neto kreditora nefinansijskog sektora povećana je u 2022. godini (7,9% ukupne aktive).

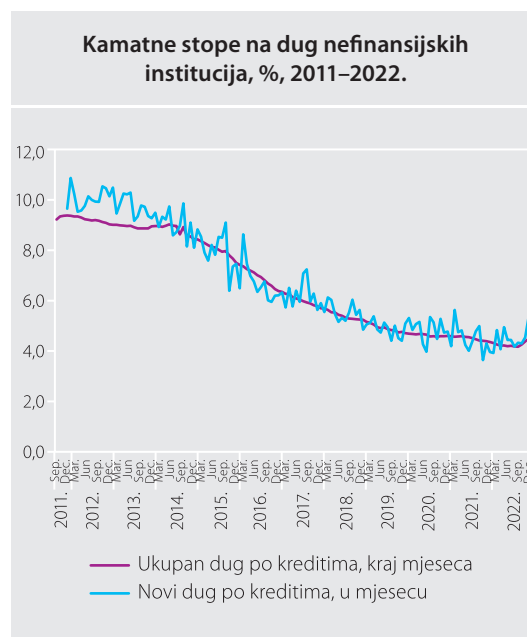
Po pitanju ročnosti duga nefinansijskih institucija prema bankama, i na kraju 2022. godine dominirao je dug ročnosti od preko tri godine, na koji se odnosilo 64,6% duga¹⁰. Dug ročnosti preko jedne godine činio je 79,2% duga. Po pitanju valutne strukture duga, kompletno zaduženje nefinansijskih institucija bilo je u eurima, što je situacija koja se takođe nije bitnije mijenjala posljednjih godina.

Kvalitet duga nefinansijskih institucija prema bankama tokom 2022. godine je blago poboljšán, s obzirom da je učešće nekvalitetnog duga u ukupnom dugu nefinansijskih institucija opalo sa 10,5% na 9,9%. Prema klasifikaciji od strane banaka, na nekvalitetni dug na kraju 2022. godine odnosilo se 125,5 mil. eura, naspram 121,7 mil. eura na kraju 2021.

Prosječna kamatna stopa na stanje duga nefinansijskih institucija po kreditima porasla je tokom 2022. godine sa 4,4% na 4,6%. U avgustu 2022. bila je na istorijski najnižem nivou, ali je u nastavku godine porasla odstupajući od dugogodišnjeg trenda opadanja (grafikon 3.2). Slično, prosječna kamatna stopa na novo zaduživanje po kreditima porasla je sa 4,4% na 4,6%¹¹, a rast kamatnih stopa bio je posebno izražen u posljednjem kvartalu. Cijena zaduživanja nefinansijskog sektora jedan je od uslova za njegovu profitabilnost i međunarodnu konkurentnost ali ne i jedini, jer veoma bitnu ulogu imaju strukturni faktori, poput produktivnosti, opšteg poslovnog okruženja i sl. Cijena zaduživanja ovog sektora je i pored višegodišnjeg pada generalno bila visoka.

Broj privrednih subjekata koji su bili u blokadi kroz sistem prinudne naplate Centralne banke na kraju 2022. godine iznosio je 16.102, što je rast

Grafikon 3.2

Izvor: CBCG

⁹ Ovi podaci se odnose na sva pravna lica, ali su dovoljno reprezentativni jer se od ukupnog zaduženja po kreditima pravnih lica u 2022. godini 83,9% odnosilo na nefinansijske institucije.

¹⁰ Podaci su dati prema inicijalno ugovorenoj ročnosti.

¹¹ Stopa je dobijena ponderisanjem mjesečnih kamatnih stopa na novo zaduživanje sa mjesečnim iznosima novog zaduživanja.

od 2,8% na godišnjem nivou. U odnosu na ukupan broj od 57.784 aktivnih privrednih subjekata, u blokadi je bilo njih 27,9%, što je blago smanjenje u odnosu na kraj prethodne godine (29,7%). Ukupan iznos duga po osnovu koga je izvršena blokada privrednih subjekata, iznosio je 971,5 mil. eura, što je rast od 13,3% na godišnjem nivou. Usljed velike koncentracije duga, dug 10 najvećih dužnika činio je 26,5% duga, dok je dug 50 najvećih dužnika činio 48,3% duga.

U neprekidnoj blokadi do 365 dana bilo je 1.489 privredna subjekta, čija je blokada iznosila 39,4 mil. eura, dok je taj iznos na kraju 2021. godine bio 48,8 mil. eura. U neprekidnoj blokadi duže od 365 dana bilo je 14.613 privrednih subjekata, sa iznosom blokade od 932,2 mil. eura, odnosno 95,9% duga.

3.3. Pozicija stanovništva

Zaduženost stanovništva prema bankama uvećana je 8,7% tokom 2022.¹² sa 1,43 na 1,56 mlrd. eura, čime je nastavljen rast tog duga, započet 2013. godine, a nakon faze razduživanja u periodu od septembra 2008. do kraja 2012. Nivo zaduženosti stanovništva time je dostigao svoju istorijski najvišu vrijednost u apsolutnom iznosu. Posmatrano u odnosu na BDP, dug stanovništva je ipak smanjen za 2,1 pp i iznosio je 26,8% BDP-a, što je rezultat snažnog rasta BDP-a.

Stanovništvo se tokom 2022. godine po novim kreditima od banaka zadužilo rekordnih 535,8 mil. eura, ili 37,5% više u odnosu na prethodnu 2021. godinu. Gledano prema namjeni, novo zaduživanje sektora stanovništva najviše se odnosilo na *gotovinske (nenamjenske) kredite* sa 52,4%. Pored gotovinskih kredita, novo zaduživanje po kreditima za *kupovinu stanova i adaptacije* ostvarilo je rast u apsolutnom iznosu (sa 83,1 na 111,1 mil. eura), ali i blagi pad gledano kroz učešće u ukupnom novom zaduživanju stanovništva (sa 21,6% na 20,8%).

Usljed snažnog rasta depozita u drugoj polovini godine, produbljena je pozicija sektora stanovništva kao neto kreditora (2,3% ukupne aktive banaka), koji su na kraju 2022. godine bili na istorijskom maksimumu, iznosivši 1,7 mlrd. eura.

Po pitanju ročnosti duga stanovništva prema bankama, i na kraju 2022. godine dominirao je dug ročnosti od preko tri godine, na koji se odnosilo 94,6% duga¹³, što je u najvećoj mjeri posljedica zaduženosti po osnovu gotovinskih i stambenih kredita. Dug ročnosti od preko jedne godine činio je 98,5% duga. Krediti sektora stanovništva praktično nemaju valutni rizik jer u valutnoj strukturi duga druge strane valute čine svega 0,2%.

Tokom 2022. godine, kvalitet duga stanovništva prema bankama blago se poboljšao. Prema klasifikaciji banaka, iznos nekvalitetnog duga stanovništva smanjio se u 2022. za 2,1% na 61,9 mil. eura. Učešće nekvalitetnog duga u ukupnom dugu stanovništva smanjeno je sa 4,4% na 4%.

Prosječna kamatna stopa na stanje duga stanovništva po kreditima na kraju 2022. bila je ista kao na kraju prethodne godine, 7,2%. S druge strane, prosječna kamatna stopa na novo zaduživanje po kre-

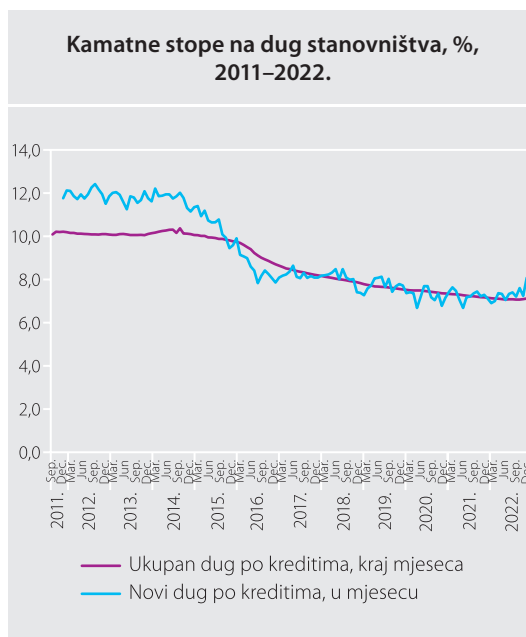
¹² Stanovništvo obuhvata samo rezidentna fizička lica.

¹³ Podaci su dati prema inicijalno ugovorenoj ročnosti.

ditima porasla je sa 7,2% na 7,4% u 2021. godini¹⁴. Generalno, zaduživanje sektora stanovništva je „skuplje“ u poređenju sa sektorom privrede. Iako je cijena zaduživanja sektora stanovništva značajno opala prethodnih godina, ona je i dalje veoma visoka.

Prema anketi o radnoj snazi, prosječna stopa nezaposlenosti u 2022. godini bila je na nivou od 14,7% i manja je skoro dva pp na godišnjem nivou. Nakon izrazitog pada stope nezaposlenosti u periodu posljednjeg buma (2006–2008), kada je stopa nezaposlenosti opala sa 30,3% iz 2005. godine, na 16,8% u 2008. godini, viđen je relativno blag silazni trend stope nezaposlenosti, praćen oscilacijama u pojedinim godinama, što jasno govori o izraženom strukturnom karakteru nezaposlenosti u Crnoj Gori, a na šta ukazuju i podaci Zavoda za zapošljavanje. Naime, stopa nezaposlenosti prema ovom izvoru je zabilježila godišnji pad sa 24,7% na 20,1%.

Grafikon 3.3

Izvor: CBCG

Gledano kroz prosjek 12 mjesečnih podataka, nominalne neto zarade u 2022. godini ostvarile su rast od 33,8%, sa 532 na 712 eura. Istovremeno, realne neto zarade u 2022. godini zabilježile su prosječan rast od 18,4%. U odnosu na 2006. godinu, nominalne zarade bile su veće 151,4%, dok su realne porasle za 58,6%¹⁵. Sa velikim skokom zarada usljed izmjene poreskih opterećenja, porasla je i realna vrijednost zarada. Međutim, inflacija, koja je rasla tokom 2022. godine, značajno je erodirala rast realnih zarada, koje su na kraju godine ipak bile značajno više nego u 2021. godini.

3.4. Državne finansije

U 2022. godini zabilježen je deficit u iznosu od 260,2 mil. eura (4,5% BDP-a), što je 193 mil. eura manje od budžetom planiranog deficita. Budžetski deficit zabilježen je četrnaestu godinu zaredom. Prosjek deficita u periodu 2012–2022. godine iznosio je 4,9% BDP-a. Za 2023. godinu planiran je veći deficit, koji je projektovan na 5,9% BDP-a (tabela 3.2). Prisustvo deficita u dugom roku, predstavlja jedan od sistemskih rizika, s obzirom da se ovaj deficit, uglavnom, dužnički finansira.

Prihodi budžeta bili su veći za 4,1% od planiranih i iznosili su 2.010,4 mil. eura. Bolje ostvarenje prihoda budžeta prvenstveno je rezultat većih prihoda po osnovu poreza na dodatu vrijednost i naknada. S druge strane, doprinosi, prihodi po osnovu akciza i dohotka fizičkih lica bili su manji u odnosu na plan. Prihodi budžeta bili su veći za 5,2% u odnosu na 2021. godinu. Gledano u odnosu na BDP,

¹⁴ Stopa je dobijena ponderisanjem mjesečnih kamatnih stopa na novo zaduživanje sa mjesečnim iznosima novog zaduživanja.

¹⁵ Kalkulacije su izvršene deflacioniranjem nominalnih zarada indeksom potrošačkih cijena, odnosno indeksom troškova života uz korišćenje 2006. godine kao baze.

budžetski prihodi iznosili su 34,7% BDP-a, što je bilo 3,9 pp manje nego 2021. godine i 2,6 pp manje u odnosu na desetogodišnji prosjek. Takođe, treba konstatovati da je na rast budžetskih prihoda uticala i visoka infacija.

Budžetski izdaci bili su manji od planiranih za 4,8% i iznosili su 2.270,6 mil. eura. Rashodi su smanjeni zbog manjih transfera za socijalnu zaštitu, manjih kapitalnih izdataka, i zbog manjih bruto zarada i doprinosa na teret poslodavca. Najveće povećanje rashoda u odnosu na plan zabilježeno je kod transfera institucijama, pojedincima, nevladinom i javnom sektoru, te kod pozajmica i kredita. Na godišnjoj osnovi, izdaci su porasli za 12,9%. U odnosu na BDP, izdaci budžeta iznosili su 39,2%, i bili su manji za 1,4 pp nego u prethodnoj godini, odnosno za 3,1 pp u odnosu na desetogodišnji prosjek.

Tabela 3.2

Osnovne kategorije budžeta Crne Gore, 2021–2023.						
	2021.		2022.		2023.	
			(procjena)		(plan ostvarenja budžeta)	
	000 000 eura	% BDP-a	000 000 eura	% BDP-a	000 000 eura	% BDP-a
Prihodi budžeta	1.911,4	38,6	2.010,4	34,7	2.147,5	34,8
Direktni porezi	756,1	15,3	636,0	11,0	657,4	10,6
Indirektni porezi	982,3	19,8	1.207,9	20,8	1.282,8	20,8
Neporeski prihodi	173,0	3,5	166,4	2,9	207,2	3,4
Izdaci budžeta	2.010,9	40,6	2.270,6	39,2	2.513,8	40,7
Tekući izdaci	1.806,7	36,5	2.030,1	35,0	2.262,7	36,6
od čega: Bruto zarade	535,1	10,8	542,5	9,4	627,3	10,2
od čega: Transferi za socijalnu zaštitu	567,4	11,5	668,4	11,5	785,2	12,7
Kapitalni izdaci	204,2	4,1	240,5	4,1	251,1	4,1
Suficit/deficit, gotovinski	-99,5	-2,0	-260,2	-4,5	-366,3	-5,9
Neto povećanje/smanjenje obaveza		0,0		0,0		0,0
Suficit/deficit, korigovani		0,0		0,0		0,0

Izvor: Ministarstvo finansija

Javni dug na dan 31. 12. 2022. godine iznosio je 4,1 mlrd. eura ili 70,8% BDP-a, od čega se na spoljni dug odnosilo 3,58 mlrd. eura, na unutrašnji 468,8 mil. eura, a na dug lokalnih samouprava 75,9 mil. eura. Tokom 2022. godine javni dug se smanjio za 13,2 pp BDP-a. Svakako, pored blagog smanjenja javnog duga u apsolutnom iznosu, na veliki pad odnosa javnog duga i BDP-a primarno je uticao nastanak snažnog oporavka ekonomske aktivnosti. U prethodnoj 2021. godini, javni dug opao je za 21,3 pp BDP-a. Na kraju 2021. postojala je i određena rezerva likvidnih sredstava države, tako da je neto javni dug iznosio 68,8% BDP-a, uz smanjenje od 5,8 pp BDP-a na godišnjem nivou.

Prema osnovnom prognostičkom scenariju Programa ekonomskih reformi za Crnu Goru za period 2023–2025. godine, javni dug (bruto) iznosiće 73,6% BDP-a na kraju 2023. godine. Tokom prognostičkog perioda, očekuje se da će javni dug u apsolutnom iznosu bilježiti rast u svakoj godini. Tako se očekuje da će u 2023. dostići 4,54 mlrd. eura, a na kraju 2025. godine 5,15 mlrd. eura, ili 74,8% BDP-a.

Državni dug na dan 31. 12. 2022. godine iznosio je 4,03 mlrd. eura ili 69,5% BDP-a. Od ovog iznosa 3,58 mlrd. eura ili 61,4% BDP-a odnosilo se na spoljni dug, dok je 468,8 mil. eura ili 8,1% BDP-a bio unutrašnji dug. U okviru spoljnog državnog duga, najdominantnije mjesto zauzima dug po emitovanim euroobveznicama, 49,2%. Trenutno aktuelne neotplaćene emisije su iz 2018, 2019. i 2020. godine, čime je bilo prikupljeno ukupno 1,75 mlrd. eura. U okviru unutrašnjeg duga, aktivne su dvije emisije obveznica na Montenegroberzi iz 2019. godine, koje dospijevaju 2024. i 2026. godine.

Država se zadužila u 2022. godini u iznosu od 221,8 mil. eura, od čega 116,8 mil. eura kod inokreditora (po osnovu povlačenja sredstava iz ranije zaključenih kreditnih aranžmana), 66 mil. eura kod domaćih komercijalnih banaka i 39 mil. eura putem emisija državnih zapisa. Ono što je karakteristično za ovogodišnja zaduženja je to što su izvršena po znatno višim kamatnim stopama u odnosu na one koje je država uspijevala da ostvari prethodnih godina. Pod uticajem geopolitičkih dešavanja, te pooštavanja monetarnih politika i uticaja na tržišne kamatne stope, rasta prinosa i vrlo neizvjesnih ekonomskih izgleda, jasno je da će u narednom periodu planirana budžetska zaduženja biti skuplja i da će predstavljati veliki izazov za državni budžet, a samim tim imati i negativan uticaj na stanje fiskalnog rizika i potencijalno stabilnost sistema.

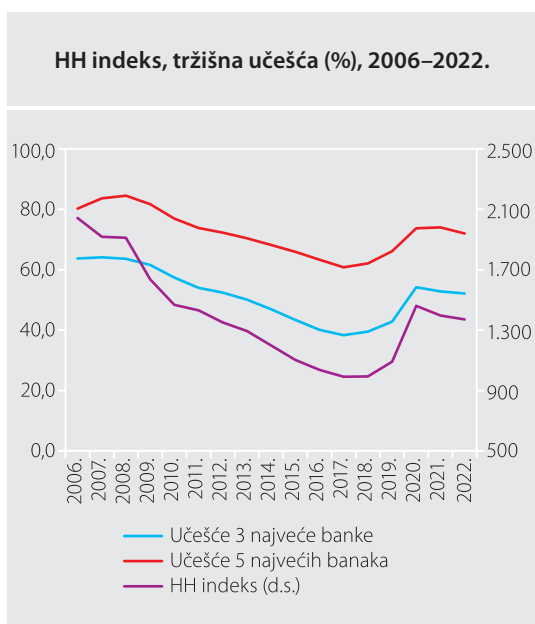
Više od tri četvrtine državnog duga otplaćuje se prema fiksnoj (78,5%), a ostatak po varijabilnoj kamatnoj stopi (23,1%). Po pitanju valutne strukture, koja je bitno unaprijeđena još tokom 2021. godine, na kraju 2022. godine 95,3% duga vraća se u eurima, a svega 2,5% u dolarima i 2,2% u drugim stranim valutama.

Stanje duga po državnim garancijama na kraju 2022. godine smanjeno je u odnosu na kraj 2021. za 13,6 mil. eura i iznosilo je 176,5 mil. eura, odnosno 3% BDP-a. Pri tome, stanje duga po spoljnim garancijama iznosilo je 146,1 mil. eura (2,5% BDP-a), a stanje duga po domaćim garancijama 30,4 mil. eura (0,5% BDP-a).

4. FINANSIJSKI SISTEM

Na kraju 2022. godine vrijednost aktive finansijskog sektora iznosila je 6,8 mlrd. eura, ili 117,3% BDP-a. Na godišnjem nivou, aktiva finansijskog sektora je ostvarila značajan rast od 18,9%, prevashodno zahvaljujući rastu aktive banaka. Dominantnu poziciju u aktivu finansijskog sektora zauzimao je bankarski sektor (94,2%). Sektor osiguranja, kao i u prethodnom periodu, čini drugu najznačajniju grupu institucija (4%). Preostali segmenti finansijskog sektora - mikrokreditne finansijske institucije (MFI), lizing kompanije, faktoring društva i društva za otkup potraživanja - ostvaruju zbirno učešće od svega 1,8% u strukturi finansijskog sistema.

Grafikon 4.1

Izvor: CBCG

U periodu od nekoliko godina prije 2022. godine broj banaka na crnogorskom bankarskom tržištu se smanjivao, što je bilo rezultat spajanja banaka i uvođenja stečaja u određenim bankama. U sistemu je tokom 2022. poslovalo jedanaest banaka, od čega je osam u većinskom stranom vlasništvu. Banke sa većinskim stranim vlasništvom imale su udio preko 80% u aktivu.

Koncentracija bankarskog sektora mjerena Hiršman-Herfindalovim (HH) indeksom (grafikon 4.1) prema aktivu, blago je smanjena sa 1.397 na 1.370 poena. Mjereno istim pokazateljem, koncentracija tržišta kod kredita bila je značajno viša (2.076 poena), dok su depoziti na kraju ove godine bili ravnomjernije raspoređeni, s obzirom na to da je pomenuti indeks iznosio 2.079 poena. Gledano prema aktivu, učešće tri najveće banke na tržištu iznosilo je 52,1%, dok je učešće pet najvećih banaka iznosilo 72%.

Na crnogorskom tržištu osiguranja u toku 2022. godine poslove osiguranja obavljalo je devet društava, od čega su četiri društva obavljala poslove životnih osiguranja, a pet društava poslove neživotnih osiguranja. Zbirno posmatrano, tržište osiguranja karakterisala je umjerena koncentracija tržišta, međutim, važno je uočiti da pojedinačno posmatrano, životno i neživotno osiguranje karakteriše visoka koncentracija tržišta, naročito segment životnog osiguranja. Učešće bruto fakturisane premije osiguranja u BDP-u na kraju 2022. godine iznosilo je 1,9%, što je na znatno nižem nivou u odnosu na razvijena evropska tržišta.

U 2022. godini poslovalo je osam mikrokreditnih finansijskih institucija, jedno lizing društvo, dva faktoring društva i tri društva za otkup potraživanja.

Boks 4.1 – Makroprudencijalne mjere CBCG za 2023. godinu

U cilju očuvanja i podsticanja finansijske stabilnosti, Centralna banka Crne Gore je i 2023. godinu otpočela sa primjenom više makroprudencijalnih mjera.

Prije svega treba izdvojiti kapitalne bafere, a pored njih u primjeni su i makroprudencijalne mjere koje se odnose na neobezbjedene gotovinske kredite fizičkih lica, kao i privremene mjere koje se odnose na pandemiju koronavirusa i situaciju u Ukrajini.

Stopa kontracikličnog bafera kapitala, koja se primjenjuje u prvom kvartalu 2023. godine, propisana je na nivou od 0%, a primjena stope od 0% je narednom odlukom produžena i u drugom kvartalu te godine¹⁶. Takva odluka donijeta je imajući u vidu da raspoloživi indikatori cikličnog sistemskog rizika, uključujući i odstupanje racija kredita i BDP-a u odnosu na svoj dugoročni trend, nijesu ukazivali na potrebu za uvođenjem pozitivne stope kontracikličnog bafera kapitala. Svakako, pomenuta stopa važi za teritoriju Crne Gore, a svaka kreditna institucija podliježe tzv. specifičnoj stopi kontracikličnog bafera.

I dalje će važiti stopa bafera za strukturni sistemski rizik, propisana na nivou od 1,5%. Primjena bafera za strukturni sistemski rizik počela je 1. januara 2022. godine, pa će naredno, redovno preispitivanje te stope biti sprovedeno krajem 2023, u cilju eventualnog definisanja stope koja će važiti počev od 2024. godine. Svakako, po potrebi se preispitivanje može sprovести i ranije. Kako se bafer za strukturni sistemski rizik primjenjuje jednako na sve izloženosti, tada je kreditna institucija dužna da održava bafer za strukturni sistemski rizik ili bafer za OSV kreditne institucije, održavajući onaj koji je za nju veći.

Sprovedeno je redovno godišnje utvrđivanje OSV kreditnih institucija, iz čega je proizašlo 10 OSV kreditnih institucija, ili jedna više u odnosu na utvrđivanje godinu dana ranije. Visok broj OSV kreditnih institucija u odnosu na ukupan broj kreditnih institucija (10 od 11) sa jedne strane je posljedica dosljedne primjene metodologije EBA i korišćenja svih tzv. obaveznih indikatora, a sa druge strane disperzovanog tržišnog učešća kreditnih institucija u Crnoj Gori posmatrano kroz različite obavezne indikatore, tako da se u konačnom dolazi do 10 institucija koji prelaze minimalni prag za utvrđivanje kreditne institucije kao OSV kreditne institucije.

Nakon što su utvrđene OSV kreditne institucije, Centralna banka je ponovo sprovela i određivanje stope bafera koje su OSV kreditne institucije dužne da održavaju. Stope bafera za OSV kreditne institucije su, u zavisnosti od sistemskog značaja kreditne institucije, određene na nivou od 1,25% do 2%, sa primjenom od 31. marta 2023. godine. Pored gore pomenute veze sa baferom za strukturni sistemski rizik, u skladu sa članom 163 stav 3 Zakona o kreditnim institucijama, OSV kreditna institucija koja je supsidijar matične kreditne institucije koja ima sjedište u EU, dužna je da održava stopu bafera za OSV kreditne institucije koja nije veća od 1% i stope bafera za OSV kreditnu instituciju koju je nadležni organ iz EU propisao na konsolidovanoj osnovi za matičnu kreditnu instituciju. Kao i prošle godine, stope bafera za OSV kreditnu instituciju su određene metodom jednakog očekivanog uticaja.

¹⁶ Preispitivanje stope kontracikličnog bafera kapitala i donošenje odluke kojom se propisuje stopa sprovodi se kvartalno, a izuzetno i češće.

Dodatno, Zakonom o kreditnim institucijama definisano je da bafer za očuvanje kapitala u 2023. iznosi 1,25% (nakon 0,625% u 2022. godini).

U praksi, pomenute stope bafera učinile su da kapitalni zahtjevi za banke na 31. 03. 2023. godine budu i dalje veći od minimalnih 8% propisanih Zakonom o kreditnim institucijama, i veći nego u 2022. godini. U zavisnosti od kreditne institucije, kreću se od 10,75% do 11,25%¹⁷. Treba podsjetiti i da se kapitalni baferi izdvajaju u vidu redovnog osnovnog kapitala, kao i da od minimalnih 8% redovni osnovni kapital mora činiti 4,5 pp.¹⁸

Pored kapitalnih bafera, u primjeni će biti i makroprudencijalne mjere koje se odnose na kredite koje kreditne institucije odobravaju fizičkim licima. Cilj mjera je ublažavanje rizika koji proizlaze iz gotovinskih neobezbijedenih kredita fizičkih lica, koje posljednjih godina karakteriše značajna zastupljenost, sa velikim iznosima i ročnostima kredita. U osnovi, mjerama se ograničava ročnost gotovinskih kredita fizičkih lica koji nijesu kvalitetno obezbijeđeni, na period od osam, odnosno (pod određenim uslovima) na šest godina. U pitanju su iste mjere koje su bile u primjeni i u 2022. godini, a u nešto drugačijem izdanju i u periodu 2020-2021. godine.

Konačno, u primjeni su i privremene mjere za ublažavanje negativnih uticaja pandemije koronavirusa i situacije u Ukrajini na finansijski sistem, koje su uvedene petom u nizu odluka koje su targetirale uticaj pandemije koronavirusa i potom situacije u Ukrajini na finansijski sistem („Sl. list Crne Gore“ br. 135/22). Ključne mjere pete odluke su: 1. zabrana isplate dividende akcionarima kreditnih institucija, osim isplate u obliku akcija kreditne institucije; 2. mogućnost da kreditna institucija iz izračuna stavki redovnog osnovnog kapitala isključi 100% iznosa nerealizovanih gubitaka, utvrđenih nakon stupanja na snagu ove odluke, prilikom vrednovanja određenih dužničkih finansijskih instrumenata raspoloživih za prodaju u skladu sa MSFI 9, koji su uključeni u ukupni ostali rezultat; 3. mogućnost da kreditna institucija u postupku procjene kreditne sposobnosti korisnika kredita i raspoređivanja stavki aktive u odgovarajuću klasifikacionu grupu, odnosno podgrupu, isključi sve ili pojedine kriterijume utvrđene u skladu sa članom 12 stav 3 Odluke o minimalnim standardima za upravljanje rizicima u kreditnim institucijama, koji se odnose na 2020. godinu; 4. smanjenje sa 12% na 6% (na godišnjem nivou) naknade koju su kreditne institucije dužne da plate CBCG za korišćenje propisanog iznosa obavezne rezerve koji ne vrate istog dana.

4.1. Struktura bilansa stanja banaka

Tendencija rasta bilansne sume banaka nastavljena je u 2022. godini. Rast bilansne sume iznosio je 20,2%, i bio je pod dominantnim uticajem rasta depozita.

Depoziti su ključni izvor finansiranja banaka već duži niz godina i činili su 81,5% pasive na kraju 2022. godine, a njihovo učešće u bilansnoj sumi povećano je za 2,7 pp na godišnjem nivou (grafikon 4.2). Usled pandemije koronavirusa, depoziti su na kraju 2020. zabilježili prvi godišnji pad od 2010. godine. Nakon toga, trend rasta je ponovo uspostavljen i ostvaren je rast u 2021. i 2022. godini kada su se depoziti uvećavali svakog mjeseca osim marta, ostvarivši godišnji rast od 1,02 mlrd. eura ili 24,4%.

¹⁷ Pretpostavljajući da je specifična stopa kontrakcijskog bafera kapitala 0% za svaku od kreditnih institucija i zanemarujući eventualne posebne kapitalne zahtjeve za datu kreditnu instituciju tj. stub II Bazela.

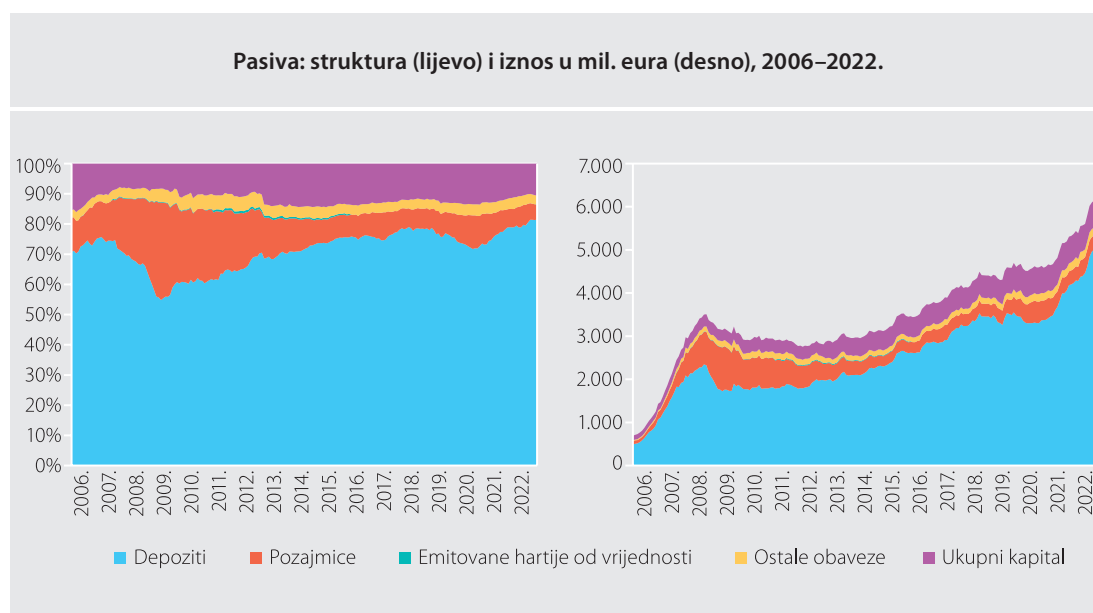
¹⁸ U praksi, gotovo cijeli regulatorni kapital kreditnih institucija sačinjen je od redovnog osnovnog kapitala.

Tako su na kraju 2022. godine ukupni depoziti bili na istorijskom maksimumu od 5,22 mlrd. eura, što nesumnjivo ukazuje na povjerenje u bankarski sektor.

Depoziti stanovništva iznosili su 1,7 mlrd. eura, i bili su veći za 17,9% na godišnjem nivou. Depoziti nefinansijskog sektora iznosili su 1,77 mlrd. eura i bili su čak 47,2% veći u odnosu na kraj 2021. godine. Depoziti oba sektora su u ovoj godini bili na svom istorijskom maksimumu. Dodatno, iz godine u godinu nerezidenti postaju sve važniji segment u ukupnim depozitima, a rast depozita nerezidenata iznosio je 150,8 mil. eura ili 12,9%, iako je njihov udio u ukupnim depozitima opao sa 27,8% u 2021. na 25,2% u 2022. godini.

Uprkos određenim oscilacijama tokom godine, pozajmice su zabilježile pad na kraju 2022. godine, i to za 4,1%, iznosivši 310,4 mil. eura. Njihov udio u ukupnoj pasivi iznosio je 4,8% i opao je za 1,2 pp u odnosu na prethodnu godinu. Banke su se najvećim dijelom oslanjale na pozajmice od matičnih banaka i članica grupacije, čiji je udio u ukupnim pozajmicama na kraju 2022. iznosio 36,7%. Na kraju godine kratkoročne pozajmice matičnih banaka zabilježile su pad od 31,8%, a njihov udio u ukupnim pozajmicama iznosio je 8%.

Grafikon 4.2

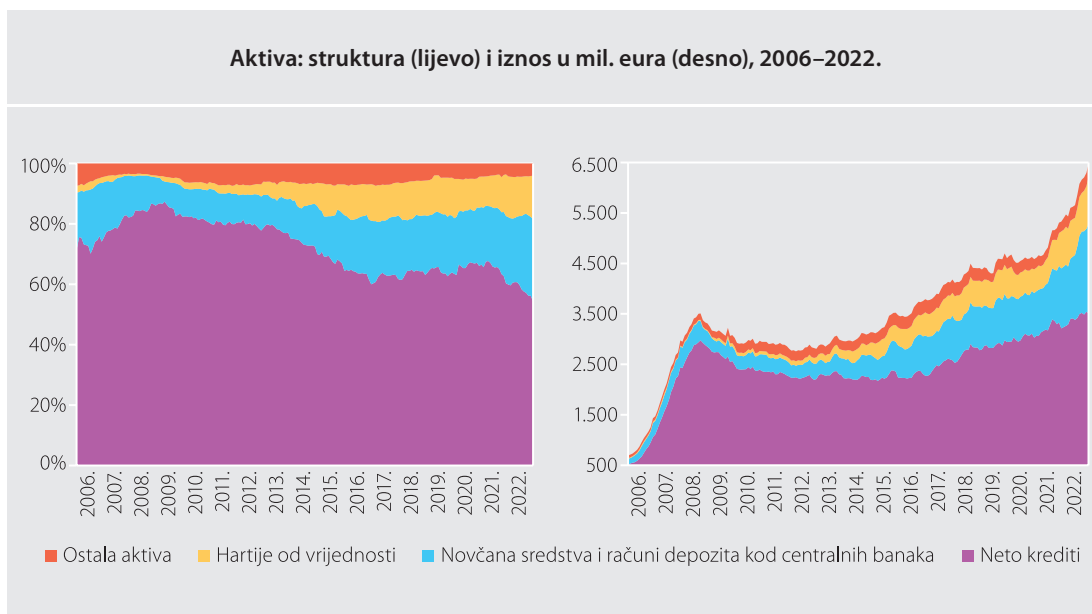

Izvor: CBCG

Veliki priliv likvidnosti rezultirao je rastom novčanih sredstava i računa depozita kod centralnih banaka od 579,4 mil. eura ili 48,9%, što je ukupno iznosilo 1,76 mlrd. eura i činilo 27,5% bilansne sume, 5,3 pp više nego na kraju prethodne godine (grafikon 4.3).

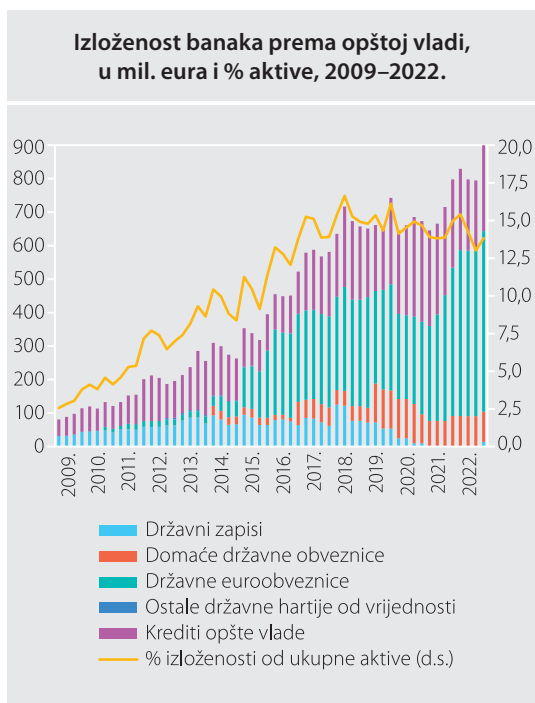
Dio ogromnog priliva od depozita investiran je u hartije od vrijednosti. Hartije od vrijednosti bile su veće 25,8% na godišnjem nivou i iznosile su 923,9 mil. eura ili 14,4% bilansne sume. Istorijski gledano, to je najveći nivo i udio ovih instrumenata u bilansnoj sumi.

Grafikon 4.3

Izvor: CBCG

Grafikon 4.4

Izvor: CBCG

Kao i u prethodnom periodu, najveći dio portfolija hartija od vrijednosti se odnosio na državne hartije od vrijednosti Crne Gore (69,6%). Ovi plasmani su za banke generalno investicije sa povoljnom kamatnom stopom u odnosu na rizike koje nose, što je bankama bilo posebno interesantno posljednjih godina. Takođe, regulatorni ponder rizika za taj oblik ulaganja je 0%, čime banke na taj dio aktive ostvaruju prihode, a nemaju regulatorni zahtjev za izdvajanje kapitala po tom osnovu. Banke su u 2022. godini uvećale portfolio državnih hartija od vrijednosti Crne Gore na 643,5 mil. eura ili 20,4%, ali i poziciju inostranih hartija od vrijednosti, koja je na kraju godine iznosila 294,8 mil. eura.

Izloženost banaka prema državi na kraju 2022. godine iznosila je 14% ukupne aktive ili 0,9 pp manje u odnosu na kraj 2021. (grafikon 4.4). Izloženost prema državi u apsolutnom iznosu bila je 899,9 mil. eura¹⁹. Država je ove godine više koristila mogućnost novog kreditnog zaduživanja kod banaka (67,5 mil. eura) nego što je to bio slu-

¹⁹ Izloženost se odnosi na državne hartije od vrijednosti i kredite date opštoj vladi. Opšta vlada obuhvata centralnu vladu, lokalne vlade (opštine) i fondove socijalne sigurnosti.

čaj prethodne godine (7,1 mil. eura u 2021. godini). I pored toga, dug centralne vlade po kreditima smanjen je za 1,9% na 223,5 mil. eura. U 2022. država je ponovo emitovala državne zapise, a na kraju godine u portfoliju banaka njihova vrijednost iznosila je 14 mil. eura.

Potraživanja banaka od nerezidenata u vidu depozita na kraju 2022. bila su 10,3% veća nego na kraju prethodne godine. Na kraju 2022. godine ti depoziti iznosili su 366,6 mil. eura, i bili su uglavnom depoziti po viđenju kod nerezidentnih banaka.

Ukupna potraživanja banaka od nerezidenata na kraju 2022. godine iznosila su 1,10 mlrd. eura ili 17,1% aktive. Ukupne obaveze banaka prema nerezidentima iznosile su 1,55 mlrd. eura, odnosno 24,1% pasive (inodepoziti su najveći dio ovih obaveza, a na kraju godine iznosili su 1,32 mlrd. eura i veći su za 12,9% na godišnjem nivou). Visoka izloženost nerezidentnom sektoru utiče na stanje rizika likvidnosti, jer ovaj izvor iako je dugoročno stabilan i postojan, može postati izvor nestabilnosti u slučaju iznenadnog povlačenja. Neto strana aktiva banaka je time na kraju 2022. godine iznosila -7% bilansne sume.

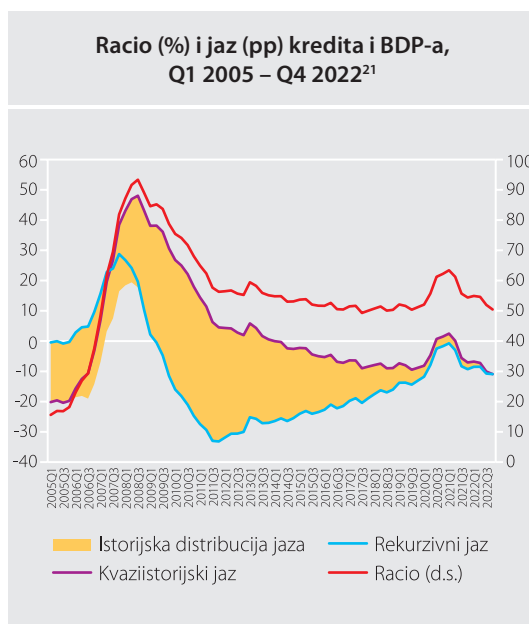
4.2. Kreditni rast i nekvalitetni krediti²⁰

Generalno posmatrano, u 2022. godini nastavljen je solidan rast kreditne aktivnosti banaka, s tim da se ne može govoriti o postojanju prekomjernog opšteg kreditnog rasta.

Ukupni krediti bili su na istorijskom maksimumu u novembru i iznosili su 3,69 mlrd. eura, premda su do kraja godine opali na 3,66 mlrd. eura, ostvarivši godišnji rast od 8,9%. Učešće neto kredita u aktivi opalo je sa 60,3% u 2021. na 54,9% u 2022. Kreditna aktivnost posmatrana prema novoodobrenim kreditima iznosila je 1,47 mlrd. eura, što je godišnji rast od 31,5%.

Od nastanka pandemije, jaz kredita i BDP-a zabilježio je smanjenje (zatvaranje), kao rezultat značajnog pada BDP-a u 2020. godini i sa početka 2021. S oporavkom ekonomske aktivnosti, dobijena je realnija vrijednost jaza, koja je u skladu sa njegovim dugoročnim kretanjem. Ipak, jaz iz-

Grafikon 4.5

Izvor: CBCG

²⁰ Osim ukoliko nije drugačije istaknuto, podaci o kreditima prezentirani u ovom poglavlju, kao i u ostatku izvještaja, odnose se na kredite i ostala potraživanja kreditnog tipa po bruto principu (sa pripadajućim ispravkama vrijednosti), a bez pripadajućih kamata i vremenskih razgraničenja kamata/naknada.

²¹ Jaz mjeri razliku između trenutnog odnosa kredita i BDP-a i dugoročnog trenda odnosa kredita i BDP-a. Pri tome, rekurzivni jaz se odnosi samo na podatke dostupne zaključno sa datim kvartalom i računa se samo za dati kvartal (zane-marujući podatke koji se odnose na naredne kvartale), dok se kvaziistorijski jaz računa i za posljednji i za sve prethodne kvartale uzimajući u obzir sve istorijske podatke dostupne na 31. 12. 2022. godine. Za više informacija o metodologiji vidjeti obavještenja o stopi kontracikličnog bafera kapitala za Crnu Goru na internet stranici Centralne banke (<https://www.cbcg.me/me/kljucne-funkcije/finansijska-stabilnost/makroprudencijalne-mjere/kontraciklicni-bafer-kapitala>).

među racija i trenda racija bio je izražen na kraju 2022. godine, pri čemu je dodatno produbljen usljed jačeg rasta nominalnog BDP-a u odnosu na rast kredita u posljednjih nekoliko kvartala.

Na kraju četvrtog kvartala 2022. godine ratio kredita i BDP-a bio je na nivou od 51,3%. U odnosu na svoj dugoročni trend, ratio je odstupao -10,7 pp, što je bilo ispod donjeg praga od 2 pp tj. minimalne vrijednosti koja bi ukazivala na potrebu za uvođenjem nenulte stope kontracikličnog bafera kapitala u prvom kvartalu 2023. godine, čime je vrijednost referentnog pokazatelja bila 0%.

Najveći udio kreditnog portfolija banaka odnosi se na kredite stanovništva (42,5%), koji posljednjih osam godina bilježe pozitivnu stopu rasta. U 2022. godini ta stopa rasta iznosila je 8,6%. Obim novoodobrenih kredita usmjerenih ka fizičkim licima u 2022. godini je veći za 37,5% u odnosu na prethodnu godinu, ostvarivši za 5,6% veći nivo u odnosu na pretkrizni period, iz 2019. U 2022. godini novoodobreni krediti fizičkih lica iznosili su 535,8 mil. eura. Fizička lica i dalje najviše koriste gotovinske kredite (52,4% novoodobrenih kredita fizičkim licima).

Kreditni rezidentnih nefinansijskih institucija činili su 34,5% ukupnih kredita na kraju 2022. godine, a na godišnjem nivou porasli su za 9%. Gledano prema novoodobrenim kreditima, ovo je i dalje sektor koji banke najviše finansiraju, 779,9 mil. eura u ovoj godini, što je 27,5% više nego 2021. godine i 60,2% više nego 2020. Kao i prethodnih godina, najveći dio novoodobrenih kredita rezidentnih nefinansijskih institucija pravnim licima odnosio se na kredite za likvidnost (obrotna sredstva). Udio kredita za likvidnost u novim kreditima pravnih lica porastao je sa 62,2% u 2020. godini na 64,4% u 2021. i zatim zabilježio pad učešća na 63,4% u 2022. godini.

Sa aspekta deviznog rizika, odnosno devizno indukovano kreditnog rizika, valutna struktura kredita je i dalje veoma povoljna. Zanimljiv dio kredita bio je odobren u drugim stranim valutama, što je već duži period karakteristično za kreditna portfolija banaka.

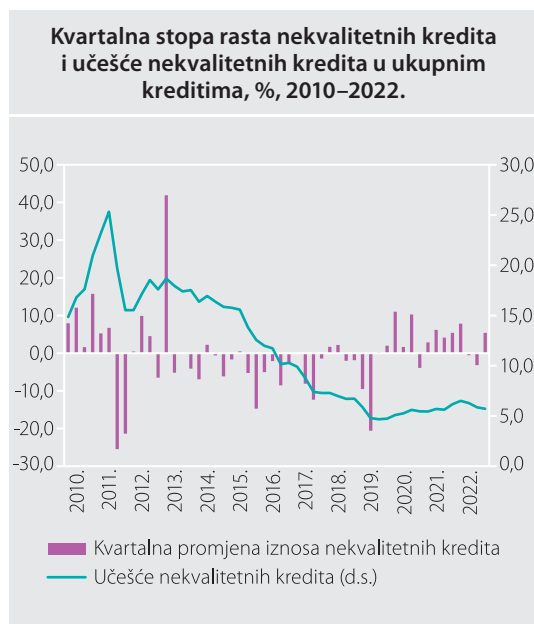
U ročnoj strukturi kredita prema inicijalnoj ročnosti (bez potraživanja kreditnog tipa), na kraju 2022. godine dugoročni krediti činili su 90,8%. Ukoliko se posmatra preostala ročnost kredita, onda je učešće dugoročnih kredita bilo niže, 81,4%.

Posmatrano prema nekvalitetnim kreditima, kreditni rizik bio je smanjen tokom 2022. godine. Na agregatnom nivou, učešće nekvalitetnih kredita u ukupnim kreditima opalo je za 0,5 pp na godišnjem nivou, pa je na kraju 2022. iznosilo 5,7% (grafikon 4.6). Na kraju 2022. godine, šest banaka imalo je više, dok je pet banaka imalo niže učešće nekvalitetnih kredita nego na kraju 2021.

Ukupni nekvalitetni krediti imali su tendenciju pada tokom 2022. godine. Suma nekvalitetnih kredita iznosila je 209,1 mil. eura i bila je veća 0,8%. Odnos sume nekvalitetnih kredita i BDP-a iznosio je 3,6% i blago je smanjen u odnosu na kraj prethodne godine (4,2%), s tim da je i BDP u ovoj godini znatno porastao. U pretkriznom periodu, na kraju 2019. godine, ovaj pokazatelj iznosio je 2,9%. Udio kredita koji kasne s otplatom preko 30 dana se smanjio za godinu dana i činio je 4% ukupnih kredita.

Distribucija učešća loših kredita po bankama na kraju 2022. godine ukazuje na sličnu situaciju kao na kraju 2021. (grafikon 4.7). Smanjen je raspon između najnižeg i najvišeg učešća, dok je raspon između prvog i trećeg kvartila veći, ali su ostvarene manje vrijednosti za oba kvartila, ukazujući na smanjenje kreditnog rizika na nivou sistema. Udjeli nekvalitetnih kredita četiri velike banke bili su ispod ili jednaki medijalnoj vrijednosti nekvalitetnih kredita od 6,4%.

Grafikon 4.6

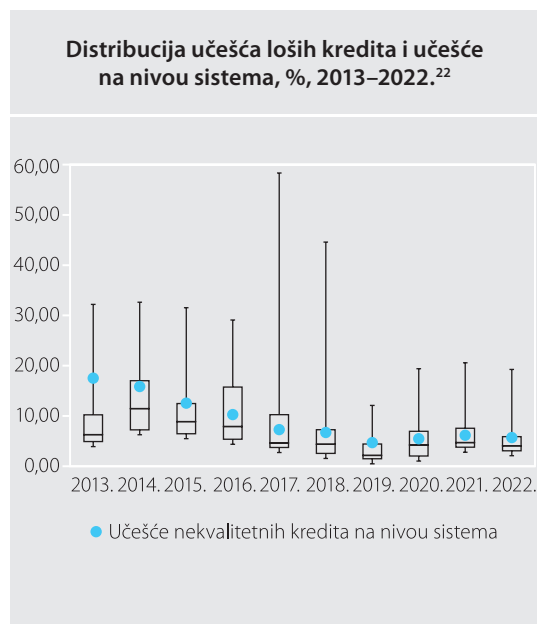

Izvor: CBCG

Najveća promjena u strukturi kredita po kategorijama kvaliteta ostvarena je kod kredita u kategoriji A, čije je učešće tokom godine poraslo sa 72,8% na 76,1%. Učešće kredita B opalo je sa 21,1% na 18,2%, dok je njihov godišnji pad iznosio 5,8%. Kod određenih banaka sa većim tržišnim udjelima, ova kategorija kredita zauzima značajan dio portfolija. Značajan pad bilježe krediti iz kategorije C. Njihovo učešće u ukupnim kreditima na kraju godine opalo je na 3,3%, dok je godišnji pad sume kredita kategorije C iznosio 10,7%. Kategorije D i E su daleko manjeg obima i činile su 0,3% odnosno 2,1% ukupnih kredita.

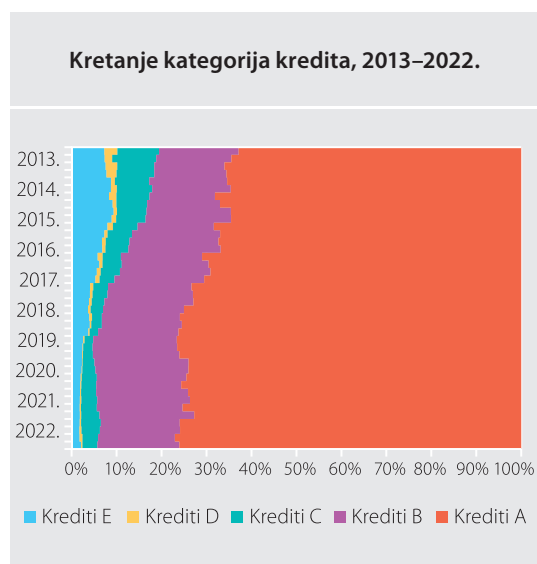
Slika razvoja kreditnog rizika može se posmatrati i prema tome kako su banke percipirale kretanje rizika prema očekivanim kreditnim gubicima, tj. u skladu sa primjenom MSFI 9.

Grafikon 4.7

Izvor: CBCG

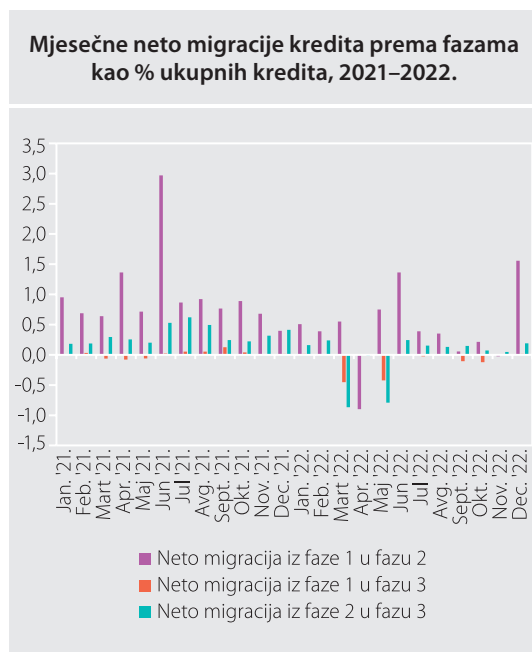
Grafikon 4.8

Izvor: CBCG

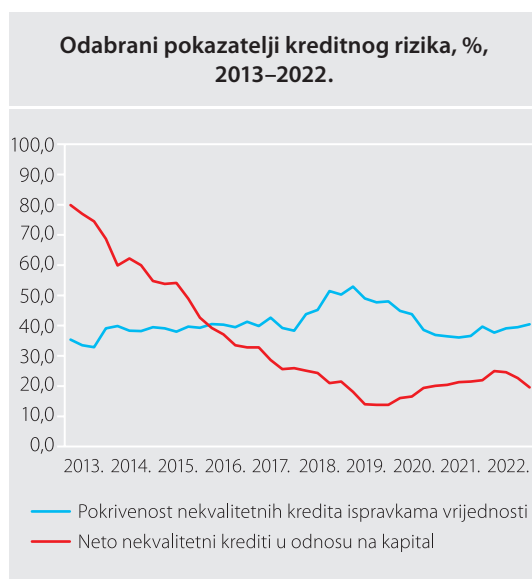
²² Odozdo prema gore, horizontalne linije grafikona za svaku pojedinačnu godinu označavaju minimum, prvi kvartil, drugi kvartil (medijanu), treći kvartil i maksimum.

Grafikon 4.9

Izvor: CBCG

Grafikon 4.10

Izvor: CBCG

Kreditni iz faze 1, koji i dalje predstavljaju ubjedljivo najveću kategoriju, rasli su tokom 2022. godine²³, pa je njihov udio u ukupnim kreditima na kraju godine bio 78,1%.

Banke su tokom cijele 2022. godine, znatno manje izmještale kredite u fazu 2 u odnosu na prethodnu godinu (grafikon 4.9)²⁴. Na kraju 2022. godine godišnji rast kredita iz faze 2 iznosio je 3%, a njihov udio u ukupnim kreditima za godinu dana smanjen je sa 17,3% na 16,2%.

Kreditni u fazi 3, odnosno oni krediti kod kojih objektivni dokazi ukazuju na kreditni gubitak²⁵, bilježili su stalan godišnji pad tokom godine (26,8% na kraju godine), a njihov udio se smanjio sa 8,6% na 5,7%. Tokom 2021. godine krediti u fazi 3 bilježili su godišnji rast tokom svakog kvartala.

Udio nekvalitetnih kredita u ukupnim kreditima nefinansijskih institucija iznosio je 9,9% na kraju 2022. godine, dok je u pretkriznom periodu bio 7,5%²⁶. Rast kreditnog rizika bio je manje izražen kod sektora stanovništva. Makroprudencijalne mjere Centralne banke vezane za gotovinske neobezbijedene kredite date fizičkim licima, pozitivno su uticale na smanjenje ovog rizika.

Suma nekvalitetnih kredita stanovništva opala je za 2,1%, a njihovo učešće u kreditima sektora stanovništva na kraju 2022. godine iznosilo je 4%. Učešće kredita stanovništva koji kasne s otplatom duže od 30 dana u ukupnim kreditima stanovništva iznosilo je 4%.

Na kraju 2022. godine pokrivenost nekvalitetnih kredita ispravkama vrijednosti (samo za nekvalitetne kredite) iznosila je 40,4%, dok je na kraju prethodne godine iznosila 39,7%. Nešto manji

²³ U fazi 1 se nalaze finansijski instrumenti kod kojih nije došlo do značajnog pogoršanja kreditnog rizika ili imaju nizak kreditni rizik u momentu izvještavanja.

²⁴ U fazi 2 su finansijski instrumenti kod kojih je došlo do značajnog povećanja kreditnog rizika, ali ne postoje objektivni dokazi o nastanku kreditnih gubitaka.

²⁵ U fazi 3 se nalaze finansijska sredstva kod kojih postoje objektivni dokazi o nastanku kreditnih gubitaka.

²⁶ Kraj 2019. godine.

iznos kapitala bio je izložen kreditnom riziku s obzirom na to da je odnos neto nekvalitetnih kredita („nepokrivenih“) i kapitala opao na godišnjem nivou sa 22,0% na 19,6%²⁷.

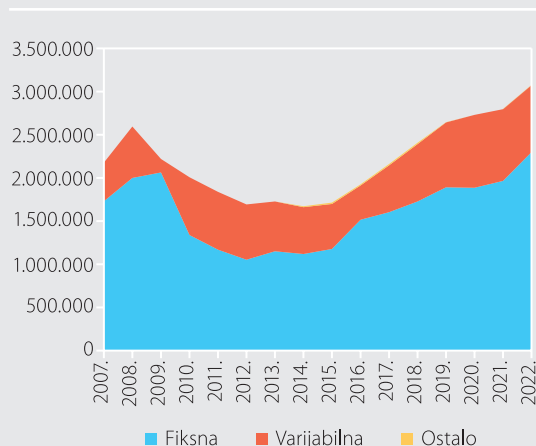
Boks 4.2 – Krediti sa varijabilnom kamatnom stopom u Crnoj Gori

Varijabilne kamatne stope su kamatne stope koje se mijenjaju tokom perioda otplate kredita, mijenjajući na taj način i novčani iznos kamate koji se plaća u tom periodu. Varijabilna kamatna stopa je obično vezana za neku referentnu kamatnu stopu, u Crnoj Gori obično sa eurskog tržišta, na način da varijabilna stopa predstavlja zbir referentne kamatne stope i tzv. fiksne margine, tj. nepromjenjivog/fiksnog dijela kamatne stope. Na taj način ona minimalno može biti jednaka fiksnoj margini (kada je referentna kamatna stopa jednaka nuli ili je ispod nule), a svaki porast referentne kamatne stope direktno povećava varijabilnu stopu iznad nivoa fiksne margine. Varijabilne kamatne stope su obično niže od fiksnih, zbog većih rizika koje za klijente nosi njihov potencijalni porast. One su generalno prikladne za finansiranje kredita sa relativno kraćim rokom otplate, odnosno u situacijama kada se na srednji do dugi rok ne očekuje njihov rast.

Na kraju 2022. godine, krediti sa varijabilnom kamatnom stopom činili su 25,2% ukupnih kredita. Na tri veće banke odnosilo se 94,4% tih kredita, a 82,8% kredita je bilo preostale ročnosti duže od tri godine. Na nefinansijski sektor odnosilo se 47,1% kredita sa varijabilnom stopom, raznovrsne namjene, dok se na stanovništvo odnosilo 23,6% kredita, od čega 63,2% na stambene kredite.

Grafikon 1

Struktura kredita prema promjenjivosti kamatne stope, 2007-2022, u 000 eura

Izvor: CBCG (Kreditni registar)

Nakon višegodišnjeg perioda nultih odnosno negativnih referentnih kamatnih stopa, sredinom 2022. godine otpočelo je povećanje eurskih kamatnih stopa, nakon što je ECB podigla kamatnu stopu na glavne operacije refinansiranja sa nultog nivoa, prvi put nakon više od šest godina. Stopa je u julu povećana na 0,5%, da bi na kraju godine nakon još tri povećanja iznosila 2,5%, uz najave za njen dalji rast. Povećanje kamatnih stopa ECB-a odrazilo se na porast tržišnih referentnih kamatnih stopa (EURIBOR-a različitih ročnosti), tako da su npr. tromjesečni i šestomjesečni EURIBOR, iz negativne zone sa početka juna, 2022. godinu okončali na nivou od 2,1% odnosno 2,7%. To se direktno prelilo na porast varijabilnih (ali i fiksnih) kamatnih stopa u Crnoj Gori.

Povodom toga, banke u Crnoj Gori su djelovale aktivno, informišući korisnike kredita sa varijabilnom kamatnom stopom o porastu varijabilnih kamatnih stopa i predlažući programe konverzije varijabilne u fiksnu kamatnu stopu. Prema podacima Kreditnog registra, u periodu jun-decembars 2022. konverzija kamatnih stopa sprovedena je sve intenzivnije, a kamatna stopa je konvertovana kod 1.782 ugovora.

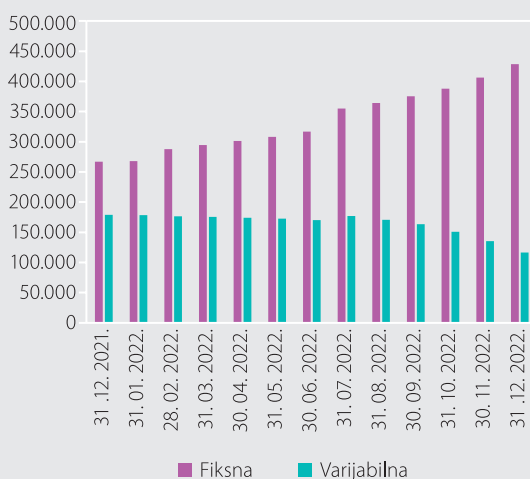
²⁷ Da bi se postigla konzistentnost racija u ovom paragrafu, nekvalitetni krediti obuhvataju i kamatna potraživanja i vremenska razgraničenja, jer za ispravke vrijednosti ne postoji klasifikacija prema kvalitetu zasebno za kamate i vremenska razgraničenja, već samo za ukupan iznos/zbir: glavnica, kamate i vremenska razgraničenja.

Od ukupnog iznosa preostalog podraživanja na kraju mjeseca konverzije je bilo 79,2 mil. eura. Na tri veće banke odnosilo se 98,6% iznosa konverzije, pri čemu na stanovništvo 80,3%. Stambeni krediti činili su 68% iznosa konverzije, a na preostalu ročnost preko pet godina odnosilo se 89,7% iznosa konverzije. Konverzija je uslovlila da kod ugovora kod kojih je sprovedena konverzija, (fiksne) kamatne stope nakon konverzije prosječno budu oko 0,35 pp veće od (varijabilnih) kamatnih stopa prije konverzije.

Posmatrano u odnosu na stanje kredita sa varijabilnom kamatnom stopom na početku juna, iznos konverzije u periodu jun-decembar je iznosio 9,2%, dostigavši 10-15% kod dvije banke i preko 15% kod jedne banke. Takođe u odnosu na početak juna, do kraja decembra konvertovano je 23% kredita sa varijabilnom kamatnom stopom datih stanovništvu, 31,2% stambenih kredita ili 27,8% kredita sa varijabilnom kamatnom stopom preostale ročnosti preko 10 godina.

Grafikon 2

Struktura stambenih kredita fizičkih lica prema promjenjivosti kamatne stope, 2022. godina, u 000 eura

Izvor: CBCG (Kreditni registar)

Pomenuti porast eurskih kamatnih stopa i proces konverzije posljedično su uticali na promjenu različitih aspekata strukture kredita prema tipu kamatne stope, na kraju 2022. u odnosu na kraj 2021. godine. Opao je iznos kredita sa varijabilnom kamatnom stopom, u apsolutnom iznosu sa 830,2 mil. na 775,3 mil. eura, dok je njihovo učešće u ukupnim kreditima opalo sa 29,7% na 25,2%. Broj korisnika kredita sa varijabilnom kamatnom stopom opao je sa 14,4 hilj. na 10,9 hilj. korisnika, dijelom zbog konverzija a dijelom zbog otplata (ranije uzetih kredita) tokom godine. Na kraju 2021. učešće stambenih kredita sa varijabilnom kamatnom stopom u ukupnim kreditima bilo je 40,1%, dok je isto učešće na kraju 2022. godine iznosilo 21,3% (grafikon 2). Na kraju 2021. učešće kredita fizičkih lica sa varijabilnom kamatnom stopom u ukupnim kreditima fizičkih lica bilo je 20,5%, dok je isto učešće na kraju 2022. godine iznosilo 12,1%. Pomenuti procenti upućuju na to da ima još prostora za konverziju varijabilnih u fiksne kamatne stope, i to je proces koji će se vjerovatno nastaviti u 2023. godini.

4.3. Likvidnost

Likvidna aktiva banaka iznosila je dvije milijarde eura, ostvarivši snažan godišnji rast od 41,5%. Likvidna aktiva činila je 31% ukupne aktive, što je porast za 4,7 pp u odnosu na kraj prethodne godine (grafikon 4.11).

Tokom cijele godine, banke su održavale zadovoljavajuće dnevne i dekadne pokazatelje likvidnosti. Za potrebe likvidnosti bankama su bila dostupna značajna sredstva i to u vrlo kratkom roku, a prije svega depoziti koje banke drže na računima za poravnanje kod Centralne banke (mimo obavezne re-

zerve), koji su na kraju 2022. godine iznosili 1,26 mlrd. eura ili 63,5% likvidnih sredstava. Banke drže značajna sredstva i kod finansijskih institucija u inostranstvu, koja su najvećim dijelom u vidu depozita po viđenju. Ti depoziti su na kraju 2022. godine iznosili 348,9 mil. eura i činili su 17,6% likvidnih sredstava. Dodatno, banke su u svojim trezorima na kraju 2022. godine držale iznos gotovine od 242 mil. eura.

Odnos kredita i depozita (70,1%) bilježi pad na godišnjem nivou, budući da je povećanje depozita (u iznosu od milijardu eura) bilo preko tri puta veće od povećanja kredita (299,8 mil. eura).

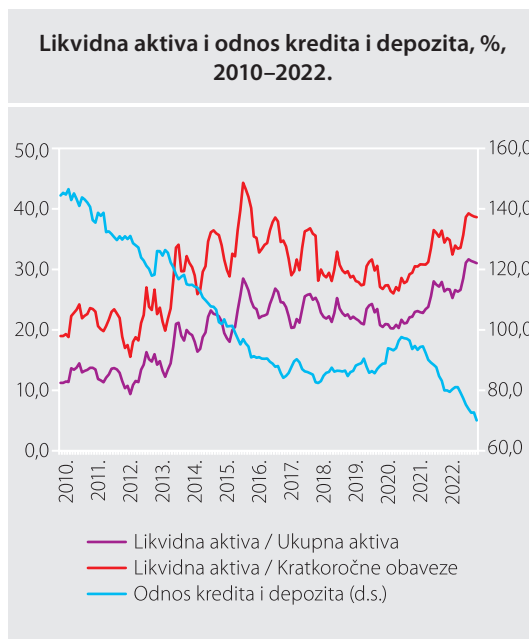
Depoziti po viđenju imaju prevagu u strukturi depozita po ročnosti i ove godine, pa su osmu godinu zaredom bili veći od oročenih depozita. Na kraju 2022. godine činili su 78,9% ukupnih depozita odnosno 5,7 pp više nego na kraju prethodne godine. Poređenja radi, na kraju 2013. godine njihovo učešće je iznosilo 42%. Ovakva tendencija bi se mogla objasniti opadanjem pasivnih kamatnih stopa, tako da je oročavanje depozita postalo manje atraktivno.

Odnos likvidne aktive i finansijskih obaveza do jedne godine iznosio je 38,6%, što je bilo 4,2 pp više nego na kraju 2021. godine. Ako se posmatra odnos likvidne aktive i finansijskih obaveza do tri mjeseca, on je iznosio 42,9%. Oba pokazatelja su na kraju 2022. godine bila veća zbog rasta likvidne aktive.

ECB donijela je odluku da Centralnoj banci Crne Gore produži rok za korišćenje linije *EUREP*²⁸ do marta 2022. godine (kasnije produženo do januara 2023), umjesto do juna 2021. godine, kako je bilo dogovoreno ranije. Produženje roka linije od strane ECB-a predstavljalo je dodatnu sigurnost očuvanja stabilnosti finansijskog sistema zemlje, jer je u slučaju potrebe linija *EUREP* omogućavala Crnoj Gori da se kandiduje za sredstva za podršku sistemskoj likvidnosti u iznosu do 250 mil. eura.

U cilju sanacije potencijalnih ranjivosti banaka, Fond za zaštitu depozita je još 2021. godine obezbijedio *stand-by* aranžman sa Evropskom bankom za obnovu i razvoj, u iznosu od 50 mil. eura, koji će biti aktivan još tri godine. Tome treba dodati da većina banaka u sistemu ima formalno dogovorenu likvidnosnu podršku matičnih banaka, što dodatno upotpunjuje sliku o stabilnosti sistema u pogledu likvidnosti.

Grafikon 4.11

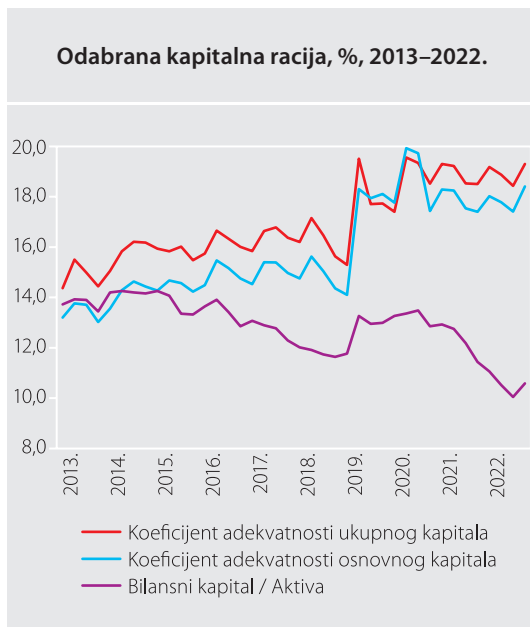

Izvor: CBCG

²⁸ EUREP - *Eurosystem repo facility for central banks*.

4.4. Solventnost

Grafikon 4.12

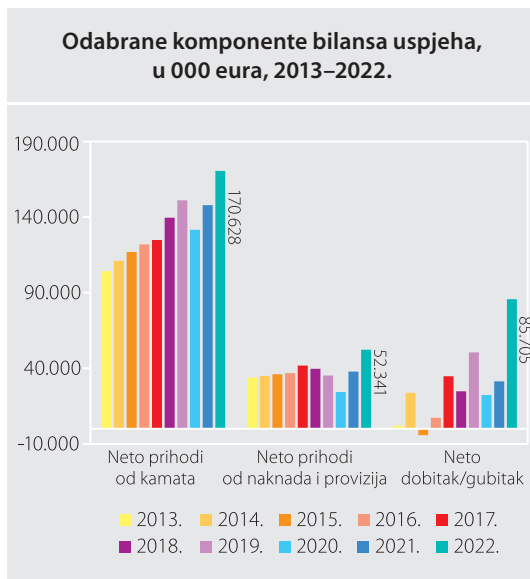
Izvor: CBCG

Gledano kroz kapitalne pokazatelje, na agregatnom nivou, banke su bile adekvatno kapitalizovane. Na nivou sistema, koeficijent adekvatnosti ukupnog kapitala bio je 19,3% na kraju godine, dok je koeficijent adekvatnosti osnovnog kapitala iznosio 18,4%. Kod četiri najveće banke koeficijent adekvatnosti ukupnog kapitala bio je u rasponu od 13,2% do 28,7%. Tokom godine, sve banke u sistemu imale su kapitalne pokazatelje iznad propisanih regulatornih minimuma.

Tokom 2022. godine dokapitalizaciju su sprovele tri banke srednje do veće veličine. Kod dvije banke uvećan je akcijski kapital emisijom akcija. Kod treće banke došlo je do povećanja akcijskog kapitala tako što je subordinisani dug konvertovan u dodatni osnovni kapital.

Ukupni kapital²⁹ banaka na kraju 2022. bio je viši nego na kraju 2021. godine za 11,9% i iznosio je 677,9 mil. eura. Učešće ukupnog kapitala u bilansnoj sumi je bilo 10,6%, dok je udio osnovnog kapitala³⁰ u bilansnoj sumi iznosio 8,3%.

Grafikon 4.13

Izvor: CBCG

4.5. Profitabilnost i kamatne stope

Neto dobit banaka u 2022. godini iznosila je 85,7 mil. eura, što je za 211,7% više u odnosu na uporedni period. Četiri najveće banke, koje pojedinačno prelaze 10% tržišnog učešća prema aktivu, imale su ukupnu dobit od 77,8 mil. eura. Nijedna banka u sistemu nije poslovala sa gubitkom.

Prihodi po osnovu kamata i sličnih prihoda na nivou sistema bili su viši za 12,5% u odnosu na prethodnu godinu. Posljednjih godina prihodi od naknada i provizija dobijali su na značaju, a u 2022. godini iznosili su 63% u odnosu na prihode od kamata. Nakon pada u 2020, ovi prihodi imali su rast od 38,4% u 2021. i 34,6% u 2022. godini.

²⁹ Odnosi se na bilansni/računovodstveni kapital.

³⁰ Odnosi se na regulatorni kapital.

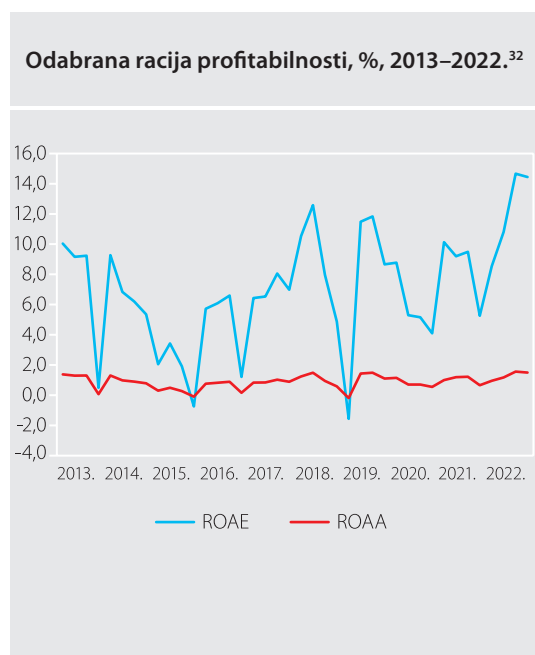
Neto prihodi od kamata i sličnih prihoda su u 2022. bili veći 15,3% nego u prethodnoj godini, dok su u istom periodu neto prihodi od naknada i provizija porasli za 38,2% (grafikon 4.13).

Najveću razliku u odnosu na rezultat iz 2021. godine usloveli su troškovi rezervisanja, koji su u 2022. iznosili -21,4 mil. eura (negativan trošak se pozitivno odražava na rezultat) a u 2021. godini 23,2 mil. eura, što je razlika od blizu 45 mil. eura. Troškovi obezvređenja³¹ opali su za 10,9% u odnosu na 2021. godinu.

U skladu sa boljim finansijskim rezultatom, veći su bili i povraćaj na prosječnu aktivu (1,5% u 2022. godini naspram 0,6% u 2021) i povraćaj na prosječni kapital, 14,4% naspram 4,6%. (grafikon 4.14).

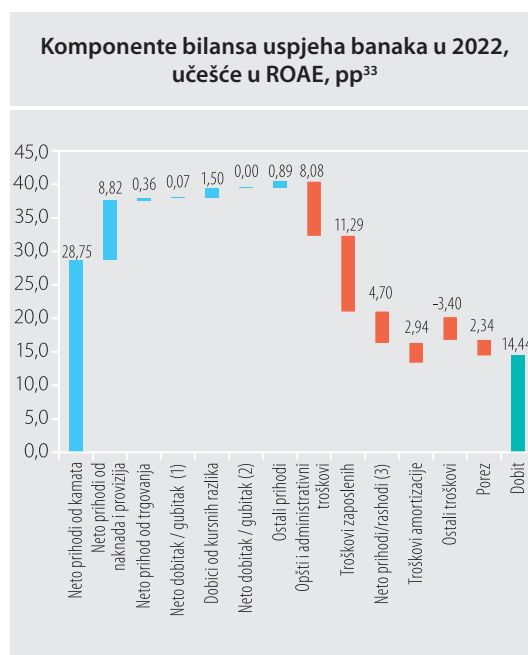
Dekompozicija povraćaja na prosječni kapital pokazuje da neto prihodi od kamata imaju najveći pozitivni doprinos (grafikon 4.15). Sa druge strane, „redovni” troškovi činili su najveći dio troškova, a to su troškovi zaposlenih i opšti i administrativni troškovi. Na nivou sistema, banke su za troškove zaposlenih izdvojile 13,3% više nego u prethodnoj godini. Jedini pozitivan doprinos dali su ostali troškovi (-3,4%), koje su najvećim dijelom činili troškovi rezervisanja.

Grafikon 4.14

Izvor: CBCG

Grafikon 4.15

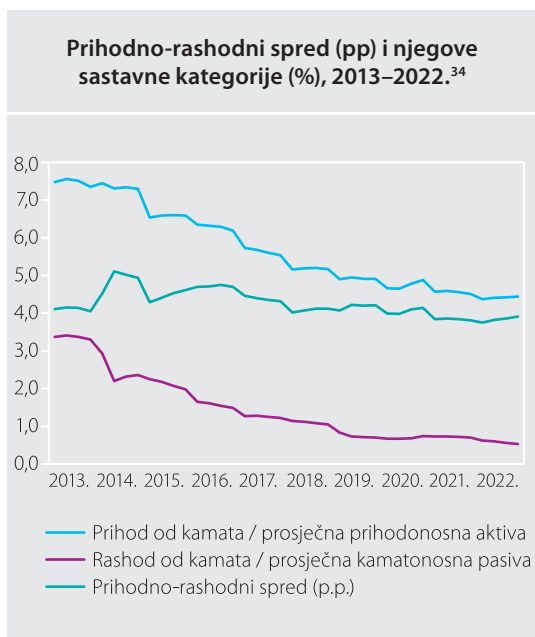
Izvor: CBCG

³¹ Obezvređenje finansijskih instrumenata koji se ne vode po fer vrijednosti kroz bilans uspjeha.

³² Kvartalni podaci za prva tri kvartala se odnose na kumulative – na prva tri mjeseca, prvih šest mjeseci i na prvih devet mjeseci godine, a na godišnji uporedivi nivo su prebačeni množenjem sa četiri, dva odnosno 4/3.

³³ Sa grafika iznad, neto dobitak/gubitak: (1) usljed prestanka priznavanja finansijskih instrumenata koji se ne vrednuju po fer vrijednosti kroz bilans uspjeha (2) od finansijskih instrumenata iskazanih po fer vrijednosti kroz bilans uspjeha, a koji se ne drže radi trgovanja (3) po osnovu obezvređenja finansijskih instrumenata koji se ne vrednuju po fer vrijednosti kroz bilans uspjeha.

Grafikon 4.16

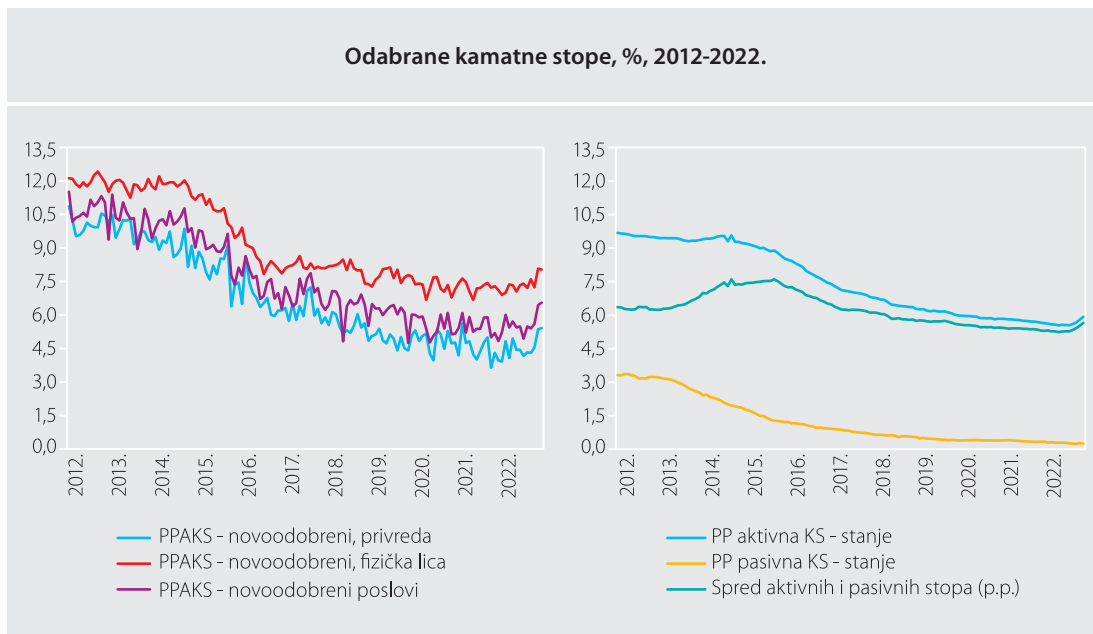

Izvor: CBCG

Razlika između prihoda od kamata u odnosu na prosječnu prihodonosnu aktivnu i rashoda od kamata u odnosu na prosječnu kamatonosnu pasivu, na kraju 2022. godine, bila je niža i spustila se ispod četiri pp (grafikon 4.16). Spread je po bankama bio vrlo neujednačen, krećući se od -0,5 pp do 5,4 pp. Prosječna prihodonosna aktiva bila je 14,2% veća nego 2021. godine, a činila je 75,4% prosječne aktive.

Tendencija pada prosječne ponderisane aktivne kamatne stope (za cjelokupan kreditni portfolio banaka, tj. na neotplaćenu glavnica/dug), iako usporenim tempom, zabilježena je sve do posljednja dva mjeseca 2022, da bi na kraju godine ostvarila rast od 0,26 pp (grafikon 4.17). Što se tiče prosječne ponderisane pasivne kamatne stope, godišnji pad bio je 0,08 pp. Na kraju decembra ove godine prosječna ponderisana aktivna kamatna stopa iznosila je 5,92%, dok je prosječna ponderisana pasivna kamatna stopa iznosila 0,26%. Kamatni spread na kraju godine time je iznosio 5,66 pp.

Grafikon 4.17

Izvor: CBCG

³⁴ Kvartalni podaci za prva tri kvartala odnose se na kumulativ – na prva tri mjeseca, prvih šest mjeseci odnosno na prvih devet mjeseci godine, a na godišnji uporedivi nivo su prebačeni množenjem sa četiri, dva odnosno 4/3.

Aktivna kamatna stopa na novoodobrene kredite za cijelu 2022. godinu (ponderisana mjesečnim iznosima novoodobrenih kredita) bila je viša za 0,31 pp u odnosu na 2021. godinu i iznosila je 5,69%. Rast je bio vođen povećanjem kamatnih stopa na novoodobrene kredite privrede, gdje su plasmani bili skuplji za 0,21 pp nego godinu ranije. Kamatne stope na novoodobrene kredite sektora stanovništva prema istom načinu izračuna bile su više za 0,16 pp.

4.6. Analiza osjetljivosti

Testiranje osjetljivosti, kroz četiri testa za kreditni rizik, pokazalo je značajnu otpornost banaka, uz osjetljivost manjeg broja banaka kod prvog i četvrtog testa. Naime, prvi test nije prošla jedna banka, uz ukupni iznos nedostajućeg kapitala od 19,2 mil. eura, dok četvrti test nijesu prošle dvije banke, uz ukupni iznos nedostajućeg kapitala od 37,9 mil. eura. Svakako, koeficijent solventnosti na nivou bankarskog sektora nakon testova nije opao ispod regulatornog minimuma.

Tabela 4.1

Analiza osjetljivosti kreditnog i tržišnih rizika, 31. 12. 2022.								
Br.	Naziv testa	Koeficijent solventnosti poslije testa, %					Iznos nedostajućeg kapitala na nivou sektora, 000 eura	Broj banaka koje nijesu prošle test
		Min.	1. kvartil	3. kvartil	Maks.	Sistem		
		Koeficijent solventnosti prije testa, %						
		13,2	16,4	22,5	28,7	19,3		
Testiranje kreditnog rizika								
1.	Negativna prekompozicija strukture klasifikovanih kredita ³⁵	1,9	11,3	21,0	24,9	16,9	19.199	1
2.	Povećanje nekvalitetnih kredita za 30% i ispravki vrijednosti za 40%	11,2	15,1	21,4	27,9	18,5	0	0
3.	Bankrot velikog dužnika ³⁶	11,5	15,2	20,9	25,9	18,1	0	0
4.	Bankrot najvećeg dužnika	-95,2	9,5	17,0	23,8	15,2	37.869	2
Testiranje tržišnih rizika								
1.	Povećanje kamatnih stopa za 2 pp, primjenom na kumulativni gep pozicija osjetljivih na promjenu kamatne stope, ročnosti 181–365 dana	11,8	17,0	23,0	29,4	18,9	0	0
2.	Korekcija neto otvorene devizne pozicije za 20%	13,2	16,4	22,5	28,7	19,3	0	0

Izvor: CBCG

Testiranja osjetljivosti na rizik promjene kamatne stope, kao i na rizik promjene deviznog kursa, očekivano su pokazala zanemarljivo negativan uticaj na koeficijent solventnosti, koji je na nivou sektora u prvom slučaju opao za 0,4 pp, na 18,9%, a u drugom slučaju za svega 0,003 pp.

Testiranje osjetljivosti na rizik likvidnosti, zapravo testiran kao rizik odliva depozita, sprovedeno je kroz sedam ekstremno oštih i malo vjerovatnih testova. U testovima je, uz najlikvidnija sredstva

³⁵ Prekompozicija strukture kredita izvršena je na sljedeći način: 1) kategorija A – „dobra aktiva“ obračunata je u iznosu od 90%, a za iznos kredita od 10% iz kategorije A uvećana je kategorija B; 2) kategorija B – „aktiva sa posebnom napomenom“ obračunata je u iznosu od 95% uvećane kategorije B; 3) kategorija C – „supstandardna aktiva“ obračunata je u iznosu od 5% iz kategorije B, a zadržano je 95% kategorije C; 4) kategorija D – „sumnjiva aktiva“ obračunata je u iznosu od 5% iz kategorije C, dok je zadržano 95% iz D i 5) kategorija E – „gubitak“, iznos je uvećan za 5% iznosa kategorije D.

³⁶ Medijalna vrijednost duga 20 najvećih dužnika banke.

banaka u zemlji veoma konzervativno pretpostavljena mogućnost korišćenja još svega 50% obavezne rezerve³⁷. Sa druge strane, nije pretpostavljena mogućnost korišćenja sredstava banaka u vidu depozita po viđenju u inostranstvu, koja su na kraju 2022. godine iznosila 348,9 mil. eura, niti preostalih 50% sredstava obavezne rezerve (131,6 mil. eura). Dodatno, nijesu uzete u obzir ni mogućnosti prodaje nenovčane aktive (npr. hartija od vrijednosti), niti uzimanja pozajmica od matičnih banaka, drugih učesnika na domaćem ili stranim tržištima, ili eventualno od Centralne banke ili države.

Tabela 4.2

Analiza osjetljivosti rizika likvidnosti, 31. 12. 2022.							
Br.	Naziv testa	Pokrivenost slobodnim likvidnim sredstvima, 000 eura (1.500.659 na 31. 12. 2022.)			Pokrivenost raspoloživim likvidnim sredstvima, 000 eura (1.632.198 na 31. 12. 2022.)		
		Nedostajući iznosi (-), sektor	Broj banaka koje nijesu prošle test	Nedostajući iznosi (-) za banke koje su pale na testu	Nedostajući iznosi (-), sektor	Broj banaka koje nijesu prošle test	Nedostajući iznosi (-) za banke koje su pale na testu
1.	Odliv 30% depozita	-66.636	7	-291.047	64.903	6	-203.883
2.	Odliv 30% depozita po viđenju	178.831	5	-173.058	310.370	2	-107.116
3.	Odliv depozita po viđenju: 20% za fizička lica i 40% za pravna lica	119.937	4	-197.472	251.476	4	-122.868
4.	Odliv oročenih depozita: 30% za fizička lica i 40% za pravna lica	1.228.328	0	0	1.359.867	0	0
5.	Odliv depozita najvećeg deponenta	1.198.468	0	0	1.330.007	0	0
6.	Odliv 50% depozita 10 najvećih deponentata	960.927	1	-358	1.092.466	0	0
7.	Odliv 100% depozita javnog sektora	1.035.079	1	-231	1.166.618	0	0

Izvor: CBCG

I pod tim rigoroznim pretpostavkama, testiranje je očekivano ukazalo na dobru likvidnost bankarskog sektora kao cjeline, pri čemu je najproblematičniji bio prvi test, gdje je sektor kao cjelina mogao da odgovori na povlačenje depozita tek nakon korišćenja 50% sredstava obavezne rezerve. U ostalim testovima, neadekvatnost likvidnih sredstava za pokrivanje odliva depozita javila bi se kod pojedinih banaka, a najizraženija neadekvatnost i nakon korišćenja 50% sredstava obavezne rezerve javlja se kod trećeg testa, gdje četiri banke nijesu prošle test, uz manjak od 122,9 mil. eura.

Međutim, uz korišćenje depozita koje banke imaju na računima u inostranstvu i uz kompletan iznos obavezne rezerve, samo jedna banka ne bi prošla prvi test (a prošla bi ostale testove), dok bi sve ostale banke prošle sve testove. Opet, treba imati u vidu da ni to ne uključuje neke od gore pomenutih dodatnih „slojeva“ likvidnosti, u vidu prodaje hartija od vrijednosti ili eventualnih pozajmica od drugih subjekata.

³⁷ Raspoloživa likvidna sredstva predstavljaju slobodna likvidna sredstva uvećana za 50% obavezne rezerve. Prema Odluci o obaveznoj rezervi kreditnih institucija kod Centralne banke Crne Gore („Službeni list CG“, broj 19/22), banka može koristiti do 50% obavezne rezerve bez naknade Centralne banke, ukoliko ta sredstva vrati do kraja radnog dana. Tehnički, i uz naknadu Centralne banke od 12% godišnje (smanjeno na 6% privremenim mjerama za ublažavanje negativnih posljedica pandemije koronavirusa i situacije u Ukrajini), banka može koristiti i više od 50% sredstava obavezne rezerve, odnosno koristiti sredstva obavezne rezerve na period duži od kraja dana.

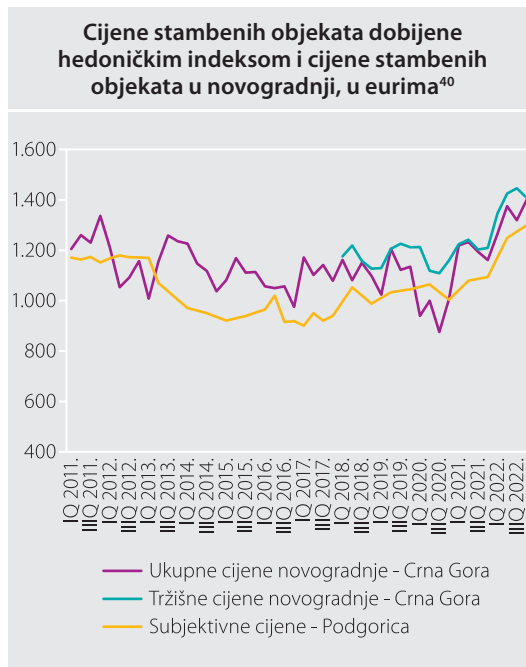
4.7. Tržište nekretnina

Prema rezultatima decembarske ankete Centralne banke, prosječna cijena nekretnina po metru kvadratnom u Podgorici iznosila je 1.298 eura, što predstavlja rast od 18,7% u odnosu na rezultate ankete rađene u decembru prethodne godine³⁸ (grafikon 4.18). Cijena stanova u novogradnji³⁹, na području Podgorice, imala je višu vrijednost u decembru 2022. godine (1.477 eura) i ostvarila je godišnji rast od 19,9% (godišnji rast u istom periodu prošle godine bio je 20,5%). Na nivou cijele države, cijene stanova u novogradnji iznosile su 1.399 eura uz godišnju stopu rasta od 20,5%. Važno je napomenuti da razlike u cijenama stanova u novogradnji u značajnoj mjeri zavise od učešća stanova Crnogorskog fonda za solidarnu stambenu izgradnju, te ukoliko je učešće ovih stambenih objekata veće, cijene stanova u novogradnji su značajno niže od tržišnih cijena i obrnuto. U 2022. godini, prosječna cijena stanova solidarne stambene izgradnje iznosila je 594,8 eura.

Na osnovu ankete koju je sprovedla Centralna banka⁴¹, 75% agencija za nekretnine zabilježilo je rast prometa u 2022. godini. Većina agencija za nekretnine (88,2%) smatra da je cijena nekretnina po metru kvadratnom povećana, i to od 5% do 40%. Među agencijama preovladava mišljenje da će cijene u narednom periodu ostati nepromijenjene. Agencije takođe smatraju da tražnja neće jenjavati, štaviše da će ostati ista ili će porasti. Tokom godine, tražnja je bila skoncentrisana na stanove u vrijednosti od 1.000 do 2.560 eura/m². Najviše su se tražili stanovi u širem centru glavnog grada, kao i u gradovima u južnom dijelu države.

Stambeni krediti predstavljaju značajnu determinantu tražnje na tržištu nekretnina, a njihovi bitni trendovi prikazani su u tabeli 4.3.

Grafikon 4.18

Izvor: CBCG i MONSTAT

³⁸ Prema hedoničkom indeksu dobijenom iz ankete koju sprovodi Centralna banka, gdje se cijene ne odnose na stvarne, realizovane cijene, već u osnovi predstavljaju subjektivne cijene vlasnika nekretnina, tj. cijene ispod kojih oni ne bi bili spremni da prodaju nekretnine koje posjeduju.

³⁹ Podaci MONSTAT-a.

⁴⁰ Tržišna cijena kvadratnog metra stana u novogradnji uključuje stanove prodane od strane privrednih društava, dok ukupna cijena novogradnje uključuje i stanove prodane od strane institucija solidarne stambene izgradnje.

⁴¹ Za potrebe analize anketirano je 164 agencija za nekretnine, od kojih većina svoje aktivnosti realizuje u Podgorici i primorskom regionu Crne Gore. Odgovore je dostavilo 17 agencija.

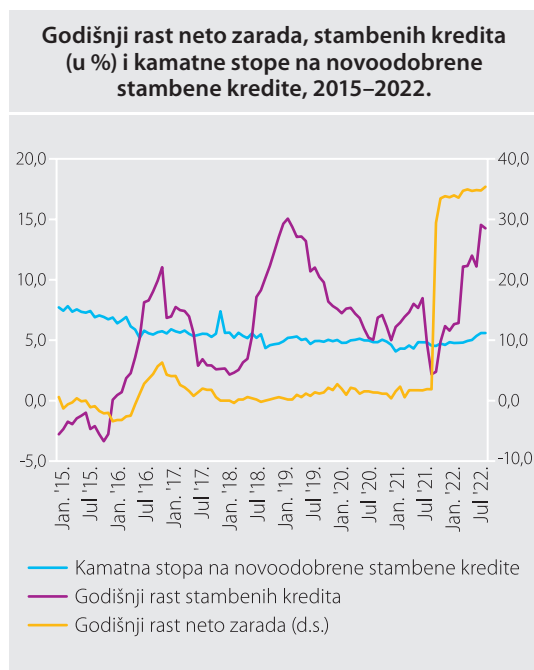
Tabela 4.3

Trend kretanja stambenih kredita, 2015–2022.					
Godina	Stanje na kraju godine, u 000 €	Godišnji rast, %	Po glavi stanovnika (u €)	% BDP-a	% ukupnih kredita
2015.	284.276	-2,8	456,9	7,8	11,9
2016.	315.646	11,0	507,2	8,0	13,1
2017.	323.845	2,6	520,4	7,5	12,0
2018.	359.981	11,2	578,6	7,7	12,3
2019.	395.202	9,8	635,5	8,0	12,9
2020.	422.333	6,9	680,4	10,1	13,4
2021.	431.546	2,2	698,7	8,7	12,8
2022.	493.091	14,3	798,3	8,5	13,5

Izvor: CBCG i MONSTAT

Prema anketi o kreditnoj aktivnosti banaka, kreditni standardi za stambene kredite pooštravali su se od prvog kvartala 2022. godine. Najbitniji faktori koji su uticali na promjenu kreditnih standarda za stambene kredite su opšta ekonomska situacija i izgledi, spremnost na preuzimanje rizika, a u posljednjem kvartalu i troškovi izvora sredstava. Svi navedeni faktori, prema očekivanjima banaka, biće prisutni i početkom 2023. godine. Ocjena banaka oko tražnje za stambenim kreditima generalno je upućivala na rast uprkos oscilacijama. Isto tako, u drugoj polovini godine, udio odbijenih zahtjeva za odobrenje stambenih kredita bio je veći. Takođe, banke su smatrale da su veće zarade u 2022. bile bitan faktor sveukupnog rasta tražnje stanovništva za kreditima.

Grafikon 4.19

Izvor: CBCG

Učešće stambenih kredita u BDP-u iznosilo je 8,5% i približno je na nivou s kraja prethodne godine. Ostvareno učešće u BDP-u još uvijek je značajno niže od prosjeka koji je karakterističan za zemlje EU (preko trećine vrijednosti BDP-a), što može biti rezultat slabije platežne sposobnosti građana, ali i manje povoljnih kreditnih uslova u odnosu na zemlje EU.

U ukupnim kreditima, stambeni krediti su veći (0,7 pp) nego u uporednom periodu i činili su 13,5%. U 2022. godini, stambeni krediti su porasli 14,3%. Banke su u 2022. godini odobrile 37,7% više novih kredita za kupovinu stanova i adaptacije, u iznosu od 116,3 mil. eura. Kamatne stope na novoodobrene stambene kredite zabilježile su umjeren rast (0,42 pp), a stopa je iznosila 4,97% (kao prosječna ponderisana kamatna stopa).

4.7.1. Procjena rizika na tržištu nekretnina

Imajući u vidu važnost tržišta nekretnina za biznis ciklus i finansijsku stabilnost, izvršena je i procjena rizika na ovom tržištu. Za datu procjenu korišćeno je pet indikatora, praćenih u periodu 2006–2022, koji aproksimiraju stvarnu (fundamentalnu) vrijednost nekretnina. Svako značajno odstupanje od izračunate stvarne vrijednosti nekretnina može biti signal uvećanog rizika na tržištu koje, kao što je i finansijska kriza ukazala, mogu da utiču na finansijsku stabilnost. U odnosu na dosadašnju analizu procjene rizika na tržištu nekretnina, ova analiza je obogaćena dodavanjem učešća stranih direktnih investicija u nekretnine u ukupnim SDI.

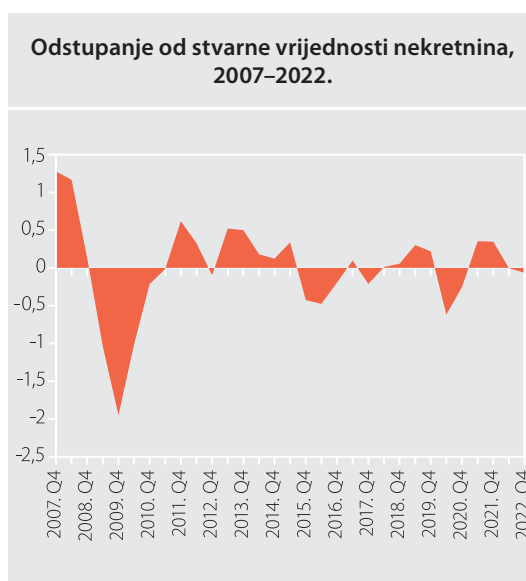
Dakle, za datu analizu korišćeno je pet serija: ratio subjektivnih cijena nekretnina i neto zarada na teritoriji Podgorice, ratio cijena novogradnje i neto zarada na teritoriji Crne Gore, procentualno učešće vrijednosti efektivnih časova građevinskih radova u BDP-u i učešće stambenih kredita u BDP-u, kao i učešće priliva stranih direktnih investicija u nekretnine u ukupnim stranim direktnim investicijama. Prve dvije serije aproksimiraju faktore koji određuju tražnju (kupovnu moć stanovništva). Treća serija aproksimira faktore koji utiču na ponudu na tržištu nekretnina. Četvrta serija aproksimira stanje u bankarskom sektoru koje bitno determiniše kretanja na tržištu nekretnina. Peta serija aproksimira važnost inostrane tražnje na tržištu nekretnina u Crnoj Gori, što je veoma važno imajući u vidu da je Crna Gora prepoznata kao turistička destinacija. Ove serije su raspoložive za period 2006–2022. godine. Na ovih pet serija primijenila se *principal component* analiza putem koje se kreira nova varijabla koja obuhvata zajednički varijabilitet datih serija tokom specificiranog perioda.

Da bi se procijenilo odstupanje od stvarne vrijednosti nekretnina, izračunata su i ciklična kretanja putem HP-filter metoda (sa primjenom Ravn i Uhlig (2004) preporuka u estimaciji). Data ciklična kretanja su prezentovana u grafikonu 4.20.

Na osnovu datog grafika, može se ocijeniti da su period do 2008. godine obilježile precijenjene vrijednosti nekretnina na tržištu (*boom*), dok period 2008–2011. karakteriše period izrazite potcijenjenosti vrijednosti nekretnina u odnosu na nje-ne fundamente (*bust*). Dati ciklus (*boom* i *bust*) je posljedica globalne finansijske krize koja je u Crnoj Gori nastupila upravo zbog prenatrženosti cjenovnog mjehura na tržištu nekretnina. Period nakon finansijske krize karakteriše manje oscilacije cijena nekretnina u odnosu na fundamente. Iako su cijene nekretnina uglavnom precijenjene (više od stvarne vrijednosti fundamenata), oscilacije su male, te nijesu predstavljale finansijski rizik.

U godini početka pandemije (2020) primjećuje se da su cijene nekretnina bile ispod vrijednosti fundamenata. Naime, Crna Gora je radi zaštite zdravlja stanovništva i širenja pandemije, bila u *lockdown*-u i primijenila rigidniju politiku međunarodnog saobraćaja, što je rezultiralo slabijom potražnjom, in-

Grafikon 4.20

Izvor: CBCG

vesticijama i kreditiranjem, pa su cijene bile blago potcijenjene. Tržište nekretnina se oporavilo već u 2021. godini i tada su cijene nekretnina opet bile nešto izviše stvarne vrijednosti. Može se zaključiti da su cijene nekretnina veoma pogođene makroekonomskim kretanjima, ali i šokovima poput globalne finansijske krize u 2008. i pandemije koronavirusa u 2020. godini.

U 2022. godini dolazi do implementacije poreskih reformi koje rezultiraju povećanjem realnih zarada za 18,4%. Usljed realnog rasta tražnje i kupovne moći stanovništva, cijene nekretnina iako su u rastu, nijesu više od vrijednosti fundamenata već oslikavaju stvarne promjene na strani tražnje tržišta nekretnina.

Mane ove analize se sastoje u kratkim serijama koje ne obuhvataju kompletan biznis ciklus iz perioda prije 2007. godine, ali i osjetljivost HP filter metode na dužinu serije. Takođe, analiza bi bila unaprijeđena ukoliko bi broj varijabli koje se koriste za *principal component* analizu, bio veći. Serije koje bi doprinjele poboljšanju kvaliteta analize, ali su nažalost trenutno neraspoložive jesu: investicije u sektor građevinarstva, visina rente i slično.

4.8. Tržište kapitala

Na Montenegroberzi ostvaren je promet od 78,2 mil. eura (1,3% BDP-a) u 2022. godini, naspram 46,5 mil. eura prometa u 2021.

Na strani sekundarnog prometa, trgovanje akcijama činilo je 98,5% sekundarnog prometa, od čega se na trgovanje akcijama subjekata mimo investicionih fondova odnosilo 77 mil. eura, a na trgovanje akcijama investicionih fondova svega 38,7 hiljada eura. Ostatak sekundarnog prometa (1,2 mil. eura) odnosio se na trgovinu obveznicama, i to gotovo u cjelosti na trgovinu korporativnih obveznica. Primarnih emisija nije bilo.

Na kraju 2022. godine, berzanski indeksi Monex i MNSE10 bili su na nivou od 14.141,35 odnosno 1.009,24 poena, čime je indeks Monex zabilježio rast od 43,3%, a MNSE10 od 32%.

4.9. Platni sistemi

Platni sistem CBCG, koga čine RTGS sistem i DNS sistem, u 2022. godini radio je neometano i u skladu sa terminskim rasporedom rada sistema tokom svih 255 radnih dana. Kratki zastoji u radu sistema zabilježeni su u trajanju od 16 minuta i 22 sekunde (u jednom danu marta), pa je raspoloživost sistema na nivou godine bila 99,99%. Pored toga, kao i prethodne godine, 31. decembra rad sistema je planski bio blago drugačiji u odnosu na ostale radne dane.

Ukupno je bilo izvršeno 12,5 mil. plaćanja, vrijednosti 18,3 mlrd. eura, što je 9,9% odnosno 17,9% više nego u 2021. godini. Pri tome, 36,8% ukupnog broja plaćanja je bilo realizovano u RTGS sistemu, čiji je udio u ukupnoj vrijednosti plaćanja iznosio 93,9%. S druge strane, u DNS sistemu je bilo realizovano 63,2% ukupnog broja plaćanja, ili 6,1% ukupne vrijednosti plaćanja.

Zabilježen je veoma mali broj odbijenih plaćanja i plaćanja stavljenih na čekanje, što ukazuje na to da je likvidnost učesnika u sistemu bila odlična, a da su razlozi za stavljanje plaćanja na čekanje, odnosno

razlozi za odbijanje plaćanja, prije svega bili tehničko-operativne prirode. Primjera radi, usljed nedostatka sredstava na računu, na čekanje su bila stavljena svega četiri plaćanja (sva u RTGS sistemu), pri čemu su tri plaćanja izvršena po prilivu sredstava u toku dana, dok je svega jedno plaćanje bilo neizvršeno.

5. ZAKLJUČAK

Crnogorska privreda se sredinom 2022. godine potpuno oporavila od recesije uzrokovane pandemijom koronavirusa. Međutim, ključni indikatori pokazuju da su rizici i dalje prisutni, odnosno da je finansijska pozicija nefinansijskih institucija i stanovništva, dviju glavnih grupa klijenata prema kojima su banke izložene, i dalje pod uticajem neizvjesnosti, posebno u kontekstu geopolitičkih tenzija i pandemije koronavirusa.

Pritisci u državnim finansijama i dalje predstavljaju sistemski rizik u Crnoj Gori. Indirektno, nivo javnog duga u slučaju Crne Gore upućuje na nastavak relativno slabe međunarodne konkurentnosti, visoke potrošnje naspram niske akumulacije i zavisnosti od priliva stranog kapitala. U kontekstu tekuće situacije u Ukrajini, pandemije koronavirusa i pooštavanja uslova finansiranja na međunarodnom tržištu neophodan je odlučan nastavak mjera odgovorne i dobro izbalansirane fiskalne politike, usmjerene na rješavanje strukturnih ekonomskih problema, sa ciljem dovođenja Crne Gore u relativno bezbjednu zonu.

Značajan dio javnog duga kreiran je u periodu relativno dostupnog i jeftinog novca na međunarodnim finansijskim tržištima, što je u velikoj mjeri bilo posljedica politike istorijski najnižih kamatnih stopa vodećih svjetskih centralnih banaka. U takvom okruženju država je uspijevala da se zaduži po relativno niskim kamatnim stopama u odnosu na istorijske standarde. I pored toga, izdaci za kamate su bili značajni i procijenjeni su na 92 mil. eura (1,6% BDP-a) u 2022. godini. Zbog toga će dodatni izazov za finansiranje troškova kamata i za refinansiranje duga predstavljati period rasta kamatnih stopa na međunarodnom finansijskom tržištu, koji je otpočeo sredinom 2022. godine (projektovani izdaci za kamate u 2023. iznose 109,9 mil. eura ili 1,8% BDP-a).

U Crnoj Gori prisutna je dodatna složenost po pitanju fiskalne situacije i kreditiranja države usljed ograničenog kreditnog potencijala banaka i mogućeg efekta istiskivanja sredstava iz privrednih tokova od strane države tzv. crowding out. Tokom 2022. godine izloženost bankarskog sektora prema državi porasla je za 102,2 mil. eura na 899,9 mil. eura, odnosno 14% aktive banaka (u odnosu na aktivu zabilježen je pad od 0,9 pp). Ipak, iako značajna, pomenuta izloženost i dalje je niža nego u jednom broju država EU, i ne predstavlja prijetnju finansijskoj stabilnosti, ali je predmet pažljivog praćenja od strane Centralne banke.

Iako su pogođene pandemijom koronavirusa, banke su najzdraviji segment ekonomsko-finansijskog sistema Crne Gore, na šta ukazuje njihova visoka kapitalizovanost, likvidnost i visok pozitivni rezultat poslovanja.

Tokom 2022. godine učešće nekvalitetnih kredita je opalo sa 6,2% na 5,7%. Banke imaju percepciju povišenog kreditnog rizika kod realnog sektora, na šta najbolje ukazuje relativno obazriva kreditna aktivnost, visok nivo kamatnih stopa na kredite, kao i drugi kreditni uslovi. Svakako, za sada je bankarski sektor na izazov nekvalitetnih kredita iz pandemijskog perioda odgovorio uspješno, zahvaljujući značajnim i kvalitetnim „slojevima“ likvidnih sredstava, odnosno kapitala.

Makroprudencijalne mjere Centralne banke za ograničavanje rasta gotovinskih neobezbijedenih kredita fizičkih lica (inicijalno donijete sredinom oktobra 2019. godine, a u primjeni u periodu 2020–2022. godine), djelovale su na ublažavanje tendencija u vezi sa tim kreditima iz prethodnog perioda. Na kraju 2022. godine gotovinski krediti fizičkih lica iznosili su 552,7 mil. eura, ili 4,3% manje u odnosu na 577,6 mil. eura na kraju 2021, dok je npr. njihov iznos na kraju 2019. godine bio 707,3 mil. eura. Takođe, njihovo učešće u ukupnim kreditima fizičkih lica je tokom 2022. godine dodatno opalo sa 39,8% na 34,9%.

Ipak, ročna struktura gotovinskih kredita i dalje je neuporedivo bliža ročnoj strukturi stambenih kredita. Razloga za to može da bude više, a jedan od mogućih je i djelimična supstitucija stambenih kredita gotovinskim kreditima. Imajući u vidu kreditnu istoriju te vrste kredita, može se reći da banke adekvatno kontrolišu taj rizik. Međutim, problem može nastati u slučaju rasta nezaposlenosti i/ili pada realnih zarada. Stoga će pomenute mjere CBCG biti u primjeni i tokom 2023. godine.

Koeficijent solventnosti na nivou sistema (19,3%), upućuje na to da postoji visoka otpornost banaka na eventualne dalje probleme sa nekvalitetnim kreditima ili sa padom vrijednosti drugih segmenata aktive. Ipak, privremene mjere za ublažavanje negativnih uticaja epidemije zarazne bolesti COVID 19 i situacije u Ukrajini na finansijski sistem, i dalje su potrebne zbog očuvanja stabilnosti sistema

DODATAK

Tabela 1 – Indikatori finansijske stabilnosti (FSIs), 2018–2022.

	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.		
	XII	XII	XII	XII	III	VI	IX XII
Osnovni indikatori finansijske stabilnosti za kreditne institucije							
Ukupni regulatorni kapital / rizikom ponderisana aktiva ¹	15,6	17,7	18,5	18,5	19,2	18,9	18,4 19,3
Osnovni regulatorni kapital / rizikom ponderisana aktiva ¹	14,4	18,1	17,4	17,4	18,0	17,8	17,4 18,4
Neto nekvalitetni krediti / kapital ²	21,0	14,9	21,2	22,6	25,9	24,6	23,8 21,4
Redovni osnovni regulatorni kapital / rizikom ponderisana aktiva ¹	---	---	---	---	18,0	17,8	17,4 18,3
Osnovni regulatorni kapital / aktiva	8,4	10,0	9,9	9,2	8,6	8,5	7,8 7,9
Nekvalitetni krediti / ukupni krediti ³	7,4	5,1	5,9	6,8	7,2	6,9	6,7 6,3
Nekvalitetni krediti / ukupni krediti ⁴	6,7	4,7	5,5	6,2	6,5	6,3	5,9 5,7
Koncentracija kredita po ekonomskim aktivnostima ⁵	68,4	67,4	66,5	67,1	68,2	66,4	67,8 66,7
Ispravke vrijednosti / nekvalitetni krediti	56,7	52,9	40,0	42,4	40,2	41,8	42,1 43,0
Povračaj na aktivu ⁶	0,7	1,2	0,5	0,8	1,0	1,3	1,7 1,7
Povračaj na kapital ⁷	4,9	9,0	3,7	5,9	8,3	10,4	14,3 13,9
Kamatna marža / bruto prihod ⁸	56,1	56,6	60,8	55,6	58,5	57,0	54,4 54,0
Nekamatni troškovi / bruto prihod	82,5	75,0	74,4	72,3	51,9	52,6	55,7 58,4
Likvidna aktiva / ukupna aktiva ⁹	22,3	20,6	21,8	26,0	24,9	26,3	31,3 30,7
Likvidna aktiva / kratkoročne obaveze ¹⁰	35,4	31,1	35,1	39,7	36,9	37,9	43,6 42,9
Ratio likvidnosne pokrivenosti ¹¹	---	---	---	---	257,4	280,4	344,4 317,7
Ratio neto stabilnog finansiranja ¹¹	---	---	---	---	---	---	---
Neto otvorena pozicija u stranim valutama / kapital ¹²	0,0	0,6	0,7	0,1	-0,3	0,0	-0,2 0,1
Cijene stambenih nekretnosti, godišnja procentualna promjena ¹³	1,8	3,4	-11,3	15,3	3,8	11,5	10,5 20,5
Dopunski indikatori finansijske stabilnosti							
Kreditne institucije							
Velike izloženosti / kapital ¹⁴	138,1	97,4	96,8	118,1	128,9	143,0	175,1 132,6
Geografska struktura kredita, u odnosu na ukupne kredite ¹⁵							
Crna Gora	96,4	96,7	97,2	95,7	95,9	95,6	94,5 94,7
Razvijene ekonomije	0,7	0,6	0,7	0,5	0,5	0,6	0,6 0,5
Ekonomije u usponu i razvoju	2,9	2,6	2,1	3,8	3,6	3,8	4,9 4,8

Tabela 1 – Indikatori finansijske stabilnosti (FSIs), 2018–2022. – nastavak tabele

	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.		
	XII	XII	XII	XII	III	VI	IX
Azijske ekonomije u usponu i razvoju							
Evropske ekonomije u usponu i razvoju, isključujući Crnu Goru	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Latinska Amerika i Karibi	1,4	1,7	1,1	1,6	1,4	1,6	2,6
Bliiski istok i centralna Azija	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Podzaharska Afrika	1,5	0,9	1,0	2,2	2,2	2,2	2,2
Bruto aktivna pozicija u finansijskim derivativima / kapital ¹²	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bruto pasivna pozicija u finansijskim derivativima / kapital ¹²	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Trgovački prihod / ukupni prihod ¹⁶	1,8	3,8	3,1	3,8	2,9	2,5	3,1
Troškovi zaposlenih / nekamatni troškovi	32,2	37,3	34,9	31,6	47,1	43,4	38,7
Razlika između referentnih kamatnih stopa na kredite i na depozite (u baznim poenima) ¹⁷	580	560	544	531	528	527	534
Depoziti klijenata / ukupni krediti, osim međubankarskih kredita ¹⁸	123,1	116,1	108,3	131,0	129,7	132,4	147,4
Kreditni denominovani u stranim valutama / ukupni krediti ¹⁹	0,5	0,4	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Obaveze denominovane u stranim valutama / ukupne obaveze ²⁰	6,3	6,4	4,8	5,3	5,0	4,6	5,7
Rast kredita privatnog sektora ²¹	9,4	6,6	3,0	3,4	6,7	9,1	9,0
Tržište nekretnina							
Stambeni krediti / ukupni krediti ²²	13,5	13,9	14,3	14,2	14,3	14,4	15,3
Kreditni za poslovne nekretnine / ukupni krediti ²³	6,7	6,1	5,5	5,6	5,9	5,6	5,9

Tekst svih fusnota može se pronaći u eksel fajlu dostupnom na <https://www.cbcbg.me/me/statistika/statisticki-podaci/indikator-i-finansijske-stabilnosti>, a ovdje su, kao najbitnije, prikazane fusnote u nastavku.

3/ Nekvalitetni krediti se odnose samo na glavnici, bez kamata i vremenskih razgraničenja kamata i naknada. Sa druge strane, ukupni krediti (pored glavnice) obuhvataju i kamate i vremenska razgraničenja kamata i naknada za kvalitetne kredite, dok su iz obuhvata isključene kamate i vremenska razgraničenja kamata i naknada za nekvalitetne kredite. Izuzetno, za period prije 2013. godine, ukupni krediti pored glavnice obuhvataju samo pomenute kamate, jer podaci o vremenskim razgraničenjima kamata i naknada nijesu bili dostupni.

Prije 2013. godine, krediti klasifikovani u kategoriju "E" (tj. u najgoru klasifikacionu kategoriju – "gubitak"), bili su vođeni vanbilansno, tako da brojilac ovog indikatora (tj. nekvalitetni krediti) sadrži kredite klasifikovane kao "E", dok ih imenilac ovog indikatora (tj. ukupni krediti) ne sadrži.

4/ Interna definicija, prema metodologiji korišćenju u CBCG.

Definicijom su kamate i vremenska razgraničenja kamata i naknada u cjelosti isključene iz nekvalitetnih kredita i iz ukupnih kredita. Takođe, prema zahtjevima MSFI 9 (ranije MRS 39), definicija tretira depozite kreditnih institucija položene kod drugih kreditnih institucija kao kredite, što je posebno relevantno za račun br. 1009 (iz Odluke o kontnom okviru za kreditne institucije, („Službeni list CG”, broj 128/20). Prije 2013. godine, definicija kredita nije obuhvatala pomenute depozite.

* 01. 01. 2018. godine MSFI 9 zamijenio je MRS 39, uz ograničen uticaj na uporedivost serija podataka prije i poslije 01. 01. 2018. godine.

MRS 39 je bio uveden 01. 01. 2013. godine. Uvođenje MRS 39 prouzrokovalo je neuporedivost značajnog broja serija podataka prije i poslije 01. 01. 2013. godine: nekvalitetni krediti su porasli, kao i računovodstveni kapitali, u manjoj mjeri ukupni krediti i u još manjoj mjeri porasla je i aktivna. Uporedivost troškova za gubitke po rezervacijama za kredite, pa stoga i uporedivost neto dobiti, takođe je bila pogođena promjenom. Kao posljedica, svi indikatori izračunati korišćenjem tih serija podataka u osnovi nijesu uporedivi prije i poslije 01. 01. 2013. Konzistentnost ostalih serija podataka ili indikatora, poput likvidne aktive ili racija adekvatnosti kapitala, uglavnom je bila očuvana.

Izvor: kvartalni i mjesečni izvještaji banaka; MONSTAT

CIP - Каталогизација у публикацији
Централна народна библиотека Црне Горе, Цетиње

336

IZVJEŠTAJ o stabilnosti finansijskog sistema u 2022. godini. - 2010- . - Podgorica
(Bulevar Sv. Petra Cetinjskog br. 6) : Centralna banka Crne Gore, 2023 (Podgorica: Grafo
Group, d.o.o.). - 28 cm

Godišnje

ISSN 1800-8887 = Izvještaj o stabilnosti finansijskog sistema u ... godini
COBISS.CG-ID 18007568

IZVJEŠTAJ O STABILNOSTI CIJENA 2022. GODINA

Podgorica, 2023. godine

IZDAVAČ	Centralna banka Crne Gore Bulevar Svetog Petra Cetinjskog br. 6 81000 Podgorica telefon +382 20/664-997, 664-269 fax +382 20/664-576
INTERNET STRANICA	http://www.cbcg.me
SAVJET CENTRALNE BANKE	dr Radoje Žugić, guverner dr Nikola Fabris, viceguverner dr Zorica Kalezić, viceguverner dr Milorad Jovović Ruždija Tuzović dr Nikola Milović
GRAFIČKA PRIPREMA	Nikola Nikolić Nikola Marđonović
LEKTURA	Maja Đuretić Mrdak
ŠTAMPA	„Grafo Group“ DOO Podgorica
TIRAŽ	100 primjeraka

Molimo korisnike ove publikacije da prilikom korišćenja podataka iz Izvještaja obavezno navedu izvor.

SPISAK UPOTRIJEBLJENIH SKRAĆENICA

ARIMA	<i>Autoregressive Integrated Moving Average</i> (autoregresivni integrisani model sa pokretnim prosjecima)
BDP	Bruto domaći proizvod
CBCG	Centralna banka Crne Gore
CG	Crna Gora
COVID	<i>Coronavirus disease-19</i> (bolest izazvana koronavirusom)
CPI	Indeks potrošačkih cijena
ECB	Evropska centralna banka
EMU	<i>Economic and Monetary Union</i> (Evropska monetarna unija)
EU	Evropska unija
FAO	<i>Food and Agriculture Organization</i> (Organizacija za hranu i poljoprivredu)
HICP	Harmonizovani indeks potrošačkih cijena
HIPC	<i>Heavily indebted poor countries</i> (Jako zadužene siromašne zemlje)
IMF	<i>International Monetary Fund</i> (Međunarodni monetarni fond)
MMF	Međunarodni monetarni fond
MONSTAT	Uprava za statistiku Crne Gore
OPEC	<i>Organization of the Petroleum Exporting Countries</i> (Organizacija zemalja izvoznica nafte)
SAD	Sjedinjene Američke Države
SDI	Strane direktne investicije
PDV	Porez na dodatu vrijednost
UN	<i>United Nations</i> (Ujedinjene nacije)
USD	Američki dolar

SADRŽAJ

1. INDIKATORI INFLACIJE	7
1.1. Kretanje inflacije u Crnoj Gori	7
1.2. Kretanje inflacije u regionu i EU	12
2. INFLACIONA OČEKIVANJA BANKARSKOG SEKTORA I PRIVREDE	14
2.1. Očekivanja banaka	14
2.2. Očekivanja privrede (osim banaka)	15
3. DETERMINANTE INFLACIJE	16
3.1. Tražnja	16
3.1.1. Kretanje plata i ostale raspoložive determinante tražnje	17
3.1.2. Tražnja javnog sektora	19
3.1.3. Nefinansijski sektor	21
3.1.4. Eksterna tražnja i tekući račun platnog bilansa	22
3.2. Ponuda i proizvodnja	23
4. MONETARNA POLITIKA	24
5. PROGNOZA INFLACIJE ZA 2023. GODINU	26
5.1. Modelska procjena	26
5.2. Ekspertska procjena	29

1. INDIKATORI INFLACIJE

1.1. Kretanje inflacije u Crnoj Gori

Tokom 2022. godine zabilježen je najviši nivo prosječne svjetske inflacije u posljednjih dvadeset godina¹. Značajan rast cijena evidentiran je u većini država svijeta, dok je u pojedinim razvijenim državama, poput SAD-a, Njemačke i Velike Britanije, inflacija dostigla višedecenijske maksimume. Kako je Rusija značajan proizvođač nafte i prirodnog gasa u svijetu, sankcije koje je EU uvela, zbog situacije u Ukrajini, rezultirale su velikim rastom cijena energenata. Rekordne suše u Evropi dodatno su doprinijele rastu cijena električne energije. Poremećaji u globalnim lancima snabdijevanja, povremena blokada izvoza žitarica i đubriva iz nekoliko crnomorskih luka doprinijeli su i rastu cijena prehrambenih sirovina. Rast cijena hrane je, zajedno sa energentima, u mnogim regionima činio, u prosjeku, više od polovine inflacije.

Prema izvještaju MMF-a² iz aprila 2023. godine, prosječna cijena nafte je porasla za 39,2% u odnosu na prethodnu godinu. U uporednom periodu, prema podacima Organizacije UN za hranu i poljoprivredu, cjenovni indeks hrane, koji prati promjene međunarodnih cijena osnovnih prehrambenih proizvoda, u prosjeku je porastao za 14,3% i dostigao rekordan nivo od početka njegovog obračunavanja 1990. godine. Ovo je, shodno pomenutom izvještaju MMF-a, najviše uticalo na povećanje prosječnog rasta potrošačkih cijena u 2022. godini na svjetskom nivou, do nivoa od 8,7%. Inflatorni pritisci su krajem godine počeli da slabe, zahvaljujući postepenom rješavanju zastoja u globalnim lancima snabdijevanja i restriktivnim mjerama monetarnih politika centralnih banaka.

Prema podacima MONSTAT-a, u Crnoj Gori je 2022. godine zabilježena najveća inflacija od sticanja nezavisnosti 2006. U aprilu 2022. zabilježena je dvocifrena godišnja stopa rasta potrošačkih cijena, koja je imala rastući trend sve do decembra, kad je blago snižena i iznosila je 17,2% (istovremeno, mjerenjena harmonizovanim indeksom potrošačkih cijena godišnja inflacija je iznosila 15,7%). Potrošačke cijene u periodu januar - decembar 2022, u poređenju sa istim periodom prethodne godine, u prosjeku su bile više za 13,0%.

¹ UN: *World Economic Situation and Prospect 2023*, januar 2023.

² IMF: *World Economic Outlook: A rocky recovery*, april 2023.

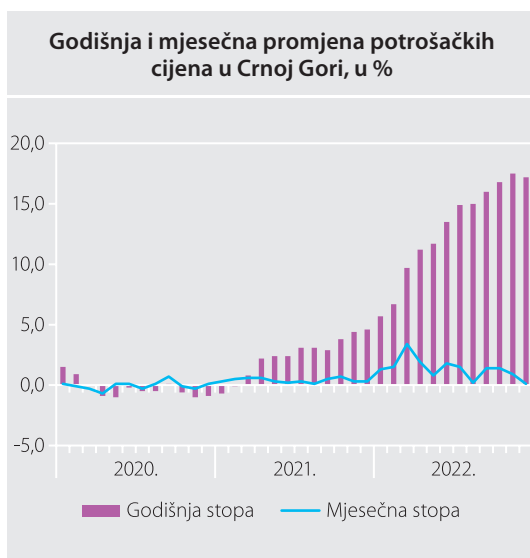
Najveći doprinos rastu godišnje stope inflacije u decembru (tabela 2) dale su cijene iz kategorija *hrana i bezalkoholna pića* (10,23 pp), *stanovanje, voda, struja, gas i druga goriva* (2,19 pp) i *prevoz* (1,41 pp). Posmatrano po mjesecima, najveći rast potrošačkih cijena evidentiran je u martu (3,4%), dok je najmanji rast zabilježen u decembru (0,1%) (grafikon 1).

Tabela 1

Inflacija u Crnoj Gori u periodu 2021–2022. godine, u %								
	2021.				2022.			
	III	VI	IX	XII	III	VI	IX	XII
Promjena u odnosu na kraj prethodne godine	1,4	2,4	3,3	4,6	6,3	11,1	14,5	17,2
Godišnja promjena	0,8	2,4	2,9	4,6	9,7	13,5	16,0	17,2

Izvor: MONSTAT

Grafikon 1

Izvor: MONSTAT

Najveći doprinos rastu godišnje stope inflacije u decembru od 10,23 pp dale su cijene iz kategorije *hrana i bezalkoholna pića*, sa rastom od 28,9%. Rast cijena u ovoj kategoriji rezultat je rasta cijena većine grupa proizvoda: mlijeka, sira i jaja 47,8%, hljeba i žitarica 31,2%, mesa 20,4%, povrća 29,7%, voća 23,7%, šećera, džema, meda, čokolade i slatkiša 23,4% i ulja i masti 21,4%, ribe i morskih plodova 20,1% i bezalkoholnih pića 13,1%. Vlada Crne Gore je, u cilju ograničavanja uticaja rasta cijene, usvojila nekoliko privremenih mjera (od maja do kraja 2022. godine) sa ciljem smanjenja poreske stope na osnovne prehrambene proizvode: Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dodatu vrijednost³, kojim je umanjena stopa PDV-a na brašno i ulje dobijeno od suncokreta (sa 7% na 0%) i na so (sa 21% na 7%), zatim Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dodatu vrijednost⁴ kojim je umanjena stopa PDV-a na hljeb sa tadašnjih

7% na 0% i odluku⁵ kojom su se privremeno ograničile veleprodajne i maloprodajne trgovačke marže pojedinih proizvoda za ljudsku ishranu (regulisanjem maksimalne visine marže u trgovini na veliko u iznosu od 5%, i na malo u iznosu od 7% na pšenično brašno, šećer kristal, jestivo suncokretovo ulje i kuhinjsku so).

³ Sjednica Skupštine Crne Gore, 5. maj 2022.

⁴ Sjednica Skupštine Crne Gore, 15. jun 2022.

⁵ Odluka o privremenim mjerama za ograničavanje cijena proizvoda od posebnog značaja za život i zdravlje ljudi i listi proizvoda; Sjednica Vlade CG, 23. jun 2022.

Značajan doprinos godišnjoj inflaciji (2,19 pp) dale su cijene iz kategorije *stanovanje, voda, struja, gas i druga goriva*, sa rastom od 16,2%. Rast cijena čvrstih goriva 48,8% (od čega se najveći dio odnosi na porast cijena bukavih drva za loženje od 55,2%) i stvarne rente koje plaćaju stanari za primarno borište 30,6% (čemu je doprinijela povećana tražnja za stanovima od strane nerezidenata) najviše je uticalo na rast pomenute kategorije. Nadalje, rast cijena u kategoriji *prevoz* od 12,0%, dao je doprinos rastu ukupne inflacije od 1,41 pp. Pod uticajem značajnog rasta cijena nafte na međunarodnom tržištu, došlo je do povećanja cijena goriva i maziva za motorna vozila u Crnoj Gori od 11,2%. Ipak, taj rast bio bi značajno veći da Vlada Crne Gore nije, kroz smanjenje akciza na gorivo, uticala na sniženje cijena goriva. Naime, u maju je usvojen Zakon o izmjenama i dopunama zakona o akcizama kojim se omogućava umanjenje akciza na gorivo do 50%⁶, a zatim i Odluka o umanjenju iznosa akcize za promet bezolovnog benzina i gasnih ulja⁷. Odluka je produžavana nekoliko puta do kraja 2022. godine (u oktobru je akciza umanjena 40%, početkom decembra 25%, dok je krajem decembra usvojena izmjena Odluke kojom se definiše umanjenje akcize od 15%, za period do 27. februara 2023. godine).

Potrošačke cijene su povećane i u kategorijama: *hoteli i restorani* 16,8%, *ostala dobra i usluge* 16,4%, *namještaj, oprema za domaćinstvo i rutinsko održavanje stana* 13,4%, *odjeća i obuća* 8,3%, *zdravlje* 6,8%, *alkoholna pića i duvan* 5,7%, *rekreacija i kultura* 3,5%, *obrazovanje* 3,1% i *komunikacije* 0,3%.

Tabela 2

Godišnja stopa rasta (u %) i doprinos pojedinih kategorija u ukupnoj inflaciji ^a u Crnoj Gori				
	Ponderi	XII 2022. XII 2021.	Stopa rasta	Doprinos
UKUPNO	1000,0	117,2	17,2	17,2
Hrana i bezalkoholna pića	353,8	128,9	28,9	10,2
Alkoholna pića i duvan	39,8	105,7	5,7	0,2
Odjeća i obuća	87,3	108,3	8,3	0,7
Stanovanje, voda, struja, gas i druga goriva	135,0	116,2	16,2	2,2
Namještaj, oprema za domaćinstvo i rutinsko održavanje stana	39,0	113,4	13,4	0,5
Zdravlje	40,3	106,8	6,8	0,3
Prevoz	117,7	112,0	12,0	1,4
Komunikacije	48,5	100,3	0,3	0,0
Rekreacija i kultura	32,3	103,5	3,5	0,1
Obrazovanje	18,3	103,1	3,1	0,1
Hoteli i restorani	46,5	116,8	16,8	0,8
Ostala dobra i usluge	41,4	116,4	16,4	0,7

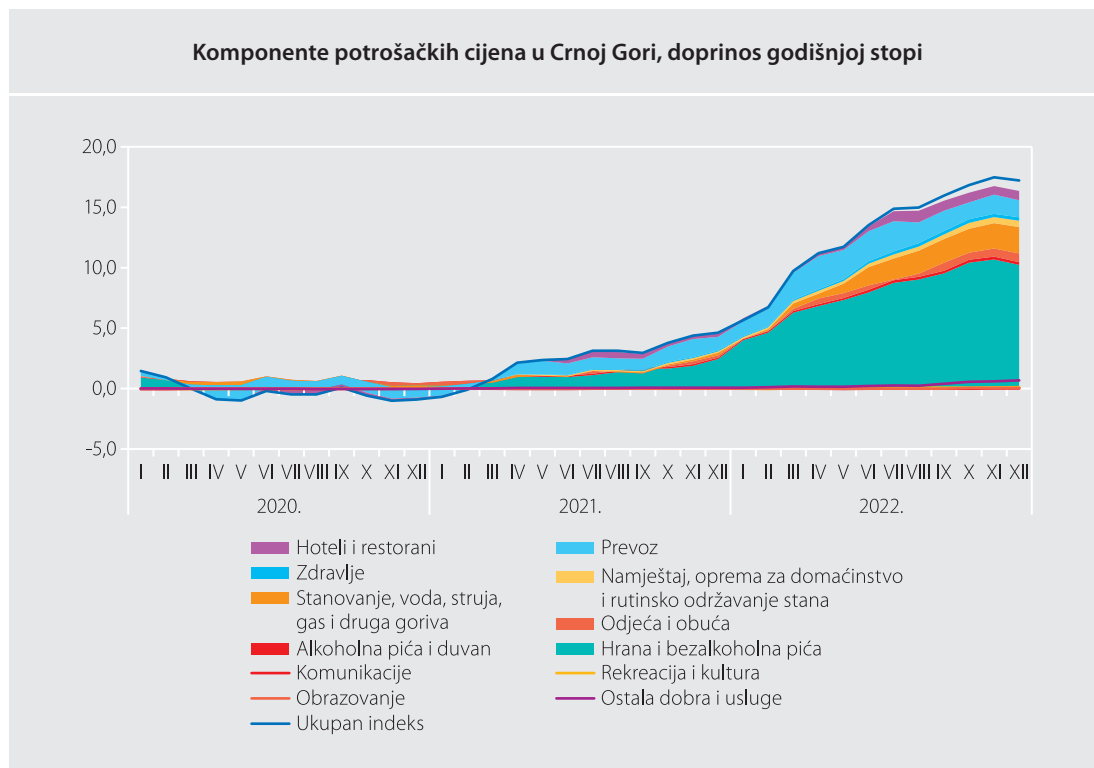
Izvor: MONSTAT

⁶ Izvor: Sjednica Skupštine Crne Gore, 5. maj 2022.

⁷ Sjednica Vlade Crne Gore, 9. maj 2022.

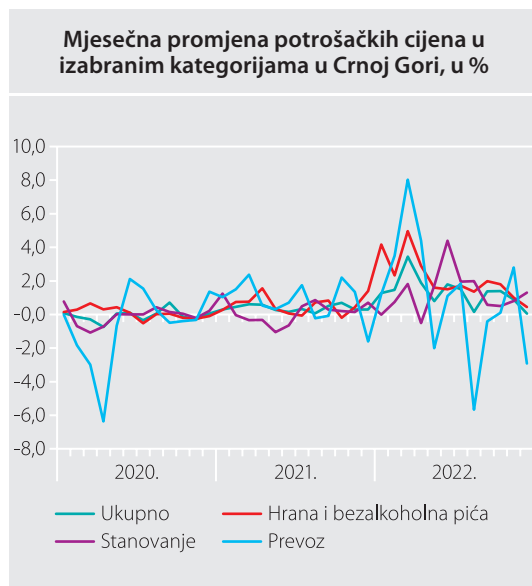
⁸ Napominjemo da se i pored indeksnih promjena, doprinos učešća pojedinih kategorija zbog ponderacione strukture, evidentira tek na drugoj, odnosno trećoj decimali.

Grafikon 2

Izvor: MONSTAT

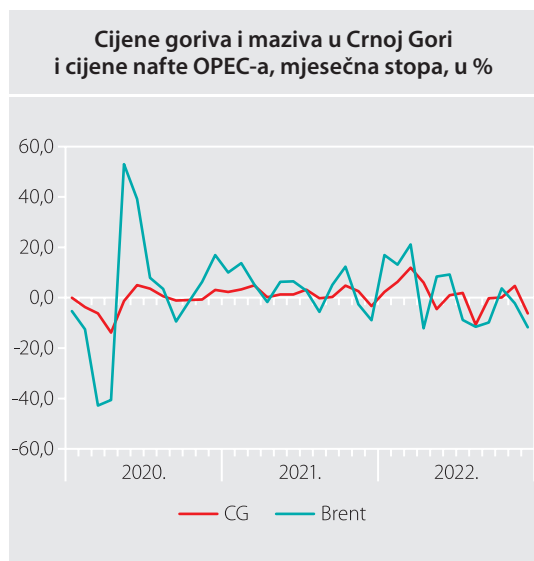
Grafikon 3

Izvor: MONSTAT

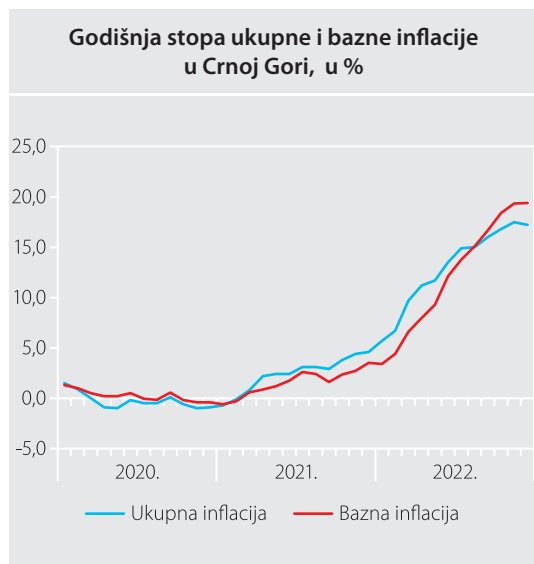
Nakon rasta tražnje za naftom, kao rezultat postepenog oporavka ekonomskih aktivnosti usljed suzbijanja pandemije COVID-19, evidentiran je rast cijena ovog energenta u 2021. godini. Zbog situacije u Ukrajini taj trend je nastavljen i 2022. godine, naročito nakon uvođenja sankcija EU Rusiji, čija proizvodnja je prethodno činila 14% ukupne ponude nafte na međunarodnim berzama. Organizacija zemalja izvoznica nafte i njeni saveznici (OPEC+), isključujući Rusiju, odlučili su se na povećanje proizvodnje u julu i avgustu, kako bi nadomjestili uticaj sankcija, što je doprinijelo smanjenju cijena nafte u septembru. Međutim, neizvjesnost zbog usporavanja globalnih ekonomija i budućih izgleda na tržištu nafte dovelo je do naknadnog sporazuma članica OPEC+ kojim su u oktobru smanjili proizvodnju za 100.000 barela dnevno, a za dva miliona barela po danu od novembra (što je najveće smanjenje od krize izazvane pandemijom COVID-19).

Grafikon 4

Izvor: MONSTAT i OPEC Monthly Oil Market Reports (*North Sea Dated)

Grafikon 5

Izvor: MONSTAT i kalkulacija CBCG

Cijena referentne korpe OPEC-a je u 2022. godini u prosjeku iznosila 99,91 USD/barel, što je za 43,30% više u odnosu na prosječnu cijenu iz prethodne godine. U uporednom periodu prosječna cijena brenta iznosila je 100,92 USD/barel, odnosno 42,88% više. Posmatrano na mjesečnom nivou, najviši nivo prosječne cijene brenta zabilježen je u junu, 123,56 USD/barel, što je ujedno i najviša cijena od marta 2012. godine. Prema izvještaju MMF-a⁹ iz aprila 2023. godine, predviđa se da će prosječne cijene sirove nafte u 2023. iznositi 73,13 USD/barel, a u 2024. godini prosječno 68,90 USD/barel.

Godišnja stopa bazne inflacije u decembru iznosila je 19,4% i bila je viša za 2,2 pp od ukupne godišnje inflacije¹⁰. Ovo je rezultat rasta cijena gotovo svih grupa prehrambenih proizvoda koji se ne isključuju, kao i cijena ostalih grupa proizvoda koje određuju baznu inflaciju na godišnjem nivou. Tokom prvih sedam mjeseci 2022. godine, godišnja stopa bazne inflacije bila je niža, a od avgusta do decembra viša od ukupne inflacije (grafikon 5). Najveći raspon između ukupne godišnje i bazne inflacije evidentiran je u aprilu usljed promjena cijena određenih proizvoda koji se uključuju u obračun godišnje, ali se ne uključuju u obračun bazne inflacije (npr. cijene pojedinih poljoprivrednih proizvoda, duvana, goriva i maziva i sl.).

U izvještaju UN-a *World Economic Situation and Prospect 2023* iz januara 2023, navodi se da je u 2022. godini inflacija u razvijenim državama iznosila 7,5%, što predstavlja značajan rast u odnosu na prethodnu godinu, kada je iznosila 3,3%. U državama u tranziciji evidentiran je takođe porast inflacije sa nivoa od 7,2% u 2021. na 14,5% u 2022. godini, naročito usljed znatnog povećanja

⁹ IMF: *World Economic Outlook: A rocky recovery*, april 2023.

¹⁰ Bazična inflacija koristi se kao indikator trenda dugoročne ili buduće stope inflacije odnosno omogućava razlikovanje između privremenih cjenovnih šokova i dugoročne inflacije. Ukupna godišnja inflacija je pokazatelj prosječne promjene cijena svih proizvoda i usluga koje domaćinstva koriste u svrhu potrošnje. Opširnije u okviru metodologije. https://www.cbcbg.me/slike_i_fajlovi/fajlovi/fajlovi_publikacije/radne_studije/obracun_bazicne_stope_inflacije.pdf

nivoa inflacije u regionu Jugoistočne Evrope, kao i u Republici Moldaviji, Rusiji, Bjelorusiji i Ukrajini. Rast inflacije evidentiran je i u državama u razvoju, sa 6,6% u 2021. na 10,8% u 2022. godini, zbog rasta cijena u svim regionima, sa izuzetkom Sjeverne Afrike. Kako se navodi u Izvještaju¹¹, inflacija u razvijenim državama bi u 2023. godini mogla iznositi 5,2%, državama u tranziciji 8,0% i državama u razvoju 8,5%.

Izvozne cijene proizvođača industrijskih proizvoda¹² su u decembru 2022. zabilježile rast od 1,5% u odnosu na decembar prethodne godine, dok je na prosječnom godišnjem nivou evidentiran rast od 29,8%. Prosječan rast zabilježile su cijene u oba sektora, i to: vađenje ruda i kamena 23,3% i prerađivačka industrija 30,6%.

Uvozne cijene industrijskih proizvoda¹³ u decembru 2022. su evidentirale rast od 8,7% u odnosu na decembar prethodne godine, dok je prosječna godišnja stopa rasta iznosila 12,9%. Prosječan godišnji rast zabilježen je kod cijena iz oba sektora, i to: sektora vađenje ruda i kamena za 15,8% i prerađivačka industrija za 12,9%.

1.2. Kretanje inflacije u regionu i EU

Značajan rast inflacije evidentiran je u svim državama regiona i EU. Najveća godišnja stopa potrošačkih cijena u decembru 2022. godine od država regiona zabilježena je u Sjevernoj Makedoniji 18,7%, Srbiji 15,1%, zatim Bosni i Hercegovini 14,8%, dok je u Albaniji iznosila 7,4%.

Godišnja stopa inflacije zabilježena u EU, mjerena harmonizovanim indeksom potrošačkih cijena¹⁴ iznosila je 10,4% u decembru 2022. godine. Od zemalja članica EU, najveća godišnja stopa je evidentirana u Mađarskoj 25,0% i Letoniji 20,7%, a najniža u Španiji 5,5% (grafikon 6). U eurozoni, godišnja inflacija, mjerena ovim indeksom, iznosila je 9,2%, i bila je za 4,2 pp veća od godišnje stope iz decembra 2021. godine, a najveći doprinos od 2,66 pp i 2,79 pp dao je godišnji rast cijena hrane i bezalkoholnih pića 16,0%, odnosno energenata 25,5%. Prosječna godišnja stopa u 2022. godini iznosila je 8,4%, dok je Evropska komisija u majskom izvještaju¹⁵ prognozirala stopu inflacije u eurozoni od 5,8% u 2023. i 2,8% u 2024. godini.

¹¹ Detaljni podaci o kretanju inflacije za pojedine regije i zemlje dati su u aneksu izvještaja *World Economic Situation and Prospect 2023*, u tabelama A.5, A.6 i A.7.

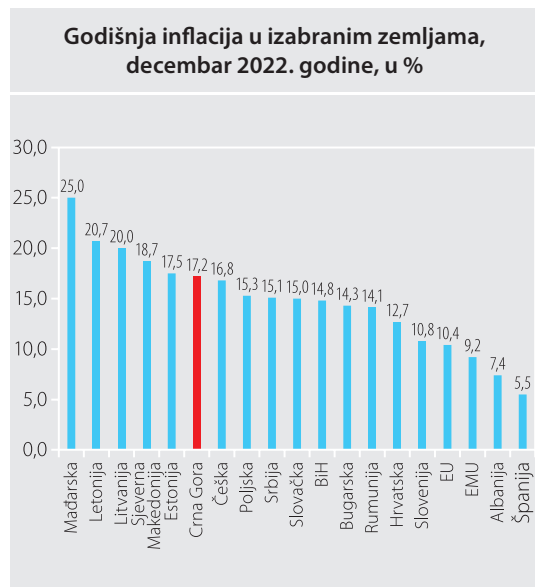
¹² Indeks izvoznih cijena odnosi se na mjesečne promjene cijena industrijskih proizvoda koje preduzeća proizvode i prodaju na stranom tržištu. Riječ je o važnom ekonomskom indikatoru, koji se može koristiti kao deflator vremenskih serija, naročito za potrebe nacionalnih računa.

¹³ Indeks uvoznih cijena odnosi se na mjesečne promjene cijena uvoznih industrijskih proizvoda. Može se koristiti kao deflator vremenskih serija, naročito za potrebe nacionalnih računa i kao sredstvo za usklađivanje cijena pri sklapanju različitih kupoprodajnih ugovora.

¹⁴ Harmonizovani indeks potrošačkih cijena (HICP) je osnova za komparativna mjerenja inflacije u Evropi, kao i za procjenu stabilnosti monetarne vrijednosti u eurozoni. Svaka zemlja članica EU je obavezna da proizvodi HICP indeks.

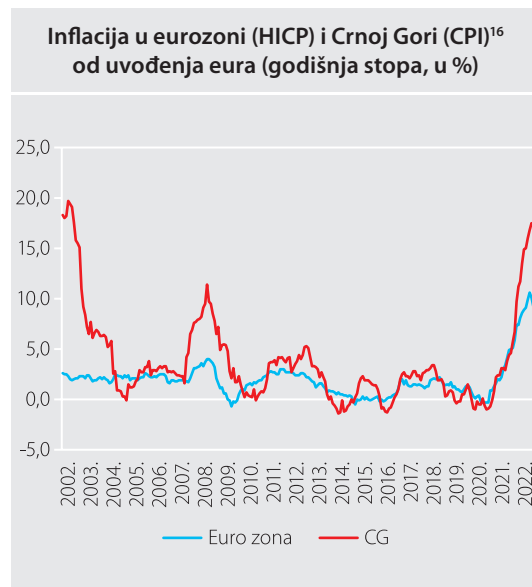
¹⁵ Izvor: European Commission: *European Economic Forecast, winter 2023*, februar 2023. godine.

Grafikon 6

Izvor: Nacionalni zavodi za statistiku i Eurostat

Grafikon 7

Izvor: MONSTAT i Eurostat

¹⁶ Za Crnu Goru kao mjera inflacije do 2009. godine predstavljeni su troškovi života, a zatim potrošačke cijene.

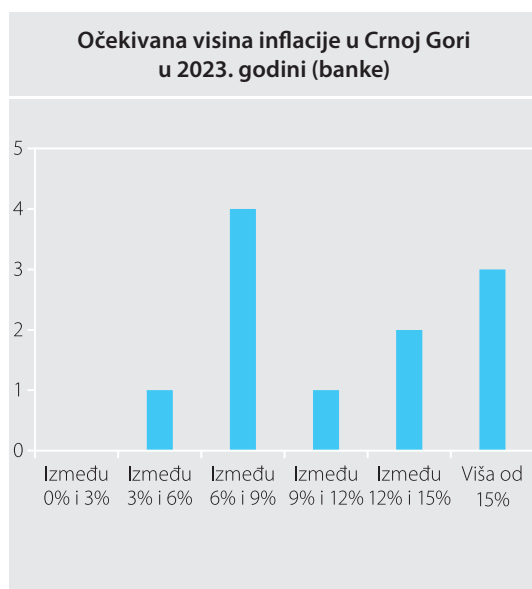
2. INFLACIONA OČEKIVANJA BANKARSKOG SEKTORA I PRIVREDE

2.1. Očekivanja banaka

Kada su u pitanju inflaciona očekivanja banaka, na osnovu ankete sprovedene u februaru 2023, po jedna banka očekuje da će se inflacija u 2023. godini kretati između 3% i 6% i između 9% i 12%, dvije banke očekuju rast između 12% i 15%, tri banke da će biti viša od 15% (grafikon 8), dok četiri banke očekuju da će inflacija biti između 6% i 9%. Nijedna banka ne očekuje inflaciju između 0% i 3%.

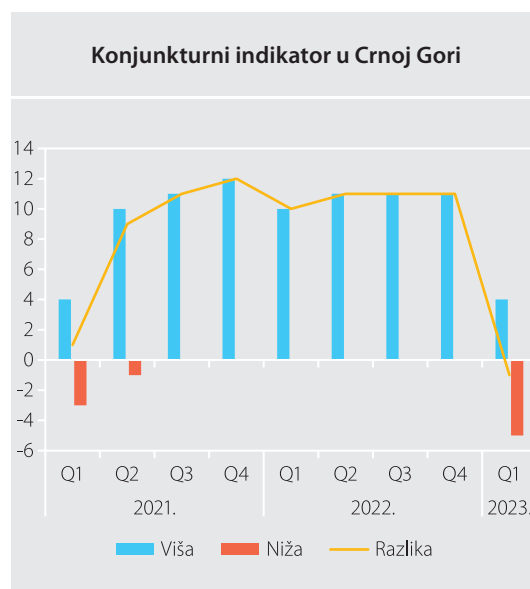
Za potrebe izračunavanja inflacionih očekivanja koristimo konjunktorni indikator (linija na grafikonu 9) koji se dobija izračunavanjem razlike između broja banaka koje očekuju rast inflacije i broja banaka koje očekuju pad inflacije. Ukoliko konjunktorni indikator ima negativnu vrijednost onda se u narednom periodu očekuje opadanje stope inflacije. Međutim, ako konjunktorni indikator ima pozitivnu vrijednost onda se u narednom periodu očekuje rast inflacije. Ukoliko ima nultu vrijednost, u narednom periodu se očekuje nepromijenjena stopa inflacije. Što je vrijednost konjunktornog indikatora više negativna, to su inflaciona očekivanja niža, a viša pozitivna vrijednost predstavlja viši nivo inflacionih očekivanja. Sprovedena anketa tokom prvog kvartala ukazuje na pad inflacionih očekivanja banaka u 2023. godini.

Grafikon 8

Izvor: Anketa CBCG

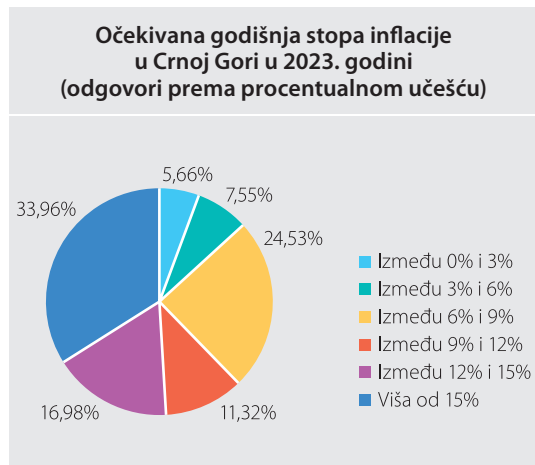
Grafikon 9

Izvor: Anketa CBCG

2.2. Očekivanja privrede (osim banaka)

Grafikon 10

Izvor: Anketa CBCG

Inflacija

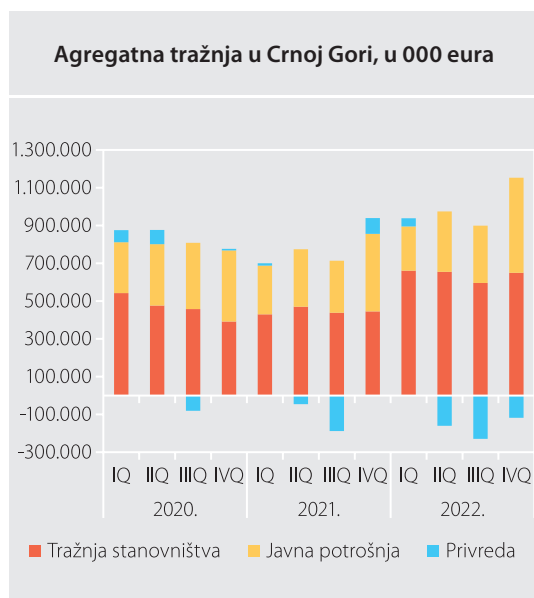
Od ukupnog broja anketiranih privrednih subjekata, najveći broj njih (33,96%) smatra da će godišnja stopa inflacije u 2023. godini biti viša od 15% (grafikon 10), 24,53% prognozira godišnju stopu inflacije između 6% i 9%, dok 16,98% anketiranih privrednih subjekata smatra da će inflacija biti između 12% i 15%. Kretanje inflacije u rasponu između 9% i 12% očekuje 11,32% anketiranih, inflaciju između 3% i 6% očekuje 7,55% anketiranih, dok 5,66% subjekata koji su odgovorili na anketu očekuje inflaciju između 0% i 3%.

3. DETERMINANTE INFLACIJE

3.1. Tražnja

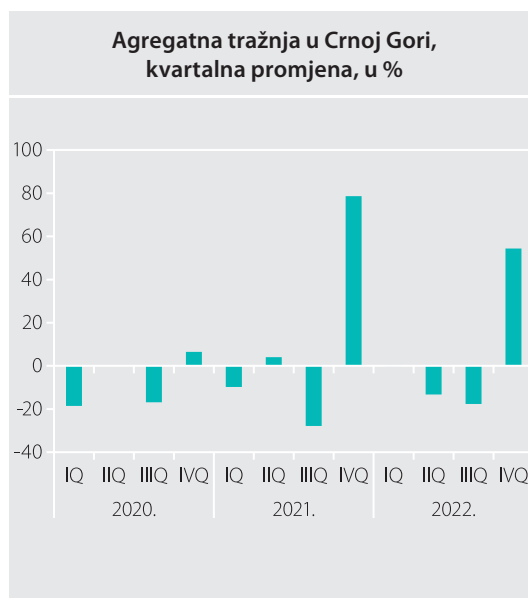
Ukupna tražnja u četvrtom kvartalu 2022. godine, prema preliminarnim pokazateljima, viša je od nivoa tražnje iz preostala tri kvartala, kao i u odnosu na četvrti kvartal prethodne godine. U strukturi ukupne tražnje u četvrtom kvartalu 2022, u odnosu na isti kvartal prethodne godine, povećano je učešće tražnje stanovništva i javne potrošnje, dok je komponenta tražnje privrede smanjena.

Grafikon 11

Izvor: Kalkulacije CBCG

Grafikon 12

Izvor: Kalkulacije CBCG

Boks 1 – Metodologija računanja agregatne tražnje

U cilju potpunijeg praćenja agregatne tražnje kao determinante inflacije, CBCG je razvila metodologiju za izračunavanje agregatne tražnje. Polazna osnova metodologije je da je agregatna tražnja zbir tražnje tri sektora: lične potrošnje (stanovništvo), investicione potrošnje (privreda) i javne potrošnje.

Međutim, imajući u vidu nedostatak velikog broja podataka potrebnih za izračunavanje agregatne tražnje, postojeći podatak o agregatnoj tražnji ne treba tretirati kao pokazatelj tačnog iznosa agregatne tražnje, već kao indikator u kom smjeru se ona kreće. U postojećoj metodologiji nije dostupan niz značajnih podataka poput: investicija privrede, prihoda od prodaje akcija, netržišnih dohodaka, prihoda ostvarenih u sivoj ekonomiji i dr. Metodologija računanja agregatne tražnje je prikazana sljedećom jednačinom:

$$AD = C + I + G$$

AD – agregatna tražnja

C – lična potrošnja = zbir isplaćenih plata + zbir isplaćenih penzija + isplata stare devizne štednje + neto kompenzacije stanovništvu – neto štednja stanovništva (štednja – odobreni krediti)

I – investiciona potrošnja = - neto štednja privrede (depoziti – krediti)

G – javna potrošnja = javna potrošnja – isplaćene penzije – plate isplaćene iz budžeta – neto štednja države (depoziti – krediti – državni zapisi)

3.1.1. Kretanje plata i ostale raspoložive determinante tražnje

Prosječna bruto zarada u Crnoj Gori u 2022. godini, prema podacima MONSTAT-a, iznosila je 883 eura i bila je viša za 11,35% od prosječne zarade iz prethodne godine. Istovremeno, prosječna zarada bez poreza i doprinosa iznosila je 712 eura i bila je viša za 33,83%, kao rezultat programa „Evropa sad“.

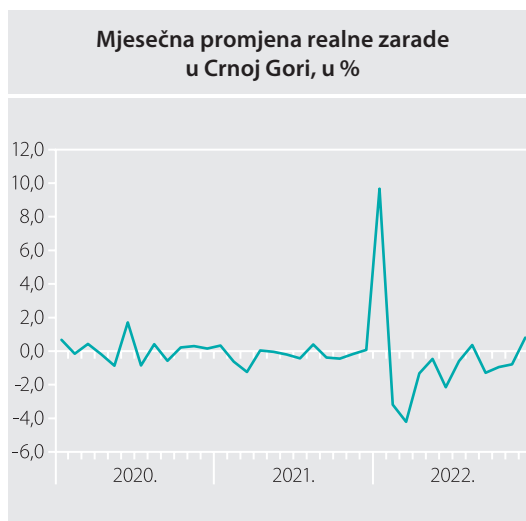
Posmatrano po mjesecima, najveći nominalni rast zarada bez poreza i doprinosa zabilježen je u januaru (27,75%), kada je i otpočela realizacija pomenutog programa (grafikon 13), dok je najmanji nominalni rast (0,14%) zabilježen u novembru. Nominalni pad zarada bez poreza i doprinosa od po 0,28% zabilježen je jedino u martu i junu.

Grafikon 13

Izvor: MONSTAT

Grafikon 14

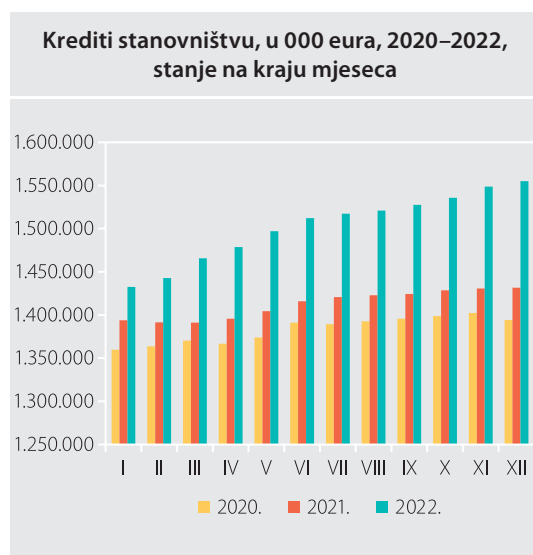

Izvor: MONSTAT

Ako uzmemo u obzir potrošačke cijene, tj. kretanje zarada posmatramo u realnim iznosima, zaključuje se da su realne zarade najveći rast ostvarile u januaru, dok je najveći realni pad zabilježen u martu.

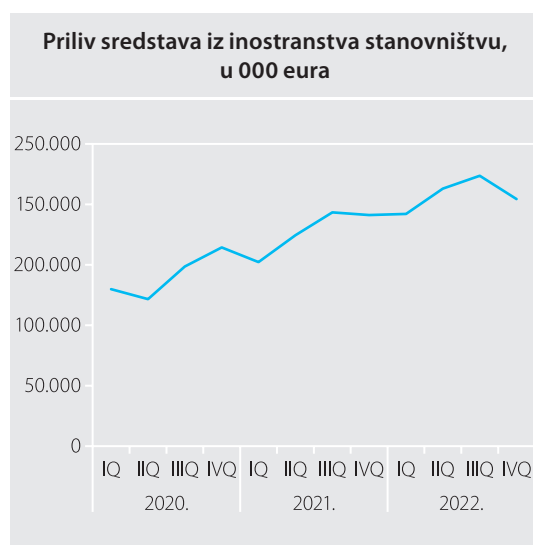
Kreditiranje sektora stanovništva¹⁷ je tokom 2022. godine ostvarilo pozitivan trend. Prosječno mjesečno, krediti ovom sektoru su rasli po stopi od 0,69%, dok su tokom uporednog perioda prethodne godine rasli po stopi od 0,22%.

Grafikon 15

Izvor: Kalkulacije CBCG

Grafikon 16

Izvor: CBCG

Na kraju decembra 2022, ukupni krediti sektora stanovništva iznosili su 1.555,08 miliona eura, što je za 123,58 miliona eura ili 8,63% više u odnosu na decembar 2021. godine (grafikon 15).

Dug *per capita*¹⁸ iznosio je 2.517,61 eura na kraju posmatranog perioda, i ostvario je rast u iznosu od 211,47 eura ili 9,17% u odnosu na kraj prethodne godine.

Ukupni krediti mikrokreditnih finansijskih institucija odobreni sektoru stanovništva iznosili su 66,95 miliona eura na kraju decembra 2022, što je za 3,92 miliona eura ili 6,22% više u odnosu na kraj prethodne godine.

Depoziti sektora stanovništva, uz određena oscilatorna kretanja, tokom 2022. godine ostvarili su pozitivan trend. Prosječno mjesečno, rasli su po stopi od 1,40%, dok su tokom uporednog perioda prethodne godine rasli po stopi od 1,19%.

Depoziti sektora stanovništva iznosili su 1.701,37 miliona eura na kraju 2022. i zabilježili su rast od 258,87 miliona eura ili 17,95% u odnosu na kraj 2021. godine.

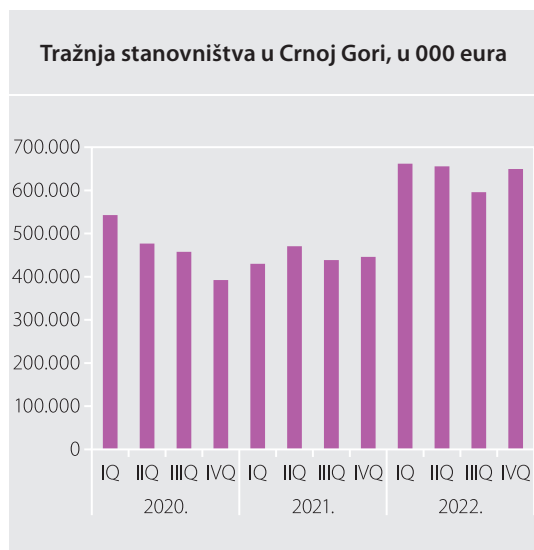
Koeficijent krediti/depoziti sektora stanovništva iznosio je 0,91 na kraju decembra 2022. i zabilježio je pad u odnosu na kraj 2021. godine, kada je iznosio 0,99.

Na kraju decembra 2022. zabilježena je neto štednja sektora stanovništva u iznosu od 146,28 miliona eura, što je značajno povoljnije u odnosu na isti period prethodne godine kada je neto štednja sektora stanovništva iznosila 10,99 miliona eura.

¹⁷ Sektor stanovništva obuhvata rezidentna fizička lica i preduzetnike.

¹⁸ Broj stanovnika za 2022. godinu, po procjeni na 1. januar 2022, iznosi 617.683, izvor: MONSTAT.

Grafikon 17

Izvor: Kalkulacije CBCG

U 2022. statistika platnog bilansa bilježi rast priliva novčanih sredstava po osnovu kompenzacija zapošljenih, kao i po osnovu doznaka stanovništva iz inostranstva u odnosu na 2021. godinu.

Prema preliminarnim pokazateljima, ukupna tražnja sektora stanovništva u četvrtom kvartalu 2022. godine bila je niža u odnosu na nivo tražnje u prvom i drugom kvartalu, dok je odnosu na treći kvartal, kao i u odnosu na posljednji kvartal prethodne godine bila viša.

3.1.2. Tražnja javnog sektora

Javne finansije Crne Gore¹⁹

Javna potrošnja u 2022. godini, prema preliminarnim podacima Ministarstva finansija, realizovana je u iznosu od 2.598,67 miliona eura i činila je 44,83% procijenjenog godišnjeg BDP-a²⁰. U poređenju sa planom, javna potrošnja bila je niža za 129,03 miliona eura ili 4,73%, a u odnosu na prethodnu godinu bila je viša za 311,21 milion eura ili 13,60%. Povećanje potrošnje, najvećim dijelom, uzrokovano je povećanjem rashoda po osnovu prava iz oblasti socijalne zaštite, to jest isplatom naknada majkama sa troje i više djece, od aprila i isplate dječjeg dodatka za svu djecu do 18 godina, od oktobra 2022. godine.

Realizovani nivo javne potrošnje finansiran je prihodima od poreza u iznosu od 1.558,15 miliona eura, doprinosima 462,80 miliona eura, naknadama 142,01 milion eura, ostalim prihodima 52,64 miliona eura, prihodima od donacija u iznosu od 49,41 milion eura, taksama 18,82 miliona eura, kao i primicima od otplate kredita i sredstava prenijetih iz prethodne godine u iznosu od 15,40 miliona eura.

Tekuća javna potrošnja (javna potrošnja umanjena za kapitalne izdatke) iznosila je 2.245,70 miliona eura ili 38,74% BDP-a i viša je u odnosu na 2021. godinu za 11,99%, dok su kapitalni izdaci iznosili 352,97 miliona eura ili 6,09% BDP-a.

¹⁹ Strukturu javnih finansija Crne Gore čini budžet Crne Gore sa državnim fondovima (Fond penzijskog i invalidskog osiguranja, Fond za zdravstveno osiguranje, Fond za obeštećenje, Zavod za zapošljavanje i Fond rada) i budžetima lokalnih samouprava (Prijestonica Cetinje, Glavni grad Podgorica i 23 opštine).

²⁰ Procijenjeni BDP za 2022. godinu iznosi 5.796,76 miliona eura.

U strukturi javnih izdataka, prema ekonomskoj klasifikaciji pojedinačno, najveće učešće ostvarili su transferi (42,19%), zatim tekući javni izdaci (39,55%), kapitalni izdaci (13,58%), dok se 4,68% odnosilo na ostale izdatke.

Preliminarni javni prihodi iznosili su 2.299,23 miliona eura ili 39,66% procijenjenog BDP-a, i bili su viši za 5,81% u odnosu na plan, a u odnosu na 2021. godinu za 4,80%. U strukturi javnih prihoda i dalje su dominantni prihodi od poreza sa učešćem od 67,77%, zatim prihodi od doprinosa, 20,13%, dok svi ostali prihodi učestvuju sa 12,10%.

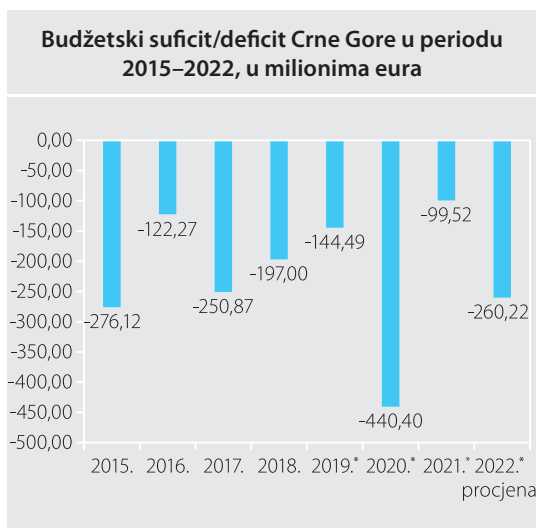
U 2022. godini, prema preliminarnim podacima Ministarstva finansija, zabilježen je **gotovinski deficit javne potrošnje** u iznosu od 299,44 miliona eura ili 5,17% BDP-a, i viši je za 205,96 miliona eura od gotovinskog deficita zabilježenog u 2021.

Budžet Crne Gore

Budžet Crne Gore u 2022. godini, prema preliminarnim podacima Ministarstva finansija, ostvario je ukupne primitke²¹ u iznosu od 2.231,08 miliona eura.

Izvorni prihodi iznosili su 2.010,37 miliona eura i činili su 34,68% projektovanog BDP-a. U odnosu na plan, bili su viši za 4,11%, a u odnosu na 2021. godinu za 5,18%, što je rezultat uspješne ljetnje turističke sezone, unaprijeđene poreske discipline, kao i rasta uvoza i inflacije. U strukturi izvornih prihoda najveće učešće (68,70%) ostvarili su prihodi od poreza, zatim doprinosi (23,02%), naknade (3,62%), donacije (1,71%), ostali prihodi (1,46%), primici od otplate kredita i sredstva prenesena iz prethodne godine (0,75%) i takse (0,74%).

Grafikon 18

* Napomena: Predlog Zakona o završnom računu budžeta za 2019, 2020. i 2021. godinu

Izvor: Ministarstvo finansija

Prihodi po osnovu poreza iznosili su 1.381,13 miliona eura i bili su viši za 6,44% u odnosu na plan, a u odnosu na 2021. godinu za 16,66%. Najveće povećanje u odnosu na prethodnu godinu evidentirano je kod naplate poreza na dodatu vrijednost (216,10 miliona eura ili 31,23%). Takođe, kategorija naknade zabilježila je značajan rast (21,65 miliona eura ili 42,38%) zbog naplate po osnovu programa „Ekonomsko državljanstvo“ i jednokratne uplate naknada po osnovu aktivnosti istraživanja nafte i gasa.

Prihodi po osnovu doprinosa iznosili su 462,80 miliona eura i bili su niži za 3,19% u odnosu na planirane, dok su na godišnjem nivou zabilježili pad od 16,53%, što je posljedica ukidanja doprinosa za zdravstveno osiguranje shodno programu „Evropa sad“.

²¹ Primici uključuju izvorne prihode (direktne i indirektne poreze i neporeske prihode), pozajmice i kredite od domaćih i inostranih izvora, kao i primitke od prodaje imovine.

Konsolidovani izdaci budžeta u 2022. godini iznosili su 2.270,59 miliona eura, što čini 39,17% BDP-a. Realizovani izdaci u odnosu na planirane smanjili su se za 4,77%, a u odnosu na prethodnu godinu bili su viši za 12,91%. Tekući budžetski izdaci u posmatranom periodu iznosili su 924,19 miliona eura i bili su niži od planiranih za 3,50%, a u poređenju sa 2021. godinom evidentiran je rast od 5,53%. Transferi za socijalnu zaštitu iznosili su 668,39 miliona eura i činili su 11,53% BDP-a. Kapitalni izdaci iznosili su 240,50 miliona eura ili 4,15% BDP-a.

Gotovinski deficit budžeta Crne Gore procijenjen je na 260,22 miliona eura ili 4,49% BDP-a i viši je za 160,70 miliona eura od gotovinskog deficita, a 156,66 miliona eura od korigovanog deficita zabilježenog u 2021. godini²². Otplata duga iznosila je 291,57 miliona eura.

3.1.3. Nefinansijski sektor

Kreditiranje nefinansijskog sektora²³ je tokom 2022. godine, uz određena oscilatorna kretanja, ostvarilo pozitivan trend. Prosječno mjesečno, krediti ovom sektoru su rasli po stopi od 0,73%, dok su tokom uporednog perioda ostvarili rast od 0,36%.

Na kraju decembra 2022, ukupni krediti nefinansijskog sektora iznosili su 1.261,58 miliona eura, što je za 104,11 miliona eura ili 8,99% više u odnosu na kraj 2021. godine.

U strukturi kredita ovog sektora, dominirali su dugoročni krediti sa 79,14%, što ukazuje na to da su se krediti privrede dominantno koristili za povećanje obima ekonomske aktivnosti.

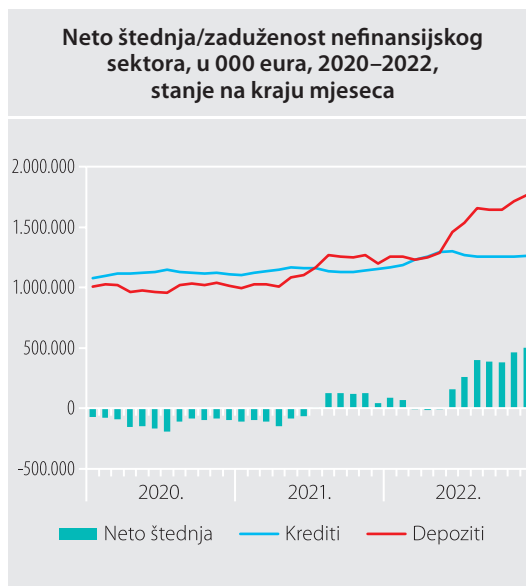
Tokom 2022, depoziti nefinansijskog sektora ostvarili su pozitivan trend. Prosječno mjesečno, rasli su po stopi od 3,36%, dok su tokom prethodne godine rasli po stopi od 1,48%.

Depoziti nefinansijskog sektora iznosili su 1.766,65 miliona eura na kraju decembra 2022. i ostvarili su intenzivan rast od 566,88 miliona eura ili 47,25% u odnosu na decembar 2021. godine.

Koeficijent krediti/depoziti nefinansijskog sektora iznosio je 0,71 na kraju decembra 2022. i zabilježio je pad u odnosu na kraj prethodne godine, kada je iznosio 0,96.

Usljed odsustva podataka o investicijama nefinansijskog sektora, kao aproksimaciju možemo koristiti neto štednju/zaduženost nefinansijskog sektora.

Grafikon 19

Izvor: Kalkulacije CBCG

²² Korigovani deficit iskazan u Predlogu zakona o završnom računu budžeta za 2021. godinu.

²³ Nefinansijski sektor obuhvata privredna društva u državnom vlasništvu i privredna društva u privatnom vlasništvu.

Na kraju decembra 2022. zabilježena je neto štednja nefinansijskog sektora u iznosu od 505,07 miliona eura, što je značajno povoljnije u odnosu na uporedni period prethodne godine kada je zabilježena neto štednja u iznosu od 42,30 miliona eura (grafikon 19).

3.1.4. Eksterna tražnja i tekući račun platnog bilansa

Prema preliminarnim podacima, u 2022. godini deficit tekućeg računa iznosio je 765,92 miliona eura i za 67,99% je veći u poređenju sa prethodnom godinom. Rast deficita tekućeg računa rezultat je rasta deficita na računu roba i djelimično je ublažen rastom suficita na računu usluga, kao i na računima primarnih i sekundarnih dohodaka.

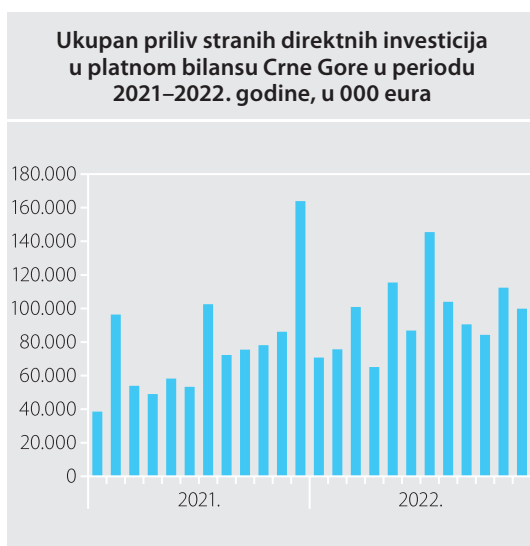
Na računu roba zabilježen je deficit u iznosu od 2.670,10 miliona eura ili 39,42% više u odnosu na uporedni period. Ukupan izvoz roba iznosio je 763,46 miliona eura, što predstavlja povećanje od 45,20%, dok je istovremeno uvoz roba iznosio 3.433,56 miliona eura i bio je za 40,66% veći. Na računu usluga evidentiran je suficit od 1.317,23 miliona eura i bio je 37,77% veći u odnosu na 2021. godinu. Na računu primarnih dohodaka suficit je iznosio 118,39 miliona eura, što je 15,71% više. Ovakav trend je rezultat povećanja priliva po osnovu kompenzacija zaposlenih. Na računu sekundarnih dohodaka ostvaren je suficit u iznosu od 468,56 miliona eura, što je za 16,90% više u odnosu na prethodnu godinu.

Prema preliminarnim podacima, neto priliv stranih direktnih investicija u 2022. iznosio je 782,64 miliona eura, što predstavlja povećanje od 34,56% u odnosu na 2021. godinu. Ukupan priliv SDI iznosio je 1.151,42 miliona eura i bilježi rast od 24,07% (grafikon 20). Vlasnička ulaganja iznosila su 667,42 miliona eura i ostvaren je rast od 35,28%, dok je priliv u formi interkompanijskog duga iznosio 401,54 miliona eura ili 24,15% više u odnosu na uporedni period. U strukturi vlasničkih ulaganja, investicije u kompanije i banke iznosile su 219,40 miliona eura, što bilježi rast od 2,01%, dok su ulaganja u ne-

kretnine iznosile 448,02 miliona eura i ostvaren je rast od 60,99%. Priliv po osnovu povlačenja ulaganja iz inostranstva iznosio je 82,46 miliona eura. U strukturi ukupnog priliva SDI, priliv po osnovu ulaganja u nekretnine iznosio je 38,91% ukupnog priliva SDI, zatim slijedi interkompanijski dug 34,87% i investicije u kompanije i banke 19,05%. Ukupan odliv SDI iznosio je 368,79 miliona eura, što predstavlja rast od 6,45% više u odnosu na prethodnu godinu. Odliv po osnovu ulaganja rezidenata u inostranstvo iznosio je 132,42 miliona eura, dok su povlačenja sredstava nerezidenata investiranih u našu zemlju iznosila 236,37 miliona eura.

Na računu portfolio investicija u 2022. godini zabilježen je neto odliv u iznosu od 174,94 miliona eura, dok je na računu ostalih investicija neto odliv iznosio 260,81 milion eura.

Grafikon 20

Izvor: CBCG

3.2. Ponuda i proizvodnja

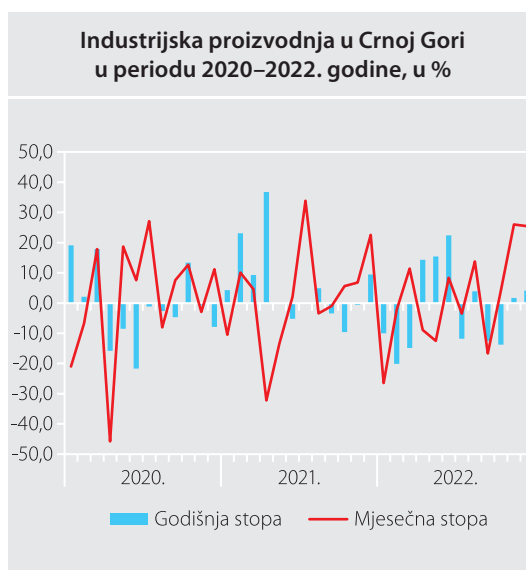
Industrijska proizvodnja je u 2022. u odnosu na prethodnu godinu zabilježila pad od 3,3%. Pad proizvodnje je ostvaren u sektoru *snabdijevanje električnom energijom, gasom i parom* 10,8%, dok je rast ostvaren u sektorima *prerađivačka industrija* 0,3% i *vađenje ruda i kamena* 8,9%. Posmatrajući mjesečne podatke o kretanju industrijske proizvodnje (grafikon 21), najveći mjesečni pad ostvaren je u januaru 26,5%, a najveći rast u novembru 26,0%.

Prema preliminarnim podacima MONSTAT-a, Crnu Goru je tokom 2022. posjetilo 2,18 miliona **turista**, što je za 30,71% više u odnosu na prethodnu godinu, a za 17,44% manje od broja turista koji su posjetili Crnu Goru u rekordnoj 2019. U istom periodu ostvareno je 12,43 miliona noćenja, odnosno za 25,89% više. Zbog situacije u Ukrajini i globalnog rasta cijena, što je usporilo oporavak ovog sektora na nivo prije pandemije, u odnosu na 2019. godinu realizovano je 14,02% manje noćenja.

U 2022. godini, prema podacima MONSTAT-a, proizvedeno je ukupno 271.088 m³ **šumskih sortimenata u državnim šumama**²⁴, što predstavlja rast od 78,3%²⁵ u odnosu na 2021.

Prema preliminarnim podacima MONSTAT-a, ukupna vrijednost izvršenih **građevinskih radova** tokom 2022. godine iznosila je 688,72 miliona eura i bila je niža za 4,44% u odnosu na prethodnu godinu, a mjerena efektivnim časovima rada smanjena je za 2,89% (iznosila je 18,12 miliona eura).

Grafikon 21

Izvor: MONSTAT

Prema preliminarnim podacima MONSTAT-a, rezultati ostvareni u oblasti **saobraćaja** u 2022. godini pokazuju pozitivne trendove u većini segmenata. U drumskom saobraćaju prevezeno je 55,70%²⁶ više putnika nego u prethodnoj godini, dok je prevoz robe bio veći za 3,31%²⁷. U željezničkom saobraćaju prevoz putnika bio je veći za 40,18%²⁸, dok je prevoz robe bio veći za 42,74%²⁹. U vazdušnom saobraćaju je prevezeno 45,77% više putnika na aerodromima, a promet robe na aerodromima smanjen je za 10,09%. Ukupni promet robe u lukama iznosio je 2,93 miliona tona i bio je veći za 57,57% u poređenju sa prethodnom godinom, od čega se na izvoz odnosilo 62,42%, a na uvoz 37,58%. Izvoz je u ovom periodu povećan za 87,19%, a uvoz za 24,78%.

²⁴ Ukupnu proizvodnju šumskih sortimenata MONSTAT objavljuje krajem 2023.

²⁵ Iskazano ponderisanim indeksom.

²⁶ Izraženo preko broja prevezenih putnika, a preko putničkih km rast prevoza putnika iznosio je 60,53%.

²⁷ Izraženo preko prevezene robe u hiljadama tona, a preko tonskih km pad prevoza robe iznosio je 3,65%.

²⁸ Izraženo preko prevezenih putnika, a preko putničkih kilometara povećanje od 39,71%.

²⁹ Izraženo preko hiljada tona, a izraženo tonskim kilometrima povećanje je iznosilo 48,40%.

4. MONETARNA POLITIKA

Centralna banka Crne Gore je regulatorna institucija, odgovorna za monetarnu politiku, podsticanje i očuvanje stabilnosti finansijskog sistema uključujući podsticanje i održavanje zdravog bankarskog sistema i sigurnog i efikasnog platnog prometa.

Zakonom o Centralnoj banci Crne Gore propisano je da su osnovni instrumenti monetarne politike Centralne banke operacije na otvorenom tržištu, kreditni poslovi i obavezna rezerva, čijom primjenom se ostvaruje jedan od osnovnih ciljeva Centralne banke, postizanje i očuvanje stabilnosti cijena u zemlji. Međutim, raspoloživi instrumenti imaju veoma ograničen uticaj na kretanje inflacije, posebno u uslovima kada je rast inflatornih pritisaka determinisan eksternim faktorima, kao što je bio slučaj 2022. godine.

Sa ciljem analize inflacije u Crnoj Gori, Centralna banka je uradila radnu studiju, u kojoj se ispituju doprinosi odabranih faktora uticaja na snažni rast cijena u 2022. godini. Cilj studije je bio dijagnoza stanja, kako bi se utvrdilo da li je potrebno koristiti neke, od potencijalnih, ograničenih instrumenata za ublažavanje ovog uticaja. Analiza je pokazala u kojoj mjeri je inflacija u Crnoj Gori zavisna od globalnih faktora i inflacije u eurozoni, a koliki uticaj na inflaciju imaju faktori sa domaćeg tržišta. Koristeći različite statističke i ekonometrijske tehnike, detaljno su analizirane komponente inflacije u Crnoj Gori.

Za analizu doprinosa globalnog, regionalnog i domaćeg faktora inflaciji u Crnoj Gori, korišćen je metod „Analiza glavnih komponenti“. Dobijeni rezultati ukazuju da je inflacija u Crnoj Gori pod dominantnim uticajem globalnih faktora vezanih za kretanje cijena, prije svega, sirovina, hrane i nafte. Takođe, analiza ukazuje da je uticaj regionalnog faktora mali, što je i očekivano, jer je njegov uticaj „upijen“ od strane globalnog faktora. Kada je u pitanju uticaj domicilnih faktora, analiza glavnih komponenti pokazuje da je u vremenima povećanja, odnosno smanjenja poreskih i akciznih opterećenja, domicilni faktor imao signifikantan uticaj na kretanje cijena.

Nadalje, u radu je ispitana i postojanost dugoročne veze između stope inflacije u Crnoj Gori i inflacije u eurozoni. Rezultati ARDL modela potvrdili su da postoji kointegraciona veza između ove dvije serije, te da u kratkom roku povećanje inflacije u eurozoni od jedan posto dovodi do povećanja inflacije u Crnoj Gori za oko 0,77 procentnih poena.

Na kraju, u trećoj empirijskoj analizi, funkcija odgovora na impulse i dekompozicija varijanse SVAR modela pokazali su koliko inflacija reaguje na različite šokove u kretanju globalnih i domaćih faktora. Dobijeni rezultati SVAR modela, kojim je procijenjena dinamika uticaja različitih faktora na inflaciju, slični su rezultatima dobijenim na osnovu metode „Analiza glavnih komponenti“. Inflacija u Crnoj Gori više reaguje na globalne šokove nego na domicilne šokove. Naime, sprovedena ekonometrijska analiza smjera reakcije indeksa potrošačkih cijena na šokove, potvrdila je da se povećanje i skok cijena hrane i nafte na međunarodnom tržištu ogledaju u pozitivnoj i signifikantnoj reakciji ovog indeksa u Crnoj Gori, dok je uticaj tražnje stanovništva na indeks inflacije pozitivan u prva dva kvartala, a nakon tog perioda uticaji ove varijable se postepeno smanjuju. Kada je u pitanju uticaj faktora inflacije u euro-zoni, ocijenjeno je da on ima pozitivan uticaj ali ne toliko značajan u ovom modelu, jer je pretpostavka da je uticaj „prigušen“ od strane faktora poput cijena hrane i energije. Takođe, interesantan zaključak SVAR modela odnosi se na to da u kratkom roku cijene rastu najvećim dijelom autoregresivno, dok vremenom raste procentualni uticaj drugih faktora, i to znatno cijena hrane na međunarodnom tržištu, zatim cijena nafte, te faktora koji podstiču tražnju stanovništva. Na kraju, rezultati pokazuju da su šokovi tražnje stanovništva izraženiji od šokova javne potrošnje.

Rezultati rada ukazuju na određene implikacije za kreatore ekonomske politike. Prije svega, posebno bi trebalo da budu ciljane mjere fiskalne politike, kako bi se ublažili inflatorni pritisci iz globalnog okruženja, odnosno ublažila transmisija međunarodnih cijena hrane i nafte na ostale cijene. Nadalje, suočavanje sa inflacijom pretpostavlja izvođenje strukturnih reformi u domenu javnog sektora.

Takođe, na osnovu analize rezultata, potencijalno bi se moglo zaključiti da će se instrumenti monetarne ali i makroprudencione politike, koristiti u slučaju da se nastavi rast cijena roba i imovine (nekretnina na prvom mjestu), vođen rastom tražnje, a ne troškova, koji bi mogao uticati na potencijalno pregrijavanje tražnje i prekomjerni kreditni rast. U tom slučaju bi rast cijena iz troškovnog prešao na rast kreiran tražnjom, što bi u krajnjem, moglo dovesti do akumulacije sistemskog rizika, te posljedično i mjera Centralne banke u skladu sa raspoloživim instrumentima.

5. PROGNOZA INFLACIJE ZA 2023. GODINU

5.1. Modelska procjena

Fen grafikon inflacije (*Fan chart*) Crne Gore predstavlja grafički prikaz distribucije vjerovatnoća prognoze kretanja stope inflacije, izražene preko indeksa potrošačkih cijena. U tom pravcu, umjesto određivanja konkretnih tačaka, grafikonom se preko distribucije vjerovatnoća u obzir uzimaju i potencijalni rizici i neizvjesnosti, koji bi u narednom periodu mogli uticati na kretanje inflacije. Sama svrha Fen grafikona je upravo da ukaže i uzme u obzir neizvjesnost koja postoji u realnim tokovima ekonomije, a koja se posljedično reflektuje u kretanju stope inflacije (rast cijena energenata, povećanje/smanjenje spoljno-trgovinskog deficita i dr.).

Fen grafikon Crne Gore za 2023. godinu baziran je na tri procijenjena sastavna dijela:

1. **Vrijednosti centralne projekcije** – vrijednosti centralne projekcije Fen grafikona izvedene su iz ARIMA modela.
2. **Nivo neizvjesnosti** – nivo neizvjesnosti određuje širinu Fen grafikona. Koeficijenti nivoa neizvjesnosti dobijeni su analitičkom procjenom i kalkulacijom relativnog uticaja potencijalnih internih i eksternih šokova, koji su mogući u crnogorskoj ekonomiji za period od godinu dana, a koji se očitavaju kroz „debljinu“ raspona oko centralne projekcije.
3. **Zakrivljenost grafikona** – na osnovu nivoa zakrivljenosti distribucije projekcije inflacije, Fen grafikon se prilagođava prognozi, u smislu da li su vrijednosti centralne projekcije „precijenile” ili „potcijenile” kretanje stope inflacije. Od toga će zavisiti i pozicija srednje vrijednosti distribucije inflacije.

Centralna projekcija Fen grafikona inflacije - ARIMA model za 2023. godinu

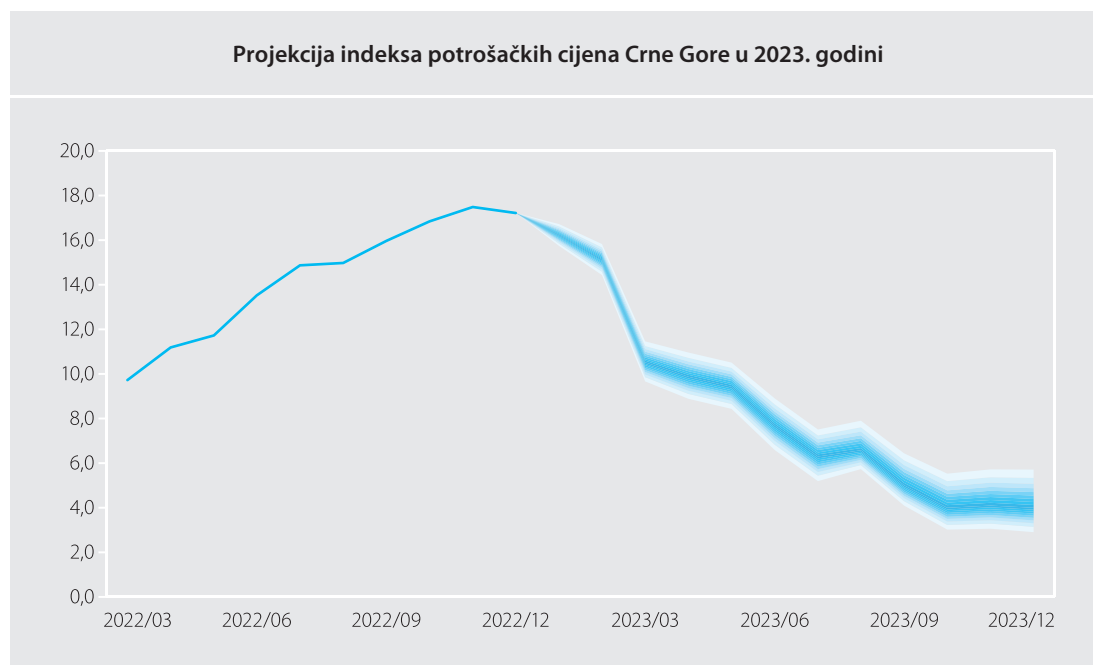
U cilju izrade Fen grafikona inflacije, razvijen je ARIMA (autoregresivni integrisani model sa pokretnim prosjecima) model vremenske serije inflacije Crne Gore, izražene preko indeksa potrošačkih cijena³⁰.

³⁰ Detaljno objašnjenje ARIMA modela Crne Gore predstavljeno je u radnoj studiji Centralne banke br. 11 *Prognostiranje inflacije: Empirijsko istraživanje kretanja indeksa cijena na malo Crne Gore za 2007. godinu – primjena ARIMA modela*.

ARIMA model je iskorišćen za potrebe kratkoročne prognoze (12 mjeseci), pri čemu je napravljena iteracija od nekoliko ARIMA modela, koji su rangirani sa stanovišta njihove efikasnosti i kvalititeta dijagnostike. Odabrani ARIMA model, ARIMA (3,1,3)³¹ ima dovoljan nivo pouzdanosti za potrebe prognoze.

Vrijednost projekcija na mjesečnom nivou je iskorišćena za vrijednosti centralne projekcije grafikona indeksa potrošačkih cijena za 2023. godinu. Dobijene vrijednosti predstavljaju modu distribucije, odnosno vrijednosti sa najvećom frekvencijom u distribuciji ove vremenske serije.

Grafikon 22

Izvor: CBCG, 2023.

Srednja vrijednost dobijenog modela je 8,2. Vrijednost koeficijenta asimetričnosti varira u rasponu od 0,5 do 1, a vrijednost standardne devijacije iznosi 0,3. Modelska projekcija inflacije smještena je u donjem dijelu distribucije. To ukazuje da je odgovarajući raspon neizvjesnosti buduće inflacije orijentisan prema višim nivoima neizvjesnosti. Fen grafikonom objašnjeno je 90% vjerovatnoće distribucije inflacije. Centralna projekcija se obično nalazi u najtamnijem dijelu grafikona, odnosno centralnih 10% vjerovatnoće³². Fen grafikon ima po osam slojeva sa svake strane, različitih boja, iznad i ispod centralnog sloja, pri čemu svaki sloj iste boje, u zbiru, iznad i ispod centralnog benda, kumulativ-

³¹ ARIMA model se obično označava ARIMA (p,d,q), gdje p predstavlja broj autoregresivnih varijabli, d se odnosi na nivo stacionarnosti zavisne varijable, dok q predstavlja broj varijabli, pokretnih prosjeka, koji se nalaze u odgovarajućem modelu.

³² Obično se vrijednosti modela (centralne projekcije) nalaze u najtamnijem bendu, međutim, ukoliko postoji značajan nivo rizika, tada se može desiti da centralna projekcija ne obuhvata nijednu od ovih vrijednosti. (Britton, E, Fisher, P.G. and Whitley, J.D. (1998), *The Inflation Report projections: Understanding the Fan Chart*, Bank of England, Quarterly Bulletin, 38, pp. 30–37.)

no, objašnjava narednih 10% vjerovatnoće kretanja inflacije. Kako neizvjesnost tokom vremena raste, tako Fen grafikon postaje sve širi.

Modelska projekcija pretpostavlja postepeno smanjivanje inflacije u 2023. godini, od 16,2%, koliko je inflacija iznosila u januaru, do projektovanih 4% u decembru.

Fen grafikon inflacije (*Fan chart*), baziran na modelskoj procjeni, za 2023. godinu, pokazuje da će se, sa vjerovatnoćom od 90%, inflacija, mjerena preko indeksa potrošačkih cijena, u zavisnosti od mjeseca, kretati u intervalu od 2,9% do 16,7%, sa centralnom projekcijom od 8,2%. Za decembar 2023, projektuje se inflacija u rasponu od 5,7 % do 2,9%, sa centralnom tendencijom od 4%. Centralna projekcija Fen grafikona inflacije (koja se odnosi na najtamniji dio grafikona), predstavlja raspon vjerovatnoće od 10% (grafikon 22).

U 2023. godini, posebno od drugog kvartala, očekuje se postupno smanjenje cijena energenata i ostalih sirovina na svjetskom tržištu, a time i posljedično smanjenje ukupne inflacije. Rizici projekcije inflacije i dalje su naglašeni, a vezuju se za poremećaje u prinosima hrane, cijene energije i promjene u monetarnoj politici ECB-a. U odnosu na prethodnu projekciju i rizike koji su bili orijentisani ka višim nivoima, njihov odnos sada postaje sve uravnoteženiji. Inflacija bi mogla biti viša u slučaju više cijene energije na svjetskom tržištu, te prelijevanja cijena energenata na cijene ostalih proizvoda i usluga. Dodatan rizik je mogućnost daljeg rasta plata u 2023. godini. S druge strane, slabljenju inflatornih pritisaka mogle bi doprinijeti niže cijene energenata i ostalih sirovina na svjetskom tržištu, usporavanje globalnog ekonomskog rasta, koji ima skroman ali direktan uticaj na cijene sirovina, te dodatno pooštavanje monetarne politike i niža od očekivane inflacija kod glavnih spoljnotrgovinskih partnera.

Projekcija se bazirala na sljedećim pretpostavkama:

1. Visoka inflacija u zemljama koje su glavni spoljnotrgovinski partneri, najviše kod cijena energije, sirovina i hrane, koje je podstakao rat u Ukrajini. Njihov rast glavni je razlog za rast inflacije, jer podstiče rast cijena u mnogim drugim sektorima.
2. Prema prognozama ECB-a³³ iz marta, prosječna inflacija u eurozoni će ove godine iznositi 5,3%. Inflacija će opadati prilično brzo u narednih šest do sedam mjeseci usljed djelovanja faktora koji smanjuju inflaciju. Kako objašnjavaju u ECB-u, na pad inflacije vrlo važnu ulogu imaće očekivano smanjenje cijena energenata, odnosno uska grla na strani ponude koja su počela da nestaju, te efekti odluka o pooštavanju monetarne politike. Pretpostavlja se da će cijene energije u eurozoni koje su prošle jeseni ostvarile rast od preko 40%, zabilježiti pad u drugoj polovini 2023. godine zbog slabljenja snažnog baznog efekta, kao i jačanja kursa eura. Zatim, očekuje se da će se cijene ostalih komponenti harmonizovanog indeksa potrošačkih cijena (HIPC) početi smanjivati jer će pritisci proizvođačkih troškova slabiti, posebno oni povezani s inflacijom cijena hrane. Prema projekcijama ECB-a, ukupna inflacija od ove godine ima opadajući trend kretanja, a u 2024. i 2025. godini bi mogla iznositi 2,9% odnosno 2,1%.
3. Evropska centralna banka (ECB) je tokom 2022. godine počela sa normalizacijom monetarne politike, koja podrazumijeva povećanje referentnih kamatnih stopa. Stopa za operacije glavnog refinansiranja, u martu 2023. povećana je na 3,5 baznih poena. U ECB-u najavljuju da će nastaviti sa povećanjem kamatne stope, sve dok raspoloživi podaci i tržišna očekivanja ne

³³ Izvor: ECB (2023): *ECB staff macroeconomic projections for the euro area*, mart 2023.

počnu signalizirati da inflacija ima opadajući trend koji vodi ka ciljnoj stopi inflacije od oko 2%. Uticaj kontinuirane normalizacije monetarne politike ECB-a i daljih povećanja kamatnih stopa koja se očekuju na tržištima prenosiće se i na realnu ekonomiju i smanjenje tražnje.

4. Cijene hrane na međunarodnom tržištu, pored pada sa rekordnih nivoa početkom 2022, i dalje su visoke. S obzirom da dva najveća svjetska izvoznika pšenice i drugih ključnih usjeva ulaze u drugu godinu rata, mnoge ranjive zemlje i dalje se suočavaju sa povećanom neizvjesnošću u samom snabdijevanju hrane. Cijene hrane su, prema podacima Organizacije za hranu i poljoprivredu Ujedinjenih nacija (FAO) u martu 2023. godine zabilježile pad od 19% u odnosu na isti mjesec prethodne godine, usljed pada cijene biljnih ulja, mliječnih proizvoda i žitarica. Trgovanje na fjučers tržištima ukazuje na to da će veleprodajne cijene žitarica 2023. godine pasti oko 8% u odnosu na trenutne maksimume. Ipak, kako navode u IMF-u (2023)³⁴, više domaće maloprodajne cijene hrane mogle bi biti prisutne još šest do dvanaest mjeseci. Takođe, više cijene imaju tendenciju da obeshrabre držanje zaliha i smanje špekulativne aktivnosti na tržištima robnih fjučersa, čime se vrši pritisak na smanjenje cijena hrane u narednom periodu.
5. Termenska kretanja cijena nafte i drugih sirovina na svjetskim tržištima trenutno ukazuju na usporavanje cijena u 2023. godini. Projekcije su da će cijena nafte 2023. iznositi oko 83 USD po barelu i da će se smanjiti na oko 74 USD po barelu u 2024. godini u skladu s predviđenim smanjenjem cijena nafte, plina i drugih sirovina te rješavanjem problema uskih grla u opskrbnim lancima uvoznih repromaterijala.

Na kraju, eskalacija rusko-ukrajinskog konflikta bi mogla da pokrene nove inflatorne trendove i ograničavanje trgovinskih tokova koje ova projekcija trenutno ne uključuje. Promjene neke od navedenih pretpostavki zahtijevale bi korekciju prognoze.

5.2. Ekspertska procjena

Crna Gora je u prošloj godini zabilježila najveću inflaciju od sticanja nezavisnosti 2006. godine. Međutim, treba naglasiti da je ova inflacija pod dominantnim uticajem globalnih faktora, vezanih za kretanje cijena, prije svega sirovina, hrane i nafte, a manjim dijelom je rezultat domaćih neravnoteža.

Očekivanja anketiranih privrednika i anketiranih bankara ukazuju na i dalje visoke stope inflacije. Takođe, agregatna tražnja u četvrtom kvartalu 2022, viša je od nivoa tražnje iz preostala tri kvartala, kao i u odnosu na četvrti kvartal prethodne godine.

Visok stepen globalne geopolitičke i ekonomske neizvjesnosti koji se zbog uvozne zavisnosti prenosi na cijene u Crnoj Gori, otežava izradu prognoza, ne samo u Crnoj Gori, već i u velikom broju drugih zemalja. Ključne neizvjesnosti se i dalje odnose na: trajanje i uticaj situacije u Ukrajini i sankcija povezanih sa njima, kretanje cijena energenata i hrane jer njihov rast podstiče rast cijena u drugim sektorima; posljedice i uticaj pandemije (iako sve ukazuje na opadajući rizik pandemije); kao i da li će doći do oporavka ili i daljih prekida u globalnim lancima snabdijevanja.

³⁴ Izvor: IMF blog (2023): *Global Food Crisis May Persist, With Prices Still Elevated After Year of War*. Dostupan na: <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2023/03/09/global-food-crisis-may-persist-with-prices-still-elevated-after-year-of-war>

Tokom 2022. godine, kao odgovor na visoku inflaciju u svijetu, došlo je do snažnog i ubrzanog pooštavanja politike vodećih centralnih banaka, odnosno do povećanja ključnih referentnih kamatnih stopa. Ipak, potrebno je navesti da ove mjere centralnih banaka u borbi protiv inflacije nose i rizik usporavanja ekonomskog rasta ili čak i ulaska u recesiju, a njihovi efekti na inflaciju nisu trenutni, već su vidljivi tek nakon određenog vremena.

Naša modelska projekcija ukazuje da će se u decembru 2023, inflacija kretati u rasponu od 2,9% do 5,7%, sa centralnom tendencijom od 4%. Naša ekspertska procjena prognozira nešto višu stopu inflacije za kraj godine, u rasponu od 3% do 7%.

Tabela 3

Očekivana stopa inflacije u Crnoj Gori na kraju 2023. godine		
Donji prag inflacije	Centralna projekcija	Gornji prag inflacije
3%	5%	7%

Odstupanje između ekspertske i modelske projekcije rezultat je visoke neizvjesnosti i stoga će obje biti ažurirane tokom godine. Ekspertska procjena se bazira na istim pretpostavkama kao i modelska i odstupanje neke od pretpostavki bi zahtijevalo reviziju prognoze.

CIP - Каталогизација у публикацији
Централна народна библиотека Црне Горе, Цетиње

338.5

IZVJEŠTAJ o stabilnosti cijena u 2022. godini. - 2010- . - Podgorica (Bulevar Sv.
Petra Cetinjskog br. 6) : Centralna banka Crne Gore, 2023 (Podgorica: Grafo Group, d.o.o.).
- 28 cm

Godišnje
ISSN 1800-8895 = Izvještaj o stabilnosti cijena u ... godini
COBISS.CG-ID 18006544

CENTRALNA BANKA CRNE GORE

**Finansijski iskazi
za godinu završenu na
dan 31. decembar 2022. godine
i Izvještaj nezavisnog revizora**

SADRŽAJ

Izveštaj nezavisnog revizora	1-2
FINANSIJSKI ISKAZI	
Bilans uspjeha	3
Iskaz o ostalom rezultatu	4
Iskaz o finansijskoj poziciji	5
Iskaz o promjenama na kapitalu	6-7
Iskaz o tokovima gotovine	8
Napomene uz finansijske iskaze	9-64

**Building a better
working world**

Ernst & Young Montenegro d.o.o.
Stanka Dragojevića bb
Zgrada Universal Capital Bank (II sprat)
81000 Podgorica, Crna Gora

Tel: +382 20 238 477
Fax: +382 20 238 476
ey.com

IZVJEŠTAJ NEZAVISNOG REVIZORA

SAVJETU CENTRALNE BANKE CRNE GORE

Mišljenje

Izvršili smo reviziju finansijskih iskaza Centralne banke Crne Gore (u daljem tekstu: „Banka”), koji obuhvataju iskaz o finansijskoj poziciji na dan 31. decembra 2022. godine i odgovarajući bilans uspjeha, iskaz o ostalom rezultatu, iskaz o promjenama na kapitalu i iskaz o novčanim tokovima za godinu koja se završila na taj dan, i napomene uz finansijske iskaze koje uključuju sumarni pregled značajnih računovodstvenih politika.

Po našem mišljenju, priloženi finansijski iskazi istinito i objektivno prikazuju finansijsko stanje Banke na dan 31. decembar 2022. godine, rezultate njegovog poslovanja i novčane tokove za godinu koja se završila na taj dan u skladu sa Međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja.

Osnova za mišljenje

Reviziju smo izvršili u skladu sa Standardima revizije primjenljivim u Crnoj Gori. Naše odgovornosti u skladu sa tim standardima su detaljnije opisane u našem izvještaju nezavisnog revizora u sekciji o odgovornostima revizora za reviziju finansijskih iskaza. Nezavisni smo u odnosu na Banku u skladu sa Međunarodnim kodeksom etike za profesionalne računovođe (uključujući Međunarodne standarde nezavisnosti) (IESBA Kodeks) i etičkim zahtjevima koji su relevantni za našu reviziju finansijskih iskaza u Crnoj Gori i ispunili smo naše druge etičke odgovornosti u skladu sa ovim zahtjevima i IESBA Kodeksom. Smatramo da su revizorski dokazi koje smo pribavili dovoljni i adekvatni da nam pruže osnovu za naše mišljenje.

Odgovornost rukovodstva i lica ovlašćenih za upravljanje za finansijske iskaze

Rukovodstvo je odgovorno za pripremu i fer prezentaciju finansijskih iskaza u skladu sa Međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja i za one interne kontrole za koje odredi da su potrebne za pripremu finansijskih iskaza koji ne sadrže materijalno značajne pogrešne iskaze, nastale uslijed prevarne radnje ili greške.

Pri sastavljanju finansijskih iskaza, rukovodstvo je odgovorno za procjenu sposobnosti Banke da nastavi sa poslovanjem u skladu sa načelom stalnosti, objelodanjujući, po potrebi, pitanja koja se odnose na stalnost poslovanja i primjenu načela stalnosti poslovanja kao računovodstvene osnove, osim ako rukovodstvo namjerava da likvidira Banku ili da obustavi poslovanje, ili nema drugu realnu mogućnost osim da to uradi.

Lica ovlašćena za upravljanje su odgovorna za nadgledanje procesa finansijskog izvještavanja Banke.

Odgovornost revizora za reviziju finansijskih iskaza

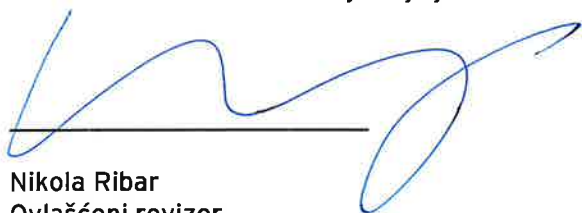
Naš cilj je sticanje uvjerenja u razumnoj mjeri o tome da finansijski iskazi, uzeti u cjelini, ne sadrže materijalno značajne pogrešne iskaze, nastale uslijed prevarne radnje ili greške; i izdavanje izvještaja revizora koji sadrži naše mišljenje. Uvjeravanje u razumnoj mjeri označava visok nivo uvjerenja, ali ne predstavlja garanciju da će revizija sprovedena u skladu sa standardima revizije primjenljivim u Crnoj Gori uvijek otkriti materijalno pogrešne iskaze ako takvi iskazi postoje. Pogrešni iskazi mogu da nastanu uslijed prevarne radnje ili greške i smatraju se materijalno značajnim ako je razumno očekivati da će oni, pojedinačno ili zbirno, uticati na ekonomske odluke korisnika donijete na osnovu ovih finansijskih iskaza.

Kao dio revizije u skladu sa Međunarodnim standardima revizije, Zakonom o reviziji Crne Gore i Zakonom o računovodstvu Crne Gore, mi primjenjujemo profesionalno prosuđivanje i održavamo profesionalni skepticizam tokom revizije. Isto tako, mi:

- Vršimo identifikaciju i procjenu rizika od materijalno značajnih pogrešnih iskaza u finansijskim iskazima, nastalih uslijed prevarne radnje ili greške; osmišljavanje i obavljanje revizorskih postupaka koji su prikladni za te rizike; i pribavljanje dovoljno adekvatnih revizorskih dokaza da obezbijede osnovu za mišljenje revizora. Rizik da neće biti identifikovani materijalno značajni pogrešni iskazi koji su rezultat prevarne radnje je veći nego za pogrešne iskaze nastale uslijed greške, zato što prevarna radnja može da uključi udruživanje, falsifikovanje, namjerne propuste, lažno predstavljanje ili zaobilaženje interne kontrole.
- Stičemo razumijevanje o internim kontrolama koje su relevantne za reviziju radi osmišljavanja revizorskih postupaka koji su prikladni u datim okolnostima, ali ne u cilju izražavanja mišljenja o efikasnosti sistema interne kontrole Banke.
- Vršimo procjenu primijenjenih računovodstvenih politika i u kojoj mjeri su razumne računovodstvene procjene i povezana objelodanjivanja koje je izvršilo rukovodstvo.
- Donosimo zaključak o prikladnosti primjene načela stalnosti kao računovodstvene osnove od strane rukovodstva i, na osnovu prikupljenih revizorskih dokaza, da li postoji materijalna neizvjesnost u vezi sa događajima ili uslovima koji mogu da izazovu značajnu sumnju u pogledu sposobnosti entiteta da nastavi sa poslovanjem u skladu sa načelom stalnosti. Ako zaključimo da postoji materijalna neizvjesnost, dužni smo da u svom izvještaju skrenemo pažnju na povezana objelodanjivanja u finansijskim iskazima ili, ako takva objelodanjivanja nisu adekvatna, da modifikujemo svoje mišljenje. Naši zaključci se zasnivaju na revizorskim dokazima prikupljenim do datuma izvještaja revizora. Međutim, budući događaji ili uslovi mogu za posljedicu da imaju da entitet prestane da posluje u skladu sa načelom stalnosti.
- Vršimo procjenu ukupne prezentacije, strukture i sadržaja finansijskih iskaza, uključujući objelodanjivanja, i da li su u finansijskim iskazima prikazane osnovne transakcije i događaji na takav način da se postigne fer prezentacija.

Saopštavamo licima ovlašćenim za upravljanje, između ostalog, planirani obim i vrijeme revizije i značajne revizorske nalaze, uključujući sve značajne nedostatke interne kontrole koje smo identifikovali tokom revizije.

Rukovodeći Partner za reviziju koja je rezultirala Izvještajem Nezavisnog revizora je Nikola Ribar.

Nikola Ribar
Ovlašćeni revizor

Ernst & Young Montenegro d.o.o.
Podgorica, Crna Gora

15. mart 2023. godine

BILANS USPJEHA

Za godinu završenu 31. decembra 2022.

(U hiljadama EUR)

	<u>Napomena</u>	<u>2022. godina</u>	<u>2021. godina</u>
Prihodi od kamata	6	5.496	3.010
Rashodi kamata		(428)	-
Neto prihodi od kamata		5.068	3.010
Prihodi od naknada	7a	14.129	13.595
Rashodi naknada	7b	(378)	(212)
Neto prihodi od naknada		13.751	13.383
NETO PRIHODI OD KAMATA I NAKNADA		18.819	16.393
Ostali prihodi	8	770	1.108
Drugi finansijski rashodi i prihodi, neto	9	(2.523)	(2.829)
Kursne razlike, neto	10	28	29
Dobici/(gubici) po osnovu finansijskih sredstava koja se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat	11	227	(57)
Neto dobiti/(gubici) po osnovu finansijskih sredstava koja se mjere po amortizovanom trošku	11	1	(7)
Troškovi zaposlenih	12	(8.928)	(8.454)
Ostali troškovi poslovanja	13	(3.209)	(2.774)
NETO DOBITAK		5.185	3.409

Napomene na narednim stranama
čine sastavni dio ovih finansijskih iskaza

Potpisano u ime Centralne banke Crne Gore, dana 15. marta 2023. godine

dr Valentina Ivanović

Direktor Direkcije za finansije, računovodstvo i
kontroling

dr Radoje Žugić

Guverner Centralne banke Crne Gore

ISKAZ O OSTALOM REZULTATU
Za godinu završenu 31. decembra 2022.
(U hiljadama EUR)

	<u>Napomena</u>	<u>2022. godina</u>	<u>2021. godina</u>
Neto dobitak		5.185	3.409
<i>Komponente ostalog rezultata koje mogu biti reklasifikovane u dobitak ili gubitak</i>			
Promjena fer vrijednosti dužničkih sredstava koja se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat	16	(51.003)	(4.966)
Promjena fer vrijednosti vlasničkih instrumenata koji se mjere po fer vrijednost kroz ostali ukupan rezultat	18	-	25
Promjena rezervisanja za očekivane kreditne gubitke za HOV koji mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat	16	(192)	68
<i>Komponente ostalog rezultata koje ne mogu biti reklasifikovane u dobitak ili gubitak</i>			
Promjena fer vrijednosti nekretnina, postrojenja i opreme		-	1.350
Prenos sa revalorizacionih rezervi na neraspoređeni dobitak		(59)	-
Ostali rezultat		(51.254)	(3.523)
Ukupan rezultat za godinu		(46.069)	(114)

Napomene na narednim stranama
čine sastavni dio ovih finansijskih iskaza

ISKAZ O FINANSIJSKOJ POZICIJI

Za godinu završenu 31. decembar 2022. godine

(U hiljadama EUR)

	Napomena	31.decembar 2022.	31.decembar 2021.
AKTIVA			
Gotovina i depoziti po viđenju	14	244.878	147.822
Oročeni plasmani kod stranih banaka	15	539.023	417.869
Finansijska sredstva koja se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat	16	885.560	941.051
Finansijska sredstva koja se mjere po amortizovanom trošku	17	108.203	109.524
Vlasnički finansijski instrument koji se mjeri po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat	18	687	687
Sredstva kod Međunarodnog monetarnog fonda	19	244.941	242.611
Kredit i avansi koji se mjere po amortizovanom trošku	20	1.295	1.348
Potraživanja koja se mjere po amortizovanom trošku	21	4.063	2.332
Zalihe	22	692	712
Investicije nekretnine	23	5.684	5.684
Nematerijalna ulaganja	24	258	176
Nekretnine, postrojenja i oprema	25	24.366	24.233
Unaprijed plaćena beneficija zaposlenima	26	606	680
Ostala sredstva	27	343	333
Ukupno aktiva		2.060.599	1.895.062
PASIVA			
Računi banaka i drugih finansijskih institucija	28	1.629.674	1.063.713
Računi Vlade i drugih državnih organizacija	29	161.745	517.106
Obaveze prema Međunarodnom monetarnom fondu	19	238.024	235.093
Ostale obaveze	30	881	1.163
Ukupno obaveze		2.030.324	1.817.075
KAPITAL			
	31		
Osnovni kapital		52.000	52.000
Opšte rezerve		2.830	1.131
Specijalne rezerve		1.123	1.123
Revalorizacione rezerve za nekretnine, postrojenja i opremu		16.577	16.636
Rezerve fer vrijednosti za finansijska sredstva koja se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat		(48.163)	2.840
Rezerve fer vrijednosti za vlasničke instrumente koja se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat		425	425
Rezervisanja za očekivane kreditne gubitke za finansijske instrumente koje se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat		266	458
Nerealizovani revalorizacioni dobici		-	10
Nerealizovani revalorizacioni gubici		(35)	(45)
Neraspoređena dobit		5.252	3.409
Ukupno kapital		30.275	77.987
Ukupno pasiva		2.060.599	1.895.062

Napomene na narednim stranama
čine sastavni dio ovih finansijskih iskaza

u koja se završava na 31. decembar 2022. godine
(izraženo u milijardima EUR)

	Osnovni kapital	Opšte rezerve	Specijalne rezerve	Revalorizaci- ne rezerve za nekretnine, postrojenja i opremu	Rezerve fer vrijednosti za finansijska sredstva koja se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat	Nerealizo- vani revalo- rizacioni gubici/dobici	Rezerve fer vrijednosti za vlasničke instrumente koja se mjere po fer vrij. kroz ostali ukupan rezultat (OCI)	Rezervisanja za očekivane kreditne gubitke za HOV koje se mjere po fer vriednosti kroz ostali ukupan rezultat(OCI)	Neraspoređ dobit/(gubici)
31. prosinac 2021. godine	50.000	571	635	15.286	7.806	(26)	390	400	5.000
Prethodno razdoblje (Napomena 31)	-	2.559	512	-	-	-	-	-	(3.000)
Poz smanjenje opštih (31)	2.000	(2.000)	-	-	-	-	-	-	-
U skladu sa Odlukom o 2020. godini i u izmirivanje za (Napomena 31)	-	-	-	-	-	-	-	-	(2.000)
Dobiti hartija od mjere po fer ali ukupan rezultat a za očekivane HOV koje se mjere po ostali ukupan rezultat	-	-	-	-	(4.966)	-	-	-	-
ostali ukupan rezultat	-	-	-	-	-	-	68	-	-
ostali ukupan rezultat	-	-	-	1.350	-	-	-	-	-
ostali ukupan rezultat	-	-	-	-	-	11	-	-	-
ostali ukupan rezultat	-	-	-	-	-	(19)	-	-	-
ostali ukupan rezultat	-	-	-	-	-	-	-	25	-
ostali ukupan rezultat	-	-	(24)	-	-	-	-	-	3.000
31. prosinac 2021. godine	52.000	1.130	1.123	16.636	2.840	(34)	458	425	3.000

PROMJENAMA NA KAPITALU (NASTAVAK)
 u koja se završšava na 31. decembar 2022. godine
 (u milijardama EUR)

	Osnovni kapital	Opšte rezerve	Specijalne rezerve	Revalorizacije rezerve za nekretnine, postrojenja i opremu	Rezerve fer vrijednosti za finansijska sredstva koja se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat	Nerealizovani revalorizacioni gubici/dobici	Rezerve fer vrijednosti za vlasničke instrumente koja se mjere po fer vrij. kroz ostali ukupan rezultat (OCI)	Rezervisanja za očekivane kreditne gubitke za HOV koje se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat(OCI)	Neraspodijeljena dobit/ gubitak
31. januar 2022. godine	52.000	1.130	1.123	16.636	2.840	(34)	458	425	3.110
Neto dobiti (Napomena 31)	-	1.700	-	-	-	-	-	-	(1.700)
Prema odluci u skladu sa Odlukom o izmjenama iz 2021. godinu i Protokolom o izmjenama međusobnih obaveza	-	-	-	-	-	-	-	-	(1.600)
Proizvodni troškovi hartija od vrijednosti	-	-	-	-	(51.003)	-	-	-	-
Rezervisanja za očekivane kreditne gubitke koje se mjere po fer vrijednosti kroz ostali rezultat	-	-	-	-	-	-	(192)	-	-
Revalorizacija nekretnina, postrojenja i opreme	-	-	-	(59)	-	-	-	-	-
Revalorizacioni dobiti	-	-	-	-	-	(11)	-	-	-
Revalorizacioni gubici	-	-	-	-	-	10	-	-	-
Neto dobit	-	-	-	-	-	-	-	-	5.000
31. decembar 2022. godine	52.000	2.830	1.123	16.577	(48.163)	(35)	266	425	5.000

Napomene na narednim stranama
 čine sastavni dio ovih finansijskih iskaza

ISKAZ O NOVČANIM TOKOVIMA

U periodu od 1. januara do 31. decembra 2022. godine
(U hiljadama EUR)

	Napomena	2022. godina	2021. godina
TOKOVI GOTOVINE IZ POSLOVNIH AKTIVNOSTI			
Primljene kamate		5.684	3.704
Primljene naknade		13.989	12.682
Ostali prilivi		1.013	837
Odlivi po osnovu naknade		(307)	(212)
Plaćene negativne kamate		(1.573)	(1.736)
Odlivi po osnovu troškova zarada		(9.186)	(8.726)
Odlivi po osnovu troškova poslovanja		(2.773)	(2.993)
Neto priliv po osnovu kredita i avansa		140	130
Neto (odliv)/priliv po osnovu finansijskih sredstava koja se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat		125	(185.687)
Neto priliv/(odliv) po osnovu finansijskih sredstava koja se mjere po amortizovanom trošku		3.125	1.304
Neto (odliv)/priliv po osnovu ostalih sredstava		-	(217)
Neto (odliv)/priliv po osnovu računa banaka i drugih finansijskih institucija		565.961	319.595
Neto (odliv)/priliv po računa Vlade i drugih državnih organizacija		(355.362)	(383.201)
<i>Neto priliv gotovine iz poslovnih aktivnosti</i>		<u>220.836</u>	<u>(244.520)</u>
TOKOVI GOTOVINE IZ AKTIVNOSTI INVESTIRANJA			
Odlivi za nabavku osnovnih sredstava		(825)	(123)
Nabavka nematerijalnih ulaganja		(131)	(81)
<i>Neto odliv gotovine iz aktivnosti investiranja</i>		<u>(956)</u>	<u>(204)</u>
TOKOVI GOTOVINE IZ AKTIVNOSTI FINANSIRANJA			
Isplata raspoređenog rezultata – prenos budžetu Crne Gore		(1.699)	(1.592)
<i>Neto odliv gotovine iz aktivnosti finansiranja</i>		<u>(1.699)</u>	<u>(1.592)</u>
Efekat kursnih razlika		28	29
Neto povećanje u gotovini i gotovinskim Ekvivalentima		218.209	(246.287)
Gotovina i gotovinski ekvivalenti na početku godine		<u>565.691</u>	<u>811.978</u>
Gotovina i gotovinski ekvivalenti na kraju godine	33	<u><u>783.900</u></u>	<u><u>565.691</u></u>

Napomene na narednim stranama
čine sastavni dio ovih finansijskih iskaza

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE

31. decembar 2022. godine

1. OSNIVANJE I POSLOVANJE BANKE

Centralna banka Crne Gore (u daljem tekstu: „CBCG“, „Banka“ ili „Centralna banka“) osnovana je Zakonom o Centralnoj banci Crne Gore („Službeni list RCG“, br. 52/00, 53/00, 47/01, 4/05), koji je Skupština Crne Gore donijela u novembru 2000. godine.

Skupština Crne Gore donijela je novi Zakon o Centralnoj banci Crne Gore („Sl. list CG“, br. 40/10, 46/10, 6/13 i 70/17) u oktobru 2017. godine (u daljem tekstu: „Zakon o CBCG“) kojim je regulisan rad CBCG.

Status, ciljevi, funkcije, poslovanje i organizacija CBCG su uređeni Ustavom Crne Gore i Zakonom o CBCG.

Odredbama člana 143. Ustava Crne Gore propisano je da je CBCG samostalna organizacija, odgovorna za monetarnu i finansijsku stabilnost i funkcionisanje bankarskog sistema i da Centralnom bankom Crne Gore upravlja Savjet Centralne banke, a rukovodi Guverner Centralne banke.

Zakonom o CBCG stvorene su pravne pretpostavke za usklađivanje statusa, ciljeva, funkcija i organizacije CBCG sa članom 143. Ustava Crne Gore, na način kojim se optimalno unapređuje upravljanje i rukovođenje Centralnom bankom i istovremeno, obezbjeđuje očuvanje nezavisnosti CBCG.

Ovim zakonom je ostvarivanje funkcija CBCG i njeno poslovanje usklađeno sa opštim principima koji se odnose na poslovanje nacionalnih centralnih banaka utvrđenih relevantnim propisima Evropske unije, i to odredbama Ugovora o funkcionisanju Evropske Unije i odredbama Protokola broj 4. o Statutu Evropskog sistema centralnih banaka i Evropske centralne banke.

Zakonom o CBCG utvrđeno je da su funkcije CBCG da:

- 1) nadzire održavanje stabilnosti finansijskog sistema kao cjeline i donosi propise i mjere iz ove oblasti;
- 2) uređuje poslovanje kreditnih institucija, izdaje dozvole i odobrenja za rad kreditnih institucija i vrši kontrolu kreditnih institucija, u skladu sa zakonom;
- 3) uređuje i obavlja poslove u vezi sa sanacijom, stečajem i likvidacijom banaka, u skladu sa zakonom;
- 4) uređuje i obavlja platni promet, u skladu sa zakonom;
- 4a) izdaje odobrenja za pružanje platnih usluga platnim institucijama i vrši kontrolu platnih institucija, u skladu sa zakonom;
- 4b) izdaje odobrenja za izdavanje elektronskog novca i za pružanje platnih usluga institucijama za elektronski novac i vrši kontrolu institucija za elektronski novac, u skladu sa zakonom;
- 4c) uređuje poslove finansijskog lizinga, faktoringa, otkupa potraživanja, mikrokreditiranja i kreditno-garantne poslove, izdaje dozvole za rad i vrši kontrolu lica koja se bave tim poslovima, u skladu sa zakonom;
- 5) može biti vlasnik i operater platnog sistema i učesnik u drugom platnom sistemu;
- 6) izdaje dozvolu za rad platnog sistema čiji nije operater i vrši kontrolu i nadgledanje rada platnih sistema;
- 7) upravlja međunarodnim rezervama;
- 8) djeluje kao platni i/ili fiskalni agent prema određenim međunarodnim finansijskim institucijama i može biti predstavnik Crne Gore u međunarodnim finansijskim institucijama;
- 9) vrši makroekonomske analize, uključujući monetarne, fiskalne, finansijske i platnobilansne analize i može davati preporuke Vladi u oblasti ekonomske politike;
- 10) vrši identifikaciju, analizu i procjenu uticaja određenih faktora na stabilnost finansijskog sistema kao cjeline;
- 11) prikuplja i statistički obrađuje i objavljuje podatke i informacije koje su od značaja za ostvarivanje ciljeva i izvršavanje funkcija Centralne banke, koje su u skladu sa ovim zakonom i zakonom kojim se uređuje statistika i statistički sistem;11a) obavlja poslove zaštite prava i interesa korisnika potrošačkih kredita, korisnika platnih usluga i imalaca elektronskog novca, u skladu sa zakonom;
- 12) uspostavlja informacioni sistem za nesmetano izvršavanje svojih funkcija;
- 13) obavlja transfere na domaćem i međunarodnom finansijskom tržištu;
- 14) prima depozite kreditnih institucija, državnih organa i organizacija i drugih lica u skladu sa propisima;
- 15) otvara i vodi račune kreditnih institucija, državnih organa i organizacija, stranih banaka, centralnih banaka, međunarodnih finansijskih institucija, organizacijama koje doniraju sredstva državnim organima i organizacijama i drugih lica u skladu sa zakonom i drugim propisima i obavlja platni promet po tim računima;
- 16) donosi propise i mjere iz oblasti za koje je ovlašćena ovim i drugim zakonom;
- 17) obavlja i druge poslove utvrđene ovim i drugim zakonom.

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE
31. decembar 2022. godine

1. OSNIVANJE I POSLOVANJE BANKE (nastavak)

Zakonom o CBCG uređuju se status, ciljevi, funkcije, poslovanje i organizacija Centralne banke Crne Gore:

- monetarni i drugi instrumenti;
- međunarodne rezerve Crne Gore;
- obezbjeđivanje i zaštita novčanica i kovanog novca i otkup rijetkog i originalnog novca;
- odgovornost za funkcionisanje bankarskog sistema;
- platni promet i platni sistemi;
- prikupljanje, obrada i objavljivanje podataka i informacija, uključujući statističke podatke i informacije;
- odnosi Centralne banke i drugih državnih organa i organizacija;
- upravljanje i rukovođenje Centralnom bankom;
- kapital, imovina, prihodi i rashodi CBCG;
- interna revizija CBCG.

Zakonom o CBCG Savjet ima osam članova. Članovi Savjeta su guverner, tri viceguvernera i četiri člana koji nijesu zaposleni u Centralnoj banci. Guvernera imenuje Skupština, na predlog Predsjednika Crne Gore. Guverner se imenuje na period od šest godina i može biti imenovan najviše dva puta uzastopno. Viceguvernera imenuje Skupština, na predlog Guvernera.

Četiri člana Savjeta, koji nijesu zaposleni u Centralnoj banci, imenuje Skupština, na predlog radnog tijela Skupštine nadležnog za finansije. Viceguverneri i članovi Savjeta koji nijesu zaposleni u Centralnoj banci imenuju se na period od šest godina i mogu biti imenovani najviše dva puta uzastopno.

U vezi sa kapitalom i rezervama CBCG, odredbama Zakona o CBCG utvrđeno je sljedeće:

- kapital CBCG se sastoji od osnovnog kapitala i rezervi;
- CBCG ima osnovni kapital u visini od EUR 50 miliona;
- osnovni kapital CBCG je u državnoj svojini;
- osnovni kapital Centralne banke može se povećati u visini koju utvrdi Savjet Centralne banke. Povećanje osnovnog kapitala Centralne banke vrši se iz sredstava opštih rezervi. Ukoliko sredstava opštih rezervi nijesu dovoljna za obezbjeđivanje utvrđenog iznosa povećanja osnovnog kapitala, nedostajuća sredstva mogu se obezbijediti iz budžeta Crne Gore;
- rezerve CBCG se sastoje iz opštih, specijalnih i revalorizacionih rezervi, s tim da se opšte rezerve koriste za pokriće gubitka u poslovanju Centralne banke;
- specijalne rezerve CBCG može formirati za pokriće određenih konkretnih troškova u poslovanju.

Visina osnovnog kapitala u iznosu od EUR 52 miliona utvrđena je Zakonom o CBCG radi stvaranja odgovarajućih materijalnih pretpostavki za ostvarivanje utvrđenih funkcija Centralne banke. Naime, odgovornost CBCG za finansijsku i monetarnu stabilnost, koja pretpostavlja korišćenje raspoloživih monetarnih i drugih instrumenata u datim okolnostima (davanja kredita bankama, operacije na otvorenom tržištu, uloga kreditora u krajnjoj instanci i slično), kao i stvaranje uslova za sprovođenje i ostalih funkcija Centralne banke, nametnulo je potrebu utvrđivanja visine osnovnog kapitala u predviđenom iznosu.

Osnovni kapital obezbjeđuje se iz sredstava osnivačkog kapitala Centralne banke utvrđenog Zakonom o Centralnoj banci Crne Gore ("Sl. list CG", br. 40/10, 46/10, 6/13 i 70/17) i iz opštih rezervi kojima raspolaže Centralna banka na dan stupanja na snagu ovog zakona. Ukoliko ova sredstva ne budu dovoljna za obezbjeđenje osnovnog kapitala Centralne banke u utvrđenoj visini, nedostajući iznos sredstava obezbjeđuje se iz budžeta Crne Gore.

Sjedište Centralne banke je u Podgorici, Bulevar Svetog Petra Cetinjskog broj 6.

Na dan 31. decembra 2022. godine CBCG ima 384 zaposlenog radnika (31. decembra 2021. godine: 382 zaposlenog).

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE**31. decembar 2022. godine****2. OSNOVE ZA SASTAVLJANJE I PREZENTACIJU FINANSIJSKIH ISKAZA****2.1. Osnove za sastavljanje i prezentaciju finansijskih iskaza****(a) Izjava o usklađenosti finansijskih iskaza**

Priloženi finansijski iskazi Banke sastavljeni su u skladu sa Međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja (MSFI), odobrenim od strane Međunarodnog komiteta za računovodstvene standarde.

Pripremanje finansijskih iskaza u skladu sa MSFI zahtijeva upotrebu određenih računovodstvenih procjena i procjena rukovodstva Banke u procesu primjene računovodstvenih politika Banke. Područja koja zahtijevaju viši stepen procjene ili složenosti ili područja u kojima su pretpostavke i procjene od velikog značaja za finansijske iskaze, objelodanjena su u napomeni 2.1.(d).

Računovodstvene politike u skladu sa MSFI objelodanjene u narednim pasusima su dosljedno primijenjene od strane Banke za sve periode prikazane u priloženim finansijskim iskazima.

Finansijski iskazi su sastavljeni u skladu sa načelom stalnosti poslovanja koji podrazumijeva da će CBCG nastaviti da posluje u doglednoj budućnosti.

CBCG je u sastavljanju ovih finansijskih iskaza pripremljenih u skladu sa MSFI primjenjivala računovodstvene politike objelodanjene u napomeni 3.

(b) Osnove za sastavljanje finansijskih iskaza

Finansijski iskazi sastavljeni su prema principu istorijskog troška sa izuzetkom finansijskih sredstava koja se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat, investicionih nekretnina koja se vrjednuju po fer vrijednosti, zatim nekretnina, postrojenja i opreme koja se vode primjenom revalorizacionog modela, kao i drugih finansijskih sredstava i obaveza (uključujući izvedene finansijske instrumente) po fer vrijednosti kroz dobitak ili gubitak. Na dan 31. decembar 2022. kao i 31. decembar 2021. godine, Banka nema finansijska sredstva i obaveze koje se odmjeravaju po fer vrijednosti kroz dobitak ili gubitak.

(c) Korišćenje procjenjivanja i pretpostavki

Pripremanje finansijskih iskaza u skladu sa MSFI zahtijeva upotrebu procjena i pretpostavki koje utiču na efekte primjenjivanja politika, prikazane iznose aktive i pasive, i na prikazane iznose prihoda i rashoda tokom iskaznog perioda. Procjene i prosuđivanja se donose na osnovu istorijskog iskustva i drugih činilaca, uključujući očekivanja u pogledu budućih događaja za koje se vjeruje da su u okvirima datih okolnosti razumna, gdje rezultati daju dobru osnovu za procjenu knjigovodstvene vrijednosti aktive i pasive koje se ne mogu jasno sagledati iz drugih izvora. Stvarni rezultati se mogu razlikovati od pomenutih procjena.

Procjene i prosuđivanja su predmet stalnog razmatranja. Promjene računovodstvenih procjena se priznaju u periodu kada je došlo do izmjene, ako se izmjena odnosi samo na taj period, odnosno, ako se izmjena odnosi na tekuće i buduće periode, priznaju se i u tom periodu i u budućim periodima.

Posebna područja nesigurnosti procjenjivanja i kritičnih pretpostavki u primjeni računovodstvenih politika koje su od velikog značaja za iznose objelodanjene u finansijskim iskazima, objelodanjena su u napomeni 5 uz finansijske iskaze.

Uprava kontinuirano prati povećane faktore neizvjesnosti, uključujući rusko-ukrajinski rat, globalnu inflaciju i opasnost od ponovne recesije u europodručju, koji mogu značajno uticati na finansijske performanse Centralne banke u narednom periodu.

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE

31. decembar 2022. godine

2. OSNOVE ZA SASTAVLJANJE I PREZENTACIJU FINANSIJSKIH ISKAZA (nastavak)

2.1. Osnove za sastavljanje i prezentaciju finansijskih iskaza (nastavak)

Primjena novih standarda i izmjena postojećih standarda koji su na snazi u tekućoj godini

A) Promjene u računovodstvenim politikama i objelodanjivanjima

Usvojene računovodstvene politike su u skladu sa onima iz prethodne finansijske godine, izuzev sledećih izmijenjenih MSFI koji su usvojeni od strane Banke od 1. januara 2022. godine:

- **MSFI 3 Poslovne kombinacije; MRS 16 Nekretnine, postrojenja i oprema; MRS 37 Rezervisanja, potencijalne obaveze i potencijalna imovina kao i godišnja poboljšanja 2018-2020 (Dopune)**

Izmjene su na snazi za godišnje periode izvještavanja koji počinju na dan ili nakon 1. januara 2022. godine, uz dozvoljenu raniju primjenu. Odbor za međunarodne računovodstvene standarde je izdao izmjene MSFI uskog opsega na sledeći način:

- MSFI 3 Poslovne kombinacije (Dopune) ažurira referencu u MSFI 3 Konceptualni okvir za finansijsko izvještavanje bez mijenjanja računovodstvenih zahtjeva za poslovne kombinacije.
- MRS 16 Nekretnine, postrojenja i oprema (Dopune) zabranjuje da preduzeće od troškova nekretnina, postrojenja i opreme odbije iznose primljene po osnovu prodaje artikala proizvedenih dok kompanija priprema sredstvo za njegovo korišćenje. Umjesto toga, kompanija će prepoznati takav prihod od prodaje i povezane troškove u bilansu uspjeha.
- MRS 37 Rezervisanja, potencijalne obaveze i potencijalna imovina (Dopune) navodi koje troškove preduzeće uključuje u određivanje troškova ispunjavanja ugovora u cilju procjene da li je ugovor štetan.
- Godišnja poboljšanja 2018-2020 dovode do manjih izmjena u MSFI 1 Prva primjena Međunarodnih standarda finansijskog izvještavanja, MSFI 9 Finansijski instrumenti, MRS 41 Poljoprivreda i ilustrativni primjeri za MSFI 16 Lizing.

Banka je procijenila da usvajanje izmjena ovog standarda nisu imale uticaj na finansijske iskaze Banke.

- **MSFI 16 Lizing - COVID-19 olakšice za zakupce nakon 30. juna 2021. godine (Dopuna)**

Izmjena se primjenjuje na godišnje izvještajne periode koji počinju na dan ili nakon 1. aprila 2021. godine, uz dozvoljenu raniju primjenu, uključujući i finansijske izvještaje koji još nisu odobreni za objavljivanje na datum izdavanja ove dopune. U martu 2021. godine, Odbor je izmijenio uslove praktičnih izuzetaka od zahteva MSFI 16 koji zakupcima obezbjeđuje oslobođanje od primjene smjernica MSFI 16 o modifikacijama ugovora o zakupu, koje se odnose na olakšice koje su nastale kao direktna posledica pandemije COVID-19. Nakon dopuna, praktični izuzeci se sada primjenjuju na olakšice za zakup za koje svako smanjenje lizing plaćanja utiče samo na plaćanja koja prvobitno dospijevaju 30. juna 2022. godine, pod uslovom da su ispunjeni drugi uslovi za primjenu praktičnog izuzetka.

Banka je procijenila da usvajanje izmjena ovog standarda nisu imale uticaj na finansijske iskaze Banke.

B) Standardi koji su izdati, ali još uvijek nisu stupili na snagu i nijesu ranije usvojeni

- **MRS 1 Prezentacija finansijskih izvještaja i MSFI Izvještaj iz prakse 2: Objelodanjivanje računovodstvenih politika (Dopune)**

Izmjene i dopune stupaju na snagu za godišnje periode koji počinju na dan ili nakon 1. januara 2023. godine, uz dozvoljenu raniju primjenu. Izmjene daju smjernice o primjeni koncepta procjene materijalnosti na objelodanjivanje računovodstvenih politika. Posebno, izmjene MRS 1 zamjenjuju zahtjev za objelodanjivanjem „značajnih“ računovodstvenih politika sa zahtjevom za objelodanjivanjem „materijalnih“ računovodstvenih politika. Takođe, uputstva i ilustrativni primjeri su dodati u Izvještaj iz prakse kako bi pomogli u primjeni koncepta materijalnosti prilikom donošenja procjena o obelodanjivanju računovodstvenih politika.

Banka je procijenila da usvajanje izmjena ovog standarda neće imati uticaj na finansijske iskaze Banke.

- **MRS 8 Računovodstvene politike, promjene računovodstvenih procjenama i greške: Definicija računovodstvenih procjena (Dopune)**

Izmjene stupaju na snagu za godišnje izvještajne periode koji počinju na dan ili nakon 1. januara 2023. godine, uz dozvoljenu raniju primjenu i primjenjuju se na promjene u računovodstvenim politikama i promjene računovodstvenih procjena koje se dešavaju na ili nakon početka tog perioda. Izmjenama se uvodi nova definicija računovodstvenih procjena, definisanih kao novčani iznosi u finansijskim izvještajima koji su predmet nesigurnosti pri odmeravanju. Takođe, dopunama se pojašnjava šta su promjene u računovodstvenim procjenama i kako se one razlikuju od promjena računovodstvenih politika i ispravki grešaka.

Banka je procijenila da usvajanje izmjena ovog standarda neće imati uticaj na finansijske iskaze Banke.

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE

31. decembar 2022. godine

2. OSNOVE ZA SASTAVLJANJE I PREZENTACIJU FINANSIJSKIH ISKAZA (nastavak)**2.1. Osnove za sastavljanje i prezentaciju finansijskih iskaza (nastavak)**

Primjena novih standarda i izmjena postojećih standarda koji su na snazi u tekućoj godini (nastavak)

B) Standardi koji su izdati, ali još uvijek nisu stupili na snagu i nijesu ranije usvojeni (nastavak)

- **MRS 12 Porez na dobit: Odloženi porezi koji nastaju u vezi sa sredstvima i obavezama koje proističu iz jedne transakcije (Dopune)**

Izmjene su na snazi za godišnje periode koji počinju na dan ili nakon 1. januara 2023. godine, uz dozvoljenu raniju primjenu. Izmjene sužavaju obim i daju dalja pojašnjenja u vezi sa izuzetkom za početno priznavanje prema MRS 12 i preciziraju kako kompanije treba da obračunavaju odloženi porez u vezi sa imovinom i obavezama koje proističu iz jedne transakcije, kao što su lizing i obaveze vraćanja u prvobitno stanje. Izmjene i dopune pojašnjavaju da kada su plaćanja kojima se izmiruje obaveza odbitna za poreske svrhe, stvar je prosuđivanja, uzimajući u obzir važeći poreski okvir, da li se takvi odbici mogu za poreske svrhe pripisati obavezama ili povezanoj komponenti imovine. Prema izmjenama, izuzetak od početnog priznavanja se ne primjenjuje na transakcije koje pri početnom priznavanju dovode do jednakih oporezivih i odbitnih privremenih razlika. Primjenjuje se samo ako priznavanje lizing sredstva i obaveze zakupa (ili obaveze za vraćanje imovine u prvobitno, uključujući sa tom obavezom povezano sredstvo) dovode do oporezivih i odbitnih privremenih razlika koje nisu jednake. Banka je procijenila da usvajanje izmjena ovog standarda neće imati uticaj na finansijske iskaze Banke.

- **MRS 1 Prezentacija finansijskih izvještaja: Klasifikacija kratkoročnih i dugoročnih obaveza (Dopune)**

Izmjene i dopune su na snazi za godišnje izvještajne periode koji počinju na dan ili nakon 1. januara 2024. godine, uz dozvoljenu raniju primjenu, i obavezu da se primjenjuju retrospektivno u skladu sa MRS 8. Cilj izmjena je da razjasni principe u MRS 1 za klasifikaciju obaveza na kratkoročne i dugoročne. Izmjenama je pojašnjeno značenje prava na odlaganje izmirenja obaveza, uslov da ovo pravo postoji na kraju izvještajnog perioda, da namjera menadžmenta ne utiče na klasifikaciju na kratkoročne i dugoročne obaveze, da opcije druge ugovorne strane koje bi mogle da dovedu do izmirenja obaveza prenosom sopstvenih instrumenata kapitala entiteta ne utiču na klasifikaciju na kratkoročnu i dugoročnu obavezu. Takođe, izmjene i dopune preciziraju da samo kovenante sa kojima entitet mora biti usklađen na ili pre datuma izvještavanja mogu uticati na klasifikaciju obaveze. Dodatna obelodanjivanja su takođe potrebna za dugoročne obaveze koje proizilaze iz kreditnih aranžmana koji su predmet usaglašenosti sa kovenantama u roku od dvanaest meseci nakon datuma izvještavanja. Ove izmjene još uvek nijesu usvojene od strane EU. Banka je procijenila da usvajanje izmjena ovog standarda neće imati uticaj na finansijske iskaze Banke.

- **MSFI 16 Lizing: Obaveze po osnovu u transakciji prodaje i povratnog lizinga (Dopune)**

Izmjene su na snazi za godišnje izvještajne periode koji počinju na dan ili nakon 1. januara 2024. godine, uz dozvoljenu raniju primjenu. Izmjene i dopune imaju za cilj da poboljšaju zahtjeve koje prodavac-zakupac koristi u odmeravanju obaveze za lizing koja proizilazi iz transakcije prodaje i povratnog zakupa u MSFI 16, dok se ne mijenja računovodstveni tretman zakupa koji nije u vezi sa transakcijama prodaje i povratnog lizinga. Konkretno, prodavac-zakupac određuje „lizing plaćanja” ili „revidirana lizing plaćanja” na takav način da prodavac-zakupac ne prizna bilo kakav iznos dobitka ili gubitka koji se odnosi na pravo korišćenja koje zadržava. Primjena ovih zahteva ne sprečava prodavca-zakupca da prizna, u bilansu uspjeha, bilo kakav dobitak ili gubitak u vezi sa djelimičnim ili potpunim raskidom zakupa. Prodavac-zakupac primjenjuje izmenu retrospektivno u skladu sa MRS 8 na transakcije prodaje i povratnog zakupa koje su sklopljene nakon datuma početne primjene, što je početak godišnjeg izvještajnog perioda u kojem je entitet prvi put primijenio MSFI 16. Ove izmjene još uvek nisu usvojene od strane EU. Banka je procijenila da usvajanje izmjena ovog standarda neće imati uticaj na finansijske iskaze Banke.

- **Dopuna MSFI 10 - Konsolidovani finansijski izvještaji i MRS 28 - Investicije u pridružene entitete i zajednička ulaganja: Prodaja aktive između investitora i zavisnog društva**

Izmjene ukazuju na poznato neslaganje zahteva u MSFI 10 i onih u MRS 28, vezanih za prodaju ili unošenje aktive između investitora i njegovih zavisnih društava i zajedničkih ulaganja. Glavna posledica izmjena odnosi se na to da je ukupan gubitak ili dobitak priznat kada transakcija tangira poslovanje (bez obzira da li je reč o zavisnom društvu ili ne). Djelimičan dobitak ili gubitak je priznat kada transakcija tangira aktivu koja ne predstavlja biznis, čak i kada je ova aktiva dio zavisnog društva. U decembru 2015. godine Odbor za međunarodne računovodstvene standarde odložio je datum primjene ovog standarda na neodređeno vreme čekajući ishod istraživanja vezano za primjenu metoda učešća. Ove izmjene još uvijek nisu usvojene od strane EU. Banka je procijenila da usvajanje izmjena ovog standarda neće imati uticaj na finansijske iskaze Banke.

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE

31. decembar 2022. godine

3. PREGLED ZNAČAJNIH RAČUNOVODSTVENIH POLITIKA**3.1. Prihodi i rashodi po osnovu kamata i naknada**

Prihodi i rashodi od kamata za kamatonosne finansijske instrumente se priznaju u okviru prihoda od kamata i rashoda kamata u iskazu o dobitku i gubitku. Metod efektivne kamatne stope je metod za obračun troškova otplate finansijskih sredstava ili finansijskih obaveza, kao i za alokaciju prihoda od kamata i rashoda kamata tokom odnosnog perioda. Efektivna kamatna stopa je stopa koja tačno svodi procijenjena buduća plaćanja ili naplate kroz očekivani životni vijek finansijskog instrumenta ili, kada je to prikladno, u kraćem vremenskom periodu, na neto knjigovodstvenu vrijednost finansijskih sredstava ili finansijskih obaveza. Kada računa efektivnu kamatnu stopu, CBCG procjenjuje tokove gotovine uzimajući u obzir sve ugovorene uslove finansijskog instrumenta, ali ne i buduće kreditne gubitke.

Prihodi i rashodi od naknada i provizija priznaju se na principu realizacije u momentu kada je usluga pružena. Naknade i provizije prevashodno obuhvataju naknade za usluge platnog prometa u zemlji, naknade za poslove fiskalnog agenta i naknade za druge usluge koje CBCG pruža u skladu sa Zakonom o CBCG. Prihodi i rashodi od naknada i provizija, koji su sastavni deo efektivne kamatne stope finansijskog sredstva ili obaveze, uključeni su u utvrđivanje efektivne kamatne stope. Ostali prihodi od naknada i provizija se evidentiraju u trenutku pružanja usluga. CBCG nije imala prihode i rashode od naknada i provizija po osnovu izdavanja kredita u toku obračunskog perioda.

3.2. Operativni lizing

Zakupi u kojima zakupodavac zadržava značajniji dio rizika i koristi od vlasništva klasifikuju se kao operativni zakupi (lizing).

Sredstva koja su data u operativni lizing uključena su u poziciju investicione nekretnine u iskazu o finansijskoj poziciji. Prihodi po osnovu lizinga (bez bilo koje stimulacije date korisniku lizinga) priznaju se kao prihod u iskazu o dobitku i gubitku, u jednakim godišnjim iznosima, tokom perioda trajanja lizinga.

3.3. Preračunavanje stranih valuta***Funkcionalna valuta i valuta prikazivanja***

Stavke uključene u finansijske iskaze CBCG se odmjeravaju korišćenjem valute primarnog privrednog okruženja u kom CBCG posluje („funkcionalna valuta”). Finansijski iskazi su prikazani u hiljadama EUR koji predstavlja funkcionalnu valutu i valutu prikazivanja Banke.

Transakcije i stanja

Transakcije u stranoj valuti se preračunavaju u funkcionalnu valutu primjenom deviznih kurseva važećih na dan transakcije. Pozitivne i negativne kursne razlike nastale iz izmirenja takvih transakcija i iz preračuna monetarnih sredstava i obaveza izraženih u stranim valutama na kraju godine, priznaju se u iskazu o dobitku i gubitku.

3.4. Porezi i doprinosi**Porez na dobit**

U skladu sa Zakonom o Centralnoj banci Crne Gore, CBCG je oslobođena plaćanja poreza na dobit.

Porezi, doprinosi i druge dažbine koje ne zavise od rezultata poslovanja

Ostali porezi iskazani su u okviru troškova poslovanja. Iznosi poreza koji je CBCG u obavezi da plati su iskazani u okviru ostalih obaveza kao obaveze za poreze.

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE

31. decembar 2022. godine

3. PREGLED ZNAČAJNIH RAČUNOVODSTVENIH POLITIKA (nastavak)

3.5. Gotovina i gotovinski ekvivalenti

Gotovina i gotovinski ekvivalenti obuhvataju sredstva sa rokom dospelja kraćim od tri mjeseca od dana pribavljanja, uključujući gotovinu u trezoru i blagajni, depozite po viđenju i kratkoročne plasmane kod stranih banaka. Gotovinski ekvivalenti podrazumijevaju i finansijskih sredstava koja se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultata (OCI) i poziciju kod Međunarodnog monetarnog fonda.

Gotovina, depoziti po viđenju i kratkoročni plasmani kod stranih banaka kao gotovinski ekvivalent u EUR-ima, priznaju se po nominalnoj (fer) vrijednosti. Naknadno vrednovanje depozita se vrši po amortizovanoj vrijednosti koristeći metod efektivne kamate.

Plemeniti metali procjenjuju se po fer vrijednosti izvedenoj iz cijena plemenitih metala na svjetskom tržištu, na dan sastavljanja bilansa. Efekti promena fer vrijednosti se priznaju u iskazu o dobitku i gubitku.

Plasmani iskazani u specijalnim pravima vučenja (Special Drawing Rights - SDR) procjenjuju se na dan sastavljanja finansijskog izvještaja, po kursu SDR/EUR koji objavljuje Međunarodni monetarni fond.

Za potrebe sastavljanja iskaza o tokovima gotovine, gotovina i gotovinski ekvivalenti obuhvataju sredstva sa rokom dospelja kraćim od tri mjeseca od dana pribavljanja, uključujući gotovinu u trezoru i depozite po viđenju i kratkoročne depozite kod stranih banaka.

3.6. Finansijski instrumenti

Finansijska sredstva

(a) Klasifikacija i vrednovanje finansijskih sredstava

MSFI 9 uvodi novu klasifikaciju finansijskih sredstava i novi pristup za njihovo vrednovanje, koji se zasnivaju na poslovnom modelu za upravljanje finansijskim sredstvima i karakteristikama novčanih tokova.

U skladu sa MSFI 9, finansijska sredstva se klasifikuju u jednu od tri navedene kategorije prilikom početnog priznavanja: finansijska sredstva koja se mjere po amortizovanom trošku (AC), finansijska sredstva koja se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupni rezultat (FVOCI) i finansijska sredstva koja se mjere fer vrijednost kroz račun dobitka i gubitka (FVTPL).

Finansijska sredstva će biti vrednovana po amortizovanom trošku (AC) samo ako su ispunjena sledeća dva uslova:

- finansijska sredstva se drži u poslovnom modelu čiji je cilj držanje finansijskog sredstva do datuma dospelja i naplata očekivanih novčanih tokova i
- očekivani novčani tokovi predstavljaju isključivo naplatu glavnice i kamate obračunate na preostali iznos glavnice.

Finansijska sredstva će biti vrednovana po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat (FVOCI) samo ako su ispunjena sledeća dva uslova:

- finansijska sredstva se drže u poslovnom modelu čiji je cilj držanje finansijskog sredstva zbog naplate očekivanih novčanih tokova i njegove prodaje;
- očekivani novčani tokovi predstavljaju isključivo naplatu glavnice i kamate obračunate na preostali iznos glavnice.

Prilikom inicijalnog priznavanja instrumenata kapitala, koji se ne drže radi trgovanja, Banka može napraviti kasnije nepromjenljivi izbor da se sve promjene fer vrijednosti ovih instrumenata priznaju u okviru ostalih dobitaka i gubitaka u izvještaju o ukupnom rezultatu. Ova klasifikacija se radi na bazi donošenja odluke za svaku pojedinačnu investiciju.

Finansijska sredstva koja ne ispunjavaju prethodno navedene uslove biće klasifikovana i vrednovana po fer vrijednosti kroz račun dobitka i gubitka (FVTPL).

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE

31. decembar 2022. godine

3. PREGLED ZNAČAJNIH RAČUNOVODSTVENIH POLITIKA (nastavak)

3.6. Finansijski instrumenti (nastavak)

Finansijska sredstva (nastavak)

(a) Klasifikacija i vrednovanje finansijskih sredstava (nastavak)

Finansijska sredstva koja ispunjavaju uslove da budu klasifikovani i vrednovani po amortizovanom trošku ili po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat mogu se, samo u slučaju da Banka time eliminiše računovodstvenu neusklađenost u računu dobitka i gubitka, aktiviranjem opcije fer vrijednosti kroz račun dobitka i gubitka klasifikovati i vrednovati po fer vrijednosti kroz račun dobitka i gubitka.

Finansijska sredstva se klasifikuju u jednu od navedenih kategorija pri inicijalnom priznavanju. Međutim, za finansijska sredstva koja su u vlasništvu Banke u trenutku inicijalne primjene MSFI 9, procjena biznis modela se zasniva na tada važećim okolnostima i činjenicama. Takođe, MSFI 9 dopušta novo opredjeljivanje za klasifikaciju kao FVTPL ili FVOCI na datum inicijalne primjene standarda i dopušta ili zahtjeva promjenu prethodnog opredjeljenja za klasifikaciju kao FVTPL ukoliko činjenice i okolnosti na datum inicijalne primjene standarda na to ukazuju.

Naknadno vrednovanje određeno je klasifikacijom finansijskog sredstva.

Finansijska sredstva po amortizovanom trošku - Klasifikacija finansijskih sredstava po amortizovanom trošku se primjenjuje na dužnička finansijska sredstva koji ispunjavaju uslove odabranog poslovnog modela i kriterijume testa novčanih tokova. Vrednovanje po amortizovanom trošku zahtijeva primjenu metode efektivne kamatne stope. Amortizovani trošak finansijskog sredstva se definiše kao iznos po kojem je finansijsko sredstvo ili finansijska obaveza vrednovana pri inicijalnom priznavanju, minus otplata glavnice, plus ili minus kumulativna amortizacija bilo koje razlike između inicijalnog iznosa i iznosa na datum dospelja korišćenjem metoda efektivne kamatne stope i za finansijska sredstva usklađena za rezervisanje za gubitke. Dobici i gubici po osnovu finansijskih sredstava iz ove kategorije se priznaju u računu dobitka ili gubitka. Dobici i gubici koji su rezultat promjena u fer vrijednosti se ne priznaju za finansijska sredstva koja su klasifikovana u kategoriju po amortizovanom trošku.

Finansijska sredstva po fer vrijednosti kroz račun dobitka i gubitka - Sredstva klasifikovana po fer vrijednosti kroz račun dobitka i gubitka se vrednuju po fer vrijednosti. Svi dobici i gubici koji nastaju kao rezultat promjene u fer vrijednosti se priznaju u računu dobitka i gubitka, osim za hedžing instrumente koji su priznati kao deo određenog hedžing odnosa. Dobici i gubici koji nastaju između datuma posljednjeg izvještajnog perioda i datuma otuđenja sredstava ne predstavljaju posebne dobitke i gubitke prilikom otuđenja. Takvi dobici i gubici koji nastaju prije otuđenja, dok se sredstvo i dalje vrednuje po fer vrijednosti kroz račun dobitka i gubitka, se priznaju u računu dobitka i gubitka.

Finansijska sredstva po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat - Za dužničke instrumente vrednovane po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat, promjena u fer vrijednosti će biti priznata u ostalom ukupnom rezultatu, dok će sledeći dobici i gubici biti priznati u računu dobitka i gubitka i to:

- Kamata obračunata korišćenjem metode efektivne kamatne stope,
- Dobici i gubici od kursnih razlika,
- Dobici i gubici od ispravke vrijednosti.

Banka je utvrdila klasifikaciju finansijskog sredstva na osnovu analize poslovnog modela i testa novčanih tokova.

Poslovni model

Banka je definisala tri osnovna poslovna modela upravljanja finansijskim sredstvima:

-Poslovni model čiji je cilj naplata ugovorenih novčanih tokova finansijskog sredstava;

-Poslovni model čiji su ciljevi pored naplate ugovorenih novčanih tokova finansijskih sredstava takođe i prodaja finansijskih sredstava i

-Poslovni modeli sa ostalim strategijama, uključujući i poslovni model držanja za trgovanje.

Rukovodstvo Banke utvrđuje poslovne modele upravljanja finansijskim sredstvima.

Procjena poslovnog modela

Banka vrši procjenu ciljeva poslovnih modela za upravljanje finansijskim sredstvima na portfolio nivou, budući da ovakva procjena na najbolji način oslikava način upravljanja poslovnim aktivnostima i način izvještavanja rukovodstva.

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE

31. decembar 2022. godine

3. PREGLED ZNAČAJNIH RAČUNOVODSTVENIH POLITIKA (nastavak)

3.6. Finansijski instrumenti (nastavak)

Informacije koje će se razmatrati uključuju:

- Politike i ciljeve koji su definisani za svaki od portfolija finansijskih sredstava i način njihove primjene u praksi. Posebna pažnja će se posvetiti procjeni da li je strategija rukovodstva usmjerena na naplatu ugovorenih prihoda od kamate, održavanje određenog profila u pogledu kamatnih stopa, usklađivanje ročnosti finansijskih sredstava sa ročnošću finansijskih obaveza iz kojih se finansiraju ta finansijska sredstva ili je pak strategija rukovodstva usmjerena na novčane tokove od prodaje finansijskih sredstava;
- Na koji način se prati profitabilnost portfolija i na koji način se rukovodstvo izvještava o ovim performansama;
- Rizici koji utiču na profitabilnost poslovnog modela i finansijskih sredstava kojima se upravlja putem primjene određenog poslovnog modela, kao i način upravljanja ovim rizicima i
- Učestalost, obim i trenutak prodaje u prethodnom periodu, razlozi za prodaju i očekivanja za prodaju u narednom periodu. Ipak, informacije o prodajnim aktivnostima neće biti posmatrane izolovano, već kao dio ukupne ocjene na koji način su ostvareni postavljeni ciljevi za upravljanje finansijskim sredstvima i kako su novčana sredstva od finansijskih sredstava prikupljena.

Finansijska sredstva koja se drže radi prodaje ili kojima se upravlja i čija se profitabilnost mjeri na bazi promjene fer vrijednosti biće vrednovana kao FVTPL, budući da cilj upravljanja ovim sredstvima nije naplata ugovorenih novčanih tokova, niti je pak cilj i naplata ugovorenih novčanih tokova i prodaja.

Procjena da li se novčani tokovi odnose isključivo na naplatu glavnice i kamate

Banka vrši analizu novčanih tokova finansijskog sredstva odmah po pribavljanju ili izdavanju određenog finansijskog sredstva, a u cilju utvrđivanja da li su novčani tokovi finansijskog sredstva konzistentni sa osnovnim kreditnim poslom, tj. da li se odnose isključivo na naplatu glavnice i kamate na neizmireni iznos glavnog duga.

Karakteristike finansijskih sredstava koje dovode do novčanih tokova koji se ne odnose samo na plaćanja glavnice i kamata će se zanemariti:

- Ukoliko ove karakteristike imaju nematerijalan efekat na ukupne novčane tokove finansijskog sredstva;
- Ukoliko se ove karakteristike realizuju u poslovnoj praksi isključivo u nastanku događaja koji su ekstremno rijetki, abnormalni i imaju izrazito malu vjerovatnoću nastanka.

Za potrebe ove procjene, pojmovi glavnice i kamate odnose se na sledeće definicije:

- glavnica predstavlja fer vrijednost finansijskog sredstva prilikom inicijalnog priznavanja;
- kamata koja ispunjava kriterijume prethodno navedenih modela sastoji se od sledećih elemenata:
 - o vremenske vrijednosti novca;
 - o kreditnog rizika koji je povezan sa glavnicom za određeni vremenski period;
 - o ostali osnovni rizici i troškovi kreditiranja;
 - o margine Banke.

Finansijska sredstva koja ne ispunjavaju prethodno navedene uslove biće klasifikovana i vrijednovana po fer vrijednosti kroz račun dobitka i gubitka.

U slučaju izmjena ugovornih odredbi koje utvrđuju novčane tokove finansijskog sredstva koje Banka posjeduje, Banka će izvršiti procjenu da li su ove izmjene materijalno značajne i da li stvaraju uslove pri kojima Banka mora da izvrši prestanak priznavanja finansijskog sredstva.

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE

31. decembar 2022. godine

3. PREGLED ZNAČAJNIH RAČUNOVODSTVENIH POLITIKA (nastavak)

3.6. Finansijski instrumenti (nastavak)

Procjena efekata izmjena novčanih tokova će biti zasnovana na kvalitativnoj i kvantitativnoj analizi. Banka prvo vrši kvalitativnu analizu i procjenjuje da li je došlo do nekog od sledećih događaja:

- promjena valuta finansijskog sredstva;
- konsolidovanje više finansijskih sredstava u jedno;
- promjena ugovorne strane koja je primalac sredstava koje je Banka plasirala ili je emitent finansijskog sredstva koji Banka posjeduje;
- uvođenje dodatnih klauzula koje podrazumijevaju da se budući novčani tokovi neće sastojati isključivo od isplata glavnice i kamate na neizmirenu glavnice.

U slučaju da je bilo koji od gore navedenih uslova ispunjen, Banka prestaje da priznaje finansijsko sredstvo, priznaje dobitak ili gubitak od prestanka priznavanja.

U slučaju da gore navedeni uslovi nisu ispunjeni, Banka sprovodi kvantitativnu analizu koja podrazumijeva poređenje neto sadašnje vrijednosti finansijskog sredstva prije navedenih izmjena i neto sadašnje vrijednosti novčanih tokova koji proističu iz finansijskog sredstva nakon izmjena. Razliku između sadašnjih vrijednosti finansijskog sredstva prije i poslije izmjene Banka će iskazati kao gubitak, odnosno dobitak usled izmjena novčanih tokova finansijskih sredstava. Ovaj gubitak, odnosno dobitak, linearno će se amortizovati u preostalom vijeku trajanja finansijskog sredstva.

(b) Umanjenje vrijednosti finansijskih sredstava

Banka vrši procjenu umanjenja vrijednosti finansijskih sredstava (u daljem tekstu: obezvrijeđenje) na osnovu modela očekivanih kreditnih gubitaka (eng. Expected credit losses, ECL) u cilju predviđanja budućih gubitaka. Banka priznaje rezervisanja za očekivane kreditne gubitke za finansijska sredstva koja se mjere po amortizovanom trošku i po fer vrijednosti kroz ostali ukupni rezultat. Banka priznaje gubitke po obezvrijeđenju na svaki izvještajni datum.

Banka će internim dokumentima utvrditi metodološki okvir za umanjenje vrijednosti finansijskih sredstava.

Na svaki izvještajni datum Banka će procijeniti da li je za finansijska sredstva u porfoliju došlo do značajnog povećanja kreditnog rizika u odnosu na inicijalni utvrđeni kreditni rizik za svako pojedinačno sredstvo.

Ukoliko je došlo do značajnog povećanja kreditnog rizika u smislu prethodnog stava, Banka će izmjeriti rezervisanje za umanjenje vrijednosti za finansijska sredstva u iznosu jednakom očekivanim kreditnim gubicima na cjeloživotnom nivou. Ukoliko nije došlo do povećanja kreditnog rizika za finansijska sredstva, rezervacije za umanjenje vrijednosti će se mjeriti na dvanaestomjesečnom nivou.

Takodje, Banka može pretpostaviti da se kreditni rizik finansijskog sredstva nije značajno povećao u odnosu na trenutak inicijalnog izlaganja kreditnom riziku, ako se utvrdi da je to sredstvo na izvještajni datum sredstvo niskog kreditnog rizika.

Kreditni rizik za finansijsko sredstvo se smatra da je nizak u smislu prethodnog paragrafa, ako ima nizak rizik od neispunjenja obaveza (defaulta), ili dužnik ima veliki kapacitet da uredno vraća svoje ugovorne novčane obaveze kratkoročno i dugoročno.

Banka priznaje dobitak ili gubitak od umanjenja vrijednosti u računu dobitka i gubitka u iznosu očekivanih kreditnih gubitaka (ili poništenja) što je potrebno kako bi se rezervacije za umanjenje vrijednosti na datum izvještavanja uskladile sa iznosom koji je potrebno priznati.

Banka može odabrati pojednostavljeni pristup za izračunavanje očekivanih kreditnih gubitaka za potraživanja od kupaca, potraživanja od zakupa i ugovorene imovine.

Priznavanje prihoda od kamata na finansijska sredstva - Prihodi od kamata na finansijska sredstva se obračunavaju korišćenjem metoda efektivne kamatne stope, tako što se efektivna kamatna stopa primjeni na bruto knjigovodstvenu vrijednost finansijskog sredstva. Efektivna kamatna stopa predstavlja stopu koja precizno diskontuje procijenjene buduće novčane tokove, kroz očekivani period trajanja finansijskog sredstva ili finansijske obaveze, do bruto knjigovodstvene vrijednosti finansijskog sredstva ili do amortizovanog troška finansijske obaveze. Obračun ne uzima u obzir očekivani kreditni gubitak, ali uključuje troškove transakcije, premiju ili diskont i naknade koji su sastavni dio efektivne kamatne stope. Ovaj pristup priznavanja prihoda od kamata odgovara finansijskim sredstvima na dvanaestomjesečnom ili cjeloživotnom nivou (nivo 1 i 2).

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE

31. decembar 2022. godine

3. PREGLED ZNAČAJNIH RAČUNOVODSTVENIH POLITIKA (nastavak)

3.6. Finansijski instrumenti (nastavak)

Izuzetak od navedenog pristupa priznavanja prihoda od kamata, Banka primjenjuje kada je:

- Kupljeno ili samostalno izdato finansijsko sredstvo obezvrijeđeno. Za takva finansijska sredstva, Banka će primijeniti kreditno prilagođenu efektivnu kamatnu stopu na amortizovani trošak finansijskog sredstva od momenta inicijalnog priznavanja i
- Finansijsko sredstvo koje nije kupljeno ili samostalno izdato kao obezvrijeđeno već je u narednom periodu došlo do obezvrijeđivanja finansijskog sredstva. Za takva finansijska sredstva, Banka će primijeniti efektivnu kamatnu stopu na amortizovani trošak finansijskog sredstva u narednim izvještajnim periodima.

Za kupljena i samostalno izdata finansijska sredstva koja su obezvrijeđena (prilikom kupovine ili naknadno) Banka će primijeniti kreditno prilagođenu efektivnu kamatnu stopu, koja se obračunava na bazi amortizovanog troška bruto knjigovodstvene vrijednosti finansijskog instrumenta i uključuje uticaj očekivanog kreditnog gubitka na procijenjene buduće novčane tokove. Oba izuzetka navedena u tekstu gore odgovaraju Nivou 3 obezvrijeđenja finansijskih instrumenata. Za takva finansijska sredstva, Banka će primijeniti efektivnu kamatnu stopu na neto knjigovodstvenu vrijednost finansijskog sredstva.

Banka je definisala internu metodologiju umanjenja vrijednosti po MSFI 9.

U skladu sa odrednicama investicione politike i postojećim portfoliom Banke, finansijska aktiva Banke (uz definisane izuzetke) koji je u obimu umanjenja vrijednosti će biti klasifikovan kao portfolio niskog rizika.

Kreditni rizik za finansijski instrument se smatra da je nizak ako postoji mala vjerovatnoća od neispunjenja obaveza (defaulta), ili dužnik ima veliki kapacitet da uredno vraća svoje ugovorne novčane obaveze kratkoročno i dugoročno. Pri određivanju niskog kreditnog rizika, Banka će koristiti svoju internu procjenu koja je konzistentna sa globalnom definicijom niskog kreditnog rizika ili eksterne rejting-e (npr. finansijski instrumenti investicionog ranga).

Prilikom inicijalnog priznavanja sva finansijska aktiva koja spada u djelokrug MSFI 9 je alocirana u fazu 1 odnosno sva finansijska imovina u portfoliju Banke svoj početak ima u toj fazi. U skladu sa algoritmom umanjenja vrijednosti aktiva Banke u MSFI 9 je klasifikovana kao aktiva sa niskim kreditnim rizikom i zahtijeva obračun 12-to mjesečnih očekivanih gubitaka. Značajan porast kreditnog rizika u odnosu na inicijalno prepoznavanje vodi do prelaska finansijskih sredstava u fazu 2. Eventualni nastanak statusa neispunjenja obaveza ili objektivni dokaz umanjenja vrijednosti vodi do prelaska finansijskih sredstva u fazu 3.

Finansijska sredstva se klasifikuju u fazu 2 ukoliko se uoči značajno povećanje kreditnog rizika odnosno ukoliko su ispunjeni neki od sljedećih kriterijuma:

- Pad na ljestvici kompozitnog rejting-a za više od 2 podioka i/ili
- Smanjenje ispod BBB- podioka na ljestvici kompozitnog rejting-a;
- Minimalno kašnjenje više od 30 dana u kontinuitetu.

Banka može na osnovu svoje analize odrediti alokaciju finansijskog instrumenta u fazu 2. Gore navedeni kriterijumi se odnose na finansijske instrumente koji nisu alocirani u fazu 3, odnosno za koje ne postoji objektivni dokaz umanjenja vrijednosti. Kriterijum za prelazak u fazu 3 je dodjeljivanje statusa defaulta finansijskom instrumentu.

Banka će evidentirati obezvrijeđenje za dužničke hartije od vrednosti po FVOCI u zavisnosti od toga dali su klasifikovane u fazu 1, 2, 3. Međutim, očekivani kreditni gubici neće umanjiti knjigovodstvenu vrednost ovih finansijskih sredstava u izvještaju o finansijskoj poziciji, koja će ostati po fer vrednosti. Umesto toga, iznos jednak ispravki vrednosti koji bi nastao u slučaju merenja po amortizovanom trošku će se priznati u okviru ostale sveobuhvatne dobiti (OCI) kao akumulirani iznos obezvrijeđenja, sa odgovarajućim obračunom u bilansu uspeha.

Utvrđivanje ECL

Individualno izračunavanje umanjenja vrijednosti

Prema MSFI 9, Banka je dužna računati očekivane kreditne gubitke finansijskog instrumenta na način koji odražava objektivni i vjerovatnoćom ponderisani iznos koji se određuje evaluacijom niza mogućih ishoda/scenarija. Iz tog razloga, za individualni pristup ocjeni umanjenja vrijednosti u Banci se koristi procjena kroz tri različita scenarija.

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE**31. decembar 2022. godine****3. PREGLED ZNAČAJNIH RAČUNOVODSTVENIH POLITIKA (nastavak)****3.6. Finansijski instrumenti (nastavak)**

Pri mjerenju očekivanih kreditnih gubitaka Banka nije dužna odrediti svaki mogući scenarij. Međutim, dužna je uzeti u obzir rizik ili vjerovatnoću nastanka kreditnog gubitka na način koji odražava vjerovatnoću nastanka kreditnog gubitka i vjerovatnoću izostanka kreditnog gubitka, čak i ako je vjerovatnoća nastanka kreditnog gubitka vrlo mala.

Iznos umanjenja vrijednosti za izloženosti koje su predmet individualne procjene se računa kao razlika između knjigovodstvene vrijednosti finansijskog instrumenta i vjerovatnoćom ponderisane sadašnje vrijednosti procijenjenih novčanih tokova, diskontovane efektivnom kamatnom stopom.

Definicija default-a

Kriterijumi za status neispunjavanja obaveza su objektivni dokazi umanjenja vrijednosti i to posebno:

- značajne finansijske poteškoće emitenta hartija od vrijednosti;
- kršenje ugovornih obaveza u smislu kašnjenja po obavezama glavnice i kamate (minimalno kašnjenje više od 90 dana u kontinuitetu);
- eventualno restruktuiranje ili izmjena postojećih uslova otplate finansijskog instrumenta iz razloga koji se odnose na finansijske poteškoće emitenta;
- vjerovatnoća bankrota i/ili likvidacije ili drugi oblik finansijske reorganizacije;
- nedostatak aktivnog tržišta za trgovanje.

U skladu sa navedenim, Banka će označiti finansijske instrumente kod kojih uoči kriterijume za status neispunjavanja obaveza. U skladu sa klasifikacijom po fazama, sve izloženosti koje bi bile u statusu neispunjavanja obaveza, moraju se svrstati u fazu 3.

Inputi za procjenu da li je određeno finansijsko sredstvo u default-u i njihov značaj mogu da se mijenjaju tokom vremena u skladu sa izmjenom okolnosti.

Kreditni rejtinzi i forward-looking informacije

Banka će u svojim izvještajima o izloženosti riziku i performansama portfolija međunarodnih rezervi vršiti redovni monitoring svoje finansijske aktive u kojem su takođe analizirana i predviđanja o kretanju rating-a u kratkoročnom i dugoročnom periodu. U skladu s tim, vršiće se uključivanje budućih informacija u izračun očekivanih gubitaka prilagođavanjem vjerovatnoće gubitka.

Obzirom da se predviđanje rejting-a prati kroz tri različite rejting agencije (S&P, Moody's i Fitch), dostupne prognoze agencija se ponderišu istom vjerovatnoćom, što se dalje odražava u kompozitnom rejting-u. Ukoliko je predviđanje kompozitnog rejting-a na kratkoročnoj ili dugoročnoj osnovi manje od 2 podioka (notcha) od trenutnog rejting-a, u izračun očekivanih kreditnih gubitaka uzima se najslabiji dostupni rejting agencija, odnosno parametri rizika koji se vežu za taj rejting.

Primjena forward-looking informacija treba omogućiti i rezultirati:

- Objektivnim rezultatima za iznos očekivanog kreditnog gubitka;
- Bez kašnjenja u priznavanju očekivanog kreditnog gubitka.

Kretanje makroekonomskih pokazatelja je ciklično, stoga je za opis ekonomskog ponašanja portfolija dovoljno posmatrati jedan izabrani makroekonomski indikator koji ima najviše uticaja temeljem strukture portfolia (npr. BDP, stopa inflacije itd). Dodatno, ocjene rejting agencija metodološki uključuju makroekonomske parametre.

S obzirom na to da Banka u svom portfoliju ima finansijske instrumente od izdavaoca različitih i po strukturi kao i geografskoj rasprostranjenosti, nije moguće napraviti jedinstven model budućih informacija koji bi uključivao makroekonomske informacije, a koji bi opisao predviđeno ponašanje finansijskih instrumenata u budućnosti. Stoga, s ciljem uključivanja makroekonomskih predviđanja u model izračuna očekivanih kreditnih gubitaka, Banka se oslanja na predviđanja promjene rejtinga za pojedine instrumente (izdavaoce) koje ima u portfoliju, i to na način da u svoj model inkorporira predviđanje smjera kretanja rejtinga.

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE

31. decembar 2022. godine

3. PREGLED ZNAČAJNIH RAČUNOVODSTVENIH POLITIKA (nastavak)

3.6. Finansijski instrumenti (nastavak)

(c) Prestanak priznavanja finansijskih sredstava

Prestanak priznavanja finansijskog sredstva se vrši samo, i isključivo samo, ako je došlo do:

- prestanka prava na naplatu očekivanih novčanih tokova;
- transfera prava na finansijska sredstva drugom entitetu;
- značajne izmjene novčanih tokova finansijskog sredstva.

Prestankom prava na naplatu novčanih tokova smatra se da su cjelokupni inicijalno ugovoreni novčani tokovi naplaćeni i da finansijsko sredstvo prestaje da postoji.

U slučaju transfera prava na finansijsko sredstvo drugom entitetu, Banka razmatra elemente transfera rizika i benefita, kao i kontrole nad finansijskim sredstvom.

Transferom svih rizika i benefita povezanih sa finansijskim sredstvom na drugi entitet, Banka prestaje sa priznavanjem tog sredstva.

Ako je Banka transferisala dio rizika i benefita povezanih sa finansijskim sredstvom, potrebno je utvrditi da li Banka i dalje ima kontrolu nad tim sredstvom. Ako Banka nije zadržala kontrolu nad finansijskim sredstvom potrebno je prestati sa priznavanjem sredstva, dok se u suprotnom nastavlja sa priznavanjem sredstva dokle god je dio rizika vezan za Banku.

Finansijske obaveze

Finansijske obaveze se inicijalno priznaju po fer vrijednosti koja je uobičajeno vrijednost priliva, umanjena za nastale transakcione troškove. U narednim periodima finansijske obaveze se odmjeravaju po amortizovanoj vrijednosti, primjenom metode efektivne kamatne stope. Finansijska obaveza prestaje da se priznaje kada je obaveza izmirena, ukinuta ili kada je prenijeta na drugog.

3.7. Nematerijalna ulaganja

Stecene licence računarskih softvera kapitalizuju se u iznosu troškova nastalih u sticanju i stavljanju u upotrebu softvera. Izdaci vezani za razvoj novih kompjuterskih softvera priznaju se kao trošak u periodu kada nastanu. Izdaci direktno povezani sa razvojem postojećih softverskih aplikacija koje kontroliše CBCG se kapitalizuju samo kada je vjerovatno da će CBCG generisati ekonomsku korist pripisivu tom ulaganju i kada se troškovi mogu pouzdano odmjeriti. Direktno pripisivi troškovi uključuju troškove zaposlenih u timu koji je razvio softver.

Trošak kojim se poboljšavaju i pospješuju performanse računarskih programa koje prevazilaze njihove prvobitne specifikacije priznaje se kao povećanje vrijednosti računarskog softvera u upotrebi. Računarski softver se amortizuje primjenom proporcionalne metode, tokom njegovog korisnog vijeka upotrebe, ali ne duže od pet godina.

Ostali troškovi vezani za održavanje softverskih programa se priznaju kao trošak perioda u kom su nastali.

Nematerijalna ulaganja podliježu provjeri da li je došlo do umanjenja njihove vrijednosti uvijek kada događaji ili izmjenjene okolnosti ukažu da knjigovodstvena vrijednost možda neće biti nadoknadiva. Gubitak zbog umanjenja vrijednosti se priznaje u visini iznosa za koji je knjigovodstvena vrijednost sredstva veća od njegove nadoknadive vrijednosti. Nadoknadiva vrijednost je fer vrijednost sredstva umanjena za troškove prodaje ili vrijednost u upotrebi, u zavisnosti od toga koja od ove dvije vrijednosti je veća. Za svrhu procjene umanjenja vrijednosti, sredstva se grupišu na najnižim nivoima na kojima mogu da se utvrde odvojeni prepoznatljivi novčani tokovi (jedinice koje generišu gotovinu).

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE

31. decembar 2022. godine

3. PREGLED ZNAČAJNIH RAČUNOVODSTVENIH POLITIKA (nastavak)

3.8. Nekretnine, postrojenja i oprema

Nekretnine, postrojenja i oprema CBCG se, kako je niže navedeno, iskazuju po revalorizovanoj vrijednosti umanjenoj za kumuliranu ispravku vrijednosti.

Zemljište se iskazuje po revalorizovanoj vrijednosti i ne podliježe amortizaciji.

Naknadni troškovi se uključuju u nabavnu vrijednost sredstva ili se priznaju kao posebno sredstvo, ukoliko je primjenljivo, samo kada postoji vjerovatnoća da će CBCG u budućnosti imati ekonomsku korist od tog sredstva i ako se njegova vrijednost može pouzdano odmjeriti. Svi drugi troškovi tekućeg održavanja terete iskaz o dobitku i gubitku izvještajnog perioda u kome su nastali.

Amortizacija nekretnina, postrojenja i opreme se obračunava primjenom proporcionalne metode kako bi se njihov trošak rasporedio na njihovu rezidualnu vrijednost tokom predviđenog korisnog vijeka trajanja sredstva.

Primjenjene stope amortizacije za 2022. godinu za najznačajnije grupe nekretnina, postrojenja i opreme, određene na bazi korisnog vijeka upotrebe sredstava, su sljedeće:

Glavne kategorije nekretnina, postrojenja i opreme	Stopa amortizacije nakon procjene (%)
Građevinski objekti	1.43 -3.03
Pomoćni objekti	1.39 -20.00
Trafostanice, generatori, agregati	5.00 – 33.33
Oprema za rad sa novcem	7.69 -25.00
Računari i prateća oprema	7.14 -100.00
Mobilni telefoni	33.33 -100.00
Telekomunikaciona i PTT oprema	11.1 -50.00
Kancelarijski namještaj i oprema	7.69 – 100.00
Motorna vozila	8.33 – 25,00

Dobici i gubici po osnovu otuđenja nekretnina, postrojenja i opreme se utvrđuju kao razlika između novčanog priliva i knjigovodstvene vrijednosti i iskazuju se u iskazu o dobitku i gubitku u okviru ostalih operativnih troškova.

Rezidualna vrijednost i korisni vijek upotrebe sredstva se revidiraju, i po potrebi koriguju, na datum svakog iskaza o finansijskoj poziciji. Provjera da li je došlo do umanjenja vrijednosti osnovnih sredstava vrši se kada događaji ili izmjenjene okolnosti ukažu da knjigovodstvena vrijednost možda neće biti nadoknadiva. Gubitak zbog umanjenja vrijednosti se priznaje u visini iznosa za koji je knjigovodstvena vrijednost sredstva veća od njegove nadoknadive vrijednosti. Nadoknadiva vrijednost je fer vrijednost sredstva umanjena za troškove prodaje ili vrijednost u upotrebi, u zavisnosti od toga koja od te dvije vrijednosti je veća. Za svrhu procjene umanjenja vrijednosti, sredstva se grupišu na najnižim nivoima na kojima mogu da se utvrde odvojeni prepoznatljivi novčani tokovi (jedinice koje generišu gotovinu).

Nekretnine, postrojenja i oprema podliježu redovnoj revalorizaciji. Učestalost revalorizacije zavisi od kretanja fer vrijednosti sredstava koja se revalorizuju. Kada se sredstvo revalorizuje, njegova kumulirana revalorizacija, do datuma nove revalorizacije, se preračunava u srazmjeri sa izmjenom njegove bruto knjigovodstvene vrijednosti, tako da knjigovodstvena vrijednost sredstva nakon revalorizacije bude jednaka njegovoj revalorizovanoj vrijednosti. Procjena vrijednosti je izvršena u maju 2021. godine.

Povećanje knjigovodstvene vrijednosti nekretnina, postrojenja i opreme po osnovu revalorizacije iskazuje se na računu revalorizacione rezerve u okviru kapitala. Smanjenja knjigovodstvene vrijednosti kojima se umanjuju prethodna povećanja vrijednosti istih sredstava terete direktno revalorizacione rezerve; sva ostala smanjenja terete iskaz o dobitku i gubitku. Revalorizaciona rezerva se prenosi direktno u neraspoređenu dobit/(kumulirani gubitak) kada se revalorizovana sredstva povuku iz upotrebe ili prodaju.

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE**31. decembar 2022. godine****3. PREGLED ZNAČAJNIH RAČUNOVODSTVENIH POLITIKA (nastavak)****3.9. Investicione nekretnine**

Investicione nekretnine uključuju poslovni prostor koji ne koristi CBCG i koji se izdaje eksterno, uglavnom poslovnim bankama. Investicione nekretnine se inicijalno priznaju po nabavnoj vrijednosti/cijeni koštanja. Troškovi transakcije se uključuju u početno odmjeraivanje. Nabavna vrijednost kupljene investicione nekretnine obuhvata njenu nabavnu cijenu i sve direktno pripisive izdatke. Investicione nekretnine se naknadno vrednuju po njihovoj fer vrijednosti procijenjenoj od strane nezavisnog procjenjivača, a dobit ili gubitak proistekao iz promjene fer vrijednosti priznaje se u korist ili na teret iskaza o dobitku i gubitku.

Dobici ili gubici koji se javljaju prilikom povlačenja iz upotrebe (kada se ne očekuju nikakve buduće ekonomske koristi od otuđenja investicione nekretnine) ili prodaje investicionih nekretnina, utvrđeni su kao razlika između iznosa dobijenog prodajom i knjigovodstvene vrijednosti investicione nekretnine u periodu povlačenja iz upotrebe ili otuđenja i iskazuju se u iskazu o dobitku i gubitku kao dio ostalih prihoda ili kao dio ostalih rashoda.

Neke nekretnine obuhvataju dio koji se drži za ostvarivanje prihoda od zakupnine ili za povećanje vrijednosti kapitala a drugi dio se drži za korišćenje u sopstvene, administrativne svrhe ili za pružanje usluga. Ako ovi djelovi mogu zasebno da se prodaju, Banka odvojeno vodi i obračunava ove djelove. Ukoliko se djelovi ne mogu zasebno prodati, nekretnina će predstavljati investicionu nekretninu samo ako je beznačajan dio (manje od 5%) te nekretnine namjenjen za korišćenje u svrhe obavljanja redovne djelatnosti Banke – pružanje usluga ili u administrativne svrhe. Utvrđivanje fer vrijednosti je podržano dokazima sa tržišta. Fer vrijednost investicionih nekretnina je zasnovana na procjeni nezavisnog procjenjivača koji ima priznate i relevantne stručne kvalifikacije i nedavno iskustvo sa lokacijom i kategorijom investicione nekretnine koja se procjenjuje.

3.10. Rezervisanja

Rezervisanje će biti priznato kada:

- (a) Centralna banka Crne Gore ima sadašnju obavezu (zakonsku ili izvedenu) kao posljedicu prošlog događaja;
- (b) je vjerovatno da će odliv resursa koji predstavljaju ekonomske koristi biti zahtijevan da se izmiri obaveza; i
- (c) može da se napravi pouzdana procjena iznosa obaveze;
- (d) je posljedica umanjenja vrijednosti za finansijske instrumente tj. očekivanih kreditnih gubitaka na dvanaestomjesečnom ili cjeloživotnom nivou.

Ukoliko ovi uslovi nijesu ispunjeni, rezervisanje neće biti priznato već se obaveza objelodanjuje kao potencijalna. Rezervisanja se mogu razlikovati od ostalih obaveza kao što su obaveze iz poslovanja i vremenska razgraničenja, jer postoji neizvjesnost u pogledu vremena dospijanja ili iznosa budućih izdataka zahtijevanih za izmirenje.

Za svrhe rezervisanja, odliv resursa ili drugi događaj se smatra vjerovlatnim, kada je vjerovatnije nego da nije, da će on nastati, to jest vjerovatnoća da će događaj nastati je veća od vjerovatnoće da neće (više od 50%).

Rezervisanja se vrše na osnovu najbolje procjene, uz korišćenje prethodnih iskustava, uzimajući u obzir poznate okolnosti i dostupne informacije. Rezervisanja se preispituju na dan sastavljanja bilansa i prilagođavaju tako da predstavljaju najbolju sadašnju procjenu. Rezervisanja se ukidaju u korist prihoda ukoliko se procijeni da neće doći do odliva sredstava za izmirenje obaveze. Kada nastane odliv sredstava po osnovu obaveze za koju je izvršeno rezervisanje, stvarni izdaci se ne priznaju kao rashod, već se vrši ukidanje prethodno priznatog rezervisanja.

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE

31. decembar 2022. godine

3. PREGLED ZNAČAJNIH RAČUNOVODSTVENIH POLITIKA (nastavak)**3.11. Primanja zaposlenih***a) Obaveze za penzije*

CBCG plaća državnim fondovima za sve zaposlene obavezne doprinose za penzijsko i invalidsko osiguranje, zdravstveno osiguranje i osiguranje od nezaposlenosti. Doprinosi na teret zaposlenog za penzijsko i invalidsko osiguranje se obračunavaju po stopi od 15% na bruto zaradu. Doprinosi na teret poslodavca za penzijsko i invalidsko osiguranje se obračunavaju po stopi od 5.5% na bruto zaradu.

Doprinosi se iskazuju kao trošak u momentu nastanka i iskazani su u iskazu o dobitku i gubitku u okviru troškova zaposlenih. CBCG nema drugih obaveza za doprinose izuzev obaveza za navedene doprinose.

b) Otpremnine

Otpremnine se isplaćuju pri raskidu radnog odnosa od strane CBCG prije datuma redovnog penzionisanja ili kada zaposleni prihvati sporazumni raskid radnog odnosa u zamjenu za otpremninu. CBCG priznaje otpremninu pri raskidu radnog odnosa kada je evidentno obavezno da: ili raskine radni odnos sa zaposlenim u skladu sa detaljnim zvaničnim planom, bez mogućnosti odustajanja; ili da obezbijedi otpremninu za prestanak radnog odnosa u cilju smanjenja broja zaposlenih. Otpremnine koje dopijevaju u razdoblju dužem od 12 mjeseci nakon datuma iskaza o finansijskoj poziciji svode se na sadašnju vrijednost.

c) Krediti za rješavanje stambenih potreba

U skladu sa Pravilnikom o rješavanju stambenih potreba zaposlenih u CBCG i odluke Komisije za stambena pitanja, CBCG dodjeljuje kredite zaposlenima za rješavanje stambenih potreba. Krediti se inicijalno priznaju po fer vrijednosti. Naknadno se mjere po amortizovanoj vrijednosti korišćenjem metode efektivne kamatne stope. Razlika između fer vrijednosti na dan priznavanja i raspodijeljenih sredstava priznaje se kao unaprijed plaćene beneficije zaposlenih. Unaprijed plaćena beneficija zaposlenih se amortizuju u toku perioda primanja beneficija. Period primanja je očekivani radni vijek zaposlenog, i ne može biti duži od perioda na koji je odobren kredit. Ukoliko zaposleni prekine radni odnos sa Bankom pre isteka radnog vijeka, sredstva koja su u tom trenutku priznata kao unaprijed plaćene beneficije se otpisuju, a odnosni gubitak se evidentira u iskazu o dobitku i gubitku.

d) Bonusi

CBCG priznaje obavezu i trošak za bonuse zaposlenima u skladu sa Pravilnikom o vrednovanju učinaka zaposlenih u CBCG.

3.12. Osnovni kapital i rezerve

Zakonom o Centralnoj banci Crne Gore propisano je da se kapital Centralne banke sastoji od osnovnog kapitala i rezervi, a da minimalni osnovni kapital iznosi EUR 50.000 hiljada.

U skladu sa Zakonom o Centralnoj banci, izvršena je transformacija kapitala tako što su se osnivački kapital i generalne rezerve transformisale u osnovni kapital. Zakonom se definišu kategorije rezervi u vidu opštih, specijalnih i revalorizacionih rezervi.

Osnovni kapital na dan 31. decembra 2022. godine iznosi EUR 52.000 hiljada.

3.13. Pravična (fer) vrijednost

Fer vrijednost je cijena koja bi bila ostvarena prodajom neke stavke imovine ili plaćena za prenos neke obaveze u urednoj transakciji među tržišnim učesnicima na datum mjerenja.

Fer vrijednost je cijena postignuta u prodaji imovine, odnosno prenosu obaveza u transakciji s tržišnim učesnikom na glavnom tržištu, tj. tržištu s najvećim prometom i najintenzivnijim aktivnostima predmetnom imovinom odnosno obavezom. Ako ne postoji glavno tržište, koristi se cijena najpovoljnijeg tržišta, tj. tržišta na kojem bi subjekt mogao postići najpovoljniju cijenu.

Fer vrijednost nefinansijske stavke imovine mjeri se prema maksimalnoj i najboljoj mogućoj upotrebi kod tržišnog učesnika. Ako tržišni ili neki drugi faktori ne ukazuju suprotno, pretpostavlja se da je trenutna upotreba sredstva u subjektu maksimalna i najbolja moguća.

Fer vrijednost neke obaveze ili vlasničkog instrumenta subjekta utvrđuje se uz pretpostavku da će instrument biti prenesen na datum mjerenja.

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE

31. decembar 2022. godine

3. PREGLED ZNAČAJNIH RAČUNOVODSTVENIH POLITIKA (nastavak)**3.13. Pravična (fer) vrijednost (nastavak)**

Kad su transakcije neposredno vidljive na tržištu, utvrđivanje fer vrijednosti je relativno jednostavno, a ako to nije slučaj, koriste se tri tehnike vrednovanja koje subjekti mogu koristiti u utvrđivanju fer vrijednosti i to:

- Tržišni pristup - CBCG koristi cijene i druge relevantne informacije iz tržišnih transakcija identičnom ili uporedivom (tj. sličnom) imovinom, identičnim ili uporedivim (tj. sličnim) obavezama ili grupom imovine i obaveza;
- Dobitni (prihodni) pristup - CBCG svodi buduće iznose (npr. novčane tokove, ili prihode i rashode) na jedan tekući (tj. diskontovani) iznos.
- Troškovni pristup - Tehnika vrednovanja kojom se dobija iznos koji bi bio potreban u sadašnjem trenutku da bi se zamijenio uslužni kapacitet neke imovine (koji se često naziva i tekućim troškom zamjene).

Obaveza CBCG je da objelodani sve informacije u vezi sa poštenom (fer) vrijednošću sredstava i obaveza za koje postoje raspoložive tržišne informacije i za koje se identifikuje materijalno značajna razlika između knjigovodstvenih vrijednosti i poštene (fer) vrijednosti. Rukovodstvo CBCG smatra da se knjigovodstvena vrijednost sredstava i obaveza ne razlikuje od poštene (fer) vrijednosti.

3.14. Zalihe

Zalihe materijala obuhvataju sve zalihe materijala, rezervnih djelova, alata i inventara koji se u cjelini otpisuju u momentu davanja u upotrebu. Zalihe kancelarijskog i ostalog materijala priznaju se po nabavnoj vrijednosti, uvećanoj za zavisne troškove nabavke. Obračun izlaza sa zaliha vrši se primjenom ponderisane prosječne cijene.

Pod sitnim inventarom podrazumijeva se:

- inventar čija je pojedinačna vrijednost ispod 200 € i vijek upotrebe je kraći od godinu dana
- inventar koji se u potpunosti otpisuje pri izdavanju u upotrebu i pri tom se ne formira ispravka vrijednosti.

Sitan inventar inicijalno se priznaje po nabavnoj vrijednosti uvećanoj za sve zavisne troškove nabavke. Prilikom izdavanja sitnog inventara u upotrebu vrši se 100% otpis i priznaje kao rashod perioda u kome je otpis izvršen.

Numizmatički kovani novac

Numizmatički kovani novac se vrednuje po cijeni koštanja ili neto prodajnoj vrijednosti, u zavisnosti od toga koja je od ove dvije vrijednosti manja.

3.15. Drugi finansijski prihodi i rashodi

Drugi finansijski rashodi predstavljaju troškove nastali po osnovu plaćanja negativne kamatne stope na plasmane u depozite i hartije od vrijednosti i ostali finansijski rashodi vezani za obavljanje finansijskih operacija i ulaganja u hartije od vrijednosti.

Drugi finansijski prihodi, iskazuju se prihodi nastali po osnovu ostalih finansijskih prihoda vezanih za obavljanje finansijskih operacija i ulaganja u hartije od vrijednosti.

3.16. Bibliotečki fond

Početno mjerenje bibliotečkog fonda vrši se po nabavnoj vrijednosti i isti ne podliježe amortizaciji.

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE
31. decembar 2022. godine**4. FINANSIJSKI INSTRUMENTI****4.1. Upravljanje rizicima**

Svojim aktivnostima CBCG se izlaže brojnim finansijskim rizicima, od kojih su najznačajniji:

- kreditni rizik,
- tržišni rizik (koji obuhvata rizik valuta, rizik promjene kamatnih stopa i druge rizike promjene cijena),
- rizik likvidnosti i
- operativni rizik.

Preuzimanje rizika je neodvojivi dio poslovanja, a operativni rizici njegov su neizbježni element. Stoga je cilj CBCG da postigne adekvatnu ravnotežu između rizika i koristi koja se želi ostvariti i da minimizira potencijalne štetne efekte na svoje finansijske performanse. Adekvatan odgovor Centralne banke na rizike podrazumijeva analizu, procjenu, prihvatanje i upravljanje rizicima do određenog nivoa.

Politike upravljanja rizicima u Centralnoj banci su kreirane sa ciljem da identifikuju i analiziraju rizike, da uspostave adekvatne limite rizika i kontrole, da prate rizike i kretanja do postavljenih limita, sredstvima pouzdanog i pravovremenog sistema informisanja.

Upravljanje rizicima se sprovodi u okviru Sektora za finansijske i bankarske operacije, na bazi politika koje je usvojio Savjet Centralne banke. Sektor za finansijske i bankarske operacije identifikuje i procjenjuje finansijske rizike u saradnji sa drugim odjeljenjima u Centralnoj banci. Savjet definiše pisane procedure za svobuhvatno upravljanje rizicima, kao i pisane procedure kojima se pokrivaju specifična područja, kao što su rizik promjene kursa valuta, rizik promjene kamatnih stopa, rizik likvidnosti i kreditni rizik.

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE

31. decembar 2022. godine

4. FINANSIJSKI INSTRUMENTI (nastavak)

4.2. Kreditni rizik

CBCG je izložena kreditnom riziku, koji se definiše kao rizik da će povezana strana u finansijskoj transakciji izazvati gubitak po Centralnu banku propuštajući da izvrši preuzetu obavezu.

Značajne promjene u ekonomijama u kojima je koncentrisan portfolio Centralne banke, mogle bi dovesti do gubitaka, koji se razlikuju od onih iskazanih na datum iskaza o finansijskoj poziciji. Zbog toga, rukovodstvo pažljivo upravlja izloženošću kreditnom riziku. Izloženost kreditnom riziku uglavnom je vezana za plasmane u stranim bankama i hartije od vrijednosti.

Upravljanje kreditnim rizikom i kontrola izloženosti riziku su centralizovani u Sektoru za finansijske i bankarske operacije, o čemu se Savjet redovno izvještava.

Banka je dužna mjeriti očekivane kreditne gubitke za finansijsku imovinu koja se mjeri po amortizovanom trošku i koja se mjeri po fer vrijednosti kroz ostalu sveobuhvatnu dobit.

Pregled aktive

	31. decembar 2022.		
	Bruto potraživanje	Ispravka	Neto
I Bilansne stavke			
Gotovina i depoziti po viđenju	244.878	-	244.878
Oročeni plasmani kod stranih banaka	539.066	(43)	539.023
Finansijska sredstva koja se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat	885.560	-	885.560
Finansijska sredstva koja se mjere po amortizovanom trošku	108.295	(92)	108.203
Sredstva kod MMF	244.941	-	244.941
Kredit i avansi koji se mjere po amortizovanom trošku	1.328	(33)	1.295
Potraživanja koja se mjere po amortizovanom trošku	4.068	(5)	4.063
Ukupno	2.028.136	(173)	2.027.963

Pregled aktive

	31. decembar 2021.		
	Bruto potraživanje	Ispravka	Neto
I Bilansne stavke			
Gotovina i depoziti po viđenju	147.822	-	147.822
Oročeni plasmani kod stranih banaka	417.909	(40)	417.869
Finansijska sredstva koja se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat	941.051	-	941.051
Finansijska sredstva koja se mjere po amortizovanom trošku	109.621	(97)	109.524
Sredstva kod MMF	242.611	-	242.611
Kredit i avansi koji se mjere po amortizovanom trošku	1.381	(33)	1.348
Potraživanja koja se mjere po amortizovanom trošku	2.336	(4)	2.332
Ukupno	1.862.731	(174)	1.862.557

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE
31. decembar 2022. godine

4. FINANSIJSKI INSTRUMENTI (nastavak)

4.2. Kreditni rizik (nastavak)

Gotovina i depoziti po viđenju

Pregled aktive	Stage 1	Stage 2	Stage 3	POCI	Total
Bruto knjigovodstvena vrijednost na 31. decembar 2021. godine	147.822	-	-	-	147.822
Promjene u bruto knjigovodstvenoj vrijednosti					
–Prelazak u stage 1	147.822	-	-	-	147.822
–Prelazak u stage 2	-	-	-	-	-
–Prelazak u stage 3	-	-	-	-	-
Nova finansijska sredstva	18.854.541	-	-	-	18.854.541
Finansijska sredstva koja su prestala sa priznavanjem	(18.757.485)	-	-	-	(18.757.485)
Bruto knjigovodstvena vrijednost na 31. decembar 2022. godine	244.878	-	-	-	244.878
Ispravka vrijednosti na 31. decembar 2022. godine	-	-	-	-	-

Pregled ispravke vrijednosti	Stage 1	Stage 2	Stage 3	POCI	Total
Ispravka vrednosti na 31 decembar 2021. godine	-	-	-	-	-
Promjene u ispravci vrijednosti					
–Prelazak u stage 1	-	-	-	-	-
–Prelazak u stage 2	-	-	-	-	-
–Prelazak u stage 3	-	-	-	-	-
Povećanje ispravke zbog promjene kreditnog rizika	-	-	-	-	-
Smanjenje ispravke zbog promjene kreditnog rizika	-	-	-	-	-
Nova finansijska sredstva	(1)	-	-	-	(1)
Finansijska sredstva koja su prestala sa priznavanjem	1	-	-	-	1
Ispravka vrijednosti na 31. decembar 2022. godine	-	-	-	-	-

Oročeni plasmani kod stranih banaka

Pregled aktive	Stage 1	Stage 2	Stage 3	POCI	Total
Bruto knjigovodstvena vrijednost na 31. decembar 2021. godine	417.909	-	-	-	417.909
Promene u bruto knjigovodstvenoj vrijednosti					
–Prelazak u stage 1	417.909	-	-	-	417.909
–Prelazak u stage 2	-	-	-	-	-
–Prelazak u stage 3	-	-	-	-	-
Nova finansijska sredstva	13.951.707	-	-	-	13.951.707
Finansijska sredstva koja su prestala sa priznavanjem	(13.830.550)	-	-	-	(13.830.550)
Bruto knjigovodstvena vrijednost na 31. decembar 2022. godine	539.066	-	-	-	539.066
Ispravka vrijednosti na 31 decembar 2022. godine	(43)	-	-	-	(43)

4. FINANSIJSKI INSTRUMENTI (nastavak)

4.2. Kreditni rizik (nastavak)

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE
31. decembar 2022. godine

Tabele u nastavku analiziraju kretanje ispravke vrijednosti tokom godine po klasama aktive:

Pregled ispravke vrijednosti	Stage 1	Stage 2	Stage 3	POCI	Total
Ispravka vrijednosti na 31. decembar 2021. godine	(40)	-	-	-	(40)
Promjene u ispravci vrijednosti					
–Prelazak u stage 1	(40)	-	-	-	(40)
–Prelazak u stage 2	-	-	-	-	-
–Prelazak u stage 3	-	-	-	-	-
Povećanje ispravke zbog promjene kreditnog rizika	-	-	-	-	-
Smanjenje ispravke zbog promjene kreditnog rizika	-	-	-	-	-
Nova finansijska sredstva	(114)	-	-	-	(114)
Finansijska sredstva koja su prestala sa priznavanjem	111	-	-	-	111
Ispravka vrijednosti na 31. decembar 2022. godine	(43)	-	-	-	(43)

Finansijska sredstva koja se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat

Pregled aktive	Stage 1	Stage 2	Stage 3	POCI	Total
Bruto knjigovodstvena vrijednost na 31. decembar 2021. godine	941.051	-	-	-	941.051
Promjene u bruto knjigovodstvenoj vrijednosti					
–Prelazak u stage 1	941.051	-	-	-	941.051
–Prelazak u stage 2	-	-	-	-	-
–Prelazak u stage 3	-	-	-	-	-
Nova finansijska sredstva	558.575	-	-	-	558.575
Finansijska sredstva koja su prestala sa priznavanjem	(614.066)	-	-	-	(614.066)
Bruto knjigovodstvena vrijednost na 31. decembar 2022. godine	885.560	-	-	-	885.560
Ispravka vrijednosti na 31. decembar 2022. Godine	-	-	-	-	-

Finansijska sredstva koja se mjere po amortizovanom trošku

Pregled aktive	Stage 1	Stage 2	Stage 3	POCI	Total
Bruto knjigovodstvena vrijednost na 31. decembar 2021. godine	109.621	-	-	-	109.621
Promjene u bruto knjigovodstvenoj vrijednosti					
–Prelazak u stage 1	109.621	-	-	-	109.621
–Prelazak u stage 2	-	-	-	-	-
–Prelazak u stage 3	-	-	-	-	-
Nova finansijska sredstva	1.799	-	-	-	1.799
Finansijska sredstva koja su prestala sa priznavanjem	(3.125)	-	-	-	(3.125)
Bruto knjigovodstvena vrijednost na 31. decembar 2022. godine	108.295	-	-	-	108.295
Ispravka vrijednosti na 31. decembar 2022. godine	(92)	-	-	-	(92)

4. FINANSIJSKI INSTRUMENTI (nastavak)
4.2. Kreditni rizik (nastavak)

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE
31. decembar 2022. godine

Tabele u nastavku analiziraju kretanje ispravke vrijednosti tokom godine po klasama aktive:

Pregled ispravke vrijednosti	Stage 1	Stage 2	Stage 3	POCI	Total
Ispravka vrijednosti na 31. decembar 2021. godine	(97)	-	-	-	(97)
Promene u ispravci vrijednosti					
–Prelazak u stage 1	-	-	-	-	-
–Prelazak u stage 2	-	-	-	-	-
–Prelazak u stage 3	-	-	-	-	-
Povećanje ispravke zbog promene kreditnog rizika	-	-	-	-	-
Smanjenje ispravke zbog promene kreditnog rizika	-	-	-	-	-
Nova finansijska sredstva	-	-	-	-	-
Finansijska sredstva koja su prestala sa priznavanjem	5	-	-	-	5
Ispravka vrijednosti na 31. decembar 2022. godine	(92)	-	-	-	(92)

Kredit i avansi koji se mjere po amortizovanom trošku

Pregled aktive	Stage 1	Stage 2	Stage 3	POCI	Total
Bruto knjigovodstvena vrednost na 31. decembar 2021. godine	1.348	-	-	-	1.348
Promene u bruto knjigovodstvenoj vrijednosti	1.348	-	-	-	1.348
–Prelazak u stage 1	-	-	-	-	-
–Prelazak u stage 2	-	-	-	-	-
–Prelazak u stage 3	-	-	33	-	33
Nova finansijska sredstva	226	-	-	-	226
Finansijska sredstva koja su prestala sa priznavanjem	(279)	-	-	-	(279)
Bruto knjigovodstvena vrednost na 31. decembar 2022. godine	1.295	-	33	-	1,328
Ispravka vrijednosti na 31. decembar 2022. godine	(10)	-	(23)	-	(33)

Tabele u nastavku analiziraju kretanje ispravke vrijednosti tokom godine po klasama aktive:

Pregled ispravke vrijednosti	Stage 1	Stage 2	Stage 3	POCI	Total
Ispravka vrijednosti na 31. decembar 2021. godine	(10)	-	(23)	-	(33)
Promjene u ispravci vrijednosti					
–Prelazak u stage 1	(10)	-	-	-	(10)
–Prelazak u stage 2	-	-	-	-	-
–Prelazak u stage 3	-	-	(23)	-	(23)
Povećanje ispravke zbog promjene kreditnog rizika	-	-	-	-	-
Smanjenje ispravke zbog promjene kreditnog rizika	-	-	-	-	-
Nova finansijska sredstva	(1)	-	-	-	(1)
Finansijska sredstva koja su prestala sa priznavanjem	1	-	-	-	1
Ispravka vrijednosti na 31. decembar 2022. godine	(10)	-	(23)	-	(10)

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE

31. decembar 2022. godine

4. FINANSIJSKI INSTRUMENTI (nastavak)

4.2. Kreditni rizik (nastavak)

Internom Metodologijom umanjenja vrijednosti po MSFI 9, definisano je da će s obzirom na strukturu i klasifikaciju portfolija, Banka svaku izloženost za koju se utvrdi objektivno umanjenje vrijednosti, odnosno utvrdi status neispunjenja obaveza posmatrati kao individualno značajnu izloženost i primjenjivati individualnu procjenu. Saglasno navedenom, Banka je utvrdila da je kod individualne kategorije potraživanja od bivšeg zaposlenog po osnovu datog stambenog kredita, ispunjen status neispunjavanja obaveza (default) i da postoje objektivni dokazi umanjenja vrijednosti i to na osnovu: - kršenja ugovornih obaveza u smislu kašnjenja po otplati obaveza plaćanja glavnice i kamate i objektivne procjene da je kolateral teško utrživ i neadekvatno tržišno vrednovan odnosno sa visokom vjerovatnoćom neutrživosti i neizvjesnosti vremenske komponente eventualne realizacije kolaterala-questionable timing realization (nakon iscrpljivanja pravnih mogućnosti naplate, pokretanja sudskih postupaka i sl).

Na osnovu gore navedene argumentacije, potraživanje po osnovu datog stambenog kredita od bivšeg zaposlenog ima status defaulta, pa se stoga svrstalo u fazu-stage 3 i za isti izračunao očekivani kreditni gubitak za cjeloživotni vijek trajanja ovog finansijskog instrumenta.

Neto sadašnja vrijednost novčanih tokova je izračunata u Planovima otplate-amortizacionim planovima. Vjerovatnoća scenarija je utvrđena promjenom diskontne stope i to: u scenariju 1 je korišćena diskontna stopa 4,87% koja se koristi za sva potraživanja od zaposlenih po osnovu stambenih kredita a koja predstavlja prosječnu stopu svih emisija CG Eurobonda; u scenariju 2 se koristila diskontna stopa od 2,55% iz posljednje emisije CG Eurobonda koja je i najniža dok se u scenariju 3 koristila najviša stopa na CG Eurobond iz 2010. godine od 7,875%. Iznos oporavka predstavlja vjerovatnoćom ponderisanu sadašnju vrijednost koji je izračunat kao proizvod neto sadašnjih vrijednosti očekivanih novčanih tokova tri različita scenarija i pripadajuće vrijednosti tih scenarija. Umanjenje vrijednosti je računato formulom $ECL = EAD - RA$, odnosno izloženost u trenutku defaulta (bruto knjigovodstvena vrijednost) umanjena za iznos oporavka.

Potraživanja koja se mjere po amortizovanom trošku

Pregled aktive	Stage 1	Stage 2	Stage 3	POCI	Total
Bruto knjigovodstvena vrijednost na 31. decembar 2021. godine	2.336	-	-	-	2.336
Promjene u bruto knjigovodstvenoj vrijednosti					
–Prelazak u stage 1	2.336	-	-	-	2.336
–Prelazak u stage 2	-	-	-	-	-
–Prelazak u stage 3	-	-	-	-	-
Nova finansijska sredstva	17.810	-	-	-	17.810
Finansijska sredstva koja su prestala sa priznavanjem	(16.078)	-	-	-	(16.078)
Bruto knjigovodstvena vrijednost na 31. decembar 2022. godine	4.068	-	-	-	4.068
Ispravka vrijednosti na 31. decembar 2022. Godine	(5)	-	-	-	(5)

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE
31. decembar 2022. godine

4. FINANSIJSKI INSTRUMENTI (nastavak)

4.2. Kreditni rizik (nastavak)

Tabele u nastavku analiziraju kretanje ispravke vrijednosti tokom godine po klasama aktive:

Pregled ispravke vrijednosti	Stage 1	Stage 2	Stage 3	POCI	Total
Ispravka vrijednosti na 31. decembar 2021. godine	(4)	-	-	-	(4))
Promene u ispravci vrijednosti					
–Prelazak u stage 1	-	-	-	-	-
–Prelazak u stage 2	(4)	-	-	-	(4)
–Prelazak u stage 3	-	-	-	-	-
Povećanje ispravke zbog promjene kreditnog rizika	-	-	-	-	-
Smanjenje ispravke zbog promjene kreditnog rizika	-	-	-	-	-
Nova finansijska sredstva	(7)	-	-	-	(7)
Finansijska sredstva koja su prestala sa priznavanjem	6	-	-	-	6
Ispravka vrijednosti na 31. decembar 2022. godine	(5)	-	-	-	(5)

4.2.1. Mjerenje kreditnog rizika i kontrola postavljenih limita

(a) Plasmani kod stranih banaka

Tokom 2022. godine, sredstva su oročavana kod poslovnih banaka koje zadovoljavaju okvire postavljene Smjernicama za upravljanje međunarodnim rezervama.

(b) Dužničke hartije od vrijednosti

Sredstva likvidnog portfolija na 31. decembar 2022. godine su, pored depozita, činile i državne dužničke kratkoročne hartije od vrijednosti originalnog dospijeca do godinu dana. Emitenti hartija koje su bile dio likvidnog portfolija na kraju ovog izvještajnog perioda su imali kompozitni rejting AA, AA-, A- i BBB. Važno je napomenuti da se samo ograničeni dio sredstava likvidnog portfolija može investirati u kratkoročne hartije emitenata BBB+, BBB i BBB- kompozitnog rejtinga.

Smjernicama za upravljanje međunarodnim rezervama, usvojenim u julu 2019. godine, je odobreno formiranje operativnog portfolija. U sastav ovog portfolija ulaze korporativne dužničke hartije od vrijednosti finansijskog sektora čiji emitenti imaju minimalni kompozitni rejting A- i nalaze se u okviru izabranog benčmarka. Dodatno, ove hartije moraju ispunjavati sva ograničenja precizirana Smjernicama.

Investicioni portfolio je podijeljen na: investicioni portfolio raspoloživ za prodaju, koji se mjeri po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat, i investicioni portfolio do dospijeca, koji se mjeri po amortizovanom trošku.

Struktura i iznos investicionog portfolija do dospijeca su strogo definisani Smjernicama. Ukupan portfolio dužničkih hartija od vrijednosti je denominovan u EUR.

U sastavu investicionog portfolija koji se mjeri po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat, na 31. decembar 2022. godine, su bile dužničke hartije od vrijednosti emitenata koji se nalaze u okviru izabranih benčmarka i imaju minimalni kompozitni rejting BBB (postoji ograničenje za izloženost najnižem dozvoljenom rejtingu). Izuzetak su njemačke pokrivene obveznice gdje je propisan minimalni kompozitni rejting emisije, a ne emitenta, i on mora biti A-.

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE
31. decembar 2022. godine

4. FINANSIJSKI INSTRUMENTI (nastavak)

4.2. Kreditni rizik (nastavak)

4.2.2. Finansijski instrumenti - sredstva i obaveze

Tabela koja slijedi prikazuje izloženost Banke po osnovu finansijskih sredstava i obaveza na dan 31. decembar 2022. i 2021. godine:

	U hiljadama EUR	
	31. decembar 2022.	31. decembar 2021.
Finansijska sredstva		
Gotovina i depoziti po viđenju	244.878	147.822
Oročeni plasmani kod stranih banaka	539.023	417.869
Finansijska sredstva koja se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat	885.560	941.051
Finansijska sredstva koja se mjere po amortizovanom trošku	108.203	109.524
Sredstva kod MMF	244.941	242.611
Kredit i avansi koji se mjere po amortizovanom trošku	1.295	1.348
Potraživanja koja se mjere po amortizovanom trošku	4.063	2.332
	2.027.963	1.862.557
Finansijske obaveze		
Računi banaka i drugih finansijskih institucija	1.629.674	1.063.713
Računi Vlade i drugih državnih organizacija	161.745	517.106
Obaveze prema MMF-u	238.024	235.093
Ostale obaveze	200	597
	2.029.643	1.816.509

Tabelarni pregled prikazuje vezu između pozicija u iskazu o finansijskoj poziciji i kategorija finansijskih instrumenata na dan 31. decembar 2022. godine:

	Napomena	Klasifikovana po FV	Klasifikovana po AT	Ukupno
Finansijska sredstva				
Gotovina i depoziti po viđenju	14	-	244.878	244.878
Oročeni plasmani kod stranih banaka	15	-	539.023	539.023
Finansijska sredstva koja se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat	16	885.560	-	885.560
Finansijska sredstva koja se mjere po amortizovanom trošku	17	-	108.203	108.203
Sredstva kod MMF	19	-	244.941	244.941
Kredit i avansi koji se mjere po amortizovanom trošku	20	-	1.295	1.295
Potraživanja koja se mjere po amortizovanom trošku	21	-	4.063	4.063
		885.560	1.142.403	2.027.963
Finansijske obaveze				
Računi banaka i drugih finansijskih institucija	30	-	1.629.674	1.629.674
Računi Vlade i drugih državnih organizacija	31	-	161.745	161.745
Obaveze prema MMF-u	32	-	238.024	238.024
Ostale obaveze	34	-	200	200
		-	2.029.643	2.029.643

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE

31. decembar 2022. godine

4. FINANSIJSKI INSTRUMENTI (nastavak)

4.2. Kreditni rizik (nastavak)

4.2.3. Maksimalna izloženost kreditnom riziku

U narednoj tabeli je dat prikaz maksimalne izloženosti kreditnom riziku, na dan 31. decembra 2022. godine i 31. decembra 2021. godine.

	U hiljadama EUR	
	31. decembar 2022.	31. decembar 2021.
Gotovina i depoziti po viđenju	244.878	147.822
Oročeni plasmani kod stranih banaka	539.023	417.869
Finansijska sredstva koja se mjeri po fer vrijed.kroz ostali ukupan rezultat	885.560	941.051
Finansijska sredstva koja se mjere po amortizovanom trošku	108.203	109.524
Kredit i avansi koji se mjere po amortizovanom trošku	1.295	1.348
Potraživanja koji se mjere po amortizovanom trošku	4.063	2.332
Ukupno	1.783.022	1.619.946

Kao što se vidi iz prethodne tabele, najznačajnija izloženost kreditnom riziku proizilazi iz finansijskih sredstava koja se mjere po fer vrijednost kroz ostali ukupan rezultat 50% (2021. godine: 58%), dok 30% ukupne maksimalne izloženosti na dan 31. decembra 2022. godine proizilazi iz oročenih plasmana stranih banaka (2021. godine: 26%). Ostatak ukupne maksimalne izloženosti proizilazi od finansijskih sredstava koja se mjere po amortizovanom trošku, gotovine i depozita po viđenju, kredita i avansa i potraživanja koja se mjere po amortizovanom trošku.

Kreditnim rizikom se upravlja odabirom finansijske institucije – poslovne banke, izdavaoca hartija od vrijednosti ili konkretne emisije, na osnovu kriterijuma koje je usvojio Savjet. U tabeli niže je data analiza depozita Centralne banke kod stranih banaka i hartija od vrijednosti na dan 31. decembra 2022. godine i 31. decembra 2021. godine.

U sledećoj tabeli je data koncentracija po kreditnom rejtingu:

		31. decembar 2022.			31. decembar 2021.
Finansijska sredstva koja se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat	AAA	46.208	Finansijska sredstva koja se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat	AAA	25.442
	AA	355.203		AA	93.233
	A	292.658		A	510.404
	BBB	191.491		BBB	311.972
Ukupno		885.560			941.051
Finansijska sredstva koja se mjere po amortizovanom trošku	AAA	-	Finansijska sredstva koja se mjere po amortizovanom trošku	AAA	-
	AA	-		AA	-
	A	-		A	-
	B	52.731		B	53.377
	BBB	55.472		BBB	56.147
Ukupno		108.203			109.524
Gotovina i plasmani kod stranih banaka (oroceni i depoziti po viđenju)	AAA	142.839	Gotovina i plasmani kod stranih banaka (oroceni i depoziti po viđenju)	AAA	78.922
	AA	123.949		AA	8
	A	370.790		A	371.819
	BBB	-		BBB	-
	bez rejtinga	-		bez rejtinga	-
	gotovina u trezoru i blagajni	146.323		gotovina u trezoru i blagajni	114.942
Ukupno		783.901	Ukupno		565.691
kredit i avansi i potraživanja koja se mjere po amortizovanom trošku	bez rejtinga	5.358	Kredit i avansi i potraživanja	bez rejtinga	3.680
Ukupno		1.783.022	Ukupno		1.619.946

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE

31. decembar 2022. godine

4. FINANSIJSKI INSTRUMENTI (nastavak)

4.2. Kreditni rizik (nastavak)

4.2.3. Maksimalna izloženost kreditnom riziku (nastavak)

U okviru redovne revizije investicione strategije, a za potrebe preciznog praćenja kreditnog rizika i nedvosmislene kategorizacije emitenata/hov, krajem 2015. godine u Smjernice za upravljanje međunarodnim rezervama je uveden kompozitni rejting. Metodologija za obračun kompozitnog rejtinga je revidirana u decembru 2018. godine.

Kompozitni kreditni rejting se kreira kao jedinstveni parametar na osnovu ocjena dvije ili više rejting agencija. U praksi se izračunava kao prosječni rejting. Obavezujuće je da ocjene svih relevantnih agencija koje su odredile rejting datog emitenta/hov (S&P, Moody's i/ili Fitch) budu jednake ili iznad minimalno dozvoljenog nivoa.

Kod oročenih depozita, prate se kreditni rejtingi banaka kod kojih su sredstva plasirana. Minimalni dozvoljeni rejtingi banaka su definisani Smjernicama, tako da se sredstva mogu plasirati kod centralnih banaka država čiji je dugoročni rejting minimum A- po S&P- u, odnosno A3 po Moody's, odnosno A- po Fitch i kod poslovnih banaka koje ispunjavaju sljedeće uslove kod dvije od predložene tri rejting agencije:

- kratkoročni rejting minimum A-3 po S&P, odnosno P-3 po Moody's, odnosno F3 po Fitch, i
- dugoročni rejting minimum A- po S&P, odnosno A3 po Moody's, odnosno A- po Fitch.

Banke kod kojih se mogu otvoriti računi i sa kojima se mogu obavljati poslovi kupo-prodaje gotovog novca (novčanice i kovani novac), kupo-prodaja valuta (FX trade), i platnog prometa, moraju ispunjavati ograničenje da su njihove kratkoročne obaveze ocjenjene od strane dvije međunarodno priznate agencije sa jednom od tri najviše ocjene, i to:

- kratkoročni rejting minimum A-3 po S&P, odnosno P-3 po Moody's, odnosno F3 po Fitch.

4.2.4. Finansijski plasmani

U sledećoj tabeli je data koncentracija kreditnog rizika finansijskih sredstva po dospelosti:

U hiljadama EUR						
	Gotovina i depoziti po viđenju	Oročeni plasmani kod stranih banaka	Finansijska sredstva raspoloživa za prodaju i do dospeljeća	Potraživanja	Kredit i avansi	Ukupno
2021						
Nedospijeli	147.822	417.869	1.050.575	-	1.348	1.617.614
Dospijeli neotpisani	-	-	-	2.332	-	2.332
Ukupno	147.822	417.869	1.050.575	2.332	1.348	1.619.946
	Gotovina i depoziti po viđenju	Oročeni plasmani kod stranih banaka	Finansijska sredstva koja se mjere po fer vrijednosti kroz OCI i po AC	Potraživanja koja se mjere po AC	Kredit i avansi koji se mjere po AC	Ukupno
2022						
Nedospijeli	244.878	539.023	993.763	-	1.295	1.778.959
Dospijeli neotpisani	-	-	-	4.063	-	4.063
Ukupno	244.878	539.023	993.763	4.063	1.295	1.783.022

Iz razloga nepostojanja plasmana datih stranim bankama, kredita Vladi i domaćim poslovnim bankama Centralna banka nije objelodanila fer vrijednost instrumenata obezbjeđenja.

Potraživanja od zaposlenih po osnovu stambenih kredita su obezbjeđena ugovorima o hipoteci u korist CBCG, do konačne otplate kredita.

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE

31. decembar 2022. godine

4. FINANSIJSKI INSTRUMENTI (nastavak)

4.2. Kreditni rizik (nastavak)

4.2.5. Koncentracija rizika vezanih za finansijska sredstva sa izloženošću kreditnom riziku

Geografske regije

Tabela koja slijedi prikazuje glavnu izloženost kreditnom riziku sredstava u njihovim knjigovodstvenim iznosima, po geografskim regijama, na dan 31. decembar 2022. godine. U ovoj tabeli, izloženost kreditnom riziku je zasnovana na zemlji porijekla banaka i institucija sa kojima CBCG sarađuje.

	U hiljadama EUR					
	<u>EU zemlje</u>	<u>SAD</u>	<u>Kina</u>	<u>Crna Gora</u>	<u>Ostalo</u>	<u>Ukupno</u>
Gotovina i depoziti po viđenju kod stranih banaka	98.433	306	-	146.139	-	244.878
Oročeni plasmani kod stranih banaka	488.957	50.066	-	-	-	539.023
Finansijska sredstva koja se mjeru po fer vrijed.kroz ostali ukupan rezultat (OCI)	745.677	-	7.890	-	131.993	885.560
Finansijska sredstva koja se mjere po AC	55.472	-	-	52.731	-	108.203
Kredit i avansi	-	-	-	1.295	-	1.295
Potraživanja po AC	-	-	-	4.063	-	4.063
Na dan 31. decembra 2022. godine	1.388.539	50.372	7.890	204.228	131.993	1.783.022
Na dan 31. decembra 2021. godine	1.236.212	48.187	21.562	171.816	142.169	1.619.946

4.3. Tržišni rizik

Centralna banka Crne Gore je izložena tržišnim rizicima koji podrazumijevaju rizik da će se fer vrijednosti ili budući novčani tokovi finansijskih instrumenata mijenjati usljed promjena tržišnih cijena. Tržišni rizici se pojavljuju u slučaju otvorenih pozicija zbog promjene kamatnih stopa, kursa valuta i cijena hartija od vrijednosti.

Tržišnim rizicima koji proizilaze iz portfolija u Centralnoj banci upravlja Sektor za finansijske i bankarske operacije. Izvještaji o upravljanju ovim rizicima se redovno dostavljaju Investicionom komitetu i Savjetu CBCG.

4.3.1. Mjerenje tržišnog rizika

Praćenje tržišnog rizika podrazumijeva njegovu identifikaciju, mjerenje i kontrolu. Za potrebe mjerenja tržišnog rizika računaju se VaR, Tracking Error, Sharpe Ratio i modifikovana duracija.

Savjet CBCG određuje limite za procjenu rizika koji mogu biti prihvatljivi za Banku, a koji se prate na mjesečnom nivou na osnovu izvještavanja Sektora za finansijske i bankarske operacije. Tako je definisan i limit za VaR u uslovima formiranja/uvećanja/ i značajnijih reinvestiranja u okviru investicionog portfolija raspoloživog za prodaju, dok se nakon toga ovaj parametar samo kontinuirano prati.

Zbog strukture portfolija CBCG i uticaja na vrijednost finansijskih instrumenata, kao vrsta tržišnog rizika, posebno se prati rizik kamatne stope. Ovaj rizik se kvantifikuje kroz modifikovanu duraciju, koja je na kraju 2022. godine za investicioni portfolio raspoloživ za prodaju iznosila 3,170 bp i bila je u okviru limita definisanog smjernicama.

Modifikovana duracija operativnog portfolija je na kraju istog perioda iznosila 1,255 bp i, takođe, je bila u okviru zadatog limita.

Modifikovana duracija investicionog portfolija do dospijeća je imala utvrđen gornji limit prilikom samog kreiranja ovog portfolija. Kako u okviru ovog portfolija nema dodatnih investiranja, ovaj parametar je u padu. Na kraju 2022. godine je iznosio 3,64 bp.

Duracija svakog od navedenih portfolija je bila u limitima koji su definisani Smjernicama koje usvaja Savjet CBCG.

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE

31. decembar 2022. godine

4. FINANSIJSKI INSTRUMENTI (nastavak)

4.3. Tržišni rizik (nastavak)

4.3.2. Rizik promjene kursa valuta

CBCG je izložena efektima promjena opštevažećeg kursa valuta na finansijske pozicije i tokove gotovine. Tabela koja slijedi sumira izloženost CBCG riziku promjene kursa valuta na dan 31. decembra 2022. godine. U tabeli su uključena finansijska sredstva i obaveze CBCG po neto knjigovodstvenoj vrijednosti, kategorizovani po valutama.

	U hiljadama EUR			
	EUR	USD	SDR	Ukupno
31.decembar 2022. godine				
Sredstva				
Gotovina i depoziti po viđenju	244.572	306	-	244.878
Oročeni plasmani kod stranih banaka	488.957	50.066	-	539.023
Sredstva kod MMF-a	-	-	244.941	244.941
Finansijska sredstva koja se mjeri po fer vrijed.kroz ostali ukupan rezultat (OCI)	885.560	-	-	885.560
Finansijska sredstva koja se mjere po AC	108.203	-	-	108.203
Kredit i avansi	1.295	-	-	1.295
Potraživanja koja se mjere po AC	4.063	-	-	4.063
Ukupno finansijska sredstva	1.732.650	50.372	244.941	2.027.963
Obaveze				
Računi banaka i finansijskih institucija	1.629.674	-	-	1.629.674
Računi Vlade i drugih organizacija	161.745	-	-	161.745
Obaveze prema MMF	-	-	238.024	238.024
Ostale finansijske obaveze	200	-	-	200
Ukupno finansijske obaveze	1.791.619	-	238.024	2.029.643
Neto bilansna pozicija	(58.969)	50.372	6.917	(1.680)
	EUR	USD	SDR	Ukupno
31.decembar 2021. godine				
Sredstva				
Gotovina i depoziti po viđenju	147.544	278	-	147.822
Oročeni plasmani kod stranih banaka	369.960	47.909	-	417.869
Sredstva kod MMF-a	-	-	242.611	242.611
Finansijska sredstva koja se mjeri po fer vrijed.kroz ostali ukupan rezultat (OCI)	941.051	-	-	941.051
Finansijska sredstva koja se mjere po AC	109.524	-	-	109.524
Kredit i avansi	1.348	-	-	1.348
Potraživanja koja se mjere po AC	2.332	-	-	2.332
Ukupno finansijska sredstva	1.571.759	48.187	242.611	1.862.557
Obaveze				
Računi banaka i finansijskih institucija	1.063.713	-	-	1.063.713
Računi Vlade i drugih organizacija	517.106	-	-	517.106
Obaveze prema MMF	-	-	235.093	235.093
Ostale finansijske obaveze	597	-	-	597
Ukupno finansijske obaveze	1.581.416	-	235.093	1.816.509
Neto bilansna pozicija	(9.657)	48.187	7.518	46.048

Na dan 31. decembra 2022. godine, ukoliko bi kurs dolara ojačao/oslabio za 10% prema euru, pod uslovom da su svi ostali faktori nepromijenjeni, neto dobit bi za godinu bila za 2 EUR hiljada niža/viša (2021. godine: EUR 46 hiljada), kao rezultat gubitaka/dobitaka usljed promjene kursa valuta.

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE

31. decembar 2022. godine

4. FINANSIJSKI INSTRUMENTI (nastavak)

4.3. Tržišni rizik (nastavak)

4.3.3. Rizik promjene kamatnih stopa

Rizik novčanih tokova od promjene kamatnih stopa je rizik da će budući novčani tokovi finansijskih instrumenata fluktuirati zbog promjena tržišnih kamatnih stopa. Fer vrijednost rizika od promjene kamatne stope je rizik da će vrijednost finansijskog instrumenta fluktuirati zbog promjena tržišne kamatne stope. CBCG je izložena efektima fluktuacija opštevažećeg nivoa tržišnih kamatnih stopa i u fer vrijednosti i u novčanim tokovima. Kamatne marže se mogu povećati kao rezultat takvih promjena, ali mogu takođe smanjiti gubitke u uslovima pojavljivanja neočekivanih tržišnih pomjeranja. Savjet određuje limite za dozvoljeni nivo neusklađenosti pri promjeni kamatne stope, što se prati na mjesečnoj osnovi od strane Sektora za finansijske i bankarske operacije CBCG.

Tabela koja slijedi sumira izloženost CBCG riziku promjene kamatnih stopa. Ona prikazuje finansijske instrumente CBCG po knjigovodstvenoj vrijednosti, kategorizovanih po roku kraćem od roka dospeljeća i perioda izmjene kamatne stope.

	U hiljadama EUR					
	Do 1 mjeseca	1-12 mjeseci	1-5 godina	Preko 5 godina	Nekamatonosni	Ukupno
31. decembar 2022. godine						
Sredstva						
Gotovina i depoziti po viđenju	244.878	-	-	-	-	244.878
Oročeni plasmani kod stranih Banaka	50.066	488.957	-	-	-	539.023
Sredstva kod MMF-a	-	-	-	-	244.941	244.941
Finansijska sredstva koja se mjeru po fer vrijed.kroz ostali ukupan rezultat (OCI)		490.775	324.768	70.017	-	885.560
Finansijska sredstva koja se mjere po AC	-	-	52.731	55.472	-	108.203
Kredit i avansi	-	-	-	-	1.295	1.295
Potraživanja koja se mjere po AC	-	4.063	-	-	-	4.063
Ukupno finansijska sredstva	294.944	983.795	377.499	125.489	246.236	2.027.963
Obaveze						
Računi banaka i finansijskih Institucija	1.498.136				131.538	1.629.674
Računi Vlade i drugih Organizacija	161.745	-	-	-	-	161.745
Obaveze prema MMF	-	-	-	-	238.024	238.024
Ostale finansijske obaveze	-	-	-	-	200	200
Ukupno finansijske obaveze	1.659.881	-	-	-	369.762	2.029.643
Neto izloženost riziku od promjena kamatnih stopa	(1.364.937)	983.795	377.499	125.489	(123.526)	(1.680)
31.12.2021. godine						
Neto izloženost riziku od promjena kamatnih stopa	(1.276.558)	876.592	362.750	183.325	(100.261)	46.048

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE

31. decembar 2022. godine

4. FINANSIJSKI INSTRUMENTI (nastavak)

4.3. Tržišni rizik (nastavak)

4.3.3. Rizik promjene kamatnih stopa (nastavak)

	U hiljadama EUR					
	Do 1 mjeseca	1-12 mjeseci	1-5 godina	Preko 5 godina	Nekamatonosni	Ukupno
31. decembar 2021. godine						
Sredstva						
Gotovina i depoziti po viđenju	147.822	-	-	-	-	147.822
Oročeni plasmani kod stranih Banaka	47.909	369.960	-	-	-	417.869
Sredstva kod MMF-a	-	-	-	-	242.611	242.611
Finansijska sredstva koja se mjeraju po fer vrijed.kroz ostali ukupan rezultat (OCI)	-	506.832	307.041	127.178	-	941.051
Finansijska sredstva koja se mjere po AC	-	-	53.377	56.147	-	109.524
Kredit i avansi	-	-	-	-	1.348	1.348
Potraživanja koja se mjere po AC	-	-	2.332	-	-	2.332
Ukupno finansijska sredstva	195.731	876.792	362.750	183.325	243.959	1.862.557
Obaveze						
Računi banaka i finansijskih Institucija	955.183	-	-	-	108.530	1.063.713
Računi Vlade i drugih Organizacija	517.106	-	-	-	-	517.106
Obaveze prema MMF	-	-	-	-	235.093	235.093
Ostale finansijske obaveze	-	-	-	-	597	597
Ukupno finansijske obaveze	1.472.289	-	-	-	344.220	1.816.509
Neto izloženost riziku od promjena kamatnih stopa	(1.276.558)	876.592	362.750	183.325	(100.261)	46.048
31.12.2020.godine						
Neto izloženost riziku od promjena kamatnih stopa	(1.116.824)	374.966	743.875	129.372	(81.253)	50.136

Analiza osjetljivosti na kamatni rizik se određuje na osnovu izloženosti riziku od promjene kamatnih stopa na dan izvještavanja. Na dan 31. decembra 2022. godine, da je kamatna stopa bila za 100 baznih poena viša/niša, pod pretpostavkom da su ostali faktori nepromijenjeni, neto dobit Banke bi se zaključno na dan 31. decembra 2022. godine povećala/smanjila približno za EUR 2 hiljade (2021. godine: približno EUR 46 hiljada).

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE

31. decembar 2022. godine

4. FINANSIJSKI INSTRUMENTI (nastavak)

4.4. Rizik likvidnosti

Rizik likvidnosti je rizik da CBCG neće biti u mogućnosti da izmiri svoje finansijske obaveze o roku dospeljeća i da zamijeni izvore sredstava koji su povučeni. Posljedica toga može biti neizvršavanje dospjelih obaveza.

4.4.1. Upravljanje rizikom likvidnosti

Proces upravljanja rizikom likvidnosti, koji se izvršava unutar Centralne banke i prati od strane stručnog tima Trezora CBCG, uključuje:

- dnevno finansiranje kojim se upravlja tako što se prate budući novčani tokovi da bi se očekivani zahtjevi mogli ispuniti. To podrazumijeva ponovno punjenje fondova po njihovom dospeljeću ili kada su pozajmljeni klijentima;
- održavanje portfolija visoko tržišne aktive koja može biti lako likvidna kao način zaštite u slučaju bilo kakvih nepredviđenih prekida novčanog toka;
- praćenje racija likvidnosti iskaza o finansijskoj poziciji prema internim i regulatornim zahtjevima i
- upravljanje koncentracijom i profilom dužničkih hartija.

Praćenje i izvještavanje podrazumijeva mjerenje tokova gotovine i projekcije za sljedeći dan, sedmicu i mjesec pošto su to ključni periodi za upravljanje likvidnošću. Početna tačka za projekcije je analiza ugovorenih rokova dospeljeća finansijskih obaveza i očekivani dan naplate finansijskih sredstava.

Sredstva raspoloživa za pokriće svih obaveza uključuju gotovinu i depozite po viđenju, plasmane u bankama i kredite i avanse. CBCG takođe može odgovoriti na neočekivane odlive gotovine tako što će prodavati finansijska sredstva koja se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat (OCI) (portfolio hartija od vrijednosti).

Sektor za finansijske i bankarske operacije u kontinuitetu kontroliše rizik likvidnosti i to kroz izbor instrumenata za investiranje, kao i izbor partnerskih banaka i dozvoljenih emitenata. Rizik likvidnosti kod HOV je preciznije definisan uvođenjem ograničenja u pogledu minimalne emisije HOV, a operativno se prati i razlika između bid i ask cijena koja upućuje na likvidnost određenog instrumenta. U svrhu obezbjeđenja dnevne likvidnosti, Smjernicama za upravljanje međunarodnim rezervama su kao dio likvidnog portfolija definisana dostupna sredstva u maksimalnom iznosu do 25 miliona eura kod komercijalnih banaka. Kod centralnih banaka nema limita koji se odnosi na iznos sredstava koji se može držati na računu. Takođe, ročnost depozita se prilagođava najavljenim potrebama za likvidnošću, pri čemu nije dozvoljeno plasiranje sredstava u depozite dospeljeća preko 6 mjeseci.

4.4.2. Pristup finansiranja

Izvori likvidnosti se redovno revidiraju od strane Sektora za finansijske i bankarske operacije kako bi se obezbijedila široka diverzifikacija valuta, područja, dobavljača, proizvoda i uslova.

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE
31. decembar 2022. godine

4. FINANSIJSKI INSTRUMENTI (nastavak)

4.4. Rizik likvidnosti (nastavak)

4.4.3. Nederivativni tokovi gotovine

Tabela koja slijedi prikazuje nederivativne tokove gotovine finansijskih sredstava i obaveza Centralne banke.

	U hiljadama EUR							
	Do 1 mjeseca	od 1 do 6 mjeseci	od 6 do 12 mjeseci	od 1 do 2 godine	od 2 do 3 godine	Preko 3 godine	Bez_roka	Ukupno
31. decembar 2022. godine								
Sredstva								
Gotovina i depoziti po viđenju	244.878	-	-	-	-	-	-	244.878
Oročeni plasmani kod stranih banaka	50.066	488.957	-	-	-	-	-	539.023
Sredstva kod MMF-a	-	-	-	-	-	-	244.941	244.941
Finansijska sredstva koja se mjera po fer vrijed.kroz ostali ukupan rezultat	-	403.252	87.523	102.951	94.119	197.715	-	885.560
Finansijska sredstva koja se mjere po AT						108.203	-	108.203
Vlasnicki finansijski instrument koji se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat	-	-	-	-	-	-	687	687
Kredit i avansi	-	-	-	-	-	-	1.295	1.295
Potraživanja koja se mjere po AT	-	-	-	-	-	-	4.063	4.063
Ukupno finansijska sredstva	294.944	892.209	87.523	102.951	94.119	305.918	250.986	2.028.650
Obaveze								
Računi banaka i finansijskih institucija	1.629.674	-	-	-	-	-	-	1.629.674
Računi Vlade i drugih organizacija	161.745	-	-	-	-	-	-	161.745
Obaveze prema MMF	-	-	-	-	-	-	238.024	238.024
Ostale finansijske obaveze	200	-	-	-	-	-	-	200
Ukupno finansijske obaveze	1.791.619	-	-	-	-	-	238.024	2.029.643
		892.20						
Ročna neusklađenost	(1.496.675)	9	87.523	102.951	94.119	305.918	12.962	(993)
31. decembar 2021. godine								
Ukupna sredstva	195.731	553.242	323.550	63.400	72.628	407.715	246.978	1.863.244
Ukupne obaveze	1.581.416	-	-	-	-	-	235.093	1.816.509
Ročna neusklađenost	(1.385.685)	553.242	323.550	63.400	72.628	407.715	11.885	46.735

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE
31. decembar 2022. godine

4. FINANSIJSKI INSTRUMENTI (nastavak)

4.4. Rizik likvidnosti (nastavak)

4.4.3. Nederivativni tokovi gotovine (nastavak)

	U hiljadama EUR							
	Do 1 mjeseca	od 1 do 6 mjeseci	od 6 do 12 mjeseci	od 1 do 2 godine	od 2 do 3 godine	Preko 3 godine	Bez_roka	Ukupno
31. decembar 2021. godine								
Sredstva								
Gotovina i depoziti po viđenju	147.822	-	-	-	-	-	-	147.822
Oročeni plasmani kod stranih banaka	47.909	369.960	-	-	-	-	-	417.869
Sredstva kod MMF-a	-	-	-	-	-	-	242.611	242.611
Finansijska sredstva koja se mjera po fer vrijed.kroz ostali ukupan rezultat	-	183.282	323.550	63.400	72.628	298.191	-	941.051
Finansijska sredstva koja se mjere po AT	-	-	-	-	-	109.524	-	109.524
Vlasnicki finansijski instrument koji se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat	-	-	-	-	-	-	687	687
Kredit i avansi	-	-	-	-	-	-	1.348	1.348
Potraživanja koja se mjere po AT	-	-	-	-	-	-	2.332	2.332
Ukupno finansijska sredstva	195.731	553.242	323.550	63.400	72.628	407.715	246.978	1.863.244
Obaveze								
Računi banaka i finansijskih institucija	1.063.713	-	-	-	-	-	-	1.063.713
Računi Vlade i drugih organizacija	517.106	-	-	-	-	-	-	517.106
Obaveze prema MMF	-	-	-	-	-	-	235.093	235.093
Ostale finansijske obaveze	597	-	-	-	-	-	-	597
Ukupno finansijske obaveze	1.581.416	-	-	-	-	-	235.093	1.816.509
		553.24						
Ročna neusklađenost	(1.385.685)	2	323.550	63.400	72.628	407.715	11.885	46.735
31. decembar 2020. godine								
Ukupna sredstva	437.012	443.786	330.436	97.458	64.062	309.851	168.536	1.851.141
Ukupne obaveze	1.644.092	-	-	-	-	-	156.251	1.800.343
Ročna neusklađenost	(1.207.080)	443.786	330.436	97.458	64.062	309.851	12.285	50.798

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE
31. decembar 2022. godine

4. FINANSIJSKI INSTRUMENTI (nastavak)

4.4. Rizik likvidnosti (nastavak)

4.4.4. Nederivativni tokovi gotovine (nastavak)

Postojeći GAP je posljedica prirode samih izvora međunarodnih rezervi, stanja na međunarodnom tržištu i pretpostavki na osnovu kojih se posljedično upravlja ukupnim sredstvima međunarodnih rezervi (asset strana).

GAP-om se upravlja redovnim revizijama svih prethodno navedenih faktora, na sjednicama Investicionog komiteta i Savjeta CBCG.

Rizik likvidnosti se permanentno kontroliše izborom instrumenata za investiranje, kao i partnerskih banaka i dozvoljenih emitenata. Rizik likvidnosti kod HOV je preciznije definisan uvođenjem ograničenja u pogledu minimalne emisije HOV, a operativno se prati i razlika između bid i ask cijena koja upućuje na likvidnost određenog instrumenta. U svrhu obezbjeđenja dnevne likvidnosti, Smjernicama za upravljanje međunarodnim rezervama je posebno definisan disponibilni portfolio. Osim prethodnog, nije dozvoljeno plasiranje sredstava u depozite dospjeća dužeg od 6 mjeseci.

Sredstva raspoloživa za pokriće svih obaveza uključuju gotovinu i depozite po viđenju, plasmane u bankama i kredite i avanse. CBCG takođe može odgovoriti na neočekivane odlive gotovine tako što će prodavati finansijska sredstva koja se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat (OCI) (portfolio hartija od vrijednosti).

4.5. Fer vrijednost finansijskih sredstava i obaveza

Bankautvrđuje fer vrijednost finansijskih sredstava koja se mjeri po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat na osnovu zvaničnih tržišnih cijena na aktivnom tržištu za identične instrumente.

Knjigovodstvena vrijednost gotovine i depozita po viđenju, kao i računa banaka i finansijskih institucija i računi Vlade i drugih organizacija sama po sebi predstavlja fer vrijednost.

Rukovodstvo Banke je izvršilo procjenu fer vrijednosti sredstava i obaveza koje se vode po amortizovanoj vrijednosti, metodom diskontovanja budućih novčanih tokova, uzimajući u obzir važeće tržišne uslove prilikom utvrđivanja diskontne stope. Po mišljenju Rukovodstva, ova procjena nije dovela do materijalno značajnih odstupanja između fer vrijednosti i knjigovodstvenih vrijednosti ovih sredstava i obaveza.

U sledećoj tabeli dat je prikaz hijerarhije fer vrijednosti finansijskih sredstava koje se odnose na Finansijska sredstva koja se mjeri po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat. Banka mjeri fer vrijednost finansijskih sredstava koja se mjere kroz ostali ukupan rezultat koristeći hijerarhiju Nivoa 1 u pogledu kvaliteta ulaznih podataka koji se koriste pri vrednovanju-zvanične tržišne cijene na aktivnom tržištu za identične instrumente.

Hijerarhija fer vrijednosti finansijskih sredstava koje se vode po fer vrijednosti:

Finansijska sredstva 31. decembar 2022.				U hiljadama EUR
	Nivo 1	Nivo 2	Nivo 3	Ukupno
Finansijska sredstva koja se mjeri po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat	885.560	-	-	885.560
Vlasnicki instrument koji se mjeri po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat	687	-	-	687
Ukupno	886.247	-	-	886.247
Finansijska sredstva 31. decembar 2021.				U hiljadama EUR
	Nivo 1	Nivo 2	Nivo 3	Ukupno
Finansijska sredstva koja se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat	941.051	-	-	941.051
Vlasnicki instrument koji se mjeri po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat	687	-	-	687
Ukupno	941.738	-	-	941.738

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE
31. decembar 2022. godine

4. FINANSIJSKI INSTRUMENTI (nastavak)

4.5. Fer vrijednost finansijskih sredstava i obaveza (nastavak)

Hijerarhija finansijskih sredstava i obaveza koje se ne vode po fer vrijednosti

Finansijska sredstva 31. decembar 2022.			U hiljadama EUR	
	Nivo 1	Nivo 2	Nivo 3	Ukupno
Gotovina i depoziti po viđenju	-	244.878	-	244.878
Oročeni plasmani kod stranih banaka	-	539.023	-	539.023
Finansijska sredstva koja se mjere po AC	-	108.203	-	108.203
Sredstva kod MMF	-	-	244.941	244.941
Kredit i avansi	-	-	1.295	1.295
Potraživanja koja se mjere po AC	-	-	4.063	4.063
Ukupno	-	892.104	250.299	1.142.403

Finansijske obaveze 31. decembar 2022.			U hiljadama EUR	
	Nivo 1	Nivo 2	Nivo 3	Ukupno
Računi banaka i finansijskih institucija	-	-	1.629.674	1.629.674
Računi Vlade i drugih organizacija	-	-	161.745	161.745
Obaveze prema MMF-u	-	-	238.024	238.024
Ostale finansijske obaveze	-	-	200	200
Ukupno	-	-	2.029.643	2.029.643

Hijerarhija finansijskih sredstava i obaveza koje se ne vode po fer vrijednosti

Finansijska sredstva 31. decembar 2021.			U hiljadama EUR	
	Nivo 1	Nivo 2	Nivo 3	Ukupno
Gotovina i depoziti po viđenju	-	147.822	-	147.822
Oročeni plasmani kod stranih banaka	-	417.869	-	417.869
Finansijska sredstva do dospelja	-	109.524	-	109.524
Sredstva kod MMF	-	-	242.611	242.611
Kredit i avansi	-	-	1.348	1.348
Potraživanja koja se mjere po AC	-	-	2.332	2.332
Ukupno	-	675.215	246.291	921.506

Finansijske obaveze 31. decembar 2021.			U hiljadama EUR	
	Nivo 1	Nivo 2	Nivo 3	Ukupno
Računi banaka i finansijskih institucija	-	-	1.063.713	1.063.713
Računi Vlade i drugih organizacija	-	-	517.106	517.106
Obaveze prema MMF-u	-	-	235.093	235.093
Ostale finansijske obaveze	-	-	597	597
Ukupno	-	-	1.816.509	1.816.509

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE
31. decembar 2022. godine

4. FINANSIJSKI INSTRUMENTI (nastavak)

4.5. Fer vrijednost finansijskih sredstava i obaveza (nastavak)

Hijerarhija finansijskih sredstava i obaveza koje se ne vode po fer vrijednosti (nastavak)

Nivo 1 – Kotirane cijene identičnih finansijskih instrumenata koji se kotiraju na aktivnim tržištima.

Nivo 2 – Parametri koji se mogu direktno primjetiti na tržištu, a ne nalaze se na prethodnom nivou. Informacije su dostupne i uočljive bilo direktno (npr. cijene) ili indirektno (izvedene iz cijena).

Nivo 3 – Parametri za vrednovanje finansijskih instrumenata koji se ne zasnivaju na primjetnim tržišnim podacima (neprimjetni parametri). Ova kategorija obuhvata sve instrumente čija se procjena vrši na bazi ulaza koji nijesu dostupni i uočljivi i kao takvi imaju značajni efekat na procjenu vrijednosti instrumenata. Ova kategorija obuhvata instrumente koji se vrednuju na osnovu zvanične cijene za slične instrumente, gdje su značajne korekcije ili pretpostavke potrebne da bi odrazile razlike između instrumenata.

4.6. Upravljanje kapitalom

Ciljevi upravljanja kapitalom, koji je širi koncept u odnosu na osnovni kapital iskazan u iskazu o finansijskoj poziciji, su:

- ispunjenje zahtjeva vezanih za kapital datih u Zakonu o CBCG;
- očuvanje sposobnosti CBCG da nastavi poslovanje u predvidivoj budućnosti i da ispunjava svoje funkcije propisane Zakonom o CBCG i
- održavanje dovoljnog nivoa kapitala u cilju daljeg razvoja osnovnih funkcija CBCG.

Zakonom o CBCG propisano je sljedeće:

- (a) da se kapital CBCG sastoji od osnovnog kapitala i rezervi;
- (b) osnovni kapital iznosi EUR 50.000 hiljada.

U skladu sa Zakonom o CBCG, izvršena je transformacija kapitala u 2010. godini, tako što su se osnivački kapital i generalne rezerve transformisale u osnovni kapital.

Osnovni kapital na dan 31. decembar 2022. godine iznosi EUR 52.000 hiljada, shodno Odluci br.0101-2837-3/2021 od 28. aprila 2021. godine, na osnovu koje je došlo do povećanja osnovnog kapitala iz opštih rezervi u iznosu od EUR 2.000 hiljada.

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE
31. decembar 2022. godine

5. OSNOVNE RAČUNOVODSTVENE PROCJENE I PROSUĐIVANJA U PRIMJENI RAČUNOVODSTVENIH POLITIKA

Banka donosi procjene i pretpostavke koje mogu uticati na prikaz iznosa sredstava i obaveza u finansijskim iskazima za narednu finansijsku godinu. Procjene i prosuđivanja biće predmet stalne procjene i donosiće se na osnovu istorijskog iskustva i drugih činilaca, uključujući očekivanja u pogledu budućih događaja za koje se vjeruje da su u okvirima datih okolnosti razumna.

a) Fer vrijednost imovine

Fer vrijednost je cijena koja se može primiti za prodaju nekog sredstva ili platiti za prenos neke obaveze u uobičajenoj transakciji na glavnom (ili najpovoljnijem) tržištu na datum odmjerenja pod tekućim tržišnim uslovima bez obzira na to da li je cijena direktno utvrđiva ili procijenjena korišćenjem neke druge tehnike vrednovanja.

Poslovna politika Banke je da objelodani informacije o fer vrijednosti aktive ili pasive za koju postoje zvanične tržišne informacije ili informacije do kojih se dolazi na osnovu alternativnih tehnika vrednovanja. Po mišljenju Rukovodstva Banke, iznosi u finansijskim izvještajima odražavaju realnu vrijednost koja je u datim okolnostima najvjerodostojnija i najkorisnija za potrebe finansijskog izvještavanja u skladu sa međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja.

b) Umanjenje vrijednosti finansijskih sredstava

Banka utvrđuje da je došlo do umanjenja vrijednosti u finansijskim sredstvima koja se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat (OCI) onda kada dođe do značajnog ili produženog smanjenja njihove fer vrijednosti i to ispod njihove nabavne vrijednosti. Određivanje šta je značajno ili produženo zahtijeva rasuđivanje. Umanjenje vrijednosti može biti opravdano onda kada postoji dokaz da je došlo do pogoršanja u finansijskoj poziciji preduzeća u koje se ulaže, privrednoj grani ili sektoru, kao i u novčanim tokovima iz poslovanja i finansiranja. CBCG utvrđuje da je došlo do umanjenja fer vrijednosti finansijskih sredstava koja se mjere po amortizovanom trošku (AC) onda kada dođe do značajnog povećanja kreditnog rizika u skladu sa MSFI 9. Mjerenje finansijskih sredstava po amortizovanom trošku (AC) se obavlja na mjesečnom nivou. Iznos obezvrijeđenja sredstava obično nije značajan u poređenju sa vrijednošću ukupnih finansijskih sredstava Banke.

c) Rezervisanja

Rezervisanja su u velikoj mjeri zasnovana na prosuđivanju, naročito u slučajevima pravnih sporova. CBCG procjenjuje vjerovatnoću nastanka negativnog ishoda koji je rezultat prošlih događaja i ukoliko je ta vjerovatnoća veća od 50%, CBCG formira rezervisanje za cjelokupan iznos obaveze. Rukovodstvo CBCG je veoma oprezno u ovim procjenama, ali usljed značajnog stepena neizvjesnosti, u pojedinim slučajevima su moguća odstupanja između procijenjenog ishoda i stvarnog ishoda događaja.

d) Amortizacija i stopa amortizacije

Obračun amortizacije i stope amortizacije su zasnovane na projektovanom ekonomskom vijeku trajanja nekretnina, postrojenja, opreme i nematerijalnih ulaganja. Ekonomski vijek trajanja stalnih sredstava opredjeljuje se procjenom od strane nezavisnog procjenitelja.

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE
31. decembar 2022. godine

6. PRIHODI OD KAMATA

	U hiljadama EUR godina koja se završila 31. decembra	
	2022.	2021.
Oročeni depoziti kod stranih banaka	1.909	-
Finansijska sredstva koja se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupni rezultat (OCI)	1.788	1.189
Finansijska sredstva koja se mjere po amortizovanom trošku (AC)	1.799	1.821
	5.496	3.010

Pregled prihoda po zemljama:

	U hiljadama EUR			
	Crna Gora	Evropska unija	Ostale zemlje	Ukupno
Oročeni depoziti kod stranih banaka	-	1.891	18	1.909
Hartije od vrijednosti	1.038	2.039	510	3.587
Ukupno u 2022.	1.038	3.930	528	5.496
Ukupno u 2021.	1.051	1.870	89	3.010

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE
31. decembar 2022. godine

7. PRIHODI I RASHODI OD NAKNADA

a) Prihodi od naknada

	U hiljadama EUR godina koja se završila 31. decembra	
	2022.	2021.
Učešće u RTGS-u	265	280
Obračun naloga u RTGS-u	1.719	1.481
Obračun naloga u DNS-u	844	768
Obračun naloga državnog trezora	2.726	2.203
Obračun naloga za uplate javnih prihoda	345	321
Gotovinske uplate i isplate preko računa klijenata	813	481
Naknada za prekonoćna salda na transakcionim računima banaka u RTGS sistemu	1.738	2.205
Izdavanje i izvršavanje naloga za prinudnu naplatu	378	734
Registrovanje državnih zapisa	78	-
Servisiranje ino duga	675	932
Kontrola poslovanja banaka i mikrokreditnih finansijskih institucija	3.516	3.035
Usluge kreditnog biroa	668	562
Transferi preko računa CBCG u inostranstvu	30	406
Ostale naknade	334	187
	14.129	13.595

Prihodi od naknada po osnovu obračuna naloga u RTGS-u i DNS-u odnose se na RTGS platni sistem u kome se izvršavaju pojedinačne platne transakcije između učesnika po bruto principu u realnom vremenu i u DNS platnom sistemu u kome se izvršavaju platne transakcije koje glase na iznos manji od minimalne vrijednosti platnih transakcija koje moraju biti procesuirane u RTGS sistemu.

CBCG, za vršenje usluga koje obavlja, naplaćuje naknade u visini i na način utvrđen Odlukom o utvrđivanju tarife po kojoj se obračunavaju naknade za vršenje usluga koje obavlja CBCG („Sl. list CG“ broj 29/11, 22/12, 58/13, 12/14, 22/14, 48/14, 32/15, 15/17, 18/17, 24/18 i 109/21).

b) Rashodi naknada

	U hiljadama EUR godina koja se završila 31. decembra	
	2022.	2021.
Unošenje i iznošenje efektive	236	141
Registrovanje državnih zapisa	24	-
Održavanje kastodi računa	72	48
Platni promet	15	15
Ostali troškovi naknada	31	8
	378	212

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE
31. decembar 2022. godine

8. OSTALI PRIHODI

	U hiljadama EUR godina koja se završila 31. decembra	
	2022.	2021.
Operativni lizing poslovnog prostora	205	213
Prodaja mjeničnih blanketa	344	356
Prodaja plemenitih metala	37	13
Efekat procjene nekretnina, postrojenja i opreme	-	239
Ostali prihodi i dobiti	184	287
	770	1.108

9. DRUGI FINANSIJSKI PRIHODI I RASHODI, NETO

	U hiljadama EUR godina koja se završila 31. decembra	
	2022.	2021.
<i>Finansijski prihodi</i>		
Nadoknada negativne kamate po osnovu oročenog depozita	-	752
<i>Finansijski rashodi</i>		
Drugi finansijski rashodi-negativna kamatna stopa HOV	(1.596)	(1.586)
Drugi finansijski rashodi-negativna kamatna stopa ino banke	(927)	(1.995)
	(2.523)	(3.581)
	(2.523)	(2.829)

Drugi finansijski rashodi obuhvataju efekte negativnih kamatnih stopa od kamatonosne finansijske imovine tj. odnose se na rashode po osnovu negativne kamatne stope na depozite koje je CBCG držala kod stranih poslovnih banaka i negativne prinose po osnovu ulaganja u HOV.

10. KURSNE RAZLIKE, NETO

	U hiljadama EUR godina koja se završila 31. decembra	
	2022.	2021.
<i>Pozitivne kursne razlike:</i>		
- Računi CBCG u inostranstvu	237	849
- Gotovina u trezoru	8	6
- Blagajna	1	-
	246	855
<i>Negativne kursne razlike:</i>		
- Računi CBCG u inostranstvu	(212)	(819)
- Gotovina u trezoru	(5)	(7)
- Blagajna	(1)	-
	(218)	(826)
	28	29

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE

31. decembar 2022. godine

11. NETO GUBICI PO OSNOVU FINANSIJSKIH SREDSTAVA KOJA SE MJERE KROZ OSTALI UKUPNI REZULTAT I PO AMORTIZOVANOM TROŠKU

	U hiljadama EUR godina koja se završila 31. decembra	
	2022.	2021.
<i>Gubici po osnovu finansijskih sredstava koja se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat:</i>		
Neto povećanje rezervisanja za finansijska sredstva po FV OCI (napomena 16)	192	(68)
Dobici po osnovu prodaje HOV	35	11
	227	(57)
<i>Neto gubici po osnovu finansijskih sredstava koja se mjere po amortizovanom trošku:</i>		
Neto povećanje/smanjenje rezervisanja koja se mjere po amortizovanom trošku (napomena 17)	5	(3)
Neto smanjenje rezervisanja po osnovu oročenih depozita (napomena 15)	(3)	(5)
Neto povećanje rezervisanja po osnovu potraživanja koja se mjere po AC (napomena 21)	(1)	(1)
Neto povećanje rezervisanja po osnovu kredita i avansa (napomena 20)	-	2
	1	(7)

12. TROŠKOVI ZAPOSLENIH

	U hiljadama EUR godina koja se završila 31. decembra	
	2022.	2021.
Troškovi bruto zarada	6.387	5.493
Troškovi doprinosa na teret poslodavca i zaposlenog	1.760	2.491
Ostala primanja zaposlenih	781	470
	8.928	8.454

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE
31. decembar 2022. godine

13. OSTALI TROŠKOVI POSLOVANJA

	U hiljadama EUR godina koja se završila 31. decembra	
	2022.	2021.
Troškovi materijala	124	95
Troškovi goriva i energije	197	190
Troškovi reklame i propagande	27	18
Troškovi naknada po ugovorima o djelu	3	12
Troškovi primanja članova Savjeta CBCG i Odbora za reviziju	74	75
Druge naknade fizičkim licima	62	36
Troškovi stručnih usluga	47	65
Troškovi održavanja imovine	617	490
Troškovi osiguranja imovine	18	15
Troškovi telekomunikacija i PTT troškovi	305	296
Troškovi poreza	42	37
Troškovi amortizacije	662	612
Troškovi humanitarnih aktivnosti	203	150
Troškovi reprezentacije	28	25
Troškovi seminara	95	54
Rezervisanja po osnovu sudskih sporova (napomena 30)	-	5
Rezervisanja po osnovu otpremnine zaposlenih (napomena 30)	99	23
Otpis nenaplativih potraživanja	136	134
Ostali troškovi poslovanja	470	348
Efekat procjene nekretnina, postrojenja i opreme	-	94
	3.209	2.774

14. GOTOVINA I DEPOZITI PO VIĐENJU

	U hiljadama EUR	
	31. decembar 2022.	31. decembar 2021.
Gotovina u trezoru i blagajni:		
- u EUR	146.134	114.717
- u stranoj valuti	7	43
- MMF – gotovinska uplata	182	182
	146.323	114.942
Kamatonosni depoziti po viđenju	97.363	31.676
Nekamatonosni depoziti po viđenju-strana valuta	1.095	1.109
Nekamatonosni depoziti po viđenju - EUR	25	25
Depoziti po viđenju - BIS	72	70
Ispravka vrijednosti	-	-
	244.878	147.822

Kamatna stopa na eurska sredstva koja su bila na računima kod komercijalnih banaka i centralnih banaka se kretala u rasponu od - 0,70% do 2%. Kamatna stopa na sredstva koja su se nalazila kod FED-a na 31. decembar 2022. godine je iznosila 4,3%.

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE

31. decembar 2022. godine

14. GOTOVINA I DEPOZITI PO VIĐENJU (nastavka)

Tabelarni prikaz kretanja ispravke vrijednosti:

	31. decembar 2021	Smanjenje ispravke vrijednosti	Povećanje ispravke vrijednosti	31. decembar 2022.
Ispravka vrijednosti	0	1	(1)	0

Sa stanjem na dan 31. decembra 2022. godine, CBCG ima položene kratkoročne kamatonosne depozite po viđenju na računima kod centralnih i poslovnih banaka u inostranstvu u iznosu od EUR 97.363 hiljada (31. decembra 2021. godine: EUR 31.676 hiljada)

15. OROČENI PLASMANI KOD STRANIH BANAKA

	31. decembar 2022.	U hiljadama EUR 31. decembar 2021.
Kratkoročno oročeni depoziti kod centralnih banaka koji se mjere po amortizovanom trošku	50.066	47.909
Kratkoročno oročeni depoziti kod poslovnih banaka koji se mjere po amortizovanom trošku	489.000	370.000
Ispravka vrijednosti	(43)	(40)
	539.023	417.869

Kamatne stope na oročene EUR depozite na 31. decembra 2022. godine su se kretale u rasponu od 0,65% do 2,95%. Oročeni depoziti kod stranih banaka imaju rok dospeljeća do šest mjeseci.

Tabelarni prikaz kretanja ispravke vrijednosti:

	31. decembar 2021	Smanjenje ispravke vrijednosti	Povećanje ispravke vrijednosti	31. decembar 2022.
Ispravka vrijednosti	(40)	111	(114)	(43)

16. FINANSIJSKA IMOVINA KOJA SE MJERI PO FER VRIJEDNOSTI KROZ OSTALI UKUPAN REZULTAT

Finansijska imovina koja se mjeri po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat (OCI) u iznosu od EUR 885,560 miliona sa stanjem na dan 31. decembar 2022. godine (31. decembra 2021. godine: EUR 941,051 miliona) obuhvata eurske dužničke hartije od vrijednosti sledećih emitenata:

- država čija je zvanična valuta euro ročnosti do 10 godina,
- država čija je originalna valuta nije euro, supranacionalnih institucija, federalnih pokrajina, agencija, fondova i razvojnih i specijalizovanih banaka sa garancijom i/ili vlasništvom države ročnosti do 5 godina,
- njemačkih banaka koje emituju Pfandbrief obveznice ročnosti do 5 godine i
- komercijalnih banaka koje izdaju korporativne obveznice ročnosti do 5 godina.

Svi emitenti moraju zadovoljavati minimalni rejting definisan Smjernicama i moraju se nalaziti u propisanim benčmarcima.

Prinosi na ove hartije od vrijednosti na dan 31. decembar 2022. godine su se kretali u rasponu od 2,22% do 4,945%.

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE
31. decembar 2022. godine

16. FINANSIJSKA IMOVINA KOJA SE MJERI PO FER VRIJEDNOSTI KROZ OSTALI UKUPAN REZULTAT (nastavak)

Izloženost portfolija koji se mjeri po fer vrijednosti kroz OCI prodaju prema državama:

	31. decembar 2022.	31. decembar 2021.
Država		
Njemačka	75.098	64.951
Francuska	147.531	36.974
Španija	195.417	278.678
Italija	159.456	275.176
Kina	7.890	21.562
Irska	27.749	32.334
Poljska	14.747	14.406
Ostale EU države	23.897	14.259
Belgija	73.228	33.581
UAE	80.670	87.471
Ostale države izvan EU	51.323	54.699
Finska	4.776	-
Velika Britanija	23.778	26.960
UKUPNO	885.560	941.051

Tabela promjene fer vrijednosti finansijske imovine koja se mjeri po fer vrijednosti kroz ostali ukupni rezultat (OCI) za 2022. godinu i 2021. godinu:

	31. decembar 2021.	Promjena fer vrijednosti u toku 2022. godine	31. decembar 2022.
Fer vrijednost	2.840	(51.003)	(48.163)
	31. decembar 2020.	Promjena fer vrijednosti u toku 2021. godine	31. decembar 2021.
Fer vrijednost	7.806	(4.966)	2.840

Tabelarni prikaz rezervisanja fer vrijednosti za finansijske instrumente koji se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupni rezultat za 2022. godinu i 2021. godinu:

	31. decembar 2021	Smanjenje rezervisanja (iskaz promjene na kapitalu)	Povećanje rezervisanja (iskaz promjene na kapitalu) (Napomena 11)	31. decembar 2022.
Rezervisanje	(458)	-	192	(266)
	31. decembar 2020	Smanjenje ispravke vrijednosti (iskaz promjene na kapitalu)	Povećanje ispravke vrijednosti (iskaz promjene na kapitalu) (Napomena 11)	31. decembar 2021.
Rezervisanje	(390)	-	(68)	(458)

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE
31. decembar 2022. godine

17. FINANSIJSKA IMOVINA KOJA SE MJERI PO AMORTIZOVANOM TROŠKU

	31. decembar 2022.	U hiljadama EUR 31. decembar 2021.
Dužničke HOV RO	55.522	56.198
Dužničke HOV MNE	52.773	53.423
Ispravka vrijednosti	(92)	(97)
	108.203	109.524

Ponderisani prinos na hartije od vrijednosti koje se mjere po amortizovanom trošku iznosi 1,661%.

Tabelarni prikaz kretanja ispravke vrijednosti:

	31. decembar 2021	Smanjenje ispravke vrijednosti (napomena 11)	Povećanje ispravke vrijednosti(na pomena 11)	31. decembar 2022.
Ispravka vrijednosti	(97)	5	-	(92)

	31. decembar 2020	Smanjenje ispravke vrijednosti (napomena 11)	Povećanje ispravke vrijednosti(na pomena 11)	31. decembar 2021.
Ispravka vrijednosti	(94)	8	(11)	(97)

18. VLASNIČKI FINANSIJSKI INSTRUMENT KOJI SE MJERI PO FER VRIJEDNOSTI KROZ OSTALI UKUPAN REZULTAT

Osnivačka ulaganja na dan 31. decembar 2022. godine odnose se na ulaganja u kapital Centralno klirinško depozitarnog društva AD, Podgorica (u daljem tekstu CKDD ad Podgorica) u iznosu od 687 hiljada (31. decembra 2021. godine: EUR 687 hiljada). Od 01. januara 2019. godine u skladu sa MSFI 9, Banka je napravila neopoziv izbor i ovo osnivačko ulaganje klasifikovala kao vlasnički finansijski instrument koji se mjeri po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat (OCI). Banka jednom godišnje (na kraju godine) utvrđuje vrijednost ovih vlasničkih vrijednosnih papira.

	31. decembar 2022.	U hiljadama EUR 31. decembar 2021.
Ulaganje u capital CKDD	262	262
Fer vrijednost-vlasnički instrumenti CKDD	425	425
	687	687

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE

31. decembar 2022. godine

18. VLASNIČKI FINANSIJSKI INSTRUMENT KOJI SE MJERI PO FER VRIJEDNOSTI KROZ OSTALI UKUPAN REZULTAT (nastavak)

Tabela promjene fer vrijednosti finansijske imovine koja se mjeri po fer vrijednosti kroz ostali ukupni rezultat za 2022. godinu i 2021. godinu:

	31. decembar 2020	Promjena fer vrijednosti u toku 2021. godine	31. decembar 2021.
Fer vrijednost	400	25	425
	31. decembar 2021	Promjena fer vrijednosti u toku 2022. godine	31. decembar 2022.
Fer vrijednost	425	-	425

19. SREDSTVA/OBAVEZE KOD MEĐUNARODNOG MONETARNOG FONDA

	31. decembar 2022.	U hiljadama EUR 31. decembar 2021.
SREDSTVA		
Sredstva rezervi kod MMF-a	18.607	18.378
Nota za članstvo u MMF-u	57.002	56.298
Nota- Rapid financial instrument	75.801	74.868
SDR holding	92.773	92.385
Kamata, nadoknada i trosak	758	682
	244.941	242.611
	31. decembar 2022.	U hiljadama EUR 31. decembar 2021.
OBAVEZE		
SDR alokacija	105.005	103.712
Nota za članstvo u MMF-u	57.002	56.298
Nota-Rapid financial instrument	75.801	74.868
Račun broj 1	193	192
Račun broj 2	1	1
Druge finansijske institucije	22	22
	238.024	235.093

Centralna banka Crne Gore predstavlja fiskalnog agenta države u transakcijama sa MMF-om i depozitara za sredstva MMF-a. Članstvo u MMF-u se bazira na kvoti.

Kvota za članstvo

Kvota za članstvo se utvrđuje po prijemu u članstvo i periodično se revidira u okviru opštih revizija kvota. Kvota čini osnovu za finansijski i organizacioni odnos članova sa MMF-om i, između ostalog, određuje relativnu glasačku moć članova, maksimalni pristup finansiranju MMF-a i udio člana u bilo kojoj dodjeli SDR. (Special Drawing Rights – Specijalna prava vučenja).

Kvota za članstvo kod MMF-a predstavlja inicijalna i naknadna plaćanja kvote i čini sredstva MMF članova. Odbor MMF-a je 2007. godine utvrdio visinu članske kvote za Crnu Goru u iznosu od SDR 27.500 hiljada. U februaru 2016. godine došlo je do povećanja kvote shodno 14. opštoj reviziji kvota nakon koje Kvota za članstvo Crne Gore u MMF-u iznosi SDR 60.500 hiljada što na 31. decembar 2022. godine nakon kursiranja iznosi EUR 75.801 hiljada, a za 2021. godinu EUR 74.868 hiljada.

Kvotu za članstvo čine Sredstva rezervi kod MMF-a, Nota za članstvo i sredstva na računima MMF-a br. 1. i 2.

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE**31. decembar 2022. godine****19. SREDSTVA/OBAVEZE KOD MEĐUNARODNOG MONETARNOG FONDA (nastavak)****Sredstva rezervi**

Sredstva rezervi kod MMF-a (Rezervna tranša) - Crna Gora je uplatila 24% od svoje kvote u gotovini, u iznosu od SDR 14.851 hiljada što na dan 31. decembra 2022. godine nakon kursiranja iznosi EUR 18.607 hiljade;

Nota za članstvo u MMF-u

Preostali dio kvote za članstvo čini Nota za članstvo u MMF-u izdata od strane Ministarstva finansija i sredstva na računu MMF-a br. 1. i 2. u iznosu od SDR 45.650 hiljada, što na dan 31. decembra 2022. godine nakon kursiranja iznosi EUR 57.002 hiljada. Nota za članstvo u MMF-u se evidentira bilansno u Izvještaju o finansijskom položaju.

Nota-Rapid financial instrument

Sredstva koja je država Crna Gora primila kao RFI (Rapid Financial instrument) evidentirana su ukupnom iznosu od 60,5 miliona SDR što na dan 31. decembar 2022. godine nakon kursiranja iznosi EUR 75.801 hiljada. Za ova primljena sredstva Ministarstvo finansija je izdalo novu Notu u korist MMF-a koju Centralna banka Crne Gore iskazuje takođe bilansno. Sredstva dobijena od MMF-a za direktno finansiranje budžeta u skladu sa RFI, su obaveza Crne Gore. Servisiranje obaveza prema MMF-u po RFI ispunjava se bez finansijskog opterećenja za Centralnu banku tj. otkup i svi troškovi, uključujući kamate i druge troškove, odgovornost su Ministarstva finansija. Sa svakom otplatom dospelje rate MMF-u smanjivaće se nominalna vrijednost Note u eurima, odražavajući iznos koji je vraćen MMF-u po ovom osnovu. RFI se otplaćuje u periodu od 5 godina uključujući 3 godine grejs perioda.

SDR holding

Na račun SDR-a holding u aktivi evidentirana su doznačena sredstva Crnoj Gori po osnovu alokacije SDR-a od MMF-a. Na dan 31. decembar 2022. godine iznose EUR 92.773 hiljada. Sredstva SDR su sredstva po viđenju denominovana u SDR-u na računu otvorenom kod MMF-a za Crnu Goru. Centralna banka Crne Gore drži specijalna prava vučenja kao dio svoje funkcije upravljanja međunarodnim rezervama.

SDR alokacija

Alokacija SDR predstavlja sredstva dobijena kroz alokaciju opštih rezervi MMF-a u 2009. godini saglasno Amandmanu IV Statuta MMF-a zasnovanoj na postojećoj kvoti svake države članice. Na dan 31. decembra 2022. godine iznosi EUR 105.005 hiljada. Izvršni odbor Međunarodnog monetarnog fonda (MMF) je tokom 2021. godine odobrio alokaciju MMF-ovih specijalnih prava vučenja (SDR) u iznosu od 650 milijardi dolara (oko 453 milijarde SDR), najveću u istoriji ove međunarodne finansijske institucije sa ciljem povećanja likvidnosti i rezervi 190 zemalja članica MMF-a i rješavanja dugoročne globalne potrebe za rezervama, jačanja povjerenja, otpornosti i stabilnosti globalne ekonomije. Posebno se očekuje da će sredstva ove alokacije pomoći najranjivijim zemljama da bolje upravljaju krizom izazvanom pandemijom Covidom 19. Kreirani SDR su pripisani članicama MMF-a 23. avgusta 2021. godine, proporcionalno postojećim kvotama u MMF-u. Ukupan iznos sredstava odobrenih Crnoj Gori kroz ovu raspodjelu iznosi 70.193.195,97 EUR (57.986.529 SDR), što je evidentirano kroz povećanje bilansnih pozicija koja se odnose na sredstva MMF-a.

Račun broj 1 i 2

Račun broj 1 se koristi za poslovne transakcije MMF-a, dok se račun broj 2 koristi za plaćanja operativnih troškova MMF-a u valuti zemlje članice.

Obaveze prema drugim finansijskim institucijama

Obaveze prema drugim finansijskim institucijama se odnose na sredstva na računima Svjetske banke-IDA račun, u iznosu od EUR 21.816.

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE

31. decembar 2022. godine

20. KREDITI I AVANSI KOJI SE MJERE PO AMORTIZOVANOM TROŠKU (AC)

Kredit i avansi koji se mjere po amortizovanom trošku sa stanjem na dan 31. decembra 2022. godine u iznosu od EUR 1.295 hiljada (na dan 31. decembra 2021. godine: EUR 1.348 hiljade) odnose se na kredite za rješavanje stambenih potreba zaposlenih u CBCG.

Kredit i za rješavanje stambenih potreba zaposlenih izdati su, u skladu sa Pravilnikom o rješavanju stambenih potreba zaposlenih u CBCG i odlukama Komisije za stambena pitanja, pod sljedećim uslovima:

- krediti zaposlenima su beskamatni sa grejs periodom od godinu ili dvije godine i sa rokom dospeljeća od 30 i 35 godina;
- u cilju zaštite od kreditnog rizika, zaposleni su u toku trajanja grejs perioda dužni da zaključe i ovjere kod nadležnog organa ugovor o hipoteci u korist CBCG do konačne otplate kredita.

	31. decembar 2021	Smanjenje ispravke vrijednosti (napomena 11)	Povećanje ispravke vrijednosti(na pomena 11)	31. decembar 2022.
Ispravka vrijednosti	(33)	1	(1)	(33)

	31. decembar 2020	Smanjenje ispravke vrijednosti (napomena 11)	Povećanje ispravke vrijednosti(na pomena 11)	31. decembar 2021.
Ispravka vrijednosti	(34)	-	1	(33)

21. POTRAŽIVANJA KOJA SE MJERE PO AMORTIZOVANOM TROŠKU (AC)

	31. decembar 2022.	U hiljadama EUR 31. decembar 2021.
Potraživanja po osnovu platnog prometa	409	322
Potraživanja po osnovu izvršavanja naloga prinudne naplate	913	980
Potraživanja po osnovu naknada za kontrolu banaka i mikrokreditnih finansijskih institucija	296	255
Potraživanja za unaprijed plaćene troškove	277	229
Potraživanja po osnovu kreditnog registra	171	158
Potraživanja po osnovu kamata na depozite koja se mjere po AC	1,656	-
Ostala potraživanja	346	392
Ispravka vrijednosti	(5)	(4)
	4.063	2.332

22. ZALIHE

	31. decembar 2022.	U hiljadama EUR 31. decembar 2021.
Zalihe materijala i sitnog inventara	11	15
Zalihe mjeničnih blanketa	4	3
Zalihe neposredno unovčivog srebra	22	21
Jubilarni zlatnici i srebrenjaci	190	187
Crnogorski kovani novac	465	486
	692	712

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE

31. decembar 2022. godine

23. INVESTICIONE NEKRETNINE

Investicione nekretnine iskazane sa stanjem na dan 31. decembra 2022. godine u iznosu od EUR 5.684 hiljada (31. decembar 2021. godine: EUR 5.684 hiljada) se odnose na objekte izdate u zakup trećim licima.

	Investicione nekretnine
Nabavna vrijednost	
Stanje, 1. januara 2021. godine	5.456
Promjena fer vrijednosti (Napomena 13)	228
Stanje, 31. decembra 2021. godine	5.684
Stanje, 1. januara 2022. godine	5.684
Promjena fer vrijednosti	-
Stanje, 31. decembra 2022. godine	5.684

Investicione nekretnine su procijenjene na dan 31. maj 2021. godine od strane ovlaštenog procjenitelja. Procjena vrijednosti se radi kako bi se izvršila detaljna analiza stanja i vrijednosti nekretnina-građevinskih objekata Centralne banke Crne Gore koje se vode u knjigama Banke kao investicione nepokretnosti, u skladu sa MRS 40 – Investicione nekretnine, sa ciljem utvrđivanja fer vrijednosti investicionih nekretnina.

24. NEMATERIJALNA ULAGANJA

	U hiljadama EUR Nematerijalna imovina
Nabavna vrijednost	
Stanje, 1. januara 2021.	388
Nabavka	80
Procjena nem. imovine	(270)
Stanje, 31. decembra 2021.	198
Ispravka vrijednosti	
Stanje, 1. januara 2021.	341
Amortizacija	31
Procjena nem. imovine	(350)
Stanje, 31. decembra 2021.	22
Nabavna vrijednost	
Stanje, 1. januara 2022.	198
Nabavka	131
Stanje, 31. decembra 2022.	329
Ispravka vrijednosti	
Stanje, 1. januara 2022.	22
Amortizacija	49
Stanje, 31. decembra 2022.	71
Sadašnja vrijednost:	
- 31. decembra 2022. godine	258
- 31. decembra 2021. godine	176

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE
31. decembar 2022. godine

25. NEKRETNINE, POSTROJENJA I OPREMA

	U hiljadama EUR				
	Zemljište	Zgrade	Oprema	Osnovna sredstva u pripremi	Ukupno
Nabavna vrijednost					
Stanje, 1. januara 2021.	4.901	18.177	3.551	292	26.921
Povećanja	-	39	83	2	124
Procjena	74	(831)	(1.937)	-	(2.694)
Donacija	-	19	170	-	189
Otpis	-	-	(9)	-	(9)
Stanje, 31. decembra 2021.	4.975	17.404	1.858	294	24.531
Stanje, 1. januara 2022.	4.975	17.404	1.858	294	24.531
Povećanja	-	176	655	3	834
Otpis	-	-	(106)	-	(106)
Stanje, 31. decembra 2022.	4.975	17.580	2.407	297	25.259
Ispravka vrijednosti					
Stanje, 1. januara 2021.	-	1.245	2.357	3	3.605
Amortizacija	-	156	140	-	296
Procjena	-	(1.245)	(2.355)	-	(3.600)
Otpis	-	-	(3)	-	(3)
Stanje, 31. decembra 2021.	-	156	139	3	298
Stanje, 1. januara 2022.	-	156	139	3	298
Amortizacija	-	270	347	-	617
Otpis	-	-	(22)	-	(22)
Stanje, 31. decembra 2022.	-	426	464	3	893
Sadašnja vrijednost:	4.975	17.154	1.943	294	24.366
- 31. decembra 2022.	4.975	17.154	1.943	294	24.366
- 31. decembra 2021.	4.975	17.248	1.719	291	24.233

Zemljište i zgrade Banke su procijenjene na dan 31. maj 2021. godine od strane ovlašćenih procjenitelja.

Ne postoji ograničenje vlasništva, niti su nekretnine, postrojenja i oprema založeni kao garancija za obaveze.

26. UNAPRIJED PLAĆENA BENEFICIJA ZAPOSLENIMA

Unaprijed plaćene beneficije zaposlenima, iskazana sa stanjem na dan 31. decembra 2022. godine u iznosu od EUR 606 hiljade (31. decembra 2021. godine: EUR 680 hiljade), predstavljaju unaprijed plaćene beneficije zaposlenima, dobijene kao razlika između preostalog nominalnog iznosa beskamatnih stambenih kredita datih zaposlenima i amortizovane (fer) vrijednosti kredita na dan bilansa. Iznos se amortizuje kroz naplatu kredita od zaposlenih tokom radnog staža zaposlenih u Banci.

27. OSTALA SREDSTVA

Ostala sredstva sa stanjem na dan 31. decembra 2022. godine u iznosu od EUR 343 hiljada (31. decembra 2021. godine: EUR 333 hiljade) se odnose na bibliotečki fond CBCG.

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE

31. decembar 2022. godine

28. RAČUNI BANAKA I DRUGIH FINANSIJSKIH INSTITUCIJA

	31. decembar 2022.	U hiljadama EUR 31. decembar 2021.
Depoziti po viđenju	1.364.815	846.652
Obavezna rezerva poslovnih banaka u zemlji	179.744	133.730
Obavezna rezerva poslovnih banaka u inostranstvu	83.331	83.331
Centralna banka CG-Sanacioni fond	1.617	-
Kamate na obaveznu rezervu	167	-
	1.629.674	1.063.713

Centralna banka Crne Gore propisuje obavezu banaka da, shodno Zakonu o Centralnoj banci Crne Gore („Sl. list. CG“ br. 40/10, 46/10, 06/13 i 70/17), a na osnovu odredbi Odluke o obaveznoj rezervi banaka kod Centralne banke Crne Gore („Sl. List. CG“ br. 88/17 i 43/20) obračunavaju, izdvajaju i održavaju obaveznu rezervu primjenom stope 5,5% na dio osnovice koju čine depoziti po viđenju i depoziti ugovoreni sa ročnošću do jedne godine i stope 4,5% na dio osnovice koju čine depoziti ugovoreni sa ročnošću preko jedne godine. Na depozite ugovorene sa ročnošću preko jedne godine, koji imaju klauzulu o mogućnosti razoročenja u roku kraćem od jedne godine, primjenjuje se stopa od 5,5%.

Na 50% izdvojenih sredstava obavezne rezerve Centralna banka plaća bankama mjesečno, do osmog u mjesecu za prethodni mjesec, naknadu obračunatu po stopi od ESTR (eurska kratkoročna kamatna stopa) umanjenoj za 10 baznih poena na godišnjem nivou, s tim da ova stopa ne može biti manja od nule.

Banke mogu da koriste beskatno do 50% izdvojenih sredstava obavezne rezerve za održavanje dnevne likvidnosti ako korišćeni iznos vrate istog dana.

Na iznos korišćenih sredstava obavezne rezerve koji ne vrati istog dana i na iznos razlike između obračunate i nepravilno obračunate ili neblagovremeno izdvojene obavezne rezerve, banka plaća nakandu, po stopi utvrđenoj posebnim propisom Centralne banke.

29. RAČUNI VLADE I DRUGIH DRŽAVNIH ORGANIZACIJA

	31. decembar 2022.	U hiljadama EUR 31. decembar 2021.
Računi Vlade	110.808	468.396
Računi ostalih državnih organizacija	50.937	48.710
	161.745	517.106

Vlada, državne organizacije i druge organizacije imaju svoje obračunske račune kod Centralne banke preko kojih učestvuju u domaćem platnom prometu.

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE
31. decembar 2022. godine

30. OSTALE OBAVEZE

	31. decembar 2022.	U hiljadama EUR 31. decembar 2021
Rezervisanja za sudske sporove	37	38
Rezervisanja za operativne rizike	33	33
Rezervisanja za otpremnine zaposlenih	410	323
Pasivna vremenska razgraničenja	201	172
Ostale obaveze	200	597
	881	1.163

Rezervisanja za sudske sporove

Na dan 31. decembar 2022. godine protiv Banke se vodi nekoliko sudskih sporova od strane pravnih i fizičkih lica.

Povremeno i u okviru normalnog poslovanja CBCG prima zahtjeve za nadoknadu šteta. Na osnovu sopstvene procjene i procjene internih profesionalnih savjeta, Rukovodstvo Centralne banke je mišljenja da može doći do gubitaka po osnovu sudskih procesa i shodno tome, rezervisanje po tom osnovu je sadržano u ovim finansijskim iskazima, u iznosu od EUR 37 hiljade, sa stanjem na dan 31. decembra 2022. godine.

Tabela promjena rezervisanja za sudske sporove u toku 2022. godine, prikazana je kao što slijedi:

Vrsta spora	Rezervisanja za sudske sporove na 01.01.2022.	Okončani sporovi u toku 2022.	Rashodi rezervisanja u toku 2022. godine (Napomena 13)	Rezervisanja za sudske sporove na 31.12.2022.
1	2	-	-	5=(2-3+4)
Imovinsko-pravni sporovi	19	-	-	19
Radni sporovi	18	-	-	18
Ukupno	37	-	-	37

Rezervisanja za otpremnine zaposlenih

Rezervisanja za otpremnine zaposlenih su utvrđena primjenom odredbi Međunarodnog računovodstvenog standarda 19 – Primanja zaposlenih na dan 31. decembar 2022. godine za Centralnu banku Crne Gore i odnose se na iznose obaveza za tekuću godinu po osnovu otpremnina za odlazak u penziju.

Za potrebe obračuna korišćen je metod pojektovane kreditne jedinice, koji je jedini dozvoljeni metod obračuna u skladu sa MRS 19.

CBCG je angažovala licenciranog aktuara u cilju izrade akturske procjene promjena u rezervisanjima za dugoročna primanja zaposlenih- otpremnina za odlazak u penziju na 31. decembar 2022. godine (obračunata u skladu sa MRS 19).

Pretpostavke za korišćenje izrade obračuna rezervisanja za otpremnine	2022. godina	2021. godina
Diskontna godišnja stopa	2,88%	2,88%
Rast zarada	0%	0%
Godišnja fluktuacija zaposlenih	1%	0%

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE

31. decembar 2022. godine

30. OSTALE OBAVEZE (nastavak)

Promjene na rezervisanjima za otpremnine zaposlenih prikazane su u narednoj tabeli:

	2022.	U hiljadama EUR 2021.
Iznos obaveze za rezervisanje za otpremnine na dan 01.01. tekuće godine	323	303
Dodatno rezervisanje u toku godine (napomena 13)	99	26
Iznos ukidanja u toku tekuće godine ranije formiranog rezervisanja zaključno sa 31. decembar prethodne godine po osnovu isplate otpremnina	(12)	(6)
Iznos obaveze za rezervisanje za otpremnine na dan 31. decembar tekuće godine	410	323

31. KAPITAL

Članom 11. Zakona o CBCG („Sl. list CG“ 40/10, 46/10, 6/13 i 70/17) propisano je da se kapital CBCG sastoji od osnovnog kapitala i rezervi. Članom 12. istog Zakona je definisano da CBCG ima osnovni kapital u visini od EUR 50.000 hiljada.

Osnovni kapital CBCG na dan 31. decembra 2022. godine iznosi EUR 52.000 hiljada i u cjelosti ima novčani oblik.

Rezerve CBCG sastoje se iz opštih, specijalnih i revalorizacionih rezervi.

Ukupan kapital na dan 31. decembra 2022. godine iznosi EUR 30.275 hiljade (2021: EUR 77.987 hiljade).

Struktura kapitala prikazana je u pregledu koji slijedi:

	31. decembar 2022.	U hiljadama EUR 31. decembar 2021.
Osnovni kapital	52.000	52.000
Opšte rezerve	2.830	1.130
Specijalne rezerve	1.123	1.123
Revalorizacione rezerve i rezerve fer vrijednosti	(30.930)	20.325
Neraspoređeni dobitak	5.252	3.409
Ukupan kapital	30.275	77.987

Neto dobit ili gubitak CBCG utvrđuje se za svaku finansijsku godinu u skladu sa Međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja. Saglasno Zakonu o CBCG, dobit za raspodjelu određuje se tako što se od neto dobiti oduzmu nerealizovani revalorizacioni dobiti, a dodaju nerealizovani revalorizacioni dobiti koji su bili oduzeti od neto dobiti prethodnih godina, a koji su realizovani u tekućoj godini.

Tako utvrđena dobit za raspodjelu raspoređuje se u opšte rezerve u visini od 50% ostvarene dobiti, dok nivo opštih rezervi ne dostigne 10% ukupnih finansijskih obaveza CBCG. Dio dobiti za raspodjelu se može rasporediti i u specijalne rezerve, u visini koju utvrdi Savjet CBCG, a njihova visina može iznositi najviše 10% utvrđene dobiti za raspodjelu. Preostali iznos dobiti za raspodjelu čini prihod budžeta Crne Gore, prema Zakonu o CBCG.

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE

31. decembar 2022. godine

32. TRANSAKCIJE SA POVEZANIM LICIMA

Strane se smatraju povezanim ukoliko jedna strana ima mogućnost kontrole ili značajnog uticaja na poslovanje druge strane u donošenju finansijskih ili poslovnih odluka. CBCG ima odnos povezane strane sa Vladom Crne Gore, njenim ministarstvima i agencijama.

Pregled potraživanja i obaveza, kao i prihoda i rashoda, i vanbilansne evidencije iz odnosa sa povezanim licima na dan 31. decembra 2022. godine, prikazan je u sljedećoj tabeli:

	31. decembar 2022.	U hiljadama EUR 31. decembar 2021.
Potraživanja i obaveze		
<i>Potraživanja</i>		
Finansijska sredstva koja se mjere po amortizovanom trošku	52.773	53.423
Ispravka vrijednosti	(43)	(45)
Potraživanja	295	185
	<u>53.025</u>	<u>(53.563)</u>
<i>Obaveze</i>		
Računi Vlade i drugih državnih institucija	(161.745)	(517.106)
	<u>(161.745)</u>	<u>(517.106)</u>
		U hiljadama EUR
	31. decembar 2022.	31. decembar 2021.
Prihodi i rashodi		
<i>Prihodi</i>		
Prihod od naknada	2.728	2.206
Prihodi od kamata	1.038	1.051
	<u>3.766</u>	<u>3.257</u>

Tokom 2022. godine, bruto naknade obračunate i isplaćene ključnom menadžmentu iznose EUR 402 hiljada (2021. godine: EUR 396 hiljada). Tokom 2022. godine članovima Savjeta Centralne banke, koji nijesu u stalnom radnom odnosu, obračunate su i isplaćene naknade u bruto iznosu od EUR 58 hiljade (2021. godine: EUR 44 hiljade).

33. GOTOVINA I GOTOVINSKI EKVIVALENTI
(za potrebe sastavljanja Iskaza o novčanim tokovima)

	31. decembar 2022.	U hiljadama EUR 31. decembar 2021.
Gotovina i depoziti po viđenju	244.878	147.822
Kratkoročno oročeni plasmani kod stranih banaka	539.023	417.869
	<u>783.901</u>	<u>565.691</u>

34. DOGAĐAJI NAKON DATUMA ISKAZA O FINANSIJSKOJ POZICIJI

Nije bilo značajnih događaja posle datuma iskaza o finansijskoj poziciji koji bi zahtijevali objelodanjivanje u napomenama uz priložene finansijske iskaze Banke za 2022. godinu.

NAPOMENE UZ FINANSIJSKE ISKAZE

31. decembar 2022. godine

35. DEVIZNI KURSEVI

Zvanični kursevi valuta koji su korišćeni za preračun deviznih pozicija iskaza o finansijskoj poziciji u EUR na dan 31. decembra 2022. i 31. decembra 2021. godine bili su:

	31. decembar 2022.	31. decembar 2021.
USD	1,06600	1,1334
CHF	0,98470	1,03630
GBP	0,88693	0,83930
SDR	0,79814	0,80809
CAD	1,44400	1,4481

Potpisano u ime Centralne banke Crne Gore, dana 15. marta 2022. godine

dr Valentina Ivanović

Direktor Direkcije za finansije, računovodstvo i
kontroling

dr Radoje Žugić

Guverner Centralne banke Crne Gore